

KOLEDAR 2000

KOLEDAR UREDIL dr. Jože Markuža
ZA KOLEDAR ODGOVARJA Marko Tavčar
**SLIKE NA PLATNICI IN
ZA KOLEDARSKI DEL PRISPEVAL** Zvonko Vidau
IZDALA Goriška Mohorjeva družba
ZALOŽILA Zadruga Goriška Mohorjeva
NATISNILA Tiskarna Budin v Gorici, 1999

GOZD 13.172 / 2000.

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; **cs** cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; **ev** evangelist;
dh duhovnik; **dk** diakon; **dv** devica;
kn knez; **kg** kneginja; **km** kmet;
kr kralj(ica); **oč** očak; **pr** prerok;
op opat(inja); **mč** mučen(ec)ka;
mh menih; **pp** papež; **pr** prerok;
rd redovni(k)ica; **sv** svetopisemski
(mož, žena); **sp** spokorni(k)ica;
šk škof; **pšč** puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); **vd** vdova; **ž** žena

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI
DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠT. 69

KOLEDAR

za leto
2000

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

GORICA 1999

januar

prosinec • 31 dni • vodnar

- Luna - mlaj
(nova luna):
6. ob 19.14
prvi krajec:
14. ob 14.34
ščip (poina luna):
21. ob 5.40
zadnji krajec:
28. ob 8.57
- 1 S **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Nasli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 N **2. nedelja po Božiču; Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 3 P Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
- 4 T Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 S Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 Č **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 P Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antiohijski, mč
- 8 S Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 N **Jezusov krst; Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op**
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 1, 6b-11)
- 10 P Vilijem, šk; Agaton, pp
- 11 T Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 S Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 Č Hilarij (Radovan), šk c.uč; Veronika, dv
- 14 P Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 S Pavel, pšč; Maver, op
- 16 N **2. navadna nedelja; Marcel, pp; Berard, Oton in Peter, mč**
Prva dva učenca govorita z Jezusom (Jn 1, 35-42)
- 17 P Anton (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 T Marjeta Ogr., rd; ZAČETEK MOLITVENE OSMINE
- 19 S Knut, kr; Marij in drugi mč
- 20 Č Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mč
- 21 P Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 S Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 N **3. nav. ned.; Emerencijana, mč; Ildefonz, šk**
Spokorimo se in verujmo evangeliju (Mr 1, 14-20)
- 24 P Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 T Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 S Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 Č Angela Merici, dv; Julijan, mč
- 28 P Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 S Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 N **4. nav. ned.; Martina, dv mč; Hijacinta, rd**
Jezus uči, kakor kdor ima oblast (Mr 1, 21-28)
- 31 P Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

*Vsak dober dar in vsako popolno darilo je od zgoraj
in prihaja od Očeta luči (Jak 1,17)*

Trizobna kukavica (*Orchis tridentata*)

februar

svečan • 29 dni • ribi

- Lune - mija:** 1 T Brigita Irska, dv; Pionij, mč
5. ob 14.03
- prvi krojec:** 2 S SVEČNICA - GOSPODOVO DAROVANJE
13. ob 0.21
- ščip:** 3 Č Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
19. ob 17.27
- zadnji krojec:** 4 P Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
27. ob 4.53
- 5 S Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 N **5. nav. ned.; Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk**
Ozdravil je raznovrstne bolezni (Mr 1, 29-39)
- 7 P Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč
- 8 T Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd
- 9 S Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 Č Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
- 11 P LURŠKA MATI BOŽJA; Saturnin, mč
- 12 S Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 N **6. nav. ned.; Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd**
Jezus ozdravi gobavca (Mr 1, 40-45)
- 14 P Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 T Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 S Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 Č Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
- 18 P Simeon Jeruz., šk mč; Flavijan, šk
- 19 S Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 N **7. nav. ned.; Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk**
Sin človekov z oblastjo odpušča grehe (Mr 2, 1-12)
- 21 P Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 T Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 S Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 Č Lucij, mč; Sergij, mč; (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 P Valburga dv; Tarazij (Taras), šk
- 26 S Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 N **8. nav. ned.; Gabrijel Žal. Matere božje, rd; Baldomir, sp**
Nebeški Oče snubi svoje ljudstvo po Sinu (Mr 2, 18-22)
- 28 P Roman op; Hilarij, pp
- 29 T Osvald (Ožbalt) šk; Janez Kasijan, op

*Bog je duh, in kateri ga molijo, ga morajo moliti v
dubu in resnici (Jn 4, 24).*

Mali zvonček (*Galanthus nivalis*)

marec

sušec • 31 dni • oven

- luno - mlaj:** 1 S Albin, šk; Antonina, mč
6. ob 6.17 2 Č Neža Praška, dv; Henrik, rd
- prvi krajec:** 3 P Kunigunda, cs; Marin, mč
13. ob 7.59 4 S Kazimir, poljski kraljevič
- ščip:** 5 N **9. nav. ned.; Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč**
20. ob 5.44 6 P *Sin človekov je Gospod tudi sobote (Mr 2, 23-3, 6)*
- zadnji krajec:** 7 T Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
28. ob 1.21 8 S Perpetua in Felicita, mč; Gaudioz (Veselko), šk
- 9 S PEPELNICI; Janez od Boga, rd us; Beata, mč
10 Č Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c.uč
- 11 P 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
12 S Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 13 N **1. postna ned.; Doroteja (Dora), mč; Maksimiljan, mč**
Jezusa satan skuša in angeli mu strežejo (Mr 1, 12-15)
- 14 P Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 15 T Matilda, kr; Florentina, op
- 16 S Klemen (Milko) Dvoržak, rd
- 17 Č Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- 18 P Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 19 S Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 20 N **2. postna ned.; Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik**
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 9, 2-10)
- 21 P Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
- 22 T Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 23 S Lea, sp; Zaharija, pp
- 24 Č Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- 25 P Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd
- 26 S GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Dizma, desni razbojnik
- 27 N **3. postna ned.; Ludgar, šk; Lara Krimska, mč**
Poderite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil (Jn 2, 13-25)
- 28 P Lidija, mč; Rupert Salzburški, šk
- 29 T Bojan, kn mč; Sikst III., pp
- 30 S Bertold, rd; Ciril, dk
- 31 Č Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- 32 P Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

Hodite, dokler imate luč, da vas ne objame tema (Jn 12,35)

Zvončica (*Campanula*)

april

mali traven • 30 dni • bik

- Lune - mloaj:** 1 S Hugo, šk; Venancij, šk mč
4. ob 19.12 2 N **4. postna ned.; Frančišek Paolski, rd us**
Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil (Jn 3, 14-21)
- prvi krojec:** 3 P Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
11. ob 14.30 4 T Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- štíp:** 5 S Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
18. ob 18.42 6 Č Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- zadnji krojec:** 7 P Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
26. ob 20.30 8 S Albert, šk mč; Valter, op
- 9 N **5. postna ned.; Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tolon., mč**
Če seme umrje, obrodi obilen sad (Jn 12,20-33)
- 10 P Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 T Stanislav, šk mč; Gemma G., rd
- 12 S Zeno, šk; Julij, pp
- 13 Č Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 P Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv
- 15 S Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 N **6. postna ned., cvetna; Bernardka Lurška, dv**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mr 14, 1-72)
- 17 P Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 T Elevterij Ilirski, mč; Aplonij, mč
- 19 S Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 Č VELIKI ČETRTEK; Teotim, šk; Hilda, dv
- 21 P VELIKI PETEK; Anzelm, šk c. uč; Konrad, rd
- 22 S VELIKA SOBOTA; Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 N **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE;** Jurij, mč
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 24 P VELIKONOČNI PONEDELJEK; Fidelis Sigmarinški, dh mč
- 25 T MARKO, EV; DRŽAVNI PRAZNIK
- 26 S Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 Č Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 P Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 S Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 N **2. velikonočna ned. - bela; Pij V., pp; Jožef Cotelongo, rd us**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)

Vaše srce naj se ne vznemirja in ne plaši (Jn 14, 27)

Zraslovenčnice (*Sympetalidae*)

maj

veliki traven • 31 dni • dvojčka

- Lune - mlej:** 1 *P* **Jožef Delavec - mednarodni praznik dela**
4. ob 5.12
- prvi krajec:** 2 *T* Atanzij, šk c. uč
10. ob 21.01
- štip:** 3 *S* Filip (Zdenko) in Jakob ml., ap
18. ob 8.34
- zadnji krajec:** 4 *Č* Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
26. ob 12.55
- 5 *P* Gotard, šk; Angel, mč
- 6 *S* Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 *N* **3. velikonočna ned.; Gizela, op; Flavij, mč**
Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih (Lk 24, 35-48)
- 8 *P* Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 *T* Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 *S* Antonin, šk; Trsatska Mati Božja
- 11 *Č* Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 *P* Leopold Mandič, rd; Pankracij, mč
- 13 *S* Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 *N* **4. velikonočna ned.; Matija, ap; Bonifacij, mč**
Dobri Pastir da življenje za svoje ovce (Jn 10, 11-18)
- 15 *P* Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 *T* Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 *S* Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 *Č* Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 *P* Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 *S* Bernardin Sienski, rd; Plavtila, sp
- 21 *N* **5. velikonočna ned.; Krispin, rd; Evtihij, mč**
Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu (Jn 15, 1-8)
- 22 *P* Rita (Rijeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 *T* Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 *S* MARIJA POMOČNICA KRISTJANOV; Socerb Tržaški, mč
- 25 *Č* Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 *P* Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 *S* Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 *N* **5. velikonočna ned.; German Pariški, šk; Bernard Menth., dh**
Kdor zares ljubi, življenje da za svoje prijatelje (Jn 15, 9-17)
- 29 *P* Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 *T* Kancijan in tov., oglejski mč
- 31 *S* MARIJINO OBISKANJE; Petronila, dv

Zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih, tako na zemlji (Mt 6, 10)

Brstična lilija (*Lilium Bulbiferum*)

junij

ročnik • 30 dni • rak

- Lune - mlej:**
2. ob 13.14
prvi krajec:
9. ob 4.29
ščip:
16. ob 23.27
zadnji krajec:
25. ob 2.00
- 1 Č Justin, mč; Klavdij, op
2 P Marcelin in Peter, mč; Erazem, šk mč
3 S Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
4 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Frančišek Carracciolo, rd us**
Bil je vzet v nebo in sedel na božjo desnico (Mr 16, 15-20)
5 P Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
6 T Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
7 S Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
8 Č Medard, šk; Viljem, šk
9 P Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
10 S Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
11 N **BINKOŠTI - Prihod Sv. Duha; Barnaba, ap**
Kakor je mene Oče poslal, vas jaz pošljem (Jn 20, 19-23)
12 P Janez Fak., rd; Adela, dv
13 T Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
14 S Elizej, pr; Valerij, mč
15 Č Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč
16 P Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
17 S Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
18 N **SVETA TROJICA; Marcelijan in Marko, mč; Marina, dv**
Jezus naroči krščeovati (Mt 28, 16-20)
19 P Romuald, op; Nazarij, šk
20 T Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
21 S Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
22 Č Tomaž More in Janez Fisher, šk mč; Niceta, oglej. šk
23 P Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
24 S ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA; Favst, mč
25 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Eleonora, kr**
To je moje Telo, to je moja Kri (Mr 14, 12-26)
26 P Vigili (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
27 T Ema Krška, kg; Ladislav, kr
28 S Irenej (Hotimir), šk mč
29 Č PETER IN PAVEL, prvaka apostolov
30 P JEZUSOVO PRESVETO SRCE; Emilijana, mč

Kjer so dva ali trije zbrani v mojem imenu, sem jaz sredi med njimi (Mt 18, 20)

Ilirska perunika (*Iris illyrica*)

julij

mali srpan • 31 dni • lev

- Lune • mlaj:** 1 S BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE; Estera, sv ž
1. ob 20.20 2 N **13. nav. ned.; Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč**
31. ob 3.25 *Jezus pokliče deklico nazaj v življenje (Mr 5, 21-43)*
- prvi krojec:** 3 P Tomaž, ap; Heliodor, šk
8. ob 13.53 4 T Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
5 S Ciril in Metod, ap (v slov. šk.); Anton M., dh;
6 Č Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
- ščip:** 7 P Izaija, pr; Vilibald, šk
16. ob 14.55 8 S Kilijan, šk mč; Prokop, mč
- zadnji krojec:** 9 N **14. nav. ned.; Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč**
24. ob 12.02 *Kristusa rojaki niso sprejeli (Mr 6, 1-6)*
- 10 P Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp
11 T Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
12 S Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
13 Č Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
14 P Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
15 S Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijevski, kn
- ☺ 16 N **15. nav. ned.; Karmelska Mati Božja; Elvira, op**
Jezus pošilja apostole (Mr 6, 7-13)
- 17 P Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
18 T Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
19 S Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč
20 Č Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
21 P Lovrenc iz Brindisija, dh; Danijel, pr
22 S Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
- 23 N **16. nav. ned.; Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč**
Jezus skrbi za svoje ovce (Mr 6, 30-34)
- ☾ 24 P Krištof, mč; Kristina, mč; Boris in Gleb, kn mč
25 T Jakob, st. ap; Olimpija, vd
26 S Joahim in Ana, starša Device Marije
27 Č Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
28 P Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
29 S Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr
- 30 N **17. nav. ned.; Peter Krizolog, šk c. uč**
Kristus daje za vse kruha v izobilju (Jn 6, 1-16)
- 31 P Ignacij Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

*Vemo pa, da tistim, ki Boga ljubijo, vse pripomore
k dobremu (Rimlj 8, 28)*

Kranjska liliija (*Lilium carniolicum*)

avgust

veliki srpan • 31 dni • devica

- Luna - prvi
krajec:
7. ob 2.02
šcip:
15. ob 6.13
zadni krajec:
22. ob 19.51
mtoj:
29. ob 11.19
- 1 T Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
2 S Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
3 Č Lidija, sv ž; Avguštin Kazotić, šk
4 P Janez M. Vianney, dh
5 S MARIJA SNEŽNA (Nives); Ožbalt, kr
6 N **NEDELJA JEZUSOVE SPREMITVE NA GORI**
Ta je moj ljubljeni Sin (Mr 9, 2-10)
7 P Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
8 T Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
9 S Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
10 Č Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
11 P Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
12 S Hilarija, mč; Inocenc XI., pp
13 N **19. nav. ned.; Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mč**
Živeti moramo le v moči Jezusovega kruha (Jn 6, 41-51)
14 P Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
15 T **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
16 S Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
17 Č Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
18 P Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
19 S Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
20 N **20. nav. ned.; Bernard, op c. uč; Samuel, pr**
Jezus nam daje sebe v hrano (Jn 6, 51-58)
21 P Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
22 T **DEVICA MARIJA KRALJICA; Sigfrid (Zmago), op**
23 S Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
24 Č Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
25 P Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
26 S Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
27 N **21. nav. ned.; Monika, mati sv. Avgušтина**
Kristus ima besede večnega življenja (Jn 6, 60-69)
28 P Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
29 T **MUČENIŠTVO JANEZA KRSTNIKA; Sabina, mč**
30 S Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
31 Č Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

*Bog ni daleč od vsakega izmed nas
(Apd 17, 27)*

Regrat (*Taraxacum officinalis*)

september

kimavec • 30 dni • tehtnica

- Lune - prvi
krojec: 5. ob 17.27
štip: 13. ob 20.37
zadnji krajec: 21. ob 2.28
minj: 27. ob 20.53
- 1 P Egidij (Tilen), op; Verena, dv
2 S Maksima, mč; Emerik, kr
3 N **22. nav. ned.; Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk**
Ne nadomeščajmo božjih zapovedi s človeškimi izročili (Mr 7, 1-23)
4 P Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
5 T Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
6 S Petronij, šk; Evelina, mč
7 Č Regina, dv mč; Bronislava, rd
8 P ROJSTVO DEVICE MARIJE; Hadrijan, mč
9 S Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
10 N **23. nav. ned.; Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs**
Jezus pomaga bolnikom (Mr 7, 31-37)
11 P Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
12 T Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
13 S Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
14 Č POVIŠANJE SV. KRIŽA; Notburga, dv
15 P ŽALOSTNA MATI BOŽJA (Dolores); Melita, mč
16 S Kornelij, pp, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, rg
17 N **24. nav. ned.; Roberto Bellarmino, šk c. uč**
Verujemo v Kristusovo božanstvo, čeprav mora trpeti (Mr 8, 27-35)
18 P Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
19 T Januarij, šk mč; Teodor (Božidar), šk
20 S Andrej Kim, dh, in korejski mučenci
21 Č Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
22 P Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
23 S Lin, pp; Marta Perzijska, dv mč; bl. Pij iz Pietrelcine, rd
24 N **25. nav. ned.; bl. Anton Martin Slomšek, šk**
Jezusov učenec je drugim služabnik (Mr 9, 30-37)
25 P Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
26 T Kozma in Damijan, mč; Nil, op
27 S Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
28 Č Veneslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Riuz in jap. mč
29 P Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30 S Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

*Kristus nam je postal modrost ob Boga in pravičnost
in posvečenje (1 Kor 1, 30)*

Osjeliko - Mačje uho (*Ophrys sphecodes*)

oktober

vinotok • 31 dni • škorpion

- Lune - prvi**
krajec:
5. ob 11.59
šcip:
13. ob 9.53
zadnji krajec:
20. ob 8.59
mislj:
27. ob 8.58
- 1 N 26. nav. ned.; Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč**
Sprejemamo vse, ki niso proti nam (Mr 9, 38-43)
- 2 P** Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
- 3 T** Kandid (Žarko), mč; Evald, mč
- 4 Š** Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
- 5 Č** Marcelin, šk; Flavija, mč
- 6 P** Bruno, rd us; Renato, šk
- 7 S** ROŽNOVENSKA MATI BOŽJA; Marko I., pp
- 8 N 27. nav. ned.; Sergij Tržaški, mč; Demetrij Sol., mč**
Kar je Bog združil, naj človek ne loči (Mr 10, 2-12)
- 9 P** Dioniz, šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
- 10 T** Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
- 11 Š** German, šk; Aleksander Šauli, šk
- 12 Č** Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
- 13 P** Edvard, kr; Koloman, mč
- 14 S** Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
- 15 N 28. nav. ned.; Terezija Velika Avilska, rd c. uč**
Če Jezus kliče, se moramo vsemu odreči (Mr 10, 17-30)
- 16 P** Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
- 17 T** Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
- 18 Š** Luka, ev; Julijan, pšč
- 19 Č** Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
- 20 P** Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč
- 21 S** Uršula, dv mč; Celina, sp
- 22 N 29. nav. ned.; Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd**
Božji Sin je postal človek, da bi dal svoje življenje za nas (Mr 10, 35-45)
- 23 P** Janez Kapistran, rd; Severin, mč
- 24 T** Anton M. Claret, rd us; Martin, op
- 25 Š** Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
- 26 Č** Lucijan, mč; Florij, mč
- 27 P** Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
- 28 S** Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč
- 29 N 30. nav. ned.; Mihael Rua, rd; Narcis, šk**
Slepi prosi Jezusa, da bi spregledal (Mr 10, 46-52)
- 30 P** Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
- 31 T** Volbenek, šk; Kvintin, mč

*V človekovo srečo ni prišlo, kar je Bog pripravil njim,
ki ga ljubijo (1 Kor 2, 9)*

Navadni jesenček (*Dictamnus albus*)

november

listopad • 30 dni • strelec

- Luna - prvi
krojec:
4. ob 8.27
ščip:
11. ob 22.15
zadnji krojec:
18. ob 16.24
mtoj:
26. ob 0.11
- 1 S VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 Č** SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH
- 3 P** Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk mč
- 4 S** Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 N** **31. nav. ned.; Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika**
Zapoved ljubezni do bližnjega je enaka ljubezni do Boga (Mr 12, 28b-34)
- 6 P** Lenart (Narte), op; Sever, šk
- 7 T** Engelbert, šk; Ernest, mč
- 8 S** Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
- 9 Č** Posvetitev lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko), mč
- 10 P** Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh
- 11 S** Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 N** **32. nav. ned.; Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk**
Uboga vdova je dala več ko vsi (Mr 12, 38-44)
- 13 P** Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
- 14 T** Nikolaj Tavelič, mč; Didak (Diego), rd
- 15 S** Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
- 16 Č** Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
- 17 P** Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogr., rd
- 18 S** Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
- 19 N** **33. nav. ned.; Neža Asiška, dv; Barlam, mč**
Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste (Mr 13, 24-32)
- 20 P** Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd
- 21 T** MARIJINO DAROVANJE; Gelazij I., pp
- 22 S** Cecilija, mč; Maver, šk mč
- 23 Č** Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
- 24 P** Andrej Dung-Lac in tov., vietnam. mč; Krizogon, mč
- 25 S** Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč
- 26 N** **JEZUS KRISTUS - KRALJ VESOLJSTVA**
Kristus spričuje, da je naš Kralj (Jn 18, 33-37)
- 27 P** Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
- 28 T** Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
- 29 S** Saturnin, mč; Radogost, šk
- 30 Č** Andrej, ap; Justina, dv mč

*Ako svoje grehe priznamo, je Bog zvest in pravičen
(1 Jn 1, 9)*

Češuljasta kompava (*Carlina corymbosa*)

december

gruden • 31 dni • kozorog

- Lune - prvi** 1 P Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
krojec: 2 S Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
4. ob 4.55 3 N 1. adventna ned.; **Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč**
Naše odrešenje je blizu (Lk 21, 25-36)
šep: 4 P Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
11. ob 10.03 5 T Saba (Sava), op; Krispina, mč
zadnji krojec: 6 S Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
18. ob 1.41 7 Č Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
mloj: 8 P **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE**
25. ob 18.22 9 S Valerija, mč; Peter Fourier, rd
10 N 2. adventna ned.; **Loretska Mati Božja; Melkijad, pp**
Vsi bomo deležni zveličanja (Lk 3, 1-6)
11 P Damaz I., pp; Danijel Stilit. pšč
12 T Ivana Frančiška de Chantal, rd
13 S Lucija, dv mč; Otilija, op
14 Č Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
15 P Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
16 S Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
17 N 3. adventna ned.; **Lazar iz Betanije; Jolanda, rd**
Pripravimo se na odrešenje (Lk 3, 10-18)
18 P Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
19 T Urban V., pp; Favsta, sp
20 S Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
21 Č Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
22 P Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cabrini, rd
23 S Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
24 N 4. adventna ned.; **Božična vigilija - Sveti večer**
Odrešenik prihaja k nam (Lk 1, 39-45)
25 P **BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
26 T **Štefan, dk prvi mč**
27 S Janez, ap ev; Fabiola, sp
28 Č Nedolžni otroci, mučenci
29 P Tomaž Becket, šk mč; David, kr
30 S Evgen, šk; Liberij, šk
31 N **SVETA DRUŽINA: Jezus, Marija, Jožef; Silvester, pp**
Dvanajstletni Jezus med učitelji (Lk 2, 41-52)

Bog je na nas obilno razlil Svetega Duha po Jezusu Kristusu, našem Zveličarju (Tit 3, 6)

Jagodasta hrušica (*Muscari botryoides*)

leto 2000

JE PRESTOPNO IN ZADNJE V TEM STOLETJU IN TISOČLETJU

- 19. DECEMBER 1999
- 22. KEIHAK 1716
- 23. TÉBETH 5760
- 24. RAMADAN 1420

POMLAD
POLETJE
JESEN
ZIMA

5. FEBRUARJA bo mrk delen. Začetek ob 11.56, maksimum ob 13.49 in konec ob 15.43. Viden bo na Antarktiki.

1. JULIJA bo mrk delen. Začetek ob 19.07, maksimum ob 20.33 in konec ob 21.58. Viden bo na južnem delu Južne Amerike in južnem Pacifiku.

21. JANUARJA bo mrk popoln. Začetek ob 3.03, maksimum ob 5.44 in konec ob 8.24. Viden bo v obeh Amerikah in na zahodnem delu Evrope in Afrike.

NB Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletna (legalna) ura, je treba prišteti eno uro.

ASTRONOMSKE PODATKE ZBRAL
dr. Pavel Zlobec

1. JANUAR NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA) KOLEDARJA JE

- po julijanskem koledarju
- po koptskem koledarju
- po judovskem koledarju
- po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV

- 20. marca ob 8.37
- 21. junija ob 2.49
- 22. septembra ob 18.29
- 21. decembra ob 14.39

SONČNI MRKI

31. JULIJA bo mrk delen. Začetek ob 1.37, maksimum ob 3.13 in konec ob 4.49. Viden bo na Groenlandiji in na severnem delu Evrope, Azije ter Severne Amerike.

25. DECEMBRA bo mrk delen. Začetek ob 16.27, maksimum ob 18.35 in konec ob 20.43. Viden bo v Severni Ameriki in na zahodu Atlantskega oceana.

LUNINA MRKA

16. JULIJA bo mrk popoln. Začetek ob 11.47, maksimum ob 14.56 in konec ob 18.05. Viden bo v Avstraliji, Aziji in deloma za zahodnem del v obeh Amerik.

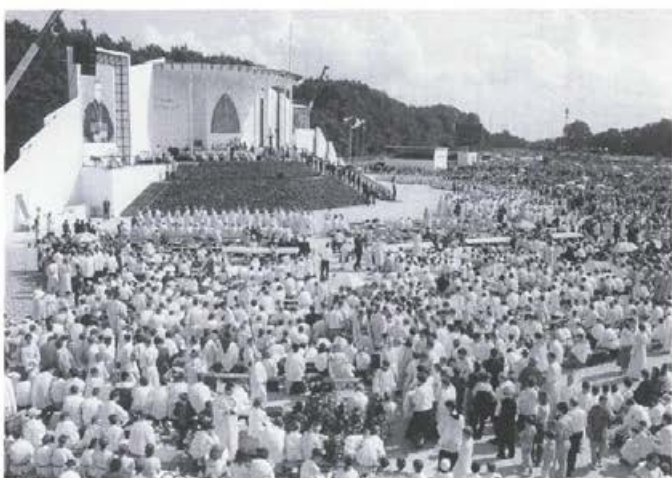
OPOMBA O ŠTETJU STOLETIJ; ker se je I. stoletje začelo s 1. januarjem leta, se je to izteklo z 31. decembrom leta 100. XX. stoletje se je začelo s 1. januarjem leta 1901 in se bo končalo z 31. decembrom leta 2000. Začetek XXI. stoletja ter obenem tretjega tisočletja bo 1. januarja leta 2001.

SVETA VERA BODI VAM LUČ

Obisk Janeza Pavla II. ob Slomškovi beatifikaciji

Danijel Devetak

"S svojo apostolsko oblastjo dovoljujemo, da se častitljivi Božji služabnik Anton Martin Slomšek odslej imenuje blaženi..." Ta stavek, ki ga je v nedeljo, 19. septembra 1999, papež Janez Pavel II. spregovoril pred skoraj dvesto tisoč Slovinci, je končno kronal pričakovanja številnih slovenskih rodov vse od Slomškove smrti pred skoraj 140 leti do danes.

Prizorišče beatifikacije A. M. Slomška na betnavski planjavi

Od vedno so bili namreč ljudje prepričani v svetniškost prvega mariborskega škofa, velikega pedagoga, kateheta in rodoljuba.

Štajerska prestolnica Maribor je bila tisti dan upravičeno v središču slovenske in svetovne pozornosti. V izredni prisotnosti svetega očeta Janeza Pavla II. je bil razglašen za blaženega Anton Martin Slomšek (1800-62), najpomembnejši duhovni lik v zgodovini slovenske vernosti po svetih bratih Cirilu in Metodu, sploh pa prvi slovenski blaženi, odkar je Slovenija samostojna. Papež je z veliko naklonjenostjo do našega ljudstva želel še enkrat poromati v deželo, ki velja za most med Zahodom in slovanskim Vzhodom. Njegov drugi pastoralni obisk, ki je potekal pod geslom *Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do zveličavne narodove omike*, bo ostal zapisan kot pomemben zgodovinski dogodek za slovenski narod, še več, kot potrditev zaveze s Svetim sedežem. To je bila na neki način tudi vstopnica v tretje tisočletje, v katero želi Slovenija stopiti s pogumom in zaupanjem v optiki vključitve v združeno Evropo. Slomšek je namreč vedno poudarjal pomen kulture in omike, krepitev narodne zavesti in iskrenega sodelovanja s sosednjimi ljudstvi. Narodni prerod je povezoval s preporodom vere.

BEATIFIKACIJA

V trenutku, ko je papeževo letalo pristalo v Slivnici pri Mariboru, je sonce odgnalo megle, v katere sta bila odeta Maribor in večji del slovenske zemlje. Slovenski zvonovi so naznanili prihod Petra našega časa. Po državniškem sprejemu se je ugledni gost odpravil z letališča do betnavske planjave, kjer se je med dvanajstimi mlaji raztezalo prizorišče beatifikacije. Tam ga je z rumenimi trakovi in trobojnicami pričakalo morje vernikov, ki so začeli romati na kraj, še preden je vstalo sonce. Zanje se je veliki jubilej leta 2000 že začel, in sicer v objemu Kristusovega namestnika na zemlji. Med prisotnimi na slovenosti je bilo približno 60 škofov, nadškofov in kardinalov, okoli 800 somaševalcev, prav toliko redovnic, 2.100 ministrantov, 1.500 invalidov, 2.000 skavtov in veliko vernikov iz zamejstva, zdomstva, pa še iz Italije, Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Poljske, Češke, Rusije in drugih držav. Mogočni zbor, v katerem je pelo 2.500 pevcev, je vodil primorski rojak msgr. Jože Trošt. Že na začetku je papeža, "ki 'ma rad" slovenski narod, nagovoril mariborski nadškof dr. Franc Kramberger. K svetemu očetu so potem pristopili nadškof, postulator v postopku za beatifikacijo msgr. dr. Maksimilijan Jezernik in vicepostulator dr. Marijan Turnšek ter ga v imenu slovenskega ljudstva prosili za razglasitev škofa Slomška za blaženega. Po izrečenem obrazcu so razgrnili veliko Kregarjevo podobo blaženega.

Homilijo je papež uvedel s spominom na osebnosti, "ki so se med slovenskim ljudstvom odlikovale po svojih krepostih"; to so Baraga, Gnidovec, Vovk, p. Vošnjak in Grozde. Tako je dal upati, da je Slomškova beatifikacija le prvi korak v dolgi vrsti slovenskih mož, ki bi si zaslužili čast oltarja. Slomšek "je bil mladika, ki je obrodila obilne sadove krščanske svetosti, visoke omike in ljubezni do domovine, zato stoji danes pred nami kot sijajen zgled življenja po evangeliju." Aktualnost novega blaženega je povzel takole: "Zvest in predan Cerkvi je Slomšek pokazal široko odprtost za ekumenizem in je bil eden prvih, ki se je v Srednji Evropi zavzel za edinost kristjanov... Sredi prejšnjega stoletja se je dobro zavedal vloge, ki jo bo imela za prihodnost naroda izobrazba njegovih članov, še zlasti mladih. Zato je pastoralnemu delovanju pridružil prizadevanje za rast omike, ki je bogastvo naroda, dediščina vseh in tisti humus, iz katerega more ljudstvo črpati prvine, potrebne za svojo rast in razvoj..." Socialno in rodoljubno misel blaženega je papež najlepše izrazil, ko je povedal, da je Slomšek spodbujal socialne reforme in si prizadeval, "da bi njegovo ljudstvo zavzelo dostojno mesto v zboru drugih evropskih narodov. Pri tem pa nikoli

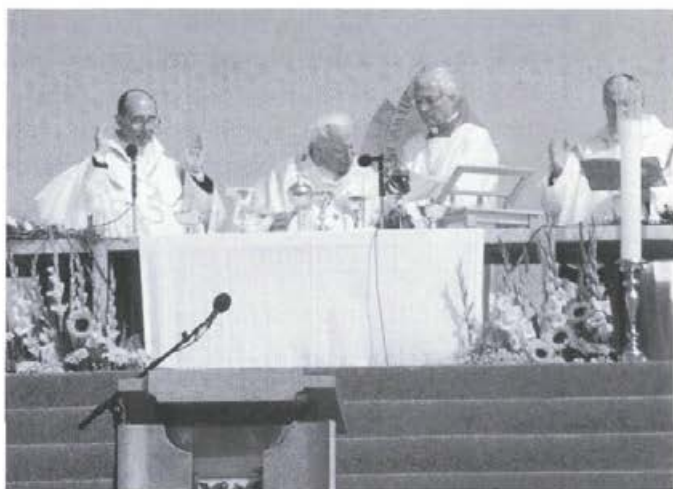

ni zapadel v kratkovidni nacionalizem..." Janez Pavel II. je postavil Slomška za "vzor pristnega domoljubja" in zaželel, da bi njegov duh zavel tudi med južnimi brati. "Ko se oziram proti dragim deželam Balkana, v zadnjih letih žalostno zaznamovanem s spori in nasiljem, s skrajnimi nacionalizmi, s krutim etničnim čiščenjem in z vojnamami med ljudstvi in kulturami, bi rad vsem pokazal pričevanje blaženega Slomška. Ta ljubitelj domovine in apostol sožitja pričuje, da je mogoče biti iskren domoljub in z enako iskrenostjo živeti in sodelovati z ljudmi druge narodnosti, druge kulture in druge vere." Z mislijo na združevalne evropske procese je sv. oče na koncu spodbudil prisotne, da bi hodili "po sledeh tega svetniškega in velikodušnega rojaka... Naj stara Evropa posreduje novim rodovom baklo človeške in krščanske civilizacije, ki je razsvetljevala pot naših dedov skozi tisočletje, ki se končuje."

Med molitvijo Angelovega češčenja, ki so jo mediji oddajali po vsej Evropi, se je papež obrnil na Marijo, ki ji je bil Slomšek vedno vdan; na prizorišču v betnavskem gaju je bila za papeževim lesenim stolom, stiliziranim Triglavom, velika podoba ptujske Matere Božje, ki jo je blaženi posebno častil, saj jo je obiskal le nekaj dni pred smrtjo, in ki ima poleg svetogorske in brezjanske pomembno mesto v vernosti slovenskega ljudstva.

V MARIBORSKI STOLNICI

Po krajšem počitku je sv. oče ob 17.15 prispel v stransko kapelo stolne cerkve, da bi pokleknil pred Slomškov grob. Ta tiha molitev je bila verjetno najbolj intenzivni trenutek njegovega obiska. Na srečanju so bili prisotni izbrani predstavniki oblasti, škofje in kardinali, predstojniki verskih redov in malteških vitezov, 340 delegatov vseslovenske sinode, ki poteka pod geslom *Izberi življenje!*, in 20 rektorjev podonavskih univerz, ki so se zbrali v štajerski prestolnici, da bi proslavili 140-letnico visokega šolstva v Mariboru; temu je postavil temeljni ka-

Mariborski škof Kramberger (levo) ob papežu Janezu Pavlu II. med daritvijo sv. maše

men prav novi blaženi. Nadškof Kramberger je v uvodni prošnji po papeževi spodbudi povedal tudi tole: "S sinodo želimo, da se naš narod odvrne od »kulture smrti«, v katero je zapadel, in spet vzljubi življenje, se ga veseli, sprejme in se ga oklene." Sv. oče je nagovoril delegate, poudaril njihovo odgovorno nalogo ter potrebo po sodelovanju in poslušnosti Sv. Duhu; od sinode pričakuje, da bo v novih družbenih okoliščinah izdelala posodobljen in jasen pastoralni načrt. "Ozirajte se, dragi bratje in sestre, na blaženega Slomška, ki je vedno gledal na človeka v danih okoliščinah in je znal videti težave, omejenosti in nemoč osebe, kakor tudi njeno veselje, njene možnosti, njena najplemenitejša stremjenja... Naj bo vaša prva in temeljna skrb evangelizirati, oznanjati vsem veselo novico o odrešenju v Kristusu." Jasno je pristavil: "Pri tem se ne bojte zahtevati tiste svobode, ki je potrebna za opravljanje poslanstva Cerkve." Še enkrat je odkrito spregovoril o odnosu med Cerkvijo in državo: "Ob upoštevanju temeljne vloge krščanstva in katoliške Cerkve v zgodovini in kulturi Slovenije smemo upravičeno pričakovati, da bi sodelovanje med Cerkvijo in državo napredovalo hitreje, z večjo zavzetostjo za premagovanje sedanjih težav ter v dobro tistega sodelovanja, ki je v interesu celotne družbe." Nato je z gorečnostjo zapel himno življenju: "Vsem in vsakomur bi rad dejal: Cerkev, ki živiš v Sloveniji, »izberi življenje«; izberi predvsem ta dragoceni dar Boga Stvarnika in Odrešenika! Ponesi ga tistim, ki nimajo moči za odpuščanje, možem in ženam, ki so okusili grenkobo neuspeha v svojem zakonu; ponesi ga mladim, ki so vse prevečkrat žrtve zgrešenih idolov; ponesi ga slovenskim družinam, da bodo z zaupanjem in velikodušnostjo izpolnjevale svoje zahtevno poslanstvo; ponesi ga vsem, ki si prizadevajo za Božje kraljestvo, da ne bodo omagali v težavah; ponesi ga vsem, ki s svojim delom in še posebej s prevzemanjem javnih odgovornosti prispevajo k skupnemu dobremu vseh državljanov." To so papeževe želje za prestop Slovencev v tretje tisočletje.

Po srečanju v stolnici se je sveti oče odpeljal proti letališču. Tam se je na kratko pogovoril s predsednikom Kučanom o spravi med Slovenci, o Balkanu in o pogledu v prihodnost. Letalo je odletelo dobrih deset ur po prihodu; tudi odhod so spremljale mile slovenske melodije. Malo pred tem se je na nebu nad vinorodno Štajersko prikazala lepa mavrica, potrjena zaveza med nebom in to našo - sedaj še bolj - blagoslovljeno zemljo, "deželo tisočih zvonikov", kot jo rad imenuje Peter našega časa.

NOVI GORIŠKI NADŠKOF

Andrej Bratuž

Leto 1999 je bilo za goriško nadškofijo gotovo zelo pomembno. Končala se je škofijska sinoda, prišlo pa je tudi do prihoda novega nadpastirja. Kot znano, je prejšnji nadškof p. Anton Vital Bommarco že lansko jesen podal ostavko na svoje mesto in to v smislu odloka o upokojitvi škofov, ki morajo ob svojem petinsedemdesetem letu odstopiti. Tako je potem letos v začetku poletja papež Janez Pavel II. sprejel njegov odstop, na njegovo mesto pa imenoval novega nadškofa in metropolita. Ta je msgr. Dino de Antoni iz Chiogge. Tu je bil novoimenovani nadpastir dolgo let generalni vikar škofije.

Slovesen prihod nadškofa Dina de Antonija v goriško stolnico

Kdo je novi goriški nadškof? Letos je dopolnil 63 let. Sam se je slovenskim vernikom lepo predstavil v *Novem glasu*, kjer je bil njegov prvi daljši intervju. Tako med drugim pravi: "Prihajam iz tipično ribiške družine, kakršnih je nekoč bilo v Chioggi zelo veliko. Oče je bil ribič in večina bratov se je tudi ukvarjala z ribištvom. Sem dvanajsti otrok, torej izhajam iz patriarhalne družine, v kateri so bile krščanske vrednote temeljne in sestavni del vsakdanjega življenja. Naša družina je bila čisto preprosta družina, kakršnih je bilo takrat v Chioggi zares veliko. Zrastel sem v senci zvonika, če smem tako reči. Salezijancem sem hvaležen še danes za vzgojo, ki sem jo pred leti prejel." Nato je sledil notranjemu klicu po duhovništvu in kasneje postal Gospodov služabnik. Najprej je nekaj časa predaval v semenišču, nato pa tudi študiral cerkveno pravo na papeški lateranski univerzi v Rimu. Na svoji duhovniški poti je nato imel razne dolžnosti, od župnika na mali vasi

do stolnega župnika in kanonika v Chioggi, kjer je bil pod raznimi škofi tudi generalni vikar. Na tem mestu ga je torej letos doletelo imenovanje za goriškega nadškofa.

Msgr. De Antoni je sprejel imenovanje z odgovornostjo in sam še tako pravi v intervjuju: "Takoj vam bom povedal, da sem v trenutku, ko sem izvedel, da me je papež imenoval za goriškega nadškofa, imel iste občutke, kot jih najbrž ima oče, ko mu povejo, da se mu je rodil otrok..."

Tako še nadaljuje novi nadškof: "Moja zaskrbljenost mora zato biti dana Gospodu, njemu jo moram prepustiti, ker mi jo je on dal. Še enkrat ponavljam, da sprejemam novo nalogo kot božji dar. Zavedam se pomena goriške nadškofije, pomena njene kulture. Vse to me bo gotovo prisililo, da bom svoje srce še bolj odprl."

Msgr. De Antoni je šestnajsti goriški nadškof. V nad dvestoletni zgodovini naše nadškofije se je na škofijskem sedežu sv. Hilarija in Tacijana zvrstilo veliko pomembnih osebnosti. Med temi je bilo veliko Slovencev. Še prej omenimo prva dva nadškofa, ki sta bila grof Karl Mihael Attems in nato grof Jožef Edling, goriška plemiča s svetovljansko odprtostjo in pozornostjo do Slovencev in slovenščine. Tako so bili npr. ob koncu prejšnjega in v začetku našega stoletja nadškofje Alojzij Zorn, kard. Jakob Missia, Frančišek Borgia Sedej, v zadnjih desetletjih priljubljeni Peter Cocolin. Vsi ti in seveda tudi drugi so se v času svojega škofovanja morali marsikdaj spoprijeti z nelahkimi problemi nekoč velike in večnarodne škofije. Goriški nadškof je, skupaj z videmskim, naslednik slavnih oglejskih patriarhov. Je obenem tudi metropolit, ki ima danes kot sufragana sicer le enega škofa, namreč tržaškega. Nekoč pa je njegova metropolitna jurisdikcija segala tudi zelo daleč, od Alp do morja ob Kvarneru. Naj pri tem le spomnimo, da je bila v začetku nekaj časa pod goriškim metropolitom tudi škofija Como v Lombardiji.

Nadškof De Antoni je prišel v Gorico dne 26. septembra 1999. V stolni cerkvi sv. Hilarija in Tacijana je bila uradna umestitev s slovesno mašo in prvo nadškofovo pridigo, kjer je povedal nekaj pozdravnih stavkov tudi v slovenskem in furlanskem jeziku. Novi nadškof se je nato že takoj lotil svojega nadpastirskega dela. Prvo birmo je že komaj teden po svojem prihodu imel v slovenski župniji in v slovenskem jeziku. S tem je gotovo pokazal svojo veliko občutljivost in kar se da odgovoren pristop k novi stvarnosti, ki ga na Goriškem čaka.

Novemu nadškofu želimo, da bi se v vsem seznanil s stvarnostjo naše celotne skupnosti in da bi njegovo škofovanje med nami pomenilo nov korak v duhu dialoga, krščanskega in človeškega sožitja in prijateljstva ter sodelovanja vseh komponent goriške skupnosti.

TRIJE NOVOMAŠNIKI V GORICI

Danijel Devetak

September 1999 je bil za slovenske vernike na Goriškem posebno poln milostnih trenutkov, saj so se v lepem številu udeležili meddeželnega romanja na Dunaj pod vodstvom nadškofa Bommarca, papeževega obiska v Mariboru ob beatifikaciji prvega mariborskega škofa A.M. Slomška in na zelo lep način praznovali tudi prihod novega nadškofa Dina de Antonija. Pa še to: že na začetku meseca so lahko bili priče velikemu dogodku: posvečeni so namreč bili trije novomašniki, redovniki slovenske Družbe Jezusove,

Novomašniki David Bresciani, Mirko Pelicon in Franček Bertolini med posvečenjem v cerkvi sv. Ignacija v Gorici

Franček Bertolini, David Bresciani in Mirko Pelicon. To je bil posebno milosten trenutek ne samo za Slovence in njihovo jezuitsko provinco, ampak tudi in sploh za vse Goričane. Izredno številna udeležba vernikov iz samega mesta, sploh zamejstva in matične domovine je v svečanem razpoloženju dokazala, kako je še vedno pomembno posvečenje novih duhovnikov v času, ko mlajši in krepki delavci na žejni zamejski božji njivi močno primanjkujejo.

V soboto, 4. septembra, se je evharistično slavlje ob posvečenju v cerkvi sv. Ignacija na Travniku začelo s procesijo kakih 50 somaševalcev, ki jih je vodil apostolski administrator msgr. A.V. Bommarco. Med njimi so bili tudi diakoni Franček, David in Mirko, ki so stopili do

oltarja zelo umirjeno in resno, kot bi se hoteli z modrimi otroškimi očmi in v pričakovanju na uresničitev božje obljube globoko zavedati vsakega prehojenega koraka na tej sveti zemlji. Z mogočnim petjem so jih na koru sprejeli naši cerkveni pevci pod vodstvom Tiziane Zavadlav. Slovenski provincial Družbe Jezusove p. Lojze Cvikel se je uvodoma obrnil na msgr. Bommarca in povedal, da so trije mladi jezuiti kot sinovi Gorice polni življenjskega dinamizma. Začutili so klic, da se celostno izročijo Gospodu. Z zaupanjem so se odpravili na pot in na dan posvečenja želijo postati podobni Kristusu. Berilom je sledila predstavitev treh kandidatov, ki so glasno in odločno odgovorili: "Tukaj sem!" Provincial je še enkrat potrdil, da so kandidati vredni daru duhovništva. Msgr. Bommarco je v homiliji poudaril misli iz berila po preroku Jeremiji; ta je na začetku okleval, a Bog ga je opogumil in mu obljubil, da mu bo sam položil v usta svoje besede. To je za opravljanje duhovniškega poklica osnovna resnica. Nato je msgr. Bommarco postavil trem kandidatom kot edini vzor Kristusa, edinega Odrešenika včeraj, danes in jutri, kot pravi geslo velikega jubileja. "Bog Oče vas je izbral, Kristus vas ljubi, Duh vas spremeni, kot je spremenil sv. Ignacija in mnogo drugih, da bi lahko rodili Kristusu veliko duš!" Msgr. Bommarco je podčrtal, da slovenska skupnost na Goriškem potrebuje in si želi novih in svežih sil med duhovniki. Zaželel si je tudi, da bi zgledu treh jezuitov sledili še drugi mladi. Pri lepem obredu spraševanja so nato izbrani izjavili, da hočejo opravljati duhovniško službo kot zvesti sodelavci škofov pod vodstvom Sv. Duha in tako voditi božje ljudstvo; da hočejo pobožno in zvesto obhajati Kristusove skrivnosti v božjo slavo in v posvečenje krščanskega ljudstva po izročilu Cerkve; da hočejo vredno in modro opravljati službo besede z oznanjevanjem evangelija in razlaganjem katoliške vere; da se hočejo z božjo pomočjo vedno bolj združevati z velikim duhovnikom Kristusom in z njim tudi sebe darovati Bogu za zveličanje ljudi. Nato so ordinariju slovesno obljubili svoje spoštovanje in pokorščino. Sledile so pete litanije, med katerimi so trije kandidati ležali pred nadškofom; ta je nato prosil Boga, naj izlije blagoslov Svetega Duha in moč mašništva na svoje nove služabnike. Sam višek je obred dosegel, ko je v popolni tišini msgr. Bommarco položil roke na glavo vsakega od treh klečečih kandidatov in nad njimi pomolil; isto dejanje so nato opravili vsi prisotni somaševalci. V posvetilni molitvi je glavni mašnik še molil, da bi novi mašniki sprejeli od Boga podeljeno službo druge stopnje duhovništva in da bi s svojim zgledom spodbujali h krepostnemu življenju. Upravitelji župnij, katerim so pripadali Franček, David in Mirko, so nato oblekli tri kandida-

te v belo, praznično, mašniško oblačilo. Po maziljenju rok, pripravljanju darov in poljubu miru se je končno začelo evharistično bogoslužje, ko so trije novi duhovniki prvič stopili k oltarju kot taki. Med sklepnim bogoslužjem je bil poleg novomašnega blagoslova lep trenutek tudi ta, ko je msgr. Bommarco prosil novomašnike za njihov prvi blagoslov in to, da bi jim on kot prvi poljubil roke. Podobno se je namreč zgodilo tudi njemu decembra 1949, ko je bil pred 50 leti posvečen v mašnika. Veliko slavje sta nato sklenila toplo in ganjeno ploskanje vseh prisotnih in lepo slovensko petje, ki je sploh spremljalo celo slovesnost.

Dan kasneje, 5. septembra, je poletno sonce naznanjalo še en vesolja poln dan. Pred cerkvijo Srca Jezusovega v Gorici, kjer je bila popoldne skupna nova maša, je stal dvojezičen slavolok; cerkev je bila v svoji notranjosti bogato okrašena kot že dolgo ne. Še enkrat presemetljivo pa je bilo število navzočih, saj vsem ni bilo dano, da bi v cerkvi, ki velja za eno največjih na Goriškem, vsaj stali pokonci. Od vhoda se je do oltarja vila dolga procesija z vsaj 40 somaševalci, tremi novomašniki v spremstvu staršev, skavti in lepim številom slovenskih narodnih noš, ki so samo še okrepile že itak krepko slovenski značaj slovesnosti. Tudi priložnostni pevski zbor je opravil svoje poslanstvo z vsem srcem. Še preden so novomašniki stopili za oltar, jih je v kroju pozdravil steber goriške skavtske organizacije Mauro Leban. Spregovoril jim je o razpelu kot simbolu smrti in vstajenja, ki so jim ga starši kmalu nato podarili in jih z objemom pospremili do oltarja. In tako se je začela nova maša.

Eden najpomembnejših trenutkov je bila homilija, ki jo je imel p. Marko Ivan Rupnik. Izhajajoč iz gesla, ki si ga je ob novi maši zastavil David, se je poglobil v temeljno vprašanje: kdo sploh je Bog. Velika je namreč skušnjava, ki jo je imel tudi Mojzes, da si človek sam "izdela" Boga po svoji podobi. Mojzes pa je šel tako daleč, da je "udaril" v Boga, ki se mu je razodel kot skrivnost - grm, ki gori, a ne izgori. "Ko se Bog razodene, vse postane čudovito, sveto," je rekel p. Rupnik, "kajti Bog je Neobvladljivi." Frančkovno geslo je bilo: "Kdor ne sprejme Božjega kraljestva kakor otrok, nikakor ne pride vanj!" (Mr 10,15). "Za otroka je vse sveto in živo," je dejal p. Rupnik. Otrok je še moder, saj zaznava govorjenje vode, reke, drevesa. In tudi v tem je on še živ božji tempelj. Pridigar je na novi maši tudi poglobil glavno misel iz evangelija, ki je govoril o bratskem opominjanju. To je namreč potrebno, zlasti za duhovnike; mora pa biti odkrito in iskreno. "Bodite duhovni realisti!" je rekel p. Rupnik. "Morali boste učiti in opominjati." Kot pravi sv. Pavel,

pa mora tudi to potekati v ljubezni, če ne "nisem nič, ... nič ne koristi." Zgled naj jim bo Kristus, ki je učil in se ljudem izročil v roke. "Bojte se pravičnih, tistih, ki mislijo, da so pravični, in vas bodo sodili, če segate po evangeliju!" Na koncu jih je še enkrat pozval in jim zaželel: "Da bi vas ljudje ohranili v spominu kot prijatelje grešnikov!... Ljubite svet, neverne, bodite goreči, opominjajte!" Vse to je namreč delal Kristus. Če ga bodo novomašniki toliko ljubili, da mu bodo res podobni, bo "Bog, ki bdi nad svojo besedo, izpolnil svojo obljubo do konca" (Mirskovo geslo). Na koncu slovesne maše so novomašniki še enkrat podelili svoj blagoslov, nato pa so vsi prisotni v dolgi koloni lahko osebno čestitali slavljencem in prejeli v spomin podobico. Sledila je praznična pogostitev okoli 500 povabljenih na dvorišču goriškega jezuitskega centra Stella Matutina.

Mnogo ljudi je ostalo presenečenih in skoraj ganjenih nad veličino nove maše; zlasti italijanski verniki so obstrmeli ob bogatih znamenjih vernosti sosedov slovenske narodnosti. Sam provincial slovenske DJ p. Cvikel pa je javno izjavil, kako ga je še najbolj prevzela lepota sodelovanja in skupne hoje pripadnikov dveh različnih narodov. Trije novomašniki so namreč že zaradi svojih korenin in življenjske zgodbe na zemlji, ki ve, kaj pomenijo narodna, jezikovna in kulturna meja, sedaj še toliko bolj "sacerdotes", posvečevalci in pravi graditelji mostov. To pa ne samo med Bogom in ljudmi, ampak tudi med Bogom in pripadniki različnih narodov.

Vladimir Kos

Marija s ključem

Božja Mama si,
ob Zakladnici živiš,
Marija s ključem -
naši zemlji se vrti,
jézi norih src tolmune.

*(5,7,5,7,7 - zložena pesem,
podobna japonski "tánka".)*

POMEMBNOST IN AKTUALNOST OKROŽNICE VERA IN RAZUM

Andrea Bellavite

"Vera in razum sta kot dve krili, ki omogočata, človeškemu duhu, da se dvigne k zrenju resnice". To so besede, s katerimi se pričena okrožnica *Fides et ratio* oz. Vera in razum, ki je bila objavljena 14. septembra 1998. Papež Janez Pavel II. je hotel z učiteljskim pristopom nakazati metodološko smer za današnje preučevanje razmerja med vero in razumom.

Predhodno nas sveti oče opozarja na dvoje osnovnih vprašanj, ki spremljata znanje in življenje človeka vzdolž vse svetovne zgodovine. Prvo vprašanje bi lahko tako oblikovali: ali razum lahko spozna resnico in smisel obstoja vesolja, življenja, nas samih? Drugo vprašanje je, ali razum lahko presega kategoriji prostora in časa, da dobi primeren odgovor na vprašanja glede bivanja, prisotnosti zla, trpljenja nedolžnih, možnega bivanja onstran smrti.

To teženje po spoznanju, ki zaznamuje zgodovino človekove misli in vseh raznolikih izrazov človeške kulture, lahko imenujemo religiozni čut, oz. nerazložljivo in nikdar potešeno teženje in hrepenenje po Drugem, po možnem transcendentnem Razodetju. Ne moremo povzeti v nekaj vrsticah številnih izrazov tega nenehnega človekovega iskanja. Pomislimo npr. na upodabljanja molivcev ante litteram, ki so prisotni v umetnostnih upodobitvah antičnih ljudstev, pomislimo na skrivnostno in vzgojno vlogo mita, na rojstvo filozofije, na simbolično in versko predstavljanje stvarnosti, na zgodovino slovstva in umetnosti v vseh dobah človeštva.

Sv. pismo Stare zaveze izpostavlja pričakovanje posebljene Božje Modrosti, ki naj bi prodirala v globine stvarstva in vodila ljudstvo po poteh Zaveze. Nova zaveza istoveti Božje razodetje s skrivnostjo Božjega Sina, z Besedo, ki je Človek postala in je bila v začetku pri Bogu in brez Nje ne more nič obstajati (prim. uvod v Janezov evangelij).

Tudi ni mogoče zanikati obče človeškega teženja po celostnem spoznanju oz. gnozi, ki bi nudila zadosten in zadovoljiv odgovor na človekova bivanjska vprašanja in prinašala srečo, oz. odrešenje, življenjsko izpolnitev. Vsem je seveda jasno, da je takšno spoznanje zapleteno in prizadeva razne ravni spoznanjskih pristopov in sporočilnostnih govoric.

Osnovno in prvobitno vprašanje, ki ga takšno spoznanje sproža je, ali je možno spoznati Resnico. Le-to vsebuje še globlje vprašanje: ali je in kaj je Resnica. Ali gre le za bolj ali manj površno zaznavanje pojavov ali pa za dojetje Počela, ki vzdržuje in osnovno osmišlja obstoj sveta? Če na to vprašanje odgovorimo pritrdilno, tedaj se moramo nadalje vprašati, ali si more človeški razum, omejen in prigoden, kakor dejansko je, domišljati oz. trditi, da takšno Počelo lahko dojame? Ali ne gre morda za neko titansko zahtevo, končno, za neko skoraj bogokletno predrznost? Če pa trdimo, da razum sam po sebi ne more doseči Resnice, ali moremo potem trditi, da je lahko (ne pa dejansko) odprt Razodetju, ki bi nam ga Transcendentnost ponudila ali predložila?

Drugo vprašanje nas vodi k razmišljanju o medsebojnih odnosih med vero in razumom na osnovi predpostavke, da je stvarnost učinek in izraz transcendentne Resnice in je zato razumsko upravičena odprtostna drža. Če je tako, se lahko nadalje vprašamo, ali je dejanje vere neko povsem skrivnostno spoznanje od zgoraj ali pa le "naravno" ojačenje naših omejenih razumskih zmožnosti. Ko bi tako bilo, tedaj bi lahko spoznanje po veri izničilo zahteve razuma, kakor v nasprotnem primeru gnostična absolutizacija racionalnih zmožnosti dejansko izničuje svojskost spoznanja po veri.

Tretja problematika, ki nam jo, sicer precej glasno, zastavlja moderna zahodna filozofija, nas sili v vprašanje, ki se nam vsaj navidezno zdi jasno, to je vprašanje obstoja stvarnosti brez zveze s subjektom, ki jo misli. Gre za znani Descartesov metodični dvom, ki postaja očarljiva in vznemirljiva šifra za razumevanje moderne misli, kakor tudi obvezno križpotje, da ponovno zastavimo odnos med vero in razumom ne le kot vprašanje odnosa s Transcendentnostjo, marveč kot samo definicijo imanence oz. stvarnosti.

Kot zadnje bi omenil vprašanje sporočanja in govornice: ali razum in vera lahko zares kaj povesta o svojem objektu? ali sploh obstaja pomembna govornica o stvareh, ki presejajo časovno-prostorske kategorije, saj so le-te oblika vseh naših predstav? Ali sploh lahko govorimo o tem, kar ne moremo izkusiti s svojimi čuti? Razmišljanje lahko poenostavimo, če izpostavljene točke prevedemo v vprašanja, ki nam jih vsakdanje življenje zastavlja, kadar se lotevamo razmišljanja o sebi in o svetu, ki nas obdaja. Kolikokrat smo se že vprašali, kako je mogoče verovati v Boga, ne da bi ga mogli videti oz. neposredno dojeti njegove prisotnosti v svetu? Zakaj bi se morali odpovedati želji celostnega spoznanja, ki bi izviralo iz zmožnosti že same po sebi zakoreninjene v človekovem srcu, da doseže Resnico? Pomislimo na čar, ki ga vzbujajo

pri moških in ženskah današnjega časa zahodni neognostični tokovi in vzhodne monistično naravnane filozofije? Kako je mogoče, da nas ne bi vznemirjalo pohujšanje prisotnosti trpljenja, zlasti trpljenja nedolžnih, ki ga povzročajo tako medčloveški spori kakor naravne kataklizme? In še, ali nas ne boleče prizadeva in vzbuja v nas odpor preveč pogosto sklicevanje na Božjo voljo in nekam magično zatekanje k Bogu, kot nekakemu mašilcu lukenj in nato razočaranje, če niso bile uslišane naše pritlehtne želje?

Zanimiv in razmišljanja potreben izsek v odnosu med vero in razumom je tudi vprašanje odnosa med verskim spoznanjem in znanstvenim spoznanjem, oz. vprašanje epistemološkega statusa teologije kot znanosti vere, vprašanje prepletanja med filozofijo in teologijo. To so teme, ki se jih okrožnica tudi dotika in se sučejo okrog dveh komplementarnih afirmacij katoliškega teološkega izročila: *credo ut intelligam* (= verujem, da bi razumel) in *intelligo ut credam* (= razumem, da bi veroval).

V prvi afirmaciji je izkustveno spoznanje Razodetja prvenstvena osnova, da lahko nudimo razloge za našo vero. V drugi afirmaciji se pa podaja misel, da ni možno pravo dejanje vere brez predhodne racionalnosti, kajti le-ta ga lahko, kot globoko človeško dejanje, omogoča in spremlja njegov razvoj v sklopu bivanjske dinamike.

V zgodovini Cerkve zasledimo obdobja, ki so zaznamovala različne drže glede odnosa med vero in razumom, tako pri razvoju teološke misli, oz. pri kritično razumskem poglobljanju verskega izkustva, kakor v odnosu do treh klasičnih smeri integracije (= povezovanja), disociacije (= razdruževanja) in subordinacije (= podrejanja). Cerkveni očetje prvih stoletij, zasidrani v družbeno-kulturnem tkivu sredozemskega območja, radi razvijajo in zasledujejo integrativno smer, ki je dokaj bližja naši sodobni občutljivosti. Vera in razum se srečujeta in dopolnjujeta v živem deleženju velikonočne skrivnosti kot komplementarni obliki izkustvenega in občevalnega srečanja z Vstalim v zakramentalni dinamiki cerkvenega občestva. Odnos pa, ki ga predlagajo srednjeveški filozofi in teologi, se nagiba k nekaki subordinaciji (= podrejenosti) razuma verovanju, saj le-to predstavlja neko subjektivno in objektivno razsvetljenje, ki omogoča spoznanje.

Rojstvo t.i. moderne misli in protestantska prenova pa povsem izničujeta dotedanji nastavek odnosov, saj trdita, da med vero in razumom ni ničesar skupnega. Razum prehaja v racionalizem, vera pa v fideizem. Navedeni obliki spoznavnega pristopa sta radikalno ločeni. Racionalizem polagoma polzi v scientizem, ki se ima za edino veljav-

no obliko spoznanja vse Resnice, dosegljive le z razumskimi prijemi, in mu povsem odgovarja ateistična opcija postidealističnega humanizma. Ne malo znanstvenikov in filozofov je pričelo verovati v novega človeka, spočetega na zanikanju vsakega transcendentnega sklicevanja. Človek naj bi bil dokončno odrešen verske tlake, določen zgolj po svoji racionalnosti. Znotraj takšnega miselnega obzorja so bili tudi verski simboli, zlasti pa Kristusova podoba, kot srčika krščanskega izkustva, tarča korenitih pretolmačenj. Cerkvena srenja je reagirala na različne načine. Bili so tudi poskusi, da bi izsledili takšne rešitve, ki bi bile spravljive z idealistično mislijo. Vsekakor so se ob zatonu 19. stoletja križali prizadeta Kierkegaardova razmišljanja, Dostojevskijevo slovstveno preroštvo in Nietzschejev proglas Božje smrti z najvišjo obliko cerkvenega učiteljskega nastopa v 1. vatikanskem cerkvenem zboru. Le-ta nam z naukom o Božjem razodetju podaja novo sintezo, ki naj bi prevrednotila odnose med vero in razumom. Sledila je zavzeta obnova tomistične misli, ki jo je sprožil papež Leon XIII. z okrožnico *Aeterni Patris*.

Vendar še kot filozofske in teološke postavke cerkvenega učiteljstva in krščanskih mislecev je epohalnemu duhovnemu preobratu 20. stoletja botrovala zavest dramatičnega položaja in nepopisnega trpljenja, v katerem se je človeštvo znašlo vsled dveh svetovnih vojn. Novi človek, osvobojen transcendentnih vezi, se ni znal izogniti genocidom in holokavstom. Tako razum kakor vero je prizadela kriza, kajti tako prvi kakor druga nista znala ponuditi zadostnih odgovorov na razne "zakaj-e" in "kako je mogoče", ki trajno odmevajo v sodobni kulturi. Na primer, ali še lahko govorimo o Bogu po Auschwitzu? Oziroma, ali še lahko govorimo o človeku po Auschwitzu?

Prav zavest o nezadostnosti odgovorov tako prvega kakor druge ju je paradoksalno zbližala in nakazala možen razvoj novih medsebojnih odnosov v prihodnosti. Tako razum kakor vera bi morala ponovno zaznati skrivnost človeškega bitja in se vanjo poglobiti ter složno sodelovati predvsem v služenju Osebi, čeprav vsakdo s svojim specifičnim izhodiščem, s svojo specifično vsebino in govorico, ne da bi pozabili lastne odgovornosti in mejà lastne pristojnosti.

Okrožnica Janeza Pavla II. nam skuša podati sintezo soočenj, soglasij in trčenj, ki so zaznamovala dolgo zgodovino odnosov med razumom in vero. Kot izhodišče za nov dialog sv. oče predlaga nekatere temeljne postavke cerkvenega filozofsko-teološkega izročila, predvsem tomistične filozofije, ki naj bi bila *philosophia perennis*. Med nujne in neodpovedljive predpostavke za ponoven dialog papež

prišteva pripoznanje, da Resnica je in da je možno njeno spoznanje. Če razum ne more odklanjati pripoznanja Bitja in, posledično, obstoja njegovega "začetka in smotra", - v tem sledimo 1. vatikanskemu cerkvenemu zboru, - vendar le polno Razodetje Boga v Jezusu Kristusu nas more voditi k dojetju vse Resnice. Vsekakor za primerno ovrednotenje te trditve moramo nujno seči po dogmatični konstituciji o Božjem razodetju Dei Verbum 2. vatikanskega cerkvenega zbora.

Na osnovi izhodiščne ugotovitve, da stvarnost obstaja in da je človeški um v svojih koreninah odprt Besedi, ki prihaja iz Transcendentnega, okrožnica Vera in razum vabi verujočega, zlasti krščanskega misleca, da pozorno sprejema izzive sodobne misli, zlasti izzive, ki nam jih nudijo razni personalistični tokovi in Husserljanska fenomenologija.

Po drugi strani nas okrožnica opozarja na možne odmike od Resnice, ki jih povzročata tako absolutizacija ciničnega in rušilnega skepticizma, kakor tudi akritično poudarjanje spoznanja nad stvarnostjo, misli nad Bitjem. Samo polna zavest vloge in meja raznih ravni spoznanjskega pristopa lahko vodi vero in razum v medsebojno integracijo in medsebojno podpiranje pri iskanju in doseganju Resnice.

Kdor bo pozorno prebral okrožnico, bo gotovo zaznal njen pomen. Vsekakor ni težko priznati, da je njeno podajanje dokaj jasno in sintetično. Vsako nadaljnje razmišljanje in razpravljanje o tej problematiki jo bo moralo upoštevati. Lahko pa predvidevamo, da bo teza, ki ponovno odkazuje privilegirano vlogo tomistični filozofiji v tej problematiki, naletela na živahne razprave o njeni metodološki veljavnosti v nekaterih sodobnih miselnih krogih. Vsekakor verni ne smejo prezirati izzivov, ki jih sodobna misel in radikalna kriza razuma postavljata veri.

Rad bi sklenil to razmišljanje, ki ga je spodbudilo branje okrožnice Vera in razum z besedami sv. Avguština, saj predstavljajo njen pravi programski povzetek: "Zakaj k sebi si nas ustvaril, Gospod, in nemirno je naše srce, dokler ne počije v Tebi" (Izpovedi 1,1).

(prev. O. Simčič)

BLAŽENI SLOMŠEK PO STOPINJAH SOLUNSKIH BRATOV

Angel Kosmač

Morda se bo zdelo marsikomu neverjetno, a vendar je resnica: sveta brata Ciril in Metod sta bila skoraj tisoč let velika neznanca za ves krščanski svet, v veliki meri tudi za slovanske narode.

Slovenskemu narodu je ta dva velikana pomagal odkriti naš novi blaženi, Anton Martin Slomšek. Odkril je namreč v njima sebi sorodni duši. Zato se ju je oklenil in spodbujal njuno češčenje med našim narodom. Saj sta mu bila vzornika v vsem, za kar si je sam prizadeval: ohranjevati in utrjevati vero med Slovenci, hkrati pa gojiti slovenski jezik in kulturo.

Sicer je Slomšku pri odkrivanju solunskih bratov bila v veliko pomoč že sama romantika, ki se je zlasti v prvi polovici 19. stoletja rada zatekala k starožitnostim, odkrivala stare spise in osebnosti ter jih često idealizirala.

Med Slovenci sta pri tej kulturni usmeritvi sodelovala zlasti dva velika moža: Jernej Kopitar in Fran Miklošič. Prvi je l. 1836 izdal glagolski rokopis *Glagolita Clozianus*, drugi pa l. 1847 *Vita s. Clementis* (Življenje sv. Klemenca), nekaj let pozneje (1870) pa tudi *Žitja Metodija* v starocerkvenoslovanskem jeziku in v latinskem prevodu. Že poprej pa je ruski zgodovinar A.V. Gorski izdal *Žitja sv. Cirila in Metoda* (1843). Ta dela so šla torej med ljudi in vzbujala zlasti med inteligenco večje spoznavanje slovanskih blagovestnikov. Računati je treba, da je za to kmalu zvedel tudi Slomšek, ki si je sveta brata izbral za vzornika pri delu za narodno stvar. Tako razumemo, ko je že l. 1846 objavil v *Novicah* daljši članek, ki nosi naslov: Bratje sv. Cirila in Metoda v naših šolah. Hotel je torej navdušiti za delovanje svetih bratov tudi takratne učitelje in duhovnike ter ju postaviti tudi njim kot vzornika. Tako namreč pravi med drugim: "Zato se po vsi pravici sv. Ciril in Metod slovita Slovencem apostola in zaslužita, da ju posnemamo mi, ki obdelujemo v slovenskih krajih vinograd gospodov. Hvala Bogu, da imata še zdaj tudi v naših krajih lepo število hvalitih bratov, naslediteljev, ki v cerkvi kakor v šoli po nju slavnem zgledu slovensko trsje obdelujejo".

Skoraj v istem času se je tudi na ekumenskem področju nekaj premaknilo. Papež Pij IX. je namreč l. 1848 napisal okrožnico *Ad Petri Cathedram*, s katero je povabil vse vzhodne ločene krščanske Cerkve, naj bi se zedinile s katoliško Cerkvijo. Žal, so ta papežev poziv pravoslavne Cerkve javno zavrnille. Nasprotno, se je zanimanje za edinost med kristjani poživilo v sami katoliški Cerkvi. Nastala so zato razna gibanja in podobne družbe skoraj po vsej Evropi, še posebno v Franciji, Belgiji in Nemčiji. Verjetno je za taka gibanja kmalu zvedel tudi Slomšek, ki je medtem postal že škof in je začel potovati po Evropi kot vizitator samostanov. V takem ozračju so se torej ustvarili pogoji za ustanovitev Bratovščine sv. Cirila in Metoda.

BRATOVŠČINA SV. CIRILA IN METODA

To svojo željo po molitveni bratovščini sv. Cirila in Metoda je Slomšek hotel najprej posredovati svojim duhovnikom, ki so l. 1851 opravljali duhovne vaje v mesecu septembru. Prva skupina, pretežno nemško govorečih duhovnikov, se je zbrala od 1. do 5. septembra v Št. Andražu na Koroškem. Slomšek je imel uvodni govor in še zaključek, vmes pa še tri premišljevanja. Ni znano, kako so ti duhovniki sprejeli to Slomškovo željo in napoved nove bratovščine.

Nekaj več nam je znano, kako je bilo v Brežicah, kjer so bili zbrani pretežno slovenski duhovniki na letnih duhovnih vajah od 22. do 26. septembra. Tukaj so šle stvari nekoliko drugače, ker Slomška zaradi bolezni ni bilo zraven. Moral bi imeti prav tako uvodni in sklepni govor in še tri premišljevanja. Ven-

dar se je na poti čez Ljubelj močno prehladil in se komaj spravil do Celja, kjer je obležal, pripravljen tudi na smrt. Komaj je mogel napisati pismo na voditelja duhovnih vaj, katerega je prosil, naj duhovnikom sporoči njegov namen: "Ali ne bi bil že čas, moji bratje, da bi tudi mi ustanovili neko molitveno družbo za zedinjenje ločenih vzhodnjakov in bi jo vpeljali kot spomenik letošnjih duhovnih vaj? Za zavetnika te naše družbe si izberemo oba sv. brata in slovanska apostola Cirila in Metoda. Vsak dan zmolimo en Očenaš in Zdravomarijo za zedinjenje

Zastava Bratovščine pri Sv. Jakobu v Trstu

razkolnikov s katoliško Cerkvijo z dostavkom: sv. Ciril in Metod, apostola Slovanov, prosita za nas. Vsi duhovniki darujejo na praznik obeh apostolov 9. marca sv. mašo in vsi laiki prejmejo v ta namen po sv. spovedi sv. obhajilo. Vsakdo zbira v svoji okolici člane in mi sporoči njih imena, da se vpišejo v družbeno knjigo. Kdo ve, če ne bo Gospodu po naših molitvah ugajalo zakrpati raztrgano krilo svoje Cerkve, s svojo milostjo ogreti ledeno mrzlo skorjo razkola, skrajšati dneve te tako žalostne ločitve in kmalu pripeljati do časa, ko bo ena čreda in en pastir."

Odmev na to pobudo Slomška je bil pri duhovnikih velik, še posebno v Brežicah, ko so bili pod vtisom težke škofove bolezni. Vsi prisotni so se namreč podpisali za novo bratovščino, naslednjo nedeljo doma pa še svojim vernikom priporočili.

Nekateri duhovniki so mu takoj svetovali, naj prosi za potrditev bratovščine v Rimu. In to je tudi takoj storil. Odgovor je kmalu prišel. Papežev breve ali potrdilni odlok nosi datum 12. maja 1852.

Slomšek je določil tudi cerkev, kjer naj bi bil sedež nove bratovščine: to je cerkev sv. Jožefa v Celju, pri kateri so že delovali lazaristi, katere je bil Slomšek povabil kot misijonarje v svojo lavantinsko škofijo.

V posebnem članku v *Zgodnji Danici* za l. 1852. št. 29, je škof Slomšek razložil še bolj podrobno svoj namen pri ustanovitvi Bratovščine sv. Cirila in Metoda: "Misel me je gnala, želja me je presunjevala, da bi se že skoro nad nami izpolnila tista molitev našega ljubeznivega Odrešenika, katero je grede k svojemu Očetu tako pristrčno in goreče molil, nas vse z vezjo Resnice in Ljubezni zediniti, ker le samo iz tega je svetu spoznati, da smo njegovi učenci. Iz tega namena sem lansko leto o naših občih duhovnih vajah željo razodel, da naj bi se pod obrambo Marije Matere božje in slovenskih apostolov sv. Cirila in Metoda (daleč od vsakega državljanskega ali političnega namena in brez vsake osebne koristi) k zedinjevanju nezedinjenih Grkov sploh in posebno ločenih Slovenov molitvena družba napravila... Naše orožje, molitev in dobra dela, sklenjena s spodbudljivim življenjem, ne vsekajo ran, ampak jih ozdravljajo, premagajo najsrдитеjše sovražnike, pridobe ljudstva in narode, ostanejo nepremagljiva in so nam porokinje gotove zmage."

NADALJNI RAZVOJ BRATOVŠČINE

Iz omenjenega članka v *Zgodnji Danici* je razvidno, da je hotel Slomšek svojo bratovščino izročiti varstvu Božje Matere Marije, ki naj bi poleg solunskih bratov skrbela za njeno nadaljnjo rast. Razvidno je tudi, da ni mislil samo na ločene Slované, ampak na Grke sploh, to se pravi na vse pravoslavne narode in Cerkve.

Treba pa je gledati pri tem ekumenskem prizadevanju iz tedanjega zornega kota, ki je pogojeval tudi Slomška pri delu za edinost med kristjani. Večkrat namreč omenja razkolnike in njih spreobrnjenje ter vrnitev v katoliško Cerkev. To je bolj enostransko gledanje na zgodovino, ki naprtuje krvido za razkol samo eni strani. Danes gledamo drugače na ekumenizem, ki je najprej spoznavanje drug drugega, skupna molitev in določeno sodelovanje na nekaterih področjih. Gre predvsem za prijateljsko ravnanje in zблиževanje, v pričakovanju, da Sv. Duh pripravi končna pota do edinosti. Slomšek je bil pač pod vplivom katoliških prizadevanj za edinost v tistem času. Saj ni bilo še niti 1. vatikanskega koncila, ki je morda nekoliko zavrl prizadevanja za edinost s proglasitvijo papeževe nezmožljivosti (1870). Danes bi to resnico nekoliko osvetlili tudi z gledanjem ostalih krščanskih Cerkva.

Vsekakor je Slomškova bratovščina kmalu globoko zaorala v slovenske cerkvene razmere in celo pripomogla, da se je ekumenska misel širila tudi izven domovine. K temu je pripomogla zlasti Zgodnja Danica, ki je vsako leto vse do Slomškove smrti poročala o neprestani rasti Bratovščine sv. Cirila in Metoda. Slomšek je namreč pripravil vsako leto neko odprto pismo bratom in sestram molitvene družbe. Spet in spet je govoril o pomenu bratovščine in njenem napredovanju. Vpletal pa je tudi odlomke iz življenja sv. bratov ter vesti iz krščanskega vzhoda. Tako je Slomšek prvi odkrival zgodovino vzhodnega razkola. Poročal tudi o prestopih v katoliško Cerkev. Še posebno o zedinjenju Bolgarov in Makedoncev, ki so zlasti v l. 1861 in pozneje množično vstopali v katoliško Cerkev. Vendar je to zedinjenje naletelo tudi na velike težave in se skoraj v celoti izčrpalo.

Lahko pa rečemo, da Slomšek tudi v svojih pastirskih pismih ni razkolnikov in krivovercev nikoli sodil in to priporočal tudi svojim duhovnikom in vernikom: "... da jih krščansko ljubimo, in posebno jim vse dobro storimo, ki med nami živijo, jim pa tudi prav goreče želimo, da bi z nami bili ene vere, enega srca, kakor je Kristus molil za nas. To nam naša sveta katoliška vera veli." Povsem ekumenska pa je brez dvoma njegova molitvena akcija. Saj se je zavedal, da je delo edinosti stvar božje milosti, ki presega človeške moči. V tem smislu je Slomšek lahko glasnik nove ekumenske dobe, ki se je začela z 2. vatikanskim koncilom.

V tem nenehnem razvoju Slomškove bratovščine so zanimive tudi številke, kakor sledijo iz Zgodnje Danice. Že prvo leto 1852 se je nabralo lepo število članov: 2858, l. 1853 pa že 7787. Naslednje leto (1854) je število naraslo na 8333. Med temi so tudi člani in članice v Trstu: 754 in v Gorici, predvsem v Tolminu: 170. Kmalu je Bratovščina

zajela tudi druge škofije v Avstriji, še posebno na Češkem. L. 1860 je bilo število udov 34.260. Najvišjo točko v stoletju je Bratovščina dosegla l. 1882, ko je število članov naraslo na 153.385. Tudi novo stoletje se je začelo z novimi številkami. Saj je l. 1906 zaznamovano z lepim številom 157.225 članov in članic Bratovščine sv. Cirila in Metoda.

APOSTOLSTVO SV. CIRILA IN METODA

Danes se je Slomškova Bratovščina v nekdanji obliki ohranila le še v mariborski škofiji, morda tudi kot izraz spoštovanja in hvaležnosti do svojega ustanovitelja. Povsod drugje je dobila novo ime: Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Že je bilo omenjeno, da se je bila Bratovščina razširila in utrdila na Češkem, še posebno na Moravskem, kjer so v Velehradu imeli veliko cerkev, kjer naj bi bil pokopan sv. Metod, čeprav njegovega groba še niso našli. Tukaj so se vršile velike slovesnosti ob 1000-letnici smrti sv. Metoda (885-1885). Ob tej priložnosti si je veliki častilec sv. bratov škof Stojan zadal nalogo, da obnovi Slomškovo Bratovščino sv. Cirila in Metoda ter ji da neko trdnejšo podlago.

Leta 1891 je nastala nova bratovščina, ki si je nadelala ime Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Najvažnejša ustanova so bili Velehradski kongresi, ki so zbirali razne strokovnjake za krščanski vzhod in pripravljali znanstvena srečanja, kar je trajalo od l. 1910 do 1948, ko so politične razmere onemogočile vsako delovanje. Vse je vodila t.i. Academia Velehradensis, ki je tudi izdajala Acta Velehradensis in Acta Academiae Velehradensis. Pri tem se je še najbolj odlikoval naš rojak dr. Franc Grivec. Zaradi velikih zaslug za Velehradске kongrese je bil l. 1948 razglašen za častnega doktorja Karlove univerze v Pragi. Žal se takratno bogato delo v odkrivanju dela in življenja svetih bratov Cirila in Metoda ni več obnovilo. Tudi Apostolstvo sv. Cirila in Metoda na tleh srednjeevropskih in drugih držav, ki so bile pod komunistično oblastjo, je bilo v povojnih letih ukinjeno, kakor pač vsa cerkvena društva. Obnovljeno je bilo v petdesetih letih v Rimu, kjer se je tudi oblikoval glavni odbor.

Med prvimi kraji, ki so zagledali novo rojstvo Apostolstva sv. Cirila in Metoda, sta bila tudi Trst in Gorica. Po osamosvojitvi pa je taka možnost nastala tudi v slovenski Cerkvi v domovini. Med možnimi sadovi proglasitve med blažene Antona Martina Slomška bi lahko bila obnovitev Apostolstva ali Bratovščine sv. Cirila in Metoda po vseh župnijah, kjer je ta molitvena zveza za edinost kristjanov že nekoč delovala. Naj bi nam za tretje tisočletje izprosil to milost naš novi blaženi. Morda smo prav Slovenci kot srednjeevropski narod, na mostišču nove Evrope, poklicani, da to delo osvežimo in obnovimo kot izraz nove evangelizacije za prihodnje rodove.

EVROPSKA RAZSEŽNOST P. MARKA IZ AVIANA

Danijel Devetak

Pred nekaj več kot 300 leti je grozila Dunaju tragedija, ki bi se z veliko lahkoto lahko razširila proti Zahodu ter bi izbrisala tisočletno krščansko in sploh evropsko civilizacijo.

Sama Previdnost je hotela, da je preprost človek furlanskega rodu z močjo svoje besede, navdihnjene od zgoraj, udrl v zgodovino in spremenil njen tok na evropski celini. Ko so Turki oblegali Dunaj in se pripravljali na odločilni napad z namenom, da bi postavili v srednjeevropski prestolnici drugi Carigrad, je kapucin p. Marko iz Aviana (1631-99) s svojo razsvetljeno modrostjo in gorečo vero spravil med sabo sprte krščanske vojvode ter jih prepričal, da je rešitev možna le v edinosti. In tako je bilo. Usodnega 12. septembra 1683 je goreči pridigar, znan kot svetniška osebnost po vsej Evropi že v času svojega življenja, maševal na griču Kahlenberg nad Dunajem ter s stegnjeno roko kot Mojzes blagoslovil čete hrabrih mož v imenu Razpetega. Bitka proti mnogo večjemu številu krvoločnih Turkov je trajala le štiri ure in Evropa je bila rešena. Novica se je takoj razširila po vsej Evropi in v Rimu so zvonovi naznanjali rešitev pred pogani tri cele dneve; tolikšen je bil namreč upravičeni strah pred uničenjem Evrope. Čeprav je eden izmed vojskovodij, poljski kralj Jan Sobieski, takoj po bitki ugotovil, da je zmago omogočil z izrednim posegom sam Najvišji (izrekel je znani stavek: "Venimus, vidimus et Deus vicit!"), so mnogi na to pozabili in slavili le človeško zmago. Avstrijski narod, ki živi v srcu Evrope, pa ohranja vse do danes živ spomin na furlanskega kapucina, ki je umrl natanko pred 300 leti. Njegovi posmrtni ostanki počivajo prav zaradi pomembnosti njegovega posega v kapeli dunajske cerkve, kjer so pokopani habsburški cesarji.

Kip p. Marka pred kapucinsko cerkvijo na Dunaju

Zakaj se med verniki (in zastopniki civilne družbe!) naše dežele skoraj ni ohranil spomin na p. Marka iz Aviana, ki se je rodil v današnji pordenonski pokrajini in študiral tudi v Gorici? Verjetno zato, ker je bival večinoma na tujem, saj je večji del leta posvečal apostolskim potovanjem kot izjemno karizmatičen pridigar po evropskih trgih. Vatikan mu je podelil celo izredni privilegij apostolskega blagoslova s popolnim odpustkom. Dejansko so množice vernikov po evropskih deželah komaj čakale, da bi ga videle in poslušale ter, ozdravljene na duši in telesu, padale ganjene in skesane pred Kristusa, čeprav je p. Marko poznal le italijanski, latinski in deloma nemški jezik. Ni imel kakega izvrstnega teološkega znanja: enostavno je govoril o kesanju in vračanju v ljubeči Očetov objem. To počenjajo vse posvečene osebe že dva tisoč let. Njegova skrivnost in učinkovitost (znan je tudi kot "čudodelnik stoletja") pa sta verjetno skriti v načinu, kako je on to delal.

MEDŠKOFIJSKO ROMANJE NA DUNAJ

Da bi okusili občestvo evropskih vernikov in enotnost, ki jo je s preroško vizijo pridigal p. Marko že v 17. stol., so škofje naše dežele in nekaterih škofij iz Veneta ob 300-letnici smrti te velike svetniške osebnosti naše zemlje pozvali vernike, da bi se udeležili velikega medškofijskega romanja na pragu tretjega tisočletja, v katerem bi poglobili svoje krščanske korenine, pomen sožitja med narodi, hkrati pa bi še postavili trdnejše temelje za večplastni razvoj evropskega združevanja. To svojevrstno pripravo na veliki jubilej je vodil apostolski administrator v Gorici msgr. Anton Vital Bommarco, ki se je z romanjem tudi poslovil od svoje pastirske službe le nekaj dni pred imenovanjem novega goriškega nadškofa Dina de Antonija. Približno 550 vernikov je obiskalo Dunaj od 11. do 13. septembra 1999, v dneh, ko se je krščanska Evropa spominjala zmage nad Turki pred 316 leti. Še enkrat so spoznali, da je p. Marko osebnost, ki je pri nas premalo poznana in cenjena. Evropskega in oglejskega duha se je naužil v goriškem jezuitskem kolegiju, kjer je študiral ob italijanskih, slovenskih in hrvaških mladeničih. Tu je tudi spoznal globino marijanske pobožnosti, ki ji jezuitski red in sploh vernost naše dežele (in Slovenije) od vedno dajeta pomembno mesto. Njegova skrivnost? Molitev in bogato notranje življenje. Kamorkoli je prihajal, so slepi spregledali, hromi spet shodili, gluhi slišali. Predvsem pa so se preštevilni z odprtim srcem vračali k Bogu. Sam Valvasor pripoveduje, kako so velike množice Slovencev omedlevala in visele z njegovih ust v Ljubljani, ki jo je rešil kuge.

Nekaj avtobusov vernikov je krenilo na pot tudi iz Goriške in Tržaške. Dne 11. septembra so se udeležili na Dunaju že tradicionalne velike

marijanske pobožnosti ob prazniku imena Marijinega v ogromni dvorani Stadthalle, kjer se je poleg predsednika avstrijske republike in vlade ter drugih civilnih oblasti zbralo nad deset tisoč hvaležnih ljudi dobre volje iz Italije, Madžarske, Nemčije, Poljske in Češke: pravi mozaik narodov, simbol hvaležne Evrope. Po svečani molitvi rožnega venca je bogato evharistično daritev vodil dunajski nadškof kard. Christoph Schönborn ob somaševanju petih italijanskih škofov, ki so prišli iz F-Jk in Veneta, in približno 80 duhovnikov. V stolnici sv. Štefana na Dunaju, ki velja za simbol krščanskega Zahoda, pa so se romarji in številni Dunajčani zbrali dan kasneje pri slovesni maši, ki jo je vodil msgr. Bommarco ob somaševanju 40 duhovnikov. Čudovite gotske arkade je s svojim petjem napolnil zbor iz Aviana. Kard. Schönborn je v homiliji govoril o življenju p. Marka: "P. Marko je odprta evangeljska stran tudi za današnje rodove, kajti prizadeval si je za mir, pravičnost in skupno dobro vseh." Lepo je bilo slišati prošnje v italijanščini, nemščini, slovenščini, hrvaščini in madžarščini, jeziki, ki so jih v obsežnem cesarstvu govorili ljudje, ki jih je očarljivi pridigar spreobrnjenja srečeval na svojih misijonskih poteh. Po maši je dolga procesija krenila do Kapucinske cerkve, kjer je kapucin tudi pokopan; med hojo je štandreški župnik Karel Bolčina vodil po dunajskih cestah litanije vseh srednjeevropskih svetnikov, tudi tistih iz škofij, od koder so prišli romarji.

Za skupni sklep romanja so se udeleženci potovanja odpeljali na grič Kahlenberg nad Dunajem, kjer je p. Marko 12. septembra 1683 zjutraj daroval mašo in obhajal krščanske vojvode, preden so zagnali vojni krik in premagali otomansko vojsko. Zaključno besedno bogoslužje v cerkvici na griču je vodil pordenonski nadškof Sennen Corrà, ki je romarje povabil, da bi duh dnevo intenzivne molitve ponesli tudi domov. "Ko bi ne posegel Bog prek p. Marka, bi bili naši kraji danes islamizirani... Tudi zato ne smemo graditi samo Evropo skupnega tržišča in enotne valute, ampak tudi celino, ki jo združujejo iste korenine in vrednote!" je pribil. Evropa potrebuje dejaven doprinos kristjanov, ki si morajo prizadevati za "edinost in mir, pogum in vztrajnost proti vsem oblikam razdeljenosti in nesloge". Pri tem pa - po svetlem zgledu p. Marka - ne smejo postavljati v središče zgodovine svojih človeških sposobnosti in zmag, ampak morajo kot odgovorni nosilci evangeljskega oznanila služiti bližnjemu v edinosti in slogi. To je njegova duhovna oporoka. Rešitev oz. ohranitev in napredek evropske civilizacije, ki je v 2000 letih obrodila obilne sadove krščanske in sploh humanistične omike, je torej možna le v edinosti.

SLOVENSKI JUBILEJ

Giorgio Giannini

Jubilej - giubileo. Beseda izvira iz latinske *iubileum* in pomeni vrisk, vzklik veselja, ali glagola *iubilo*, ki pomeni veselim se, skupaj radostno pozdravljati prihod Gospoda, ki prihaja, da bi nas posvojil, ki želi, da bi vsi bili eno z Njim.

O tem sem razmišljal, ko sem se vzpenjal iz doline Zajzere proti koči Grego.

Bil je ponedeljek, 20. september 1999. Sila grd dan je bil... deževalo je kot iz škafa... nizki oblaki so bili kot eno z meglo..., zapihal je tudi veter.

Zakaj nisem ostal doma?

Nekaj mi ni dalo miru, neki notranji glas me je silil, da se povzpnem tja gor. Notranji vzgib me je nepreklicno spravil na pot, ... nihče se mu ne more upreti,... v vsakem primeru greš na pot.

Na Tablji sta dež in megla prepustila mesto nizkim črnim oblakom, ki jih je nosilo po dolini proti goram, le tu pa tam so se nekoliko dvignili, da je bilo nekoliko svetleje.

Naenkrat, prav na koncu doline Zajzere, tam pri znamenju, od koder se začenja steza proti koči Grego, se je med dva črna oblaka vrinila zaplata sinjine. Sonce je posijalo in osvetlilo cerkev tam na vrhu Sv. Višarij. Bil je trenutek svetlobe v temini že jesenskega dneva in trenutek sreče, pravega veselja, ki bi ga lahko primerjal le z občutkom, ki me je kot otroka vradostil, ko sem videl mavrico.

Pomislil sem na včerajšnji dan, ko je v brk vsem vremenoslovnim napovedim prevladalo sonce in pregnalo oblake, ki so še zjutraj na televizijskih ekranih zagrinjali Maribor, ko smo gledali prva poročila iz štajerske prestolnice in čakali na prihod papeža.

Mislil, da moramo biti hvaležni Gospodu tudi za sonce in lepo vreme, ki sta spremljala slovesnost ob razglasitvi Antona Martina Slomška za blaženega. Za katoliško Cerkev na Slovenskem je bil ta dogodek gotovo začetek praznovanja jubileja. Če naj bo jubilej tudi pot k spreobrnjenju, povratek k samim sebi in Gospodu, ki je v nas kot posameznikih in tudi v skupnosti... si res nismo mogli želeli boljšega trenutka, da stopimo na to pot. Kakšno jasnejše znamenje bi si lahko želeli kot zgled človeka, ki je bil v svojem najglobljem bistvu Božji

Pred ptujsko Marijino podobo so se po končani slovesnosti na prizorišču beatifikacije v Mariboru zgrnili mladi prostovoljci, ki so ves čas obreda skrbeli za red in nudili usakovrstno pomoč.

človek, ker je ljubil svoje! Svoje ljudstvo, svoj narod, zato se je odločil, da jim bo posređoval Božjo besedo v materinem jeziku, v jeziku ljudstva. Skrb mu je bila, da bi ljudje začutili bližino Boga, ker oseba, ki govori o Njem, uporablja domače izraze materinščine. Če to početje in to govorjenje temeljita na ljubezni do Boga, je to dober začetek poti, ki vodi k svetosti.

Toda pot do svetosti je sestavljena iz vsakodnevnih korakov, iz vsakodnevnih žrtev, iz ljubezni do vseh in v vsaki okoliščini.

Sporočilo Antona Martina Slomška je jasno, kot je jasen Jezusov nauk: "Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe." Samega sebe imej rad! Izživi svojo identiteto, a v spoštovanju drugih (drugih jezikov in kultur), kajti le tako boš lahko ustvaril edinost, boš lahko izpolnil to, kar Jezus želi narediti iz tebe in drugih: eno samo družino.

Slovenski jubilej. Slovesnost v Mariboru je lep začetek jubileja za vse Slovence in vse tiste, ki se prepoznavajo v teh vrednotah.

Upajmo, da bo začetku sledilo nadaljevanje, da bo jubilej pomenil resnično pot spreobrnjenja, ki naj nas vodi v "sveto mesto, ki je v nebesih", se pravi do prebivališča Boga v naših srcih, če drži, da "v nebesih" pomeni "tam, kjer je Bog".

(prev. M. Tavčar)

PETER BUDIN (1770-1858) IN NJEGOVA ROKOPIŠNA KNJIGA Z LETNICO 1794

Lojzka Bratuž

V Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1974 je Rudolf Klinec, kancler goriške nadškofije ter raziskovalec in dober poznavalec njene preteklosti, zapisal vedno aktualne misli o pomenu arhivskega gradiva za krajevno zgodovino in še posebej za preučevanje kulturnih in jezikovnih razmer. V prispevku Slovenski zapisi iz Napoleonovih časov je v uvodu poudaril, da je pri zbiranju zgodovinskih podatkov dragocen "vsak prispevek, vsaka priča preteklih dni, vsak zgodovinski ali kulturni spomenik, pa naj bo še tako skromen in naj pripada kateremu koli področju likovnih umetnosti, naj gre za pisan ali tiskan dokument, za molitveni ali pogodbeni obrazec. Vsak starodaven zapis ali listina s slovenskim besedilom, dasi pripada ljudski verski pismenosti, nam kajpak sporoča govorico naših pradedov in odpira vrata v njihov duhovni svet." Avtor izraža prepričanje, da bi načrtne raziskave "verjetno odkrile marsikatero slovensko listino, ki leži zaprašena v arhivih v Trstu, Čedadu, Vidmu, Benetkah in Gorici".

Od leta, ko so bile te misli zapisane, je preteklo četrto stoletje. V tem času je bilo v naši deželi objavljenega nekaj gradiva iz tržaških, goriških in drugih arhivov. Zelo odmevna je bila objava Plemiških pisem (1980), ki jih je pripravil za tisk in jim napisal spremno besedo Pavle Merku. Leta 1988 je Liliana Spinozzi Monai objavila besedila, ki jih je v preteklem stoletju v Nadiških dolinah zbral Jan Baudouin de Courtenay in katerih rokopisi se hranijo v St. Peterburgu, leta 1993 pa je avtorica tega članka objavila Attemsove slovenske pridige. Poleg navedenih samostojnih knjižnih izdaj so bila v koledarjih in zbornikih obravnavana in tudi v odlomkih predstavljena še druga besedila. Seveda bi bilo dobrodošlo zlasti načrtno raziskovanje, saj bi bilo v arhivih mogoče najti marsikaj, kar bi bilo zanimivo za zgodovinarje, jezikoslovce in sploh vse, ki se kakorkoli ukvarjajo s preteklostjo naših krajev.

Del dragocenega gradiva, ki se hrani po naših arhivih, je tudi slovenska rokopisna knjiga v dveh delih, z italijansko in nemško pisano naslovno stranjo. Pod naslovom *Istruzioni* beremo: Duino li 14 Giugno 1794, zraven pa P.B. Coop. Začetnici in okrajšava označujejo Pe-

tra Budina, ki je svojo duhovniško pot začel v Devinu prav v navedenem letu. Rokopis, pisan v bohoričici, vsebuje katehetična in homiletična besedila, ki jih je Budin pisal sproti, saj omenjeni datum kaže verjetno na začetek njegovega pisanja. Hrani se v arhivu Zgodovinskega pokrajinskega muzeja v Gorici.

Peter Budin se je rodil leta 1770 v Grgarju pod Sveto goro. Študiral je v Gorici in Gradcu ter je leta 1794 prejel mašniško posvečenje. Bil je deset let kaplan v Devinu in petnajst let kurat v Zgoniku. Leta 1809 se je prijavil k župnijskemu izpitu, ki je bil takrat zelo zahteven. Skupaj z drugim kandidatom Ivanom Kendo, vikarjem v Ročinju, je pisal naloge iz petih predmetov v latinščini, iz homiletike, katehetike in iz dušnopastirske oskrbe bolnikov in umirajočih pa v slovenščini. Nadškof Jožef Walland ga je leta 1819 imenoval za kanclerja in generalnega vikarja, leta 1823 pa za ravnatelja goriškega semenišča. Budin je bil med ustanovitelji goriške gluhonemnice, za katero je imel velike zasluge njegov sodobnik, nekaj let mlajši Valentin Stanič. Po smrti slednjega je bil Budin, že od leta 1819 kanonik stolnega kapitlja, povišan v kanonika sholastika. Kot ravnatelj semenišča je vsako leto predsedoval izpitu v frančiščanskem bogoslovju na Kostanjevici pri Gorici. Tu je večkrat nastopil kot slavnostni pridigar, tu je obhajal svojo zlato in biserno mašo. O tem poroča Štefan Kociančič (Teržan) v *Zgodnji Danici* (1853, 95): "Ni zdavno, kar smo v Gorici slavnost dožovali, ktera se zamore v resnici naj redkejšim prigodkam prištevati. Visokočastiti gospod Peter Budin, častitljiv 83 letni starček, je tretjo novo mašo bral. /.../ Pred desetimi leti je z vso slovesnostjo svojo drugo novo mašo odpel; letas pa, kakor smo omenili, tretjo. Bog mu daj še mnogo veselih let doživeti!" Zaslužni biseromašnik je umrl v Gorici leta 1858.

Iz Budinovega življenjepisa je razvidno, da se je povzpел do visokih in odgovornih mest v goriški Cerkvi. Tako njegova duhovniška pot kakor njegovi rokopisi kažejo, da je bil sposoben in vnet duhovnik. Njegova besedila, oprta na temeljito znanje, razodevajo jasnost in urejenost ter smisel za razumljivo podajanje evangeljskega sporočila. Besedila razkrivajo tudi Budinovo skrb za jezik. V njegovi slovenščini sicer ne manjka besed tujega izvora ter narečnih oblik in izrazov, značilnih za starejša besedila nasploh, vendar sta pri njem opazni večja doslednost in uglajenost. O njegovem prizadevanju za boljši jezik priča tudi dejstvo, da je kot kurat v Zgoniku za svoje učence pripravil in dal na svoje stroške tiskati dve strani z naslovom *Novi kluzh ali tabla sa branje inu pisanje*. Gre za zanimivo abecedno tablico, ki ima na prvi

NOVI KLZH ali TABLA ZA BRANJE, ino PISANJE.

Amo Inno	IHS	i	I	y			y	Y	I
Angel		a	A						A
Okno		o	O						O
Uho		u	U	u	l				U
Elefant		e	E	ae	ee				E
Bobal		o	Bo	bi	ba	bo	wo	W	B
Deteta		d	Do	di	da	do			D
Fuga		f	Fi	fi	fa	fo	phi		F
Golob		g	Go	gi	ga	go			G
Kifli		h	Ho	hi	ha	ho	ag		H
Čoln		j	Jo	ji	ja	jo			J
Kava		k	Ko	ki	ka	ko	ec	gQ	K
Lona		l	Lo	li	la	lo			L
Masa		m	Mi	mi	ma	mo			M
Noga		n	No	ni	na	no			N
Pisala		p	Pi	pi	pa	po	ab		P
Reka		r	Pi	ri	ra	ro			R
Sony		s	So	si	sa	so	as		S
Šiba		š	Ši	ši	ša	šo	ash		SH
Saj		š	Ša	ši	ša	šo			S
Šnaga		sh	Šna	šni	šna	šno			SH
Tala		t	To	ti	ta	to	the	ad	T
Vaga		v	Vo	vi	va	vo			V
Zobci		z	Zo	zi	za	zo	c	ti	Z
Zobala		zh	Zho	zhi	zha	zho	ag	ich	ZH
Xj		x	Xi	xi	xa	xo			X

A SPESA DI PIETRO BUDIN CURATO FU S. SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ LJUBLJANA

Novi kluzh - Budinova abecedna tablica

uk I, druga, predelana izdaja 1978, 115-120) in Tatjana Hojan (Sodobna pedagogika XXVI, 1975, 62-63). Prvi uvršča Budina med pionirje modernejšega slovenskega začetnega bralnega pouka, druga pa ugotavlja, da se Novi kluzh v marsičem razlikuje od tedanjih slovenskih abecednikov tudi po tem, da je ilustriran, kar do tedaj še ni bilo v navadi.

Po Budinovi zaslugi so se tako zgoniški učenci in za njimi verjetno še drugi slovenski otroci učili brati in pisati na jasen in sodoben način.

Kdor se je s takšno pozornostjo posvečal branju in pisanju najmlajših, je želel dati tudi sam dober zgled. O tem priča njegova doslej neznana rokopisna knjiga, ki je bila prvič predstavljena na simpoziju o Janezu Svetokriškem aprila 1999 v Vipavskem Križu.

V ilustracijo Budinovega pisanja navajamo odlomek iz homilije za praznik Sv. Treh kraljev (Instruzioni I, 155), in sicer v prepisu in v posnetku izvirnika:

strani deset razdelkov. Na prvem mestu so primeri besed za samoglasnike in po abecednem redu za soglasnike. Sledijo slike, ki ponazarjajo besede, zraven pa so še male tiskane črke. V naslednjih razdelkih so male in velike pisane črke, večidel v zlogih, v zadnjem pa velike tiskane črke. Na drugi strani so spet besede ter velike in male črke, tudi v zlogih, toda samo tiskane. Velik del strani je namenjen primerom za samostalnike, pridevnike, zaimke, števnik, tem pa je dodano besedilo očenaša in zdravamarije. Podatek na prvi strani spodaj kaže, da je strani tiskala kaka tiskarna v Gorici ali Trstu: A spese di Pietro Budin Curato di Sgonico 1808.

O Budinovi abecedni tablici, katere primerek se hrani v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, sta med drugimi pisala Ivan Andoljšek (Naš začetni bralni pouk

Sposnajmo tedaj tudi mi to dete v Betlehemi rojeno, sposnajmo Jesusa Christusa, sa nashiga odreshenika, inu rezhimo is s. Petram, ti si Christus ta pravi syn boshji. Al zhemo mi sami tisti biti, kateri njega ne sposnajo? Kir njega sposna to morje, katero je njega nossilo, kir njega sposnajo ti vetrovi tega morja, kateri na njegovo bessedo tiho postanejo, kir njega sposna ta figovi dreu, kateri na njegovo bessedo je usehnu, kir njega sposna ta semla, katera per njegovej smerti se je odpirala, inu te mertve truple nasaj od sebe dala, kir njega sposnajo te skale, katere treskajo ob uri njegove smerti, kir rezhem h' poslednemu je njega sposnalo to sonze, katero je ottemnello per njegovej smerti; kir ti elementi Christusa sa praviga boga sposnajo, ozhemo mi sami tisti biti kateri njega ne sposnajo. Kratku nekar. Ampak mi ozhemo kaker ti modri Jesusa sposnat, sa nashiga odreshenika, sa tega praviga Messiasa, inu kralja teh judou.

Sposnajmo tedaj tudi mi to dete v Betlehemi rojeno, sposnajmo Jesusa Christusa, sa nashiga odreshenika, inu rezhimo is s. Petram, ti si Christus ta pravi syn boshji. Al zhemo mi sami tisti biti, kateri njega ne sposnajo? Kir njega sposna to morje, katero je njega nossilo, kir njega sposnajo ti vetrovi tega morja. Katero na njegovo bessedo tiho postanejo, kir njega sposna ta figovi dreu, kateri na njegovo bessedo je usehnu, kir njega sposna ta semla, katera per njegovej smerti se je odpirala, inu te mertve truple nasaj od sebe dala, kir njega sposnajo te skale, katere treskajo ob uri njegove smerti, kir rezhem h' poslednemu je njega sposnalo to sonze, katero je ottemnello per njegovej smerti; kir ti elementi Christusa sa praviga boga sposnajo, ozhemo mi sami tisti biti kateri njega ne sposnajo. Kratku nekar. Ampak mi ozhemo kaker ti modri Jesusa sposnat, sa nashiga odreshenika, sa tega praviga Messiasa, inu kralja teh judou.

Posnetek iz Budinove homilije
(Instruzioni I, 155)

V zvezi s takimi in podobnimi besedili je že Rudolf Klinec ugotovil, da so se njihovi pisci "opirali na živo ljudsko govorico, na ustaljene molitvene obrazce in veroučna besedila in morda še na kak redek slovenski izvod sv. pisma". Poudaril je tudi zgodovinsko zaslugo slovenskih duhovnikov na Goriškem, ki so svojim vernikom nudili "vso duhovno oskrbo v materinščini in tako ohranjevali iz roda v rod slovenski jezik". Prav gotovo je treba priznati, da so z ohranjanjem verskih in nraavnih vrednot, jezika in izročila skozi stoletja ohranjali tudi narodno in kulturno samobitnost slovenskega človeka.

V GORICI PRED PETINSEDEMDESETIMI LETI

Branko Marušič

Pred petinsemdešetimi leti je ljubljanski dnevnik *Slovenec* (1925, štev. 91, 92, 95, 97) objavil potopisno reportažo z naslovom *Mozaik in podnaslovom Sličice iz Goriške*. Objavo devetih sličic je podpisal Pavel Popotnik, kar pa je očitno psevdonim, ki ga pa ni uspelo razrešiti.* V slovenskem tisku je s psevdonimom Peter Popotnik nastopal Ivan Rozman (1873-1960), visok uradnik na ljubljanski univerzi, ki pa zagotovo ni pisec omenjenega potopisa. Psevdonimni Pavel Popotnik je dobro poznal goriške razmere in ni prihajal prvič na Goriško, če ni bil celo goriški rojak.

Za začetek naj bo dovoljeno skromno opozorilo na potopisno publicistiko v literarni preteklosti Goriške.

Potopisi so zelo stara oblika človekovih pripovedovanih ali zapisanih vtisov o kakem potovanju. Besedila potopisov so lahko literarna ali pa neliterarna in jih je mogoče - obe zvrsti namreč - razvrščati po obliki kot so na primer potopisna pripoved ali potopisna črtica, dnevnik, pismo ali pa poročilo s potovanja. Potopisi se razlikujejo tudi po vsebini, saj ti lahko nastajajo ob turističnih ali poslovnih potovanjih, romanjih, planinskih izletih in podobnem.

Tudi Goriška se pojavlja v mnogih potopisih že skozi stoletja. Ohranjeni so vizitacijski zapisi Paola Santonina iz let 1485-1487; potoval je po nekaterih slovenskih deželah in tudi po Tolminskem. O potovanju avstrijskega cesarja Leopolda I. leta 1660 po Goriškem in drugih avstrijskih deželah je pisal v posebni knjigi Lorenzo de Churelichz. S potopisom po Goriški (1728) je prihod cesarja Karla VI. najavil Antonio dell'Agata. Prav znamenit je potopis iz leta 1839, ko je na Goriško potoval francoski rojalist vojvoda Sosthène La Rochefoucauld.

Prvi slovenski potopisec na Goriškem je bil Valentin Stanič, ki je v začetku 19. stoletja opisal svoje planinske vzpone. V drobni knjižici je leta 1844 opisal svoje romanje z goriškimi gluhonemi na Sveto goro. Njegov mlajši vrstnik je bil na bližnjem Kranjskem župnik v Šentvidu nad Vipavo Matija Vertovec; v *Novicah* (1846, 1847) je opisal svoja strokovna potovanja (mednarodni kmetijski in vinarski sestanki). Izrazit pisec potopisov pa je bil tržaški prošt Mihael Verne, objavil je tri daljše spise, eden

*Psevdonim Pavel Popotnik je dr. Joža Lavrenčič. Avtor je za ta podatek izvedel tik pred tiskom Koledarja.

med njimi - opis potovanja po Bližnjem vzhodu - je izšel tudi v knjigi (1859). Svoje vtise s potovanja po Goriškem leta 1842 je v zagrebškem *Kolu* objavil Matija Majar Ziljski. Nekaj potopisnih poudarkov vsebujejo tudi objave prvih goriških časnikarskih publicistov, zlasti Štefana Kociančiča in Andreja Marušiča. Toda že v šestdesetih letih 19. stoletja so se pojavili pravi potopisci, ko sta bila goriški mestni župnik Ivan Kumar, ki je v tedniku *Domovina* (1867) opisoval Rim in volčanski vikar Andrej Makarovič, ki je prav tam in isto leto opisal potovanje iz Gorice do Volč.

V drugi polovici 19. stoletja se je število potopisnih objav povečalo, objavil jih je goriški slovenski tisk. Popotne reportaže z Goriške pa je objavljala tudi osrednji slovenski dnevni in revijalni tisk. V tedniku *Soča* je v prvih letnikih dobre reportaže pisal Štefan Širok, rojak iz Ravnice. Leta 1872 so v *Soči* izhajali tudi jezikovni popotni vtisi po Goriškem in sosednjih krajih prof. Jana Baudouina de Courtenaya. Literarne in izrazito strokovne namene so imeli tudi potopisi Frana Erjavca (*Zvon, Letopis Matice slovenske*). Goriški slovenski periodični tisk, zlasti *Soča, Glas, Gorica, Primorski list* in *Primorec* so tja do prve svetovne vojne veliko prostora odmerili popotnim reportažam. Tudi osrednji slovenski tisk se je pogostokrat oziral po Goriški in ostali Primorski. V tem času, zlasti pa v začetku 20. stoletja, se je že oblikovala vsebinska porazdelitev potopisov. Planinske spise je na Goriškem pisal predvsem Henrik Tuma, v mnogo manjši meri Jakob Zupančič. Nekaj novinarskih reportaž je v *Soči* objavil urednik in založnik Andrej Gabršček, v njegovi založbi je knjigo *Zapiski mladega potnika* (1903) objavil Bogumil Vošnjak. Zgodovinar Simon Rutar je objavljala vtise s potovanj po slovenskih deželah in evropskih državah. Svojevrsten potopis so tudi vojne skice Alojza Resa *Ob Soči* (1916). Med obema vojnoma je knjigi vtisov s potovanj po Španiji in Bolgariji izdal pisatelj France Bevk. Potopisne knjige in članke je objavljala tudi Rado Bednaržik (*Od Anapa do Soče*, 1930). Potopisni članki so izhajali tudi v koledarjih Goriške Mohorjeve družbe, ki je izdala v knjigi Frančiška Šegule *Petdeset dni po Jutrovem* (1962), Jezernikov opis potovanj po Afriki (1963) in mehiške vtise Saše Rudolfa v knjigi *Xolotl* (1996).

Več potopisnih poročil z Goriške in ostale Primorske je izšlo v dobi med obema vojnoma, ko je življenje v slovenskih krajih pod Italijo vzbujalo v matici posebno pozornost. V sklop takih informacij sodi tudi zapis v *Slovincu* pred petinsedemdesetimi leti.

Psevdonimni Pavel Popotnik se je v zgodnjih pomladanskih dneh in v povelikonočnem času - Velika noč je tisto leto bila 12. aprila - leta

1925 pripeljal na Goriško po jeseniški železniški progi. V Baški grapi je opazil zajedavce na sadnem drevju in zdelo se mu je simbolno, da "med rodom, ki je vzrastel iz naše zemlje ... so se razpasli zajedavci" in najprej razmišljal in se vpraševal: "Kdaj pride čas, ko bo nož izločil zajedavce in bo drevo ozdravljeno, rešeno in sam cvet?" Povsem jasno je, da je pisec namigoval na italijansko državo in njen odnos do primorskih Slovencev. Potovanje proti Gorici je prekinil tako, da je šel prej v Kobarid, kjer je zbral nekaj podatkov o vojni odškodnini in o razmerah v šolstvu. Iz Kobarida se je po ozkotirni železniški progi pripeljal v Čedad.

Iz Čedada ga je pot vodila v Gorico. Ker pisec zelo slikovito prikaže goriške razmere in pokaže tudi nekatere značilnosti, ki še danes zaznamujejo slovensko podobo Gorice, je sedma sličica z naslovom *V Gorici v celoti ponatisnjena*.

V avtu - udomačeni izraz zanj je danes korijera - sem se pripeljal iz Čedada v Gorico. Matajur in vse Julijske in Karnske alpe v ozadju so bile pokrite s snegom, ki je zapadel v četrtek, ko je po dolinah divjala prava poletna nevihta, prostrana ravan pa je bila pomladnje sveža in prav tako naša Brda, ki so klicala in vabila, naj bi jih obiskal. Od griča do griča je plul pogled od vasice do vasice in vse ljubeče pozdravljaj.

Korijeja je pridrvela v Ločnik, bivšo našo jezikovno mejo. Bil je pred vojno lepa vas, danes je obnovljen tako, da res meniš, da se voziš skozi lepo predmestje. Prej ali slej bodo goriški mestni očetje gotovo dosegli združitev, dasi se jim je lansko leto poizkus pridružitve okoliških vasi nekako ponesrečil (1).

"Sveta Gorica" - v korijeri visi plakat Santa Gorizia, ki priporoča liker tega imena! - je pač mučenica in bi rada svežih virov za svojo gospodarsko onemoglost.

Čez spodnji soški most proti mestu.

Pred menoj se razprostre ob Soči Podgora z novimi tovarnami, nad njo se pa dviga vsa zelena Kalvarija z vojnim spomenikom, ki edini na daleč še priča o grozotah, ki so divjale na tem gričevju. In še pozdravi oko vzhodna Brda z Grojno in Oslavjem in Števerjanom, pozdravi Šent Maver z njegovim varuhom sv. Valentinom in še k Materi Božji na Svetogoro mi roma pogled, da jo pozdravi v novem začasnem svetišču, in že sem v Gorici.

Mesto je obnovljeno, ulice so pomladansko žive. V dopoldanskih urah bi skoraj pozabil, da sem v "odrešeni" Gorici. Vse je kakor nekoč: naše ljudi iz okolice in z dežele srečaš na vsak korak, tu pozdraviš znanca, tam ti stisne prijatelj roko in zaveš se: Bili so časi...

Bili so časi, ko so ob tej uri študentje veselo drli iz gimnazije, danes je tiha, na zunaj še vedno ista, v notranjosti pa čudovito okusno opremljena: študijsko in mestno knjižnico so združili in ima tu svoje lepe prostore. Stoletnico "licejke" so obhajali te dni (2). Mnogo je trpela med vojno, v Videm so rešili njene zaklade in jih pozneje spet prenesli v Gorico - čudno je le to, kako da so goriški slovenski tiski izginili, ko je sicer dobro ohranjeno vse...

Slovenske gimnazije ni več, tudi ni več take gimnazije kot je bila včasih, ko je bila slovenščina vsaj obvezni jezik. Pa kaj bi govoril o gimnaziji in drugih srednjih šolah, ko ni niti ljudske slovenske šole! Res, tudi pred vojno je bila samo ena - mestna, a še ta v takih prostorih in na periferiji, da je bila večinoma prazna. So bile pa zato polne učilnice štirih Šolskih domov in obe vadnici!

Šolska ulica - sedaj via Mameli - pa le ni izgubila svoje popularnosti. Nasproti stari gimnaziji je v ogelni hiš - en del je še v razvalini - tajništvo Kmetško-delavske zveze. Od jutra do večera dela tam gori v prvem nadstropju dr. Jože Bitežnik (3) - rekel bi ko črna živina. Pridi kadar hočeš, vedno dobiš v predsobi naše ljudi, ki si podajajo kljuko, da jim Bitežnik svetuje, urgira, pomaga. Ni čuda, da ob nesebičnem, požrtvovalnem delu, ki ga ljudstvo vidi in ceni, pridobiva krščansko-socialna misel od dne do dne.

V sosednji sobi ima "Goriška Straža" (4) svojo upravo. List se je s svojo odločnostjo tako priljubil, da ga gre do deset tisoč izvodov med ljudstvo. Nima fondov, ne pozna bogatih dobrotnikov in podpornikov, žilavo delo in z žulji prisluzene lire naročnikov jo drže. Tiskajo jo v Zadružni tiskarni K. T. D. (5), ki je nameščena v bivši salezijanski hiši na Rivi Piazzuta. Tu tiskajo tudi knjige goriške Mohorjeve družbe. Te dni je izšel seznam lanskih udov. Vseh je bilo čez 12.000! In to prvo leto. Po dozdej dospelih prijavih računajo za letošnje leto na dvajset tisoč naročnikov in več. Organizacija družbe je slična prevaljski.

V Gosposki ulici - via Carducci - imaš kar dve slovenski knjigarni. V Montovi hiši knjigarno K. T. D., v hiši Ljudske posojilnice "Narodno knjigarno". Cankarjevi Zbrani spisi so komaj izšli - v Gorici jih že dobiš. Tako je z vsako noviteto.

Samo knjigarnarji in kupci tožijo, da slovenska knjiga iz Ljubljane v Gorici kmalu več ne pojde, ker je - predraga. Kazali so mi luksuriozno opremljene italijanske, n. pr. najnovejšo Sem Benellijevo knjigo "Tragedia amorosa", ki stane samo 10 lir.

"Pa kupi za ta denar Cankarja, kupi boljšo izdajo 'Veronike' (6), če moreš. Vsak šund je pri vas že 25 dinarjev," mi je rekel Goričan in mi pokazal še goriško lepo opremljeno knjigo "Servo Bartolo e il suo dirit-

to" - "Hlapca Jerneja in njegovo pravico" v prevodu prof. Lorenzonija, ki je pel svoj čas furlanske pesmi (7). Prevod je izhajal pod črto v listu "Voce di Gorizia" in je vzbudil splošno pozornost. Lorenzoni je napisal knjigi tudi lep uvod o naši književnosti in še posebej o Cankarju. Če se bomo tako resno medsebojno spoznavali in srečevali na kulturnem polju, potem bo marsikaj odpadlo, kar nas sedaj loči, predsodki izginijo in pot pravičnosti bo utrta...

Narodna tiskarna je še vedno v svojih starih prostorih v Gregorčičevem domu. Njen šef in oče je umrl (8). Da bi ostal njegov duh in bi vršila tako kot doslej v prosep in dobro našega naroda vse svoje delo! "Goriška matica", katere lastnica je tiskarna, da to upati.

Še to: Dvorana v Trgovskem domu je skoroda večkrat odprta ko v lepih starih časih. Agilni dramatični krožek prireja igro za igro - zadnjič so Goričani videli spet Jalnov "Dom" (9) - na deželi so pa tudi že igrali njegovo "Srenjo" (Poljubinj!) - poslušali so opero "V vodnjaku" (10), ki jo je italijanska kritika pohvalno ocenila. Zdaj enkrat pa bo nastopila tudi - Vdova Rošlinka (11). Ali bo delala take furorje ko v Ljubljani, ne vem.

Našega življenja je tedaj v Gorici še vedno dovolj - ti drobci že dosti govorijo - in ni, da bi človek obupaval. Nasprotno, skoraj bi mislil, da postaja Gorica ognjišče samosvoje slovenske kulture v območju tristo tisoč duš, ki nočejo umreti.

Pisec članka je v svoji reportaži govoril o dejavnosti Prosvetne zveze v Gorici in omenil akcijo, ki so jo opravila v goriški zvezi včlanjena društva na belo nedeljo. Takrat naj bi vsako društvo za svoje člane priredilo "načelno predavanje." Dejavnost zveze je povzel: "Prosvetna zveza vrši potom svojih društev misijo ljudskih učilišč. Veliko število društev, predavanj, prireditvev in stoođtotni prirastek članov Goriške Mohorjeve družbe priča, da bo goriški rod ostal naš po duhu, srcu in besedi."

Iz Gorice je pisca vodila pot čez Kras v Trst. Pred odhodom je odšel še na goriško "vseučilišče", v gostilno Alla Università (vodil jo je g. Figelj), kjer je pred vrati srečal prof. Filipa Terčelja, organizatorja že omenjene prosvetne akcije na belo nedeljo. V gostilni pa se je sestal z urednikom Goriške straže Poldetom Kemperletom. Potem se je omizje znancev, bil je ravno čas kosila, povečalo. Urednik Kemperle je imel takrat nad sabo tri sodne uredniške procese, potem ko je zaradi časopisnih pravnih pred letom dni okusil zapore na Via Dogana. Ob tem je člankar še zapisal: "Baje ga stalni prebivalci te hiše težko pričakujejo, ker se jim ni nikdar tako dobro godilo, kakor tedaj, ko je bil on v njihovi sredi in jim je dal čutiti svoje dobro srce in darežljivo roko."

Psevdonimni pisec reportaže in urednik *Goriške straže* sta se potem z avtobusom peljala v Komen, preko Mirna, Opatjega sela in skozi Vojščico. Ob pogledu na obnovljeno Opatje selo je zapisal: "*Kakor je v Soški dolini izginil po obnovi stari tip hiš, tako tudi tu ni več kraške pristnosti in zadovoljnosti.*" Skupaj sta bila še v Svetem, kjer sta se v spremstvu komenskega kaplana in kateheta Franca Pahorja ustavila na domu bivšega komenskega župana Jazbeca; tu naj bi dobil pisatelj Fran Erjavec obilo gradiva za svojo "popotno torbo".

Še preden je prispel v Trst, se je pisec potopisa ustavil v Zgoniku pri tamkajšnjem župniku Petru Butkoviču Domnu. Odhajal je ravno v cerkev k večernicam, zato pa mu je Butkovičeva mati povedala, "*kaj sin vse dela*". Prenovil je cerkev in ko je bil pri njem ob postu pisatelj Finžgar, je blagoslovil nove kipe. "*Vse to so[pa] spravili gotovi ljudje v iredentsko shajanje*", je po pripovedovanju Butkovičeve matere povzemal pisec, "*in ovadili Domna, ki je ponižen in lojalen odrešenec, karabinijerjem. Vzrok bo seve drugje: Domen je ustanovil izobraževalno društvo, zadružno gostilno je spravil v življenje. To pa ne gre vsem v račun in zato je treba gospoda očrniti, da bi ga pomagali karabinerji spraviti drugam. No, karabinerji tudi vedo, v katerem grmu tiči zajec.*"

Članek končuje z razmišljanjem o kulturnih delavcih na Goriškem: "*Malo jih je in so preobloženi tako z delom, da vleče njih slednji najmanj za tri. Ali bo ta idealizem živel, ali bo prehajal iz roda v rod z uso požrtvovalnostjo in nesebičnostjo? Bog daj!*"

OPOMBE

- 1) Združitev občin je bila opravljena v začetku l. 1927, ko so goriški priključili občine Ločnik, Podgora, Solkan, Štandrež in Šempeter; oktobra 1928 se je priključila še občina Vrtojba.
- 2) Odločba o ustanovitvi študijske knjižnice v Gorici je iz l. 1822, odprta naj bi bila l. 1823, vendar jo je javnost lahko pričela obiskovati šele novembra 1825.
- 3) Josip Bitežnik (1891-1960), eden vodilnih tvorcev krščanskosocialnega gibanja na Goriškem po prvi svetovni vojni. Bil je tajnik stanovske organizacije Kmetško-delavske zveze in veliko deloval pri reševanju problema vojne škode.
- 4) *Goriška straža* je izhajala s presledkom med leti 1918-1928 največ časa dvakrattedensko.
- 5) Katoliško tiskovno društvo je delovala v Gorici od l. 1908.
- 6) Najverjetneje v knjigi objavljena Župančičeva tagedija *Veronika Deseniška* (Lj. 1924).
- 7) Giovanni Lorenzoni (1884-1950) je prevedel tudi Cankarjevo *Lepo Vido* (1926). Leta 1925 sta italijanski prevod *Hlapca Jerneja* v Trstu objavila tudi Ivan Regent in Giovanni Sussek.
- 8) Dr. Anton Gregorčič, vodilna osebnost slovenskega javnega življenja na Goriškem pred prvo svetovno vojo, je umrl 7. marca 1925.
- 9) Janez Jalen je dramo *Dom* objavil l. 1923.
- 10) Opero *V vodnjaku* je napisal češki skladatelj Vilém Blodek, goriško uprizoritev je pripravilo Pevsko in glasbeno društvo v Gorici.
- 11) Drama *Vdova Rošlinka* Cvetka Golarja je bila objavljena l. 1925. Goriško predstavo je pripravilo Slovensko gledališče (Dramatično društvo) v Gorici. Predstava je naletela na polemičen odmev v *Goriški straži*.

TRISTO LET STARO CESARSKO PISMO TOLMINSKIM PUNTARJEM

Janez Dolenc

Kopija cesarskega pisma tolminskim puntarjem

V lanskem Koledarju smo spoznali začetek nekrvavega dela velikega Tolminskega punta, ki se je usmeril proti tolminskemu grofu in nekaterim vikarjem; letos pa pogledimo, kako je uporni duh preveval Tolmince tudi v odnosu do najvišje oblasti, do cesarja na Dunaju in kako je le-ta na to reagiral.

Leta 1651 je tolminsko gospostvo in glavarstvo kupil Peter Anton Coronini, gospod v Rubijah in Velešu. Ta rodbina je potem vladala tolminski skoraj dvesto let in bila znana po svoji strogosti do podložnikov. Ker prastari grad na Kozlovem robu ni bil več primeren za bivanje, je grof Peter začel graditi novo renesančno graščino v ravnini ob robu Tolmina. Ko je spomladi 1655 napovedal kmetom raboto, so le-ti osnovali kmečko zvezo in zavrnilo raboto v zvezi z gradnjo, tako da se je grof moral obrniti na notranje avstrijsko vlado v Gradcu za posredovanje.

Ponovno aktiviranje kmečke zveze pa je sprožil leta 1698 uvedeni cesarski davek na meso (mesni krajcar) in usnje. Tedanji habsburški vladar Leopold, ki se je v 47 letih svoje vlade neprestano vojskoval s Francozi in Turki, je s tem davkom hotel rešiti obupno stanje državnih financ. Danes bi temu ukrepu rekli "prometni davek". Poleg kmetov je prizadel tudi obrtnike: gostilničarje, mesarje, strojarje, čevljarje... Kmečka zveza se je uprla temu davku, saj so podložnike bremenile dajatve in rabote zemljiškemu gospodu Jakobu Antonu Coroniniju (tudi zoper njega so puntarji poslali vladi pritožbo v 15 točkah) ter cerkvene dajatve čedajškemu kapitulju in vikarjem v posameznih farah (puntarji so nasilno odstavili tri fevdalno nastrojene tolminske vikarje). Vendar je za začetek upora bil glavni povod cesarski davek. Cesarskim uradnikom so kmetje celo grozili s smrtjo in zavračali plačilo davka vse leto 1699, zato to leto štejemo za začetek velikega Tolminskega punta.

Seveda je cesar Leopold dobival o tem početju Tolmincev poročila in ko je prekipela njegova potrpežljivost, je 6. marca 1700 poslal svojim nepokornim podložnikom v tolminskem gospostvu naslednje grozilno pismo (nemški original je ohranjen v dvornem arhivu na Dunaju, fond Bauernaufstand Görz, fasc. 19, fol. 30-31):

"MI, LEOPOLD, PO BOŽJI VOLJI IZVOLJENI RIMSKI CESAR, za vse čase povečevalec rajha v Nemčiji, na Ogrskem, Češkem, v Dalmaciji in Hrvaški, nadvojvoda v Avstriji, Gradiščanski, Štajerski, Koroški, Kranjski in na Virtemberškem, grof na Tirolskem in Goriškem dajem na znanje našim podložnikom, občinam in kmečkemu občestvu v naši grofiji Tolmin, da smo morali spoznati iz različnih sporočil vašo najbolj neugodno podobo. Ne samo, da ne plačujete naklade (Aufschlag) na meso (mesni krajcar) in usnje, ampak kažete očitno upornost (Renitenz), grozite našim uradnikom celo s smrtjo, se zbirate in počnete stvari, ki nam dajejo dovolj vzroka, da vas kot nepokorne in puntarske podložnike kaznujemo z zasluženimi ostrimi kaznimi. Kljub temu vas iz prirojene dobrosrčnosti (Clemenz) in dobrotljivosti kljub vašim začetnim kaznivim dejanjem očetovsko in milostno posvarimo in obenem resno ukazujemo, da se ob objavi tega pisma najkasneje v osmih dneh pomirite, vaše storjene velike napake obžalujete in najponižneje (unterthenigst) prosite za milost. Kar se tiče naklade za meso in usnje, jo z drugimi dajatvami vred naše zveste kraljevine in dežele pristočno in brez upiranja odrajtujejo. Če vi tega ne boste storili, vas bomo šтели v nadaljnjem za uporne podložnike in bomo proti vam

nastopili z mečem (mit Schwerdt) in drugimi ustreznimi ukrepi brez ozi-
ra in milosti. Skusili boste našo očetovsko skrb, če nas boste najponižneje
prosili za milost in ubogali, ali pa našo upravičeno kazen in jezo.

Dano v našem mestu Dunaju šestega marca leta sedemnajststo, v
našem 43. letu vladanja v rimskem cesarstvu, v 45. letu vladanja na
Ogrskem in v 44. letu vladanja na Češkem."

Koliko je cesarjev ultimatum zalegel, je težko reči, ker skoraj pol leta
potem v tem fasciklu ni nobenega dokumenta o tej zadevi; šele 18.
avgusta je tolminska gmajna (Tullmeinerische Gemain - tako so pun-
tarji sami imenovali svojo organizacijo - op, J. D.) preko nekega advoka-
ta sporočila dvorni komori, da davka na meso ne plačuje zaradi
neke upornosti, ampak zaradi velike revščine: varovati morajo mejo
pred nevarnimi sosedi Benečani, več let je bila slaba letina in velik
pogin živine. Naj cesarska dobrotljivost to upošteva in jih oprostí tega
davka, saj so za cesarja vedno pripravljeni žrtvovati imetje in življenje
(guet un bluet). Advokat je podpisal imena petih tedanjih puntarskih
voditeljev: Jurij Kenda (Baška grapa), Blaž Bevk (Cerkljansko), Matija
Marhorič, Lovrenc Kragulj (Modrejce), Jurij Podgornik (Pečine).

Nekrvavi del velikega tolminskega punta se je zaključil s cesarjevo
razsodbo 28. februarja 1703, Tolminci pa še vedno niso plačali da-
vka na meso. Še leta 1704 grof Rabata, odgovoren za ta davek,
obvešča deželnega glavarja Kobenzla, da so poskušali na vse načine
od Tolmincev izterjati ta davek, tudi z vojaško eksekucijo, a brez
pravega uspeha. Leta 1705 je cesar zaradi velikih izdatkov v španski
nasledstveni vojni davku na meso in usnje dodal še davek na vino in
s tem prizadel vinogradnike ter ponovno gostilničarje, zato so ravno
le-ti postali najbolj vneti puntarji. V zakup in izterjavo je tedaj te
davke prevzel goriški uradnik Jakob Bandel. Ker se Tolminci nikakor
niso mogli sprijazniti s temi davščinami, je nujno moralo priti do
konflikta konec marca 1713, ki pomeni začetek krvavega dela ve-
likega tolminskega punta.

STARODAVNI VITEZ

Jožko Šavli

Velikonemškemu pohodu v drugi polovici 19. stol., ki je imel namen vzpostaviti nemški most od severnega morja do Jadrana, so bili pri tem napoti prav Slovenci. Zato so jih poskušali na vsak način ponemčiti. V ponemčevalnem načrtu je bilo tudi vcepljanje manjvrednosti ter sramotenje in poniževanje slovenskih ljudi, češ da nikoli niso imeli svoje države in plemstva in da so bili od nekdanj samo narod hlapcev in dekel. Slovenski človek naj bi se vsled tega sramoval svoje narodnosti, bil voljan, da se ponemči in s tem znebi svojega domnevno sramotnega porekla.

Velenemštvo je doživelo svoj polom, toda njegove razlage, ki so jim nadeli "znanstveno" obleko, so v veliki meri ostale, še zlasti trditve o tem, da Slovenci nismo imeli svojega plemstva. Da je zgodovinska stvarnost lahko povsem drugačna, nam priča med drugim izvor in pomen besede vitez, kot nam odkriva naslednja raziskava. (Op.p.)

V angleščini pomeni beseda *night* (vitez) dobesedno služabnik (servant) ali mladenič (boy). Podoben pomen imata nemška beseda *Knecht* ter švedska *knecht*, ki prav tako pomenita hlapca ali tudi vojaka. V češčini je *hlapec* mladenič in služabnik in to je bil nekoč tudi v slovenščini. Šele pisatelj Cankar je besedi "hlapec" nadel revolucionaren pomen, ki ga poprej ni imela.

V germanskih jezikih so v srednjem veku prilagodili za viteza naziv *Ritter*, to je konjenik, jezdec. Verjetno po zgledu francoskega *chevalier*, ki ima ustrezne izvedenke tudi v drugih romanskih jezikih. Iz teh nazivov je mogoče razbrati tudi prvoten pomen srednjeveškega viteza pri omenjenih narodih: bil je najprej služabnik fevdalnega gospoda, konjenik v njegovih oboroženih silah. Pozneje prevlada o njem zgolj predstava bojevnika na konju, ki nosi oklep, čelado, meč in ščit. Toda njegova zgodovinska osebnost s tem nikakor ni pojasnjena.

Hallstattski "vitez", 6. stol. pr. Kr.,
s pasul spora na Vačah

Prvi pomen, to je služabnik, je nedvomno srednjeveškega izvora. Služiti svojemu gospodu je v tem obdobju pomenilo ne le dolžnost, temveč tudi čast. Drugi pomen, kot *jezdec na konju v bojni opremi*, je imel svoj vzor v rimskem EQUES (jezdec). Rimski *equites* so izhajali iz uglednih družin, tvorili v vojski poseben oddelek in imeli na obleki škrlaten obšiv. Bili so dolžni živeti zgledno, sicer so jim odvzeli konja ali jih celo izbrisali iz viteškega seznama. Zdi se, da je bil rimski *eques* zgled za srednjeveškega viteza, bodisi v pomenu konjenika kot kavalirja.

V slovanskih jezikih naziv VITEZ povsem ustreza njegovi figuri v zahodni Evropi. Slovensko in hrvaško rečemo *vitez*, poljsko *vitez*, češko *vítěz*, slovaško *vit'az*, lužiško srbsko *vićaz*, rusko *vitjaz* itd.

Ugledni slovenski slavist Miklošič je besedo *vitez* izvajal od germanske *viking*, in njegovo naziranje je prevzela večina jezikoslovcev (prim. Skok, 1975). Vendar pa takšno izvajanje ne more držati, saj se *vitez* nahaja tudi v tistih slovanskih jezikih, ki niso imeli stika z germanskimi svetom. Še več, kot nekateri jezikoslovci ugotavljajo, besedi *viking* in *vitez* sploh nista v medsebojni zvezi. Naš znani pesnik in slavist Matej Bor meni vsled tega, da je treba prvoten pomen besede *vitez* iskati še v predrimskem času, in sicer pri Venetih, v obdobju Halstatta (800 - 400 pr. Kr.).

Od njih izhajajo znameniti napisi iz starega mesta Ateste, danes Este, jugovzhodno od Padove. Matej Bor je poskušal razrešiti nekatere od njih. Pri tem je odkril tudi besedo VOLTIO, ki je tudi po mnenju Miklošiča starejša oblika za *vitez*. Ostanek te besede je še danes ohranjen v ruščini, v narečni obliki *volotb*, v knjižni ruščini *bogatyrb*, kar se je v cerkvenem slovanskem jeziku glasilo *vlatb*.

Matej Bor je sodil, da je treba prvoten pomen besede *voltio* (ki pomeni tudi voljo), navezati na besedo *volja* (angl. *will*, nem. *Wille*, ital. *voglia*...). Eden od omenjenih venetskih napisov (Este 4) se glasi takole:

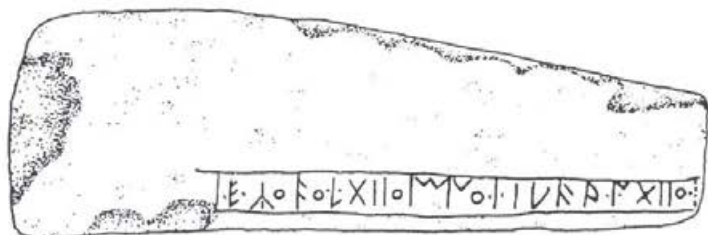
Ego voltii omnoi in uvantiioi

Na osnovi slovenskih in slovanskih besed je Matej Bor njegov pomen razrešil takole: *Njega viteštvu spomenik in ventanta žara*. - Besede: *jego* (njega), *omnoj* (spomenik, od spomniti), *voltii* (viteštvu), *uvantioj* (zagovorjena žara).

Iz tega sledi, da je moral biti *voltio-vitez* mož, ki je bil po svoji volji podrejen gospodu ali knezu. Tako že v obdobju Hallstatta, iz katerega izhajajo številni knežji grobovi, odkriti po vsej Evropi.

To pa lahko pomeni, da je že v tem obdobju obstajala hišna gospo-

Es (4)

Izvirno: EGOVOLTIOMNOIUVANTIIOI

Razprto (Bor): EGOVOLTHI OMNOI I UVANTIIOI

Izgovor (Bor): Jego volti omnoj i uvantijoj

Prevod (Bor): Njega viteštvu spomenik in ventanta žara

darska skupnost, kakršna je bila kasneje pri Grkih *ergasterion* in pri Latincih *familia*. Hallstattski bojevnik je bil torej član te skupnosti, ki ji je načeloval gospod ali knez. Gospodu, ki je bil tudi vojaški poveljnik, je bojevnik podal prisego, ki je pomenila vdanost njegove volje in duše; podobno kot vazal v srednjem veku.

Zaradi svojega ugleda in veljave so *voltii* tvorili nedvomno nižje plemstvo. Ta ugotovitev nas spomni na besedni koren, iz katerega izhaja tudi *voltio-vitez*: in sicer **vel*, po premeni **vol*, ki po betatizmu (v -- b) postane **bol*.

V slovenščini je še v 19. stol. izpričan izraz *boljec*, ki pomeni plemiča. Iz te besede izhajajo tudi priimki kot Bole, Bolc, Bončina ali Vončina, Boletina ipd., kot tudi "bolja družba", ki je zaradi podobnosti z drugo besedo postala kar "boljša družba". Ruska beseda *boljari* ali *bojar* (plemič) izhaja iz istega besednega korena, in tudi ruska visoka družba se naziva "bolšoj svet" (Bor).

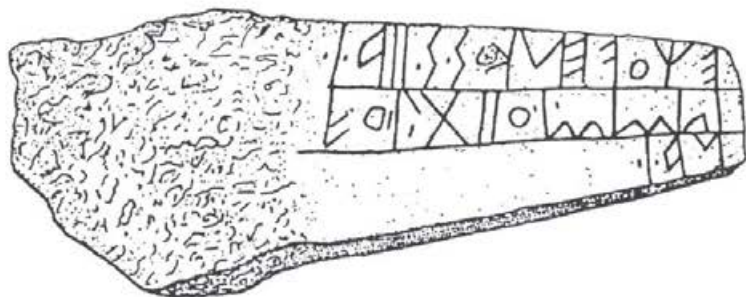
Na prvi pogled se ne zdi verjetno, da bi vitez (*voltio*) iz obdobja Hallstatta preživel vse do srednjega veka. Toda, v enem od omenjenih venetskih napisov (Este 2), ki jih je razrešil Matej Bor, srečamo še drugo besedo, in sicer *koss* (pisano brez polglasnika), kot okrajšavo za *koses* (kosez).

Egovem koss iiai voltii ommninai

Matej Bor prevaja napis takole: *K njegovemu, kosez, jahaj voltstvu (viteštvu) in se ga spominjaj*. Beseda *koss* je okrajšana iz *koses*.

Na obe omenjeni besedi *vitez* (*voltio*) in *kosez* (*koss*) in na njun pomen naletimo tudi v srednjeveški slovenski Karantaniji, ki je potem, ko je Rimsko cesarstvo v 5. stol. prenehalo, zrasla na območju starega kraljestva in kasnejše rimske province Norik. V zgodovinskih

Na nagrobnikih teh konjenikov je pogosto upodobljen konj, pokrit z odejo, katerega vodi sam *eques*. Na glavi ima čelado, na sebi okrašen oklep, pa meč in sulico v roki, dokaj podoben vitezom, *voltii*, iz obobja Hallstatta.

Es (2)

Izvirno: IAISSOKMEVOGE VOLTIIOMMNINI IAN

Razprto (Bor): IAIH SSOK MEVOGE VOLTII OMMNINI IAN

Izgovor (Bor): Jegovem(u) kos(e)s ijaj volti i omninaj.

Prevod (Bor): K njegovemu, kosez, jahaj, voltstvu (viteštvu) in se ga spominjaj.

zapisih se kosezi nahajajo kot svobodni ljudje, katerih družbeni položaj se uvršča na raven med kmete in nižje plemstvo. Imeli so vojaške in razne druge obveznosti. Kot kaže, so tudi stari angleški *cotsetlas*, ki se omenjajo še 956 po Kr., predstavljali isti družbeni sloj. S tem kosezi ne bi bili izključno karantanski pojav.

Na območju Vzh. Alp je še v predrimskem času obstajalo kraljestvo Norik, ki ga rimski viri omenjajo z imenom **regnum Noricum**. Leta 16 pr. Kr. se je prostovoljno priključilo k Rimskemu cesarstvu. Vsled tega so Noričani ohranili svojo družbeno organizacijo in svoje narodno pravo tudi pod Rimljani. V latinskih napisih se večkrat omenjajo kot *natione Noricus*. Imeli so tudi svoj narodni zbor, *conventus Noricorum*. Ta se je zbiral v dvorani, katere temelje so pred nekaj leti izkopali v starem noriškem nestu na gori Štalen nad Gosposvetskim poljem.

V Rimskem cesarstvu so Noričani imeli enake pravice kot rimski državljani. O tem nam priča med drugim tudi dejstvo, da so bili nekateri od njih celo med *pretorrijanci* (cesarjevo osebno stražo). Kot priča napis iz leta 118, pa so pod cesarjem Trajanom prisotni tudi v izbranih konjeniških četah *equites singulares Augusti*, ki so namenjene posebni cesarski službi. Kar zadeva okraje novačenja teh čet, se kar 15 od ohranjenih napisov nanaša na *natione Noricus*, kar je enako število kot za provinci Recija in Panonija skupaj.

V zgodnjem krščanstvu, pod rimskim cesarjem Trajanom, se pojavi tudi ideja o Kristusovem vitezu, *miles Christi*, ki bo pozneje postala duhovno vodilo tudi za srednjeveškega viteza in sploh za krščanstvo. Takšna duhovna razsežnost je dejansko edina razlika med hallstatskim *voltio* in rimskim *eques* na eni ter srednjeveškim vitezom, *chevalier*, na drugi strani.

Iz tega in drugih primerov bi lahko zaključili, da se je neka prvotna družbena organizacija ponekod ohranila iz obdobja Hallstatta skozi rimsko obdobje prav v srednji vek. Toda, na kakšen način?

Ob takšni ugotovitvi moramo seveda upoštevati dejstvo, da so narodi, ki so se podali pod Rimljane brez bojov, ohranili svojo samoupravo in s tem svojo družbeno organizacijo tudi v Rimskem cesarstvu. Rimljani so jim priznavali njihovo domače pravo, *ius gentium*, medtem ko so premagance imeli za tujce brez prava, "peregrini dedititii".

Po zatonu Rimskega cesarstva (476 po Kr.) in po nekaj manj kot sto letih zasedbe po t.i. barbarih se v vzhodnih Alpah pojavi kneževina ali vojvodina z imenom **Sclavinia** (Slovenija) ali **Carantania** (Karantanija). Zgodovinski vir jo za leto 595 po Kr. prvič navede z nazivom "provincia Sclaborum". Bila je nadaljevanje starega Norika.

O njeni družbeni organizaciji nimamo posebnih poročil, toda navedbe v virih nam dovolj jasno kažejo njeno sliko. Viri navajajo, da je bil na čelu te države *dux*, slovensko *vojvod*, v nemških zapisih *Herzog*. Lisitna iz leta 799 navaja, da so bili v Karantaniji tudi *principis*, to je *knezi*, predhodniki fevdalnih gospodov. Bivališče kneza je bil očitno *dvor*, v latinskih listinah *curtis*, nemško *Hof*, ki je bil najbrž tudi upravno in vojaško središče karantanskega okraja.

V zgodnjih listinah o Karantaniji *vitezi* niso navedeni. Vendar pa stara konjeniška večina tega sloja gotovo ni šla v pozabo. Potrebno je vedeti, da moramo že od samega začetka te države računati s tem, da je njen knez imel tudi osebno spremstvo, lat. *comitatus*, nem. *Gefolge*. Sestavljali so ga mladi bojovníki, ki so bili vezani na svojega gospodarja s prisego. Temeljno načelo te prisege sta bili zvestoba in prijateljstvo, torej lastnosti, ki jih je imel poznejši *vitez*, kot jih je imel tudi nekdanji *voltio*.

Takšno spremstvo so v Karantaniji imenovali *družina*. Indoevropski koren je *deru, od katerega izhaja slovanski *drug* (tovariš), pa tudi nemška *Treue* (zvestoba). Slovenski naziv "družina" za knezovo spremstvo se v virih pojavi razmeroma pozno, šele 1232. Iz njega je treba po mnenju nekaterih izvajati tudi ime kraja Drosendorf že blizu češke meje.

Da so tudi karantanski krajevni knezi imeli svoje spremstvo, *družino*, je skoraj gotovo. Od te izhaja fevdalna *familia*, ki se v Karantaciji omenja v 11. stol. Tvorili so jo fevdalni *gospod* in njegovi *vitezi*, ki niso bili svobodni, a so spadali med plemstvo. V isto skupnost so spadali tudi nesvobodni služabniki, latinsko *mancipia*, po slovensko najbrž *robi*.

Karantanski *vitezi* so sestavljali težko konjenico, in so imeli odločilno vlogo v obrambi države, ki so jo še zlasti na vzhodu ogorožali nasilni Obri. Ljudstvo Obrov ali Avarov je okoli leta 600 zasedlo Panonijo in Balkan. Njegova konjenica je ustrahovala celo Bizanc.

Nemški in avstrijski pa tudi jugoslovanski unitaristični zgodovinarji, ki so, kot uvodoma omenjeno, razglašali Slovence kot večne hlapce in dekle, so se na široko razpisali, da je bila slovenska Karantanija podložna Obrom, četudi nam zgodovinski viri za takšne zapise ne nudijo nikake osnove. Dokaz za to naj bi bilo ime kraja *Vovbre* (nem. Heunburg) na Koroškem, ki naj bi pomenil obrsko postojanko v Karantaciji. Vendar bi ime kraja prej kazalo na zbiralni tabor za pohod na Obre.

V drugi polovici 9. stol. so Franki dokončno porazili Obre v Panoniji, in ta dežela je odslej Karantanija. Z njo je tvorila **Regnum Carentano**, to je Karantansko kraljestvo, vse dokler ga leta 900 po Kr. niso zrušili Ogrri oziroma Madžari. Slednji so v Panoniji naleteli tudi na viteze. Figura viteza je bila tedaj zajeta v ogrsko vojaško organizacijo, v kateri se je potem ohranila vse do danes.

OPOMBA:

Omenjena napisa s skrajšano oznako *Es 2* in *Es 4* hrani Museo Nazionale Atestino v mestu Este, južnovzhodno od Padove. Črki *ii* pomenita *j*, *ij*, ali *ije*. Besedo *ego* je treba izgovoriti *jego*, kot v ruščini (Bor). Beseda *uvantioi* izhaja, po Boru, iz *viugonti* (sežgan, upepeljen).

OB 100-LETNICI ZBORA SVEČENIKOV SVETEGA PAVLA

Marko Tavčar

Duhovniška stanovska organizacija Zbor svečenikov sv. Pavla je žal v širši javnosti še vedno premalo znana ustanova. Malokdo ve, da je bila ustanovljena leta 1899 in je delovala do prve svetovne vojne, ponovno pa je oživila januarja leta 1920 (in torej lahko obhajamo 80-letnico obnovitve), sicer v drugačnih razmerah in z drugačnimi cilji. Konec dvajsetih let je postopoma stopila v "ilegalo", ko pa so jo po drugi svetovni vojni na Tržaškem ponovno poskusili oživiti in iz ilegale vrniti v javni prostor, je prišlo do sporov med delom slovenskih in hrvaških duhovnikov ter tržaškim škofom Santinom, tako da je zamisel propadla. Duhovniki cone A Svobodnega tržaškega ozemlja so nato leta 1947 ustanovili Duhovsko zvezo, ki v sicer bolj skromnih razmerah na Tržaškem še deluje, v goriški nadškofiji se je tudi izoblikovala sorodna organizacija, a je dejansko zamrla.

PRILOŽNOSTNI POŠTNI ŽIG

Ob 100-letnici ustanovitve Zbora svečenikov sv. Pavla v Trstu, stanovske organizacije, ki je povezovala slovenske in hrvaške duhovnike, je Pošta Kozina v ponedeljek, 19. aprila 1999, za poštne pošiljke uporabljala priložnostni poštni žig. Ob tem so tudi izdali poštno dopisnico z dotiskom motiva sv. Pavla. Žig je oblikoval domačin Franko Barut, dopisnico pa Danilo Pečar.

Marsikdo se je pri tem vprašal, zakaj Kozina, a pobuda tamkajšnje pošte ni slučajna, saj je bilo "osnovalno sobranje", se pravi ustanovni sestanek Zbora svečenikov sv. Pavla prav na Kozini dne 19. aprila leta 1899, ko so udeleženci občnega zbora odobrili statut, ki pa ga

Dopisnica Pošte Kozina z žigom Zbora svečenikov sv. Pavla

pristojne oblasti niso sprejele. Zato so duhovniki za 18. julij 1899 sklicali na Kozini drugo "osnovalno sobranje" Zbora svečnikov sv. Pavla. To potrjuje tudi fotokopija ohranjenega zapisnika tega ustanovnega zborovanja, ki nam ga je dal na ogled rodiški župnik, g. Milan Pregelj. Iz omenjenega zapisnika je razvidno, da je pristopne izjave oddalo 34 slovenskih in hrvaških duhovnikov iz tržaško-koprške škofije. Na občnem zboru 18. julija 1899 pa se je zbralo 21 duhovnikov, ki so tudi potrdili pravila društva in izvolili starešinstvo ter starosto društva. Pristojne civilne oblasti pa so ta pravila sprejele in potrdile 10. avgusta 1899. Za prvega starosto, danes bi rekli predsednika, je bil z osemnajstimi glasovi izvoljen dr. Anton Požar, (r. 7. aprila 1861 v Gočah na Vipavskem, u. 17. oktobra 1933 v Koprivi na Krasu), ki je bil takrat komaj nekaj mesecev kaplan v Ricmanjih. Novoizvoljeni predsednik je pozneje postal znan zaradi t.i. "ricmanjske afere", ko se je zavzemal, da bi predvsem iz narodnih, a tudi pastoralnih razlogov, uvedel v bogoslužje glagolico, češ da v ricmanjskem arhivu najdeni glagolski misal dokazuje, da je glagoljaštvo obstajalo tudi v neposrednem zaledju Trsta. Uporaba starocerkvenoslovenskega jezika pa naj bi bolj nagovarjala vernike kot uradna latinščina. Zaplet, ki je iz tega nastal, je nato razburjal duhove v Trstu od leta 1902 do 1910, ko je prebivalstvo Ricmanj in Loga sprejelo ustanovitev nove župnije in torej odcepitev od dolinske fare. Anton Požar, ki je bil medtem prav zaradi omenjenih polemik razrešen duhovniške službe, se je umaknil v Trst. Dve leti po koncu afere pa je kot upokojen duhovnik sprejel ponudbo, da bi skrbel za dušnopastirstvo v Koprivi na Krasu in tu je služboval od leta 1912 do smrti 1933. Dr. Anton Požar bi sicer zaslužil bolj razčlenjeno predstavitev.

Drugi kandidat za predsedniško mesto je bil ugledni župnik v Trvižu pri Pazinu Fran Bukovec, ki velja za enega najvidnejših istrskih narodnih buditeljev. To je bil eden tistih duhovnikov, ki so prišli v tržaško-koprsko škofijo iz notranjih slovenskih dežel. Bukovec je bil doma iz Soteske pri Novem mestu. Študij bogoslovja je zaključil v Gorici, posvečen pa je bil v Trstu. Po ordinaciji leta 1868 je skozi vsa leta služboval v Istri. Najdlje, od 1876 do smrti leta 1910, pa je bil v Trvižu, kjer je zgradil novo cerkev in vodil narodno-politično življenje v vsem okraju.

Na "ustanovnem sobranju" so izglasovali petčlansko starešinstvo, danes bi rekli odbornike društva. Iz zapisnika, ki nam je na razpolago, je razvidno, da so bili izvoljeni Fran Stefanutti - župnik na Pazu v dekaniji Kršan, nadalje Šime Frulić - župnik v Grdoselu pri Pazinu, Josip Habat

kaplan v Podgorju, nadalje župnik v Kortah pri Izoli Matej Škerbec in Ivan Slavec, župnik na Repentabru.

Gre za zanimive duhovniške osebnosti. Navedeni Šime (Simon) Frulič je v Grdoselu pri Pazinu služboval tudi v naslednjih desetletjih, vse do oktobra leta 1944, ko je nasedel prevari in nekemu nemškemu vojaku, ki se je hlinil, da namerava zbežati k partizanom, povedal, kje približno se zadržujejo. V 77. letu starosti so ga Nemci aretirali, zasliševali in mučili. Odvedli so ga v tržaške zapore, ker pa se je njegovo zdravstveno stanje poslabšalo, so ga prepeljali v bolnišnico, kjer je umrl 30. oktobra 1944.

Izredna duhovniška osebnost je bil Matej Škerbec, rojen leta 1869 v Podcerkvi, umrl pa je leta 1949 v Kranju. Kot bogoslovec v Ljubljani je sprejeli povabilo tržaškega škofa, da bi prišel službovat na Primorsko. Zato je bogoslovje zaključil v Gorici, posvečen pa je bil v Trstu decembra 1891. Po krajši kaplanski dobi v Rojanu, je bil leta 1893 poslan v Korte pri Izoli kot župni upravitelj, dve leti kasneje je postal župnik in kot tak je v tej istrski vasi služboval do leta 1909. Zanimivo je, kaj je Zbornik svečenicov sv. Pavla v trojni, 9.-12. št. drugega letnika poročal o tem kaj se je častnemu kanoniku Mateju Škerbcu pripetilo na 2. nedeljo po Veliki noči leta 1921. Škerbec je bil v tistem času župnik in dekan v Krkavčah, kamor se je na omenjeni dan pripeljalo štirideset fašistov, ki so Škerbcu ukazali, "da ne sme pridigovati slovensko, čeprav bivajo v župniji sami Slovenci. Vzeli so mu slovenske knjige, oznanila, pečate in tudi srebrno uro, da ga še bolj ustrahujejo, nastavili so mu na prsi nabit revolver. Rekli so mu, da se vrnejo čez 10 dni in da tedaj ubijejo njega in njegovo služabnico, če ne izvrši, kar so mu ukazali. Udarili so ga tudi po glavi." V Krkavčah je g. Škerbec ostal do leta 1923, ko so ga italijanske oblasti izgnale iz države, kot še veliko drugih njegovih sobratov, ki so bili brez državljanstva. Opcija za italijansko državljanstvo mu je bila odbita. Oktobra leta 1923 so ga zato z oznako nevarnega za javni red izgnali iz države. Med svojim službovanjem v Istri se je veliko ukvarjal tudi s šolstvom in socialnim razvojem istrskega podeželja. Tako je bil med drugim ustanovitelj in voditelj posojilnice v Kortah.

G. Ivan Slavec, sicer doma iz Lipice, kjer se je rodil 1859, je deloval v repentabrski župniji od 1894 do 1903. Znan je tudi kot zadnji redni slovenski pridigar pri Sv. Justu v Trstu. Bil je 27. september 1891, ko je kaplan g. Slavec smel zadnjič uradno pridigati slovensko sicer sorazmerno številnim slovenskim vernikom tržaške stolne župnije. K Sv. Justu pa se je vrnil kot stolni kanonik leta 1912, potem ko je bil devet

let župnik in dekan na Opčinah. Pod škofom Bartolomasijem je bil imenovan za generalnega vikarja. Službo je opravljal od leta 1920 do 1923. Za vikarja ga je leta 1924 potrdil tudi msgr. Fogar, tako da je to službo opravljal do 1928. Na začetku naslednjega leta pa ga je zadela kap, od katere se ni več dobro opomogel, čeprav je živel in pomalem tudi delal še enajst let. Umrl je v Trstu januarja leta 1940.

O Josipu Habatu vemo le, da je bil v tistem času kaplan v Podgorju v dolinski dekaniji in da so ga italijanske oblasti kmalu po svojem prihodu v naše kraje izgnale preko meje. Za Frana Stefanuttija pa vemo le, da je bil župnik na Pazu v dekaniji Kršan na jugu Istre.

V zapisniku je zabeleženo, da je bil za nadzornika društva izvoljen kaplan pri Sv. Jakobu v Trstu Ante Stemberger, ki je bil tistega 18. julija pred sto leti predsedujoči na "ustanovnem sobranju". Šentjakobski kaplan se je branil in je odklanjal nadzorniško mesto, a na koncu so ga prepričali, tako da je le sprejel izvolitev. Seveda je novo društvo dobilo tudi tri razsodnike. Glasovanje je pokazalo, da so bili izvoljeni Josip Grašič, župnik v Beramu, Josip Knaus, kaplan v Topolovacu pri Opatlju in že omenjeni Fran Bukovec župnik v Trvižu. Prav kaplan Knaus je na občnem zboru predlagal, "da se tiskajo pravila ter se razpošljejo vsem sodrugom v več izvodih v svrhu agitacije za razširjanje društva". Zanimivo pa je tudi, da je kaplan v Slivju Nace Počivalnik ob koncu sestanka predlagal, da bi v pozdrav škofu msgr. Andreju Šterku poslali naslednjo brzojavko: "Svečeniki zbrani na osnovalnem sobranju društva Zbor svečnikov sv. Pavla i stoječi na braniku pravic sv. Cerkve in svojih stanovskih, pozdravljajo Vašo milost najudaneje ter izrekajo svoje obžalovanje nad vsemi, ki Vas napadajo, ko branite pravice sv. Cerkve in našega naroda".

V zapisniku so seveda omenjeni tudi drugi duhovniki, ki so se udeležili ustanovnega sestanka. Ob navedenih zasledimo še naslednja imena: Milko Šašelj, ki je bil tedaj župnik v Šmarjah, nato Josip Grašič, župnik v Beramu, Fran Frankola kaplan v Pazinu ter še Ivan Kovač, v tistem času župnik v Kubedu.

Med prisotnimi pa je bil tudi Mihael Barbič, tedaj ekspozit v Poljanah v kastavskem dekanatu. To posredno potrjuje znani duhovnik in narodno-politični delavec Virgil Šček, ki je v svojih Paberkih, in sicer v prvem zvezku, zabeležil *Drobtinice iz zgodovine Zbora svečnikov sv. Pavla po spominu g. Mihaela Barbiča*. V letih, ko je to pripovedoval Ščeku, je bil Barbič župnik v Povirju pri Sežani. V tej vasi je služboval od 1914-1939. V teh drobtinicah Barbič potrjuje, da je bil ustanovni shod Zbora svečnikov sv. Pavla v Trstu na Kozini. Šček navaja tudi

cilje, ki si jih je postavljala ta stanovska organizacija in med drugim pravi, da so to bili: "pravice duhovnikov, bramba časti. Pa na konferencah vedno tudi o starih pravicah glagolice".

Sedež tega, imenujmo ga prvega Zbora svečnikov sv. Pavla, je bil v Trstu, člani so se zbirali v Sežani ali na Kozini. Delovanje je bilo precej neredno, s prvo svetovno vojno pa je ta stanovska organizacija prenehala delovati.

DRUGA DOBA ZBORA SVEČENIKOV SV. PAVLA

Po prvi vojni, z zasedbo naših krajev s strani Italije, po izgonu tržaškega škofa Karlina in internaciji krškega škofa Mahniča ter drugih nasilnih dejanjih, ki so jih italijanske nacionalistične škvadre izvajale nad našim ljudstvom, so se duhovniki zavedli, da se morajo organizirati. Komenski dekan Ignacij Valentinčič, lokavski župni upravitelj in poznejši poslanec v rimskem parlamentu Virgil Šček ter že omenjeni, dr. Anton Požar, ki je upravljal župnijo Kopriva, so že leta 1919 dali pobudo, da se obnovi Zbor svečnikov svetega Pavla, vendar z drugačno zasnovo in razsežnostmi, ker naj bi zajel vse duhovnike, ki so se znašli pod kraljevino Italijo. Ustanovni občni zbor so priredili meseca januarja 1920 v Sežani pri Mahorčiču. Ta obnovitev se je pokazala za zgodovinsko dejanje, saj so slovenski in hrvaški duhovniki postavili tako organizacijo, ki je dejansko omogočila globalen in učinkovit odpor proti fašističnemu raznarodovanju. V svojem znamenitem delu *Primorska duhovščina pod fašizmom* na str. 22 pravi dr. Rudolf Klinec, da so slovenski in hrvaški duhovniki "z opravljanjem svojega verskega poslanstva reševali tudi narodno usodo svojih vernikov: vzgajali so jih v zvestobi do vere in naroda, do materinega jezika in narodne kulture". Kajti zavedali so se, "kako zajema verska razsežnost celotnega človeka, njegovo dostojanstvo, poklicanost v svobodo in ustvarjalnost, njegove narodne in kulturne vrednote".

Dokler je bilo mogoče, se pravi približno do leta 1930, je bilo delovanje Zbora svečnikov sv. Pavla javno, z rednimi občnimi zbori in korenito razčlenjenimi odseki, ki so skrbeli za razna področja duhovniškega, a tudi socialnega, kulturnega in narodnoobrambnega delovanja. Ko se je pritisk fašizma povečal in so bili številni duhovniki prav zaradi svojega narodnoobrambnega dela tudi konfinirani, so to delo nadaljevali v ilegalni na manj očiten, a nedvomno učinkovit način.

Številna pričevanja in tudi ohranjeni dokumenti kažejo, da so slovenski in hrvaški duhovniki ohranili stike in vezi ter so skušali organizirano reševati in pomagati ljudem tudi v hudih, celo revolucionarnih medvojnih razmerah.

Močno so se slovenski in hrvaški duhovniki angažirali, tudi po vojni, ko je šlo za priključitev Slovenskega Primorja in Istre k matični domovini. Ohranila so se pričevanja in dnevniški zapisi raznih duhovnikov, ki pričajo, kako so nastopali pred mednarodno razmejitveno komisijo marca 1946. Naj omenimo vsaj dnevniške zapise Rudolfa Klinca in Alojzija Novaka ter spomine Boža Milanovića in Leopolda Jurce, da ne govorimo o spisih Virgila Ščeka, ki dokumentirajo stališča duhovnikov glede razmejitve. Zahtevali so priključitev Primorske k Jugoslaviji. Trdili so namreč: "ideologije propadejo, meja pa ostane!".

Duhovne in narodne zasluge te duhovniške stanovske organizacije so velike, a žal tudi odlična knjiga Rudolfa Klinca *Primorska duhovščina pod fašizmom*, ki je izšla pred 20 leti pri GMD, ni v širši javnosti bistveno oživila spomina na to delo in zasluge tistih, ki so v tej organizaciji delovali. Gotovo je namreč, da ne smemo in ne moremo omejiti dela, ki ga je bil opravil Zbor svečenikov sv. Pavla zgolj na narodnoobrambno delo, ampak gotovo sega tudi na področje ideologije in širšega socialnega dela v duhu krščanskega socializma, saj so bili številni duhovniki, ki so bili aktivni v Zboru svečenikov sv. Pavla, nekakšni dediči naukov Janeza Evangelista Kreka.

Važen zgodovinski preobrat v odnosu osrednjih slovenskih oblasti do tega dela primorske zgodovine, predstavlja dejstvo, da je slovenski predsednik Kučan ob 50-letnici priključitve Primorske matični domovini dodelil Zboru svečenikov sv. Pavla Zlati častni znak svobode Republike Slovenije.

Lepo in primerno pa se nam zato zdi, da je pošta 6240- Kozina na tako posrečen način proslavila 100-letnico ustanovitve duhovniške stanovske organizacije, ki je toliko dobrega naredila za primorsko ljudstvo, v upanju, da bo postopoma povsem ovrednotena vloga, ki so jo odigrali duhovniki pri ohranjanju vere in slovenstva naših krajev.

VIRI:

- Župnijski arhiv v Rodiku*, Zapisnik "sobranja" z dne 18. julija 1899,
Škofijski arhiv Kopru, Virgil Šček, Paberki 1. zvezek.
Primorski slovenski biografski leksikon, posamezna gesla.
 Rudolf Klinec, *Primorska duhovščina pod fašizmom*, Gorica 1979.
 Božo Milanović, *Hrvatski narodni preporod u Istri II.*, Pazin 1973.
 Božo Milanović, *Moje uspomene*, Pazin 1976.
 Alojzij Novak, *Črniška kronika*, Gorica 1992.
 Tomaž Simčič, *Jakob Ukmar (1878-1971), Sto let slovenstva in krščanstva v Trstu*, Gorica 1986.

SREČKO KOSOVEL - NE LE EVROPSKI SLOVENEK

Marija Milič

Bralca Kosovelovega Zbranega dela vedno znova preseneča, da je pesnik Krasa živel in ustvarjal v dvajsetih letih tega stoletja, saj se nam nemalokrat pozdi, da se je izlilo s peresa današnjega pisca. Kosovelova literarna zapuščina vsebuje-vzbuja-razkriva občečloveška vprašanja, ki se postavljajo, ravno v tem letu 1999, še bolj nasilno. Z bistveno razliko. Preko dva tisoč petsto strani Kosovelovega Zbranega dela ne vzbudijo enega vtisa suhoparnosti.

DOMOVINA MU JE BILA SVETINJA

Bal se je za njeno usodo, a ni nad njo obupaval. Julija 1921. leta se je vračal z obiska v Gorici, "ki objame tako ljubko popotnika", (1) in pisal Nadi Obereigner, da je od tam prinesel vtis, da "Gorica ne bo nikdar italijanska".(2) Januarja 1924. je izrazil sočutje nad dejstvom, da se kraški ljudje trumoma izseljujejo v Ameriko. Julija istega leta se je s prijatelji povzpел na Triglav. S Kredarice je namenil svoj pogled in svoje misli domači zemlji z besedami: "Ali za temnim Triglavom, tam so še naše dežele, tam so še naši ljudje. So in bodo."(3) Domovina in slovenstvo sta mu bili sopomenki: "Kar se pa tiče Slovenstva", piše svojemu profesorju francoščine Draganu Šandi, "nam je vsem v našem krožku tako sveto, da bi ostali Slovenci, magari če vsi okoli nas to Slovenstvo zanikajo. Bomo pa narod 20 Slovencev..."(4)

Tujina mu je bila sredstvo, ne cilj. Vsa leta univerzitetnega študija je upal, da se bo lahko podal na kako daljše potovanje, tako je stalno računal na kak boljši honorar in pisal tudi Karmeli v München: "Pa če bom imel kakih 800 lir, pojdem v Pariz."(5) Ravno tako je izpovedal Pavli Hočevnar (urednici tržaškega Ženskega sveta) svoje želje in načrte za prihodnost: "In vendar bom živel izključno svojemu delu, kulturno prosvetnemu in literaturi. Drugo leto končam univerzo, mogoče bom delal doktorat. Prosil bom za francosko štipendijo in če mi bo mogoče, odšel v Pariz ter malo po svetu. Potem pa nazaj v Slovenijo na delo."(6) Zibelka francoske umetnosti pa mu je ostala nedosegljiva. Ni mu uspelo niti obiskati Karmele v Münchnu. Dlje kot do Beograda in do Benetk ga ni odpeljal vlak. Ko pa se je moral stalno spopadati - kot večkrat

omenja - s "finančnimi krči"! In toliko bolj, ko so očeta Italijani predčasno upokojili (ker je bil "preveč" Slovenec). Srečko je poznal kulturne razmere na Francoskem, saj so bile njih revije na razpolago po ljubljanskih kavarnah. Razen tega mu je prijatelj Peter Martinc pošiljal iz Provence literarne novosti, med njimi prvi Bretonov manifest iz leta 1924 *Le surrealisme*. Tudi sestra mu je poslala iz Münchna marsikaj nedosegljivega v domovini, tako da je Srečko, v svoji ukaželjnosti, lahko prebiral v izvirniku najsodobnejše evropske leposlovne umotvore, saj je bil večš francoščine in nemščine. Poznavanje evropske literarne omike se mu je zdelo prepotrebno poživilo in spodbuda, ki bi tedanji slovenski kulturni živelj predramilo iz tiste povojne otopelosti, ki je po njegovem imela svoj izvor v lastnem samozadovoljstvu, ali resignaciji slovenskih umetnikov. Po njegovem je na Slovenskem manjkalo plodnih idej za bodočnost, boljši jutri pa bi si Slovenci lahko zagotovili le s trdim kulturnim delom: "Svojo zemljo moramo dvigniti v višino svetovnih zemlja, v širjavo človeških pravic, v globino etičnih problemov."(7) Nazadnje je menil, da so politične razmere na Slovenskem sad značajne poteze slovenskega človeka, katere je Cankar dovolj zgovorno opisal v Hlapcih, Kosovel pa, v skrajšani obliki in na svoj značilni odsekan način, v *Rodovniku*: "Suženj. Suženj Hlapec. Suženj Sužnjevič Hlapčevič Ponižni. Suženj II..." (8)

KULTURA MU JE BILA SVETINJA

3. decembra 1919 se je na novi ljubljanski univerzi razlegel krstni govor profesorja Franca Ramovša: "Z današnjim dnem, ko pričakujemo novo dobo, novo življenje, ko ustvarjamo slovensko univerzo, naj vas iskreno pozdravim kot prve slušatelje naše almae matris. S tem svetim trenutkom stopa naš narod v zgodovino, ki je ne izbirše nihče nikoli več."(9)

"Alma matris" je služila svojemu žlahtnemu namenu, a je bodrila tudi drugega: da se slovenski narod zapiše v zgodovino kot država. Že leta 1925. so se v ljubljanskem kulturnem prostoru širili glasovi, da hoče beograjska vlada okrniti število fakultet (10) - predvsem filozofsko, ker se med študenti širi separatistično gibanje. Jeseni 1924. leta je Kosovel postal državljan kraljevine SHS in kot študent filozofije zaprosil za štipendijo. Ni je pa dobil, ker je bil "neorganiziran" (ni bil vključen ne v kak liberalni, ne katoliški akademski krožek), kar so si lahko privoščili predvsem študentje, ki niso imeli skrbi za vsakdanji kruh. Štipendije ni dobilo 122 študentov. 1. maja 1925. je Kosovel (po neznanih poteh) pisal v Slovcu: "Človeka spoznaš šele takrat, kadar ima v rokah oblast. Oblast je preizkušnja etične moči v človeku,

ki stremi za tem, da ustvarja poštena dejanja. In po teh dejanjih smo spoznali te ljudi (11). Spis *Na tibo* ni prišel v tisk, morda, ker se je začel: "Velikosrbska roka je segla tudi do naše univerze". In se nadaljuje: "Ni ji dovolj, da je Slovenija oslabela od strašnih izčrpajočih davkov, da smo v predvečerju gospodarske krize, ni ji dovolj. Buržujška politika prepaja s svojim duhom tudi prosvetno politiko. Stefan Radić, bivši predsednik 'mirotvorne čovječanske republike', je izkazal in dokumentiral svojo 'seljačko' politiko s tem, da hoče uničiti našo lju-bljansko univerzo in jo spremeniti v tvornico rudarskih-inženirjev."(12)

Filozofi so bili vedno spotika, pa še, z gospodarskega vidika, nedonosni...

Kosovel je neprenehoma ponavljal, da ne more biti kultura v službi oblasti, ker je kultura nad politiko. Oblast niti nima pravice, da si narodovo kulturo pripenja v gumbnico, kot je to počenjla italijanska država, ki je v imenu velike italijanske kulture zatirala slovensko. Kritično pa je gledal tudi na razmere na Slovenskem in očital slovenskim rodoljubom: "Toda vse te 'kulture' niste storili vi, marveč slovenski kulturni delavci-umetniki, ki so umirali od bede in od ljubezni do domovine".(13) V zapiskih še piše: "Vi vse preveč agitirate. Potreba pa je ne agitirati, marveč samo kulturno delati. Preveč politike in pre malo kulture."(14) Da je umetnik v službi resnice in ne politike, pravi posmehljiva *Parodija po Tagoreju*, v kateri se pesnik pogaja za delo s stranko in kot plačilo vpraša: "Da pridem za tvojo mizo, o stranka! Da te bom smel moliti kakor nežne popke lotosove in da z rožnimi verigami ovijem obraz z zlatim prahom idealov in da izbrišem z njega kepo prahu, ki je ostala tam še od kompromisov." (15) Mogoče se je svojim krožkovcem opravičil - nekateri so bili že na poti marksizma - ko je na koncu *Parodije* dodal: "Vsem prizadetim v album napisal Srečko Kosovel."(16) Kot neutrudljiv pedagog pa jim je predpisal deset zapovedi: 1. Spoznavaj umetnost. 2. Ne profaniraj je. 3. Posvečuj njeno poslanstvo. 4. Služi ji pošteno, da boš lahko rekel: Moja ljubezen je čista. 5. Ne oviraj umetnosti. (Propagiraj umetnost) 6. Ne bodi pornograf. 7. Ne bodi plagiator. 8. Ne bodi spletkar. 9. Ne delaj kompromisov. 10. Ne mešaj se v kritiko."(17)

ČLOVEK MU JE BIL SVETINJA

Bolelo ga je, da se "obžgani evropski človek" prepušča najbolj nizkotnemu hedonizmu; da se oddaljuje od narave, "in kakor pes voha denar, denar mu je Bog, denar mu je car, voha denar in mu sledi in sam je suženj svoje strasti."(18) Zgražal se je nad miroljubnim ženevskim Društvom narodov, ki je v svojih prsah gojilo nacionalizem, za nameček

kemično orožje in bilo zelo občutljivo na ameriške dolarje. Spraševal se je, če mora revolucija poplaviti vse krivde evropskega človeka; vedel je, da ne more priti do mirnega in nežnega preobrata: "Iz moje roke curlja kri, ubijam, sovražim za vse ljudi. In v mojem srcu ljubezni ni?" (19) Ni se mogel sprijazniti z njo.

Obsojal je umor že enega samega človeka, kot priča pesem *Zločinci*: "Zločin rodi zločine, ali naj ga zločin tudi oprosti? Ali naj ga ne oprosti samo odpuščanje?" (20)

Kosovelov ideal evropskega človeka je bil biti "eno po duhu in ljubezni", (21) a ohraniti svoj lastni obraz.

Nenazadnje, ni mogel mimo velike človeške svetinje, smrti, čigar skrivnost mu je bila enkrat zakrita s temnim zagrinjalom, drugič odeta s svileno tančico - skratka, vse kar lahko človek črpa iz hoste racionalnosti. Če pa se tej nedoumljivi, vseobsegajoči resnici kot pesnik posveti neštetokrat, se ji je kot človek uprl do konca svojih moči, prepričan, da "četudi je to življenje gnusno, krivično, grdo, oskrunjeno, ponižano in steptano, v blatu toneče, ljubiti ga moramo, kakršno je." (22)

Ali je ljubezen, ki jo je izkazoval domovini, kulturi in človeku, namenil tudi Bogu? Ali - je ljubezen, ki jo je izkazoval domovini, kulturi in človeku - slonela na krščanskih temeljih?

V pascalovskem samoprepričevalnem slogu si je zapisal v *Dnevnik*: "Čutiti Boga v vsakem koraku, v vsaki misli, v vsakem dejanju." (23)

OPOMBE:

1. ZD III, Pismo Nadi Obereigner 27. julija 1921, str. 328.
2. ib.
3. ZD II, Tajnost, str. 248.
4. ZD III, Pismo Draganu Šandi 15. septembra 1925, str. 323.
5. ZD III, Pismo Karmeli Kosovel 14. maja 1923, str. 494.
6. ZD III, Pismo Pavli Hočevnar 25. aprila 1925, str. 566.
7. ZD III, Napake slovenstva, str. 61.
8. ZD II, Rodovnik, str. 80.
9. A. Benedetič, Pot do slovenske univerze, Ljubljana 1981, str. 94.
10. Fakultet je bilo pet: teološka, pravoslavna, filozofska, tehnična in medicinska.
11. ZD III, Tišina, str. 50.
12. ZD III, Na tih, str. 75.
13. ZD III, D XI 8, str. 712.
14. ib., str. 713.
15. ZD III, Pesnik in stranka, str. 54.
16. ib., str. 55.
17. ZD III/1, 10 zapovedi, str. 812.
18. ZD I (1946), Sebi, str. 170.
19. ZD I (1946), Pesem o preobrazbi Sveta v SVET, I-V, str. 292.
20. ZD II, Zločinci, str. 247.
21. ZD III, Separatisti, str. 59.
22. ZD III, Umetnik in publikum, str. 100.
23. ZD III, D XI 16, str. 714.

ISTRSCKE KORENINE BOŽIDARJA JAKCA

Ob 100-letnici umetnikovega rojstva

Nadja Rojac

Po pripovedovanju Jakčeve žene gospe Tatjane Grumdum za niz oddaj z naslovom Skrito cvetje rožmarina po valovih Radia Trst A maja 1998.

Božidar Jakac, eden najuglednejših in najbolj znanih likovnih umetnikov na Slovenskem, je bil po očetu Istran. Zaslugo za to je imel mamin stric gospod Cvitko, ki je v drugi polovici prejšnjega stoletja bil župnik v Kaštelu. Takrat je imel ob sebi že priletno kuharico. Zato je pisal domov v Kostanjevico na Dolenjskem, naj mu pošljejo eno od nečakinj, da mu bo stregla. V Kaštel - vas, ki leži na lepi razgledni točki nad ustjem reke Dragonje - je tako prišla bodoča Božidarjeva mama Josipina Colarič. Bila je lepo dekle in domači fantje so ji dvorili. Skupaj s stricem župnikom je ob opasilih rada hodila v kraje, kjer je bil tudi ples. Tu je spoznala Antona Jakca, ki je na šagro v Kaštel prihajal iz bližnje Volpije. Jakac se je zaljubil v lepo Josipino in stvar je šla tako daleč, da sta se vzela. Poročil ju je Josipinin stric gospod Cvitko v Padni, vasi, ki leži le nekaj kilometrov daleč od Kaštela v smeri proti Kopru. Padna je slikovita gručasta vas v šavrinjskih hribih in stoji na robu slemena, ki se strmo spušča v dolino potoka Drnice. Tu je mladi par preživel sedem let. Anton Jakac je odprl trgovino in gostilno in rodili so se jima štirje otroci. Trije so umrli še majhni in so pokopani na padenskem pokopališču. Tu je pokopan tudi Josipinin stric župnik Cvitko, ki je z mladoporočencema preživel zadnja leta svojega življenja.

Autoportret z ženo

Od kod pa so doma Jakci. Rodbina izhaja iz Jakcev, zaselka pri Zrenju blizu Oprtalja, danes v Hrvaški Istri. Božidarjev ded se je iz Jakcev preselil na Volpijo, manjši kraj blizu Buj, kjer si je kupil posestvo z vinogradi, polji in hišo. Jakčev oče je bil takrat star štiri leta. Zrastel je v krepkega in poštenega kmečkega fanta in je veliko pomagal na posestvu. V šolo je zahajal v Buje in to v slovensko šolo. Doma so govorili slovensko. In še danes Jakčevi potomci, ki živijo na domu starega Jakca, govorijo doma slovensko. Marsikateri od njih se je šolal na univerzi v Ljubljani. Tako je povedala žena Božidarja Jakca v intervjuju za oddajo o Istri, spomladi leta 1998. V času fašizma so jim priimek spremenili v Giacaz. A je Božidar Jakac ob prvi priliki vrnil priimek v prvotno obliko in rekel: "Mi nismo nobeni Giacaz. Mi smo Slovenci in smo Jakac!" Tudi sorodnikom v Fratriji, ki so se imenovali Muškovic, so v času fašizma spremenili priimek v Musco. Ena od družine Muškovicev živi v Trstu. Njen brat pa je bil učitelj na slovenski šoli.

Anton in Josipina Jakac sta zaradi prevelikega dajanja na up morala po sedmih letih trgovino v Padni zapreti. Prisiljena sta bila, da se odselita. Na željo najstarejše materine sestre sta se naselila v Novem mestu. Teklo je leto 1895...

In štiri leta pozneje se jima je 16. julija 1899 v Kostanjevici na Dolenjskem kot peti otrok rodil Božidar. Tu je družina odprla gostilno. Ime so ji dali Pri Istrijanu in šlo jim je kar dobro. Pozneje so se selili v drugo hišo. Tu so odprli restavracijo s kavarno in oddajali so tri sobe za prenočitev. Oče je imel trgovino z vinom in prodajal je samo istrska vina.

Življenjska zgodba družine Jakac je bila sicer zelo razgibana. Večkrat so se selili. Iz Padne v Novo mesto, iz Novega mesta v Belo krajino in od tod v Romunijo. Pa nazaj na Dolenjsko.

Medtem je Božidar rasel in šel svojo pot. Ko je leta 1909 končal osnovno šolo, se je v Novem mestu vpisal na gimnazijo. Leta 1913 pa se je prepisal na realko v Idrijo. Tu je živel pri daljnih sorodnikih. In ko je bil ravno pred maturo, je moral v vojsko in bil na fronti na Piavi. S fronte se je vrnil v Idrijo delat maturo. Trije fantje so se takrat vrnili s fronte: Ržen, Zorko Jelinčič in Jakac. In po maturi so šli spet nazaj na fronto.

Medtem je začel Jakac javno razstavljati, odšel na umetniško akademijo v Prago in na študij v Pariz. Imel pa je eno željo: da bi spet obiskal rojstni kraj svojega očeta in kraje, kjer sta oče in mati preživela prva leta po poroki. Istro je prvič videl, ko je bil star štiri leta. V

ohranjenem zapisu radijskega intervjuja z Antonom Podbevškom iz leta 1934 se je o tem takole razgovoril: "Spominjam se, da sem kot štiriletni fantiček prvič stopil na vlak, da se popeljem iz Novega mesta preko Ljubljane - ki ni pustila takrat v meni niti najmanjšega spomina - v Trst in naprej v Istro. Pravzaprav se začenja ta pot v mojem spominu šele pri pogledu na morje na onem znanem ovinku pri Opčinah. Ko je v mladem jutru v neverjetni nežnosti barv blestelo na sinjem morju nešteto drobnih belih jadrnic, sem še vznemirjen, skoraj bi lahko

Naselje Jakci v Istri

dejal, prvič še v neznanem začudenju, na široko odprl oči. To je bil trenutek, ki sem mu iskal v življenju nešteto krat ponovitve. Začutil sem prostranost in dih nečesa daljnega, neznanega, ki je postalo usodno za celo moje življenje. Neka mistična sila me je gnala, ko sem prišel v Trst, do najbližjega obrežja in sem tekkel proti jadrnici, da bi skočil nanjo. Kakor se je mati poprej bala, da ne bom hotel, boječ kot sem bil, na ladjo, je morala sedaj urno stopiti za mano, da me je zadržala, da ji nisem padel v morje. Ves srečen sem bil, ko sem se zvečer znašel na ladji z malo jadrnico v rokah ter sem v čudnem zadovoljstvu motril nekako sproščeno, zame nenavadno življenje okrog mene, posebno slepca s kitaro in školjko v roki, s katero je pobiral denar. Medtem je zažarelo na zapadu nebo v škrlatu, sončna obla se je večala v neslutene dimenzije in se polagoma bližala pred mojimi začudenimi očmi morški gladini. Že je začela lesti za obzorje in tedaj sem žalostno presenečen zajokal: "Sonce bo v morje padlo!", boječ se, da bo za zmeraj utonila lepota, ki je vzbudila v meni tako močno vzhičeno začudenje."

In spomin na to doživetje je Jakac stalno nosil s seboj in eden najbolj pogostih motivov njegovih risb je postalo morje s sončnim zahodom....

Očetovo domačijo v Volpiji pri Bujah, zaselek Jakci in Padno, kjer so njegovi starši preživel nekaj let in kjer so bili grobovi njegovih treh bratov, je Božidar Jakac ponovno obiskal skupno z materjo leta 1926.

Tu je spoznal družino Pucer, ki je bila s starši v prijateljskih stikih. Veliko je risal, se zanimal za svoj rodovnik in se vse bolj predajal klicu domače Istre. Narisal je tudi padensko pokopališče, "pokopališče svojih domačih", kot je delo sam poimenoval.

Tudi ko je bil na obisku v Volpiji in v Jakcih, je veliko slikal. Poslikal je celo družino: tete, strice, stare starše in druge. Žal so te slike skoraj vse izgubljene. Kar se je ohranilo, visi v Jakčevem stanovanju v Piranu.

Leta 1931 je Božidar - Dori oz. Dorči Jakac spoznal svojo bodočo ženo Tatjano Grundum in se leta 1934 z njo poročil. Gospa Tatjana se Božidarjevih staršev zelo rada spominja. Pravi, da je oče vedno govoril svoje istrsko narečje.

Ko se je Božidar Jakac z ženo Tatjano leta 1946 prvič po vojni vračal v Istro, je v dnevnik zapisal:

"Srce mi je polno neznanih občutkov, kot bi se prebujali v meni vsi oni rodovi, ki jih le slutim v svoji krvi." S temi rodovi se je vse bolj čutil eno in se v starosti vedno bolj čutil Istrana. V Istro sta takrat šla na poti nazaj iz Benetk. Ustavila sta se pri Božidarjevem bratrancu v Trstu, ki je imel gostilno tam nekje pri Miramaru. Odtod sta šla naprej na Volpijo, kjer so Jakčevi imeli posest, nato pa še v Padno. Tu sta navezala tesne stike z družino Pucer. Stara mama in stari oče, ki sta Božidarjeve starše poznala in bila z njimi dobra prijatelja, sta bila še živa. Tesne stike sta navezala z nevesto Ano, ki je postala gospe Tatjani kot sestra. In to prijateljstvo se je ohranilo vse do danes, tudi potem, ko že deset let ni več med nami Božidarja Jakca.

Jakac se je z ženo Tatjano rad vračal tudi v Jakce, pa v Fratrijo in Veli Mlun, kjer ima še danes sorodnike. Rad se je pogovarjal z domačini, rad je imel fige in kapljico dobrega refoška.. Bil je zelo navezan na Istro in pravil: "Tukaj so korenine. Mi smo Slovenci!"

Po drugi svetovni vojni se je Jakac torej vse pogosteje vračal v Istro. V Piranu si je kupil stanovanje, od koder se je spuščal na enodnevne izlete v notranjost Istre. In tudi tu veliko risal... In ko je v pozni starosti skupaj z Milčkom Komeljem pripravljal stalno zbirko Jakčev dom v

Novem mestu, je želel, da se uredi tudi posebna soba s primorskimi motivi kot spomin na njegove prednike in kot izraz njegove ljubezni do morja in do Istre.

Leta 1971 je kulturnemu domu v Padni podaril 15 svojih grafik. Tu so odprli galerijo njegovih slik. Ker pa prostor ni bil primeren za to, so nekateri vaščani sklenili, da preuredijo staro šolo in namestijo v njej stalno galerijo imenovano po njem. Zasluge za to ima predvsem Pučerjev sin Alberto, zgodovinar, ki si je veliko prizadeval in žrtvoval za to. Njegova mama, Ana Pucer, pa je tam duša vsega. Če si kdo pride ogledat slike, mu da ključ in potem skuha obiskovalcu kavico in se ustavi za klepet. "V galeriji so stalno razstavljene Jakčeve grafike in risbe, ki prikazujejo življenjsko pot njegove družine. Motive iz Slovenske Istre najdemo v zgornjem prostoru, avtoportrete v pritličju. V zgornjem prostoru so v zidni omari še Jakčeve monografije, katalogi razstav in znamke. Poleg tega so razstavljeni tudi etnološki predmeti, nekoč last Jakčeve družine." Tako je zapisano v spremnem lističu o galeriji. Na otvoritvi galerije 12. oktobra 1990 Božidarja Jakca ni bilo. Umrli je leto prej, 20. novembra 1989, in je ni dočakal.

Jakci, Volpija pri Bujah, Fratrija, Veli in Mali Mlun, kjer so bili Jakčevi sorodniki doma, so vasi, ki so po 2. svetovni vojni pripadle Hrvaški. In ko se je Jakac mučil v Padni in obrnil svoj pogled proti morju, se je pred njim odprl čudovit razgled do Savudrijskega polotoka in še dlje. In dejal je, da bi moralo vse to pa tja do reke Mirne biti slovensko oz. da je slovenskô.

Jakčeve korenine so ostale v Istri, od koder so tudi pognale. Rad jo je obiskoval, risal in se o njej pogovarjal. In kot izraz ljubezni do Istre, so nastala številna dela z istrsko motiviko: Veli Mlun, Volpija, Buje, Padna, Piran, Sečoveljske soline, pa Strunjan, Kaštel, ciprese, istrski zvoniki in morje s sončnimi zahodi...

OB 70-LETNICI BOŽJIH SPEVOV

Gregor Klančič

Letos mineva 70 let od izida cerkvene zborovske pesmarice *Božji spevi*, prve iz serije glasbenih zbirk, ki so izšle pri Goriški Mohorjevi družbi. Zato je prav, da se s hvaležnostjo spomnimo vseh, ki so sodelovali v tem, še za današnje razmere utopičnem projektu: Jožko Bratuž, ki je bil že od samega začetka spiritus agens, Filip Terčelj, ki je skrbel za liturgično zaokroženost zbirk, prispeval je kar 116 novih pesmi, veliko starejših iz pesniške zbirke *Venec* pa je prepesnil, ter nenazdanje urednik Vinko Vodopivec.

Kljub temu, da že obstaja nekaj člankov, ki se nanašajo na glasbeno založništvo GMD, bi rad v tem sestavku poleg že znanih dejstev opisal tudi potek dogodkov od začetnih predlogov do končne podobe.

Vsa navedena dejstva temeljijo na prvem zapisniku s sej odbora GMD od 1924-1941, ki je precej let veljal za izgubljenega. Iskreno se zahvaljujem gospe Franki Žgavec in gospe Mariji Češčut, ki sta dali na razpolago arhiv GMD, ter gospe Lojzki Bratuž, ki je posredovala omenjeni zapisnik iz zapuščine Jožka Bratuža.

Že 2. oktobra 1925 so na seji odbora in književnega odseka GMD obravnavali pobudo goriške Prosvetne zveze. Le-ta je poslala dopis, v katerem naproša GMD, da bi izdala ljudsko pesmarico. Odbor je predlog sprejel v svoj knjižni načrt, obenem pa so sklenili izdati tudi cerkveno pesmarico. Sprejete sklepe so kmalu začeli uresničevati. Urejanje *Cerkvene pesmarice* so zaupali Stanku Premrlu, *Ljudske pesmarice* pa se je lotil Emil Adamič. V dogovoru s pevskim oddelkom Prosvetne zveze je bilo tudi sklenjeno, da Cerkevna pesmarica izide leta 1928, Adamičevo Ljudsko pesmarico pa bi izdali kasneje. Toda delo v zvezi s Cerkevno pesmarico je kmalu zamrlo. Na seji odbora GMD 19. avgusta 1926 so poročali, da Stanko Premrl zaradi bolezni to leto ne more nadaljevati z urejanjem pesmarice. Pobude za natis le-te so spet oživele šele dobro leto kasneje. Odbornik Oskar Pahor je predlagal, da bi v letu 1929 izdali *Florilegium cerkvenih pesmi* (izbor najlepših), ki bi obsegal 80 do 100 skladb. Odbor je predlog sprejel, za podoben načrt so zadolžili Vinka Vodopivca. "Pesmarica naj obsega mašne zборе, najlepše stare in nove bisere, tudi ljudske pesmi."

Vodopivec je načrt s točnim seznamom pesmi predložil 24. oktobra 1928. Kmalu za tem so na predlog Jožka Bratuža poslali na župnije in pevske zборе posebno okrožnico: "Goriška Mohorjeva družba namerava izdati prihodnje leto Cerkevno pesmarico kot poseben dar našim cerkvenimi pevskega zborom. Zbirka bo obsegala čim mogoče lahke in melodiozne pesmi, postavljene za četverglasni mešani zbor. Zbirka bo imela obliko (kar se tiče formata) letošnjega koledarja. Načrt za pesmarico je izdelal g. Vinko Vodopivec. Razpošljamo ta načrt vsem našim glasbenim veščakom, da se o tem načrtu izjavijo in sicer tekom 14 dni nepreklicno. Opominjamo pa, da zbirka nikakor ne more obsegati več kot 100 pesmi; če bi hotel kdo nasvetovati kako drugo skladbo, naj obenem blagovoli tudi povedati, katera skladba naj se potem izpusti. Pesmarica se bo udomačila na vseh naših korih in je nujno potrebno, da vsak veščak pove svoje mnenje in sodeluje pri tako eminentno važnem delu. V to pomozi Bog! V Gorici, dne 31. oktobra 1928".

Kljub natančno izdelanemu načrtu za pesmarico, je Jožko Bratuž na seji odbora Goriške Mohorjeve družbe 17. januarja 1929 poročal: "Letos naj se izda I. del pesmarice, in sicer kot dodatna knjiga. Ta zbirka naj obsega 100 pesmi, ki bodo razdeljene po cerkvenem letu. Za to ureditev govori več razlogov: 1. ljudsko pesmarico je izdal že Premrl, 2. moderne skladbe niso primerne za naše razmere, 3. ako se prireditelj ne drži nobenega trdnega, splošno veljavnega načela, je izbira težka, ker ni mogoče vsem ustreči". G. Bratuž je tudi predložil podroben načrt pesmarice, v kateri je poleg že znanih pesmi tudi nekaj čisto novih, ki jih je zložil Filip Terčelj. Te naj bi uglasbila Vodopivec in Mav. V prihodnjem letu bi pri založbi izšel tudi II. del pesmarice, ki bi obsegal mašne, obhajilne in blagoslovne pesmi, vendar se je že v naslednjem mesecu izoblikovala ideja, da bi v pesmaricah sodelovali tedanji najboljši cerkveni skladatelji. Tako so 12. februarja 1929 poslali pisma nekaterim skladateljem, v katerih jih ob priloženih besedilih naprošajo za melodiozne, v ljudskem tonu napisane skladbe. 14. marca 1929 je potekal 5. občni zbor Goriške Mohorjeve družbe. Na njem je Jožko Bratuž poročal o poteku del v zvezi s pesmarico in podal dokončni načrt za prihodnja leta: "Letos naj izide I. del (Cerkevno leto), prihodnje leto pa II. del (Mašne, blagoslovne, obhajilne pesmi) in III. del (Marijine pesmi)."

Prva zbirka, v nakladi 5000 izvodov je šla v javnost sredi novembra 1929 skupaj z rednimi mohorjevkami in koledarjem za leto 1930. Naslov zbirke je: *Božji spevi, pesmi cerkvenega leta za mešani zbor*, na 5. strani pa posvetilo: "Ljubitelju svete pesmi, prevzvišenemu gospodu

dr. Frančišku Borgiju Sedeju, knezu in nadškofu goriškemu poklanja Goriška Mohorjeva družba." Zbirko je z ilustracijami opremil France Gorše. V uvodu k zbirki urednik Vinko Vodopivec predstavlja zbirko in pojasnjuje njen namen, v koledarju Goriške Mohorjeve družbe za leto 1930 pa je objavljen dokaj obsežen članek Naša cerkvena pesmarica, v katerem Vodopivec podrobneje opravičuje izbor skladb.

Kmalu so se lotili dela za naslednjo zbirko mašnih, obhajilnih in blagoslovnih pesmi. Nekaj skladb je ostalo od nabirke za prvo pesmarico, tudi delo z zbiranjem in urejanjem gradiva je bilo že utečeno. O obliki pesmarice je Jožko Bratuž poročal na seji odbora GMD 30. januarja 1930. Vse je potekalo po načrtih, tako je 12. decembra 1930 zbirko odobril knežji nadškofijski ordinariat v Gorici. Zbirka ima naslov: *Gospodov dan, mašne, obhajilne in blagoslovljene pesmi za mešani zbor*. Pesmarico je z izvirnimi lesorezi opremil France Gorše. Obe omenjeni zbirki je javnost sprejela z velikim odobravanjem.

Leto 1931 je za Vinka Vodopivca potekalo v pripravljanju nove zbirke *Svete pesmarice*. Na seji odbora GMD 20. marca 1931 je župnik Alfonz Berbuč sprožil misel, da bi bilo potrebno izdati dober molitvenik. Jožko Bratuž je zamisel podprl in dopolnil z idejo, naj molitvenik vsebuje tudi besedila za ljudsko petje. Obenem so tudi sklenili, naj poleg molitvenika izide še pesmarica, ki bi organistu služila za spremljanje, verniki pa bi se posluževali besedil iz molitvenika. Predloge so na seji 11. maja 1931 sprejeli v knjižni načrt za leto 1932. Izbor pesmi je Vodopivec opravil skupaj z Jožkom Bratužem. V zbirko so vključene večinoma pesmi iz starejših zbirk npr. *Potočnikova pesmarica* (1827, 1843), *Zgodnja danica* (1871) in revije *Cerkveni glasbenik*, vsebuje pa tudi nekaj novih pesmi, prvič objavljenih v pesmaricah *Božji spevi* in *Gospodov dan*. Široko zasnovana pesmarica je zadostovala potrebam celotnega cerkvenega leta.

Kmalu po izidu *Svetih pesmic* so že tekle priprave za novo zborovsko pesmarico. Glavnega avtorja besedil, Filipa Terčelja so aretirali in kasneje prisilno premestili v Campobasso, zato je uredništvo najprej poskrbelo za besedila. 25. aprila 1932 so razposlali prošnje za nove ali še ne uglasbene Marijine pesmi. V pismu je bilo še nekaj navodil glede pesmi, ki naj bodo "poljudne, lahko umljive, jedrnate; obsegajo naj vsaj po tri kitice po 4-6 stihov; besedilo naj bo vokalno, lahko izgovorljivo". Največ pesmi je prispeval Gregor Mali - v zbirko so vključili 30 njegovih besedil. Na voljo je bilo tudi 26 Marijinih pesmi Filipa Terčelja, ki so jih vključili v zbirko pod imenom Pelikan, da bi se izognili morebitnim zapletom.

Naslednje pismo so 28. septembra naslovili na skladatelje. Iz besedila nehotе veje občutje, ki so ga doživljali sodelavci na sedežu GMD po številnih zaplembah koledarja, smrti ustanovitelja Goriške Mohorjeve družbe nadškofa Sedeja in konfinaciji Filipa Terčelja. "Z Marijino pomočjo in v Marijinem varstvu smo se lotili novega dela in smo sklenili izdati še en zvezek naših glasbenih zbirk, ki bo posvečen Mariji in bo nosil naslov *Zdrava Marija*. Zato vam pošiljamo primer-na besedila s prošnjo, da nam jih uglasbite za našo zbirko..." Urejeno pesmarico, ki obsega čez 150 strani, so dali v odobritev knežjemu nadškofijskemu ordinariatu 15. marca 1933. Na zadnji strani je sez-nam popravkov, za razliko od prejšnjih dveh zbirk pa nima uvoda, spremnih besedil in likovne opreme. Na drugi strani je besedilo Ma-rijine hvalnice - Magnificat.

Poleg treh cerkvenih zborovskih pesmaric in cerkvene ljudske pe-smarice Svete pesmice, je Goriška Mohorjeva družba bila aktivna tudi na področju posvetne ljudske pesmarice. Kot sem omenil, segajo po-bude za izdajo le-te v leto 1925. Uredništvo so zaupali skladatelju Emilu Adamiču, čeprav so imeli v mislih tudi skladatelja Oskarja Deva. Ker je Goriška Mohorjeva družba dala prednost Cerkvени pesmarici, so pogajanja z Adamičem nekoliko zamrla. V zapisniku s seje odbora GMD 19. avgusta 1926 se nahaja poročilo o knjižnem izdajanju za leto 1927-1928, iz katerega je razvidno, naj pevski oddelek Prosvetne zveze pospeši pogajanja z Adamičem. Odbor GMD je na naslednji seji 9. septembra 1926 soglasno odobril pogodbo. Tajnik odbora GMD Stanko Stanič je predlagal, naj se "predloži odboru točen proračun za pesmarico. Če ne bo ugoden, naj gre rokopis v arhiv." Na seji odbora Goriške Mohorjeve družbe 11. januarja 1927 je Jožko Bratuž že poročal o dovršitvi Adamičeve pesmarice. Odbor je nato sklenil izročiti pesmarico v pregled strokovnjakom. Skrb za to je prevzel Jožko Bra-tuž, ki je rokopis izročil v pregled Lojzetu Bratužu, Vinku Vodopivcu, Ignaciju Lebanu-Betujskemu in Davidu Doktoriču.

Ker se GMD ni pravočasno izjavila glede Ljudske pesmarice, je Ada-mič naslovil na sedež družbe pismo, v katerem naproša, naj se pesma-rica, v koliko je ne nameravajo izdati, vrne. Tako je na naslednji seji odbora 17. oktobra 1927 dokončno bilo odločeno, da se pesmarica ne izda ker "sploh svetne pesmarice ne kaže izdati, ker je narodno petje (zbori) prepovedano."

Delo v zvezi s prosvetno ljudsko pesmarico je tako za nekaj let zamrlo. Ljudska pesmarica tudi kasneje ni prišla v knjižni načrt GMD, pač pa jo je v samozaložbi izdal Jožko Bratuž. O tej pesmarici ni med

dostopnimi viri nobenih podatkov. Pesmarica z naslovom *Barčica* je bila leta 1933 ilegalno tiskana v Trstu, skupaj z njo pa še knjižica z besedili teh pesmi. Ker pesmarica ni opremljena z osebnimi imeni, lahko samo ugibamo, kdo je bil prirejevalec. Pesmi so harmonizirane v preprostem ljudskem tonu; namenjene pa so mešanemu (48), moškemu (36) in ženskemu zboru (6), skupno 90 ljudskih pesmi, izbranih iz raznih slovenskih pokrajin. Čeprav je o pesmarici malo znane, je bila med primorskimi Slovenci zelo priljubljena. O tem govori dejstvo, da je bila pesmarica dvakrat ponatisnjena.

Kakšen delež je imela GMD pri nastanku ljudske pesmarice Barčica, ni znano. Dejstvo pa je, da je bilo petje narodnih pesmi kot tudi raba slovenščine na javnih mestih prepovedana in bi Mohorjevi družbi vsako izpostavljanje v tem smislu ogrozilo obstoj.

Možen pa je bil tih dogovor med vodstvom GMD in Jožkom Bratužem, glavnim pobudnikom Barčice, ki je bil tudi družbeni blagajnik. Družba bi v tem primeru krila stroške same izdaje, dohodke od prodaje pa bi Bratuž odvajal v družbeno blagajno. Seveda so to samo ugibanja, resnica o tem pa se bo morda še odkrila.

Goriška Mohorjeva družba je z izdajo svojih glasbenih zbirk, posebno treh cerkvenih zborovskih pesmaric, naredila izjemen založniški podvig. Zamisel, da bi izdali Cerkevno pesmarico, ki bi vsebovala pretežno starejše pesmi, ni uspela. Potrebovali so novih, "svežih" skladb na prav tako nova besedila. Kdo še je stal za to pobudo, ki jo je predlagal Jožko Bratuž, ni znano. Obstajala pa je bojazen, da nove skladbe ne bodo odgovarjale potrebam cerkvenih pevskih zborov, zato je urednik Vinko Vodopivec v pismih skladateljem prosil za "melodiozne, v ljudskem tonu" napisane skladbe.

Prošnji so se odzvali vsi naprošeni skladatelji in prispevali skladbe, med katerimi jih veliko izstopa tako po kompozicijski dovršenosti kot tudi po umetniškem izrazu. Po drugi strani so skladbe v teh zbirkah izraz glasbenih hotenj naših cerkvenih skladateljev, ki so sledili evropskim glasbenim tokovom, vsaj kar se tiče cerkvene glasbe. Nekaj jih je namreč študiralo v tujini (Premrl, Kimovec, Dolinar, Komel, Tomc) in so izsledke novih dognanj prinašali domov. Ob tem pa se iz vsake pesmi zrcali tudi narodova duša in njegovo čustvovanje. Skoraj za vse pesmi je značilna izrazita melodija, ki se hitro vtisne v spomin pevcu in poslušalcu. Pesmarice so hitro zavladale po cerkvenih korih in pesmi, ki so iz njih donele, so hrabrile zatirani narod in ohranjevale narodno zavest.

ORGLAR IVAN KACIN

70 let orgel v Kromberku

Marko Vuk

Na praznik sv. Cecilije, zavetnice cerkvene glasbe, so se 22. novembra 1998 v Kromberku odločili, da počastijo 70-letnico postavitve orgel. Ta lep instrument, ki ga imenujemo kraljico glasbil, je bil v to cerkev postavljen leta 1928, tj. v času vsestranske obnove, ki je zajela porušeno Goriško po končani prvi svetovni vojni. Tedanji kromberški župnik, sicer priljubljeni skladatelj Vinko Vodopivec, se je odločil, da izdelavo zaupa takrat že uveljavljeni goriški orglarski delavnici Ivan Kacin.

Kdo je pravzaprav bil Ivan Kacin? Rodil se je v Otaležu pri Cerknem 26. avgusta 1884, umrl pa je v Gorici 13. novembra 1953. Njegov oče je bil po poklicu mizar, zato so pri njih doma pravili "pri Tišlerjevih". Izdeloval pa je tudi harmonije, tako da se je mali Ivan že zgodaj srečal s svetom glasbenih instrumentov. Po končani ljudski šoli je Ivan Kacin obiskoval Orglarsko šolo v Ljubljani, ki jo je takrat vodil An-

Klavirska delavnica Ivana Kacina v Domžalah pred II. svetovno vojno. Delavci: Franc Zavrtanik iz Solkana (prvi z desne), Kristijan Drašček iz Solkana (levo spredaj), Alojz Makuc iz Kromberka (levo zadaj) in Ivan Kacin pri klavirju.

ton Foerster. Kot organist je služboval najprej v Velikih Laščah, nato na Brezjah in na Kontovelu pri Trstu. Vojake je služil dve leti v Pulju in v mornariški cerkvi deloval kot organist. Kasneje je isto službo opravljal še v Komnu in Polhovem Gradcu. Poleg orgljanja in cerkvene glasbe pa se je vzporedno zanimal za konstrukcije harmonijev in orgel, tako da je že leta 1916 v Ljubljani (Novi Vodmat) odprl lastno delavnico harmonijev. Leta 1919 se je iz Ljubljane preselil v Gorico, kjer je na Placuti ustanovil lastno tovarno harmonijev, orgel in pianinov.

Seveda pa ta zahtevna dejavnost ni nastala iz nič, marveč se je Kacin v prvi fazi delovanja naslonil na izkušnje Franca Jenka iz Šentvida nad Ljubljano, ki je izšel iz kvalitetne Milavčeve delavnice (le-ta je npr. leta 1912 izdelala znamenite orgle v ljubljanski stolnici). Posamični mojstri v Kacinovi delavnici pa niso bili le Slovenci, marveč tudi Nemci in pripadniki še nekaterih drugih evropskih narodov, ki so sem prinesli izkušnje bogate nemške orglarske tradicije. Kaže, in to dokazujejo prav orgle v Kromberku, da je Ivan Kacin poznal tudi nekatere značilnosti italijanske orglarske tradicije. Nastala je tako v Gorici delavnica, ki je srečno združila pridobitve srednjeevropskega in italijanskega orglarskega izročila, iz mehaničnih je sicer prešla na pnevmatske, romantično zasnovane orgle, a v izdelavi dovolj kvalitetne in zanesljive, da še danes večinoma služijo svojemu namenu.

Take so tudi orgle v Kromberku, postavljene leta 1928. Njihova omara je izdelana v novoromanskem slogu, ki se lepo sklada z arhitekturo kromberške cerkve, na omari pa je napis: "I. KACIN OP. N° 26 FECIT ANNO 1928/VINKO VODOPIVEC/ŽUPNIK". Imajo le en manual in pedal, v manualu je sedem registrov, v pedalu pa dva. Posebnost kromberških orgel, kar izhaja iz italijanske tradicije, so ločeni registri na soprane in base, npr. pri bordonu, gambi in violi, kar omogoča vtis igre na dva ločena manuala. Sicer pa je dispozicija orgel naslednja: 1. Principal 8'; 2. Flavta 4'; 3. Bordunal - Bas 8'; 4. Bordunal - Sopran 8'; 5. Mikstura 3 vrstna; 6. Gamba - Bas 8'; 7. Gamba-Sopran 8'; 8. Salicional 8'; 9. Koncert - Viola Bas 8'; 10. Koncert - Viola Sopran 8'; 11. Kontrabas 16'; 12. Bordon 8'.

Vinko Vodopivec je orgle v letniku 1929 Cerkvenega glasbenika (št. 52, str. 17) takole ocenil: "Orgle spadajo med najboljše Kacinove tvrdke. Intonacija je dobra, razmerje med registri dobro umerjeno, mehanika precizna. Omara je izredno lepo izdelana. Polne orgle naredijo mogočen vtis."

Tisti, ki dobro poznajo te orgle, nanje igrajo oz. jih pazljivo poslušajo, bodo gotovo pritrdili tej oceni. Ivan Kacin je za takratno opustošeno Goriško, pa tudi sosednjo Istro, v glavnem izdeloval manjše, enomanualne orgle, bolj kot za koncerte prilagojene za liturgične potrebe, tj. za spremljavo zborovskega ali ljudskega petja. Poleg enomanualnih orgel, ob Kromberku npr. še za Opatje selo, Dornberk, Zagraj, Avče, Gabrje pri Gorici, Mavhinje, je izdeloval tudi dvomanualne, kot npr. za Ločnik, Miren in Bilje, v kraju Piazzola sul Brenta pri Padovi pa je tovarna postavila celo trimanualne orgle.

Splošna značilnost Kacinovih orgel je, da so registri izredno kvali-

tetni in raznoliko izraziti, saj je vsak posamičen, pa tudi več skupaj ali v polni igri, močno skladen. Odlični so principalni in bogate miksture, godalni registri (npr. viola, gamba, vox coelestis) pa ne preveč rezki, ampak uglašeni na pravo mero. Izdelava orgel je danes šla razvojno naprej, saj se je povrnila k mehaničnim orglam oz. k baročnemu izročilu, čeprav najnovejše težnje skušajo ponovno ovrednotiti tudi prvine romantičnih orgel. Vendar tudi Kacinovim orglam ne moremo odrekati kvalitete, saj so to bili za tisti čas zelo solidni izdelki, kljub pnevmatski trakturi zanesljivi in uporabni tudi za sedanji čas. Nedvomno že sodijo med kulturne dobrine, ki jih je vredno ohranjevati in negovati.

Kot mnoga slovenska podjetja v predvojni fašistični Italiji se je tudi Kacinova tovarna znašla v stiskah, zato se je lastnik leta 1931 odločil za odhod v Jugoslavijo. Ivan Kacin je v Domžalah ustanovil tovarno harmonijev in klavirjev, ki je uspešno delovala do prihoda Nemcev leta 1941. Takrat je podjetje zaprl in se vrnil v Gorico, kjer je čez dobro desetletje umrl.

S Kacinovim odhodom v Jugoslavijo orglarska tradicija v Gorici ni zamrla, saj jo je nadaljevalo podjetje Cecilia, nekaj časa tudi samostojna firma Zitzmann & Jeschek, prav tako podjetje Giorgio Bencz, kasneje, tik pred vojno in še po njej, pa podjetje bratov Valiček.

Lanskoletna obletnica je dala priložnost, da so se spomnili nekaterih pomembnih Kacinovih sodobnikov oz. oseb, ki so z njim kakorkoli povezane. Na prvem mestu je to kromberški župnik in skladatelj Vinko Vodopivec, ki je tako kot njegov prijatelj glasbenik Lojze Bratuž opravljal službo nadškofijskega kolavdatorja orgel. Spomnili so se tudi Kacinove hčerke, upokojene časnikarke in publicistke Dorice Makuc, v Kromberku pa živi tudi Doričin stric Alojz Makuc, ki je dolgo let bil zaposlen pri Ivanu Kacinu. V ZDA živi polbrat Dorice Makuc, Kacinov sin Paul Šifler, rojen leta 1911 v Polhovem Gradcu. Šel je po očetovih stopinjah in postal glasbenik, saj se je v Ameriki uveljavil kot pianist, organist in skladatelj. Večkrat je v povojnem času obiskal rodno Slovenijo in tu koncertiral, tudi na raznih očetovih orglah, od orgelskih skladb pa je zelo znana njegova kompozicija "Obup in smrtni boj v Dachau", ki je obšla ves svet. Leta 1990 sta na Pedagoški akademiji ljubljanske univerze diplomirali z diplomsko nalogo o Ivanu Kacinu in Paulu Šiflerju dve učiteljici glasbe, Alda Jedrlinič iz Vrtojbe in Zdenka Komel iz Renč.

Vsa naštetá dejstva dokazujejo visoko raven duhovnega in kulturnega življenja na Slovenskem že v preteklosti, kar terja od nas zavzetost in požrtvovalnost tudi danes.

SLOVENSKI DIRIGENTI V CERKVI SV. SPIRIDIONA V TRSTU

Zorko Harej

Srbska pravoslavna cerkev sv. Spiridiona

Natančnih podatkov o delovanju pevskega zbora v srbski pravoslavni cerkvi v Trstu nimamo. Kar sem napisal, je sad rekonstrukcije na podlagi arhivskih, biografskih in avtobiografskih zapisov. Zbor v cerkvi sv. Spiridiona je bil ustanovljen leta 1840, morda leto prej. Na povabilo vodstva srbske pravoslavne skupnosti v Trstu ga je ustanovil Francesco Sinico, po očetu iz Bergama, po materi iz Čedadada. Glasbeniki družine Sinico, Francesco (1810-1865), Giuseppe (1836-1907), Francesco Riccardo (1869-1949) so vodili zbor do leta 1922. Iz tega leta je pismo, ki ga je predsedstvu skupnosti napisal Giuseppe Sinico, najbrž Riccardov brat, kjer se pritožuje, da so ukinili zbor in ga po 83 letih odvzeli družini Sinico. Od tedaj, razen desetletnega premora (1962-1972), so vodili zbor slovenski dirigenti. Na odločitev je verjetno vplivala misel, da so Slovenci, kakor

vsi Slovani, bližji liturgičnemu besedilu in melodijam mašnega petja. Gotovo je na ta prehod vplival tudi nastanek kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, kar je prav te narode tesneje povežalo. Nagel vzpon fašizma je ogrožal pripadnike slovanskih narodov, ki so živeli ob meji, zlasti Slovence, ki jih je bilo največ. Zato so mnogi obiskovali srbsko šolo in polnili vrste pravoslavnega zbora. Pri tem so našli nadomestilo za svojo preganjano kulturo. Polega tega je zbor za jugoslovanske državne praznike na jugoslovanskem konzulatu te države pel slovenske pesmi.

Prvi slovenski dirigent, ki je vodil pravoslavni cerkveni zbor v Trstu, je bil Viktor Šonc, ravnatelj Glasbene matice v Trstu od 1911. do 1927. leta. Njegove so harmonizacije motetov: *Sobora, Bogati in Ljuboviju*, ki jih zbor poje na vigilijo farnega zavetnika sv. Spiridiona 24. decembra zvečer. Od 1925 do 1928 je vodil zbor Vasilij Mirk, ko se je moral pod

pritisikom fašizma tudi sam umakniti v Jugoslavijo. Mirk je napisal leta 1927 liturgijo sv. Janeza Zlatousta po motivih srbskih narodnih pesmi. Potem je eno leto skrbel za zbor Ubald Vrabec, ki se je 1929 izselil v Argentino. Od leta 1930 do 1945 mu je sledil Stane Malič. Pustil je nekaj kaligrafskih prepisov, nekaj priredb in motet *Budi imja Gospodnje*. Od 1946 do 1960 je opravljal zborovsko delo Vlado Švara, za njim nekaj več kot eno leto spet Ubald Vrabec. V letih 1962-1968 je njegovo mesto prevzel Giorgio Kirschner, za njim do leta 1972 Licio Deklič. Od leta 1972 do 1977 je za petje in pevce ponovno skrbel Ubald Vrabec. On je predelal za štiriglasni mešani zbor znamenito liturgijo Stevana Mokranjca. Napisal je šestglasen *Otce naš*. Po pisavi sodeč je kako pesem tudi harmoniziral. Na prigovarjanje prof. Vrabca sem poleti 1977 prevzel zbor in ga vodil do septembra 1999. Pri tem delu je bilo najtežje dobiti pevce, ki bi peli vsako nedeljo. Mnogo jih je v teh letih prišlo in odšlo, od začetnih, ki so bili v vseh letih ves čas prisotni, so še trije. V teh letih sem priredil nekaj pesmi za praznik sv. Save, napisal dva očenaša, *Véruju* in *Mnogaja* leta kot dopolnilo mnogoletju Rusa D.St. Bortnjanskega.

Skrbel sem za pevce in njih pevski program, da so ob nedeljah, ki si tako hitro sledijo, peli vedno kaj različnega in novega. Naučili smo se pet maš, ki jih imenujejo liturgije. Napisane so za šestglasen mešan zbor (dva ženska in štirje moški glasovi). Dodali smo liturgijo nekoliko starejšega sv. Bazilija, ki jo zbor izvaja v postnem času. Za človeka sedanjega časa je zanimivo, da od šestih maš tri nimajo navedenega avtorja. Tudi med partiturami posameznih skladb v arhivu na koru jih je mnogo brez avtorja. Morda pod vplivom krščanskih mistikov na Vzhodu, da le Bogu gre čast in slava, ker naša dela so Njegova dela. Mnogo lepih skladb sem uporabil iz knjige *Notni zbornik pravoslavne ruskega cerkvenega petja - Božestvenaja liturgija* (1962). Dobil sem jo v ruskem centru v Bruslju, ki sta ga vodila p. Anton Ilc in Karel Kozina. Kompozicije niso pisane po grškem tekstu, v katerem sta pisala Janez Zlatousti in sv. Bazilij, temveč v staroslovenskem (cerkveno-slovanskem jeziku), v katerega sta grške bogoslužne knjige prevedla sv. Ciril in Metod. Njuni učenci so te knjige ohranili in z njimi krščansko vero ponesli med južne in vzhodne Slovane. Med njimi se je tudi razvila cerkvena glasba z velikimi svetovno znanimi skladatelji.

Med liturgijo v srbsko-pravoslavni cerkvi v Trstu pevci sedijo v dvojnim polkrogu, razporejeni po glasovih visoko nad vzhodnimi vrati na akustičnem koru, ki z zaporami in resonancami krepi, pogloblja in širi zborovo petje, da se, če je dobro, mogočno in prijetno razlega po cerkvi ter veča slovesnost svetega obreda. Posebnost tega petja je, da je mnogoglasno (šest in več glasov) in se izvaja brez spremljave.

GLASBENIKA HUGO WOLF IN HERBERT VON KARAJAN IN SLOVENIJA

Branka Lapajne

Kolikšna je verjetnost, da sta dva svetovno znana glasbenika po poreklu iz iste slovenske vasice? Kolikšna je verjetnost, da sta celo daljna sorodnika? Zelo majhna, mogoče celo neskončno majhna. Vendar se zdi, da gre za tako naključje pri svetovno znanem komponistu Liederjev Hugu Wolfu in enako slavnem dirigentu Herbertu von Karajanu. Oba izhajata po rodu svojih mater iz Mojstrane, vasi na severozahodu Slovenije.

Izvor matere Huga Wolfa je bil omenjen že l. 1940, ko je dr. Walter Rauschenberger raziskoval Wolfovo družinsko deblo za svoje "Ahnen-tafeln berühmter Deutscher. Ahnentafel des Komponisten Hugo Wolf" (Leipzig 1940). V tem rodovniku je Rauschenberger dokazal, da se je Kaspar Nussbaumer, ded matere Huga Wolfa, Katarine, rodil kot Kaspar Orehovnik v Mojstrani v habsburški deželi Kranjski. Nussbaumer je nemški prevod besede Orehovnik in ga je Kaspar verjetno prevzel, ko se je preselil v Wölfsbach Ovčjo vas v Kanalski dolini. Tudi priimek matere Katarine, Stank ali Stanko, nakazuje slovenski izvor.

Čeprav sta Rauschenberger in poznejši Wolfov biograf Frank Walker ugotovila prevladujoče nemški izvor Wolfovih očetovih prednikov, so nove raziskave potrdile, da je Hugo Wolf popolnoma slovenskega rodu po materini in očetovi strani. Njegov ded po očetovi strani je bil rojen kot Vouk/Volk v Šentjurju pri Celju. Ko se je preselil v Slovenj Gradec (Windischgratz) na Štajerskem, je bilo ime v uradnih cerkvenih listinah prevedeno v Wolf.

Medtem ko predniki Herbert von Karajana po očetovi strani izvirajo iz Makedonije, od koder se je njegov praded preselil v Nemčijo, niso bili materini predniki omenjeni v nobeni biografiji. Mogoče včasih zaradi nepoznavanja izvora priimkov. Samo v eni biografiji je njegova mati omenjena kot Martha Kosmatsch (slovensko - Kosmač).

Sama sem prvič pomislila na Karajanov slovenski izvor ob njegovi smrti leta 1989, ko je bila novica objavljena v slovenskem dnevniku Delo. Iz neznanega razloga sem spregledala natančno mesto izvora njegovih prednikov do ponovnega prebiranja članka leta 1997, pred

mojim obiskom Slovenije. Tedaj sem opazila Karajanovo dedovo ime in rojstni kraj - Mojstrano, in takoj se mi je utrnila misel, da je možno sorodstvo med slavnim dirigentom in skladateljem Hugom Wolfom.

Že samo dejstvo, da sta oba imela prednike iz Mojstrane, je povečalo možnost sorodstva med njima. Župnija Dovje, ki obsega vasi Dovje in Mojstrana, ni posebno velika: leta 1827, dvanajst let pred rojstvom Karajanovega deda Mihaela Kosmača, je štela 1018 prebivalcev. Leta 1755, deset let predno je bil l. 1765 rojen praded Huga Wolfa, Kaspar Orehovnik, pa samo 926 prebivalcev. Če gremo nazaj do l. 1501, je bilo na tem ozemlju le 35 kmetij in 12 koč; od teh je bilo samo pet kmetij v Mojstrani. Tako je povečana možnost za sorodnost družin Kosmač in Orehovnik.

V potrditev domneve, da gre za skupno poreklo, je bilo treba preveriti cerkvene matične knjige in sestaviti rodovnik obeh mož. V Status Animarum, katerega so vodili župniki po hišnih številkah, so bili kmalu najdeni rojstni podatki in imena staršev Mihaela Kosmača. Prav tako je bil zabeležen njegov položaj nižjega vladnega uradnika v Gradcu in datum poroke. Vključno z Mihaelom je bil sestavljen rodovnik za pet do šest generacij. Na žalost niso bili najdeni nekateri datumi porok, podatki pred letom 1701 pa niso več na razpolago, v mnogih letih so bili izgubljeni ali uničeni. Zaradi tega je bilo nemogoče slediti številnim ženskim linijam. Nekoliko krajši rodovnik je bil pripravljen za Kasparja Orehovnika. Najden je bil podatek o očetovi prvi poroki, sprva pa je bilo nemogoče zaslediti poroko njegovih staršev. Končno je bilo odkrito, da je bil zapisan kot Thomas Robitsch vel (ali) Orehovnik. Uporaba drugega priimka bi lahko razložila, zakaj je v sredini 17. stoletja priimek Orehovnik popolnoma izginil.

Pregled obeh družinskih dreves kaže, da je bil en priimek skupen obema. Kasparjeva babica po materini strani je bila neka Barbara Lauteshar, rojena 1699, medtem ko je bila Mihaelova babica po očetovi strani neka Maria Lautisher, rojena 1766. Ob raziskovanju teh vej tako daleč kot gredo zapiski, sem ugotovila, da sta bili ženski potomki dveh sinov Johanna in Magdalene Lauteshar, Joannisa, rojenega l. 1679 in Jakoba, rojenega 1676. Tako je bilo dokončno potrjeno sorodstvo med Hugom Wolfom in Herbertom von Karajanom. Ker imata skupnih prednikov vsaj en par, in ker je bila v fari samo ena družina Lautisher, ne more biti nobene napake. Pregled urbarja iz let 1659, 1625 in 1622 kaže, da pred l. 1659 ni bilo nobene družine Lautischer v Dovju oz. Mojstrani: to kaže, da je družina prišla iz druge vasi, po vsej verjetnosti iz Kranjske Gore, kjer je ta priimek zelo pogost.

Okoliščine niso dovoljevale pregleda zapisov iz tega kraja, čeprav se gajo za poroke in rojstva nazaj do l. 1640. Vendar je zaradi tradicionalno pogostega sklepanja porok med prebivalci teh dveh župnij verjetno, da bodo nekateri manjkajoči poročni podatki še najdeni v Kranjski Gori.

Zveza med Hugom Wolfom in von Karajanom nikoli ne bi bila odkrita, če jaz, rodoslovka in zgodovinarica, ne bi bila osebno povezana z Mojstrano, od koder izvira ena veja moje rodbine. Moja zveza s Hugom Wolfom mora biti še dokončno potrjena (zdi se, da gre za eno ali dve možni povezavi), uspelo pa mi je dokumentirati najmanj štiri ločene povezave z različnimi predniki Mihaela Kosmača in tako s Herbert von Karajanom, vključujoč dve skupini skupnih prednikov. Medtem ko življenjepisci trdijo, da je von Karajan podedoval svoj talent za glasbo od očeta, lahko družinske povezave s Hugom Wolfom kažejo na drug izvor. Očitno pa gre za glasbeno nadarjene rodbine. Zanimivo je, da sem v čudnem spletu okoliščin nekaj časa resno mislila na študij dirigiranja v Mozarteumu v Salzburgu v Avstriji, predno sem se odločila za študij zgodovine.

Vladimir Kos

Tretjega decembra na otoku Hónšu

Snežinka, bela zvezdica,
kako sem te vesel!
Čeravno le za hipa dva
se srečava v naselju,
ki davno že zagrebel sen
je (ugrabljiv kristal!) -
obdano od cementnih sten
boji Nebes se dalje.

Snežinka, žarkov šest obraz,
že greš? Na svidenje!
Morda domov te kliče Mraz
k božičnemu drevesu.
Lepó bo ob drevesu tem,
na vejicah z lučmi,
ki vsaka šepeta o Njem,
zavitem v src plenice.

ZGODBA O NORI GREGOR

Igor Devetak

Na Goriškem so živeli in še živijo pripadniki več narodov, toda kljub rahlim premikom jim je danes kakor nekoč usojena ob skupnem bivanju tudi ločenost na lastnem domu. Pričevanje o tem je življenjska zgodba gledališke in filmske igralkke Eleonore Hermine Gregor z umetniškim imenom Nora Gregor.

Šele minulo pomlad, po zaslugi Joea Valenčiča iz Clevelanda, smo izvedeli, da je Gorica pestovala deklico, ki je postala igralka precejšnjega slovesa in bila za določen čas muza francoskega filmskega mojstra Jeana Renoira. Ta je med svoje spomine zapisal: "O duševnem počutju izgnanke Nore Gregor bi lahko napisali cel roman."

Za Parižana Renoira, drugega sina impresionističnega slikarja Augusta, filmskega režiserja, od rojstva zapisanega umetnosti, leta 1975 dobitnika oscarja za življenjsko delo, je Nora Gregor zaigrala kneginjo Christine de La Chesnaye v filmu *La Règle du Jeu* (Pravilo igre, 1939). V njem je Renoir pokazal Francozom neizprosno ogledalo. V negotovem času pod vtisi bližajoče se vojne se protagonisti v filmu ukvarjajo z lastnimi čustvi in družbenim položajem. Zatekajo se v praznovanja in užitke, da bi uhajali morečim lovkam zgodovine. V vrtincu slik in zvokov je film prepojen z nasiljem, obsedenostjo, ironijo protislovij in ciničnim človeštvom. V vlogi Christine, zasanjane dame visoke pariške družbe, v filmu kot v resnici avstrijskega rodu, so poudarjene iskrenost, nedolžnost in naivnost. Takšna je bila Nora v Renoirovih očeh.

Eleonora Hermina Gregor se je rodila 3. februarja 1901 v Gorici, v ulici della Scala 6, tik ob obzidju dvorca grofov Coronini Cronberg. Gorica je bila takrat neke vrste topilni lonec, v katerem se po narodnosti različni ljudje niso stapljali kot sol v vodi. Babica pri Norinem porodu je bila Italijanka, boter pri krstu v cerkvi svetih Vida in Modesta 3. marca istega leta Avstrijec, krstni kaplan pa Slovenec. Oče Carlo Gregor je bil rojen na Češkem. Mati, Maria Hermina Brunold, je bila s Koroškega in je v občinskih listinah vpisana kot "nemško govoreča".

Ob koncu prve svetovne vojne v Gorici pod italijansko upravo so bili meščani nemškega rodu, v glavnem dobrostoječi, pod hudim nacionalističnim pritiskom. Tedaj se je njim huje godilo kot Slovencem. Leta 1919 se je družina Gregor izselila sprva na Dunaj, potem pa v

Gradec. Kljub mladim letom je bila Eleonora Hermina kostanjevih oči in las že zapisana kot "dramska igralka". Igrala je v gledališčih na Dunaju, v Gradcu in Berlinu. Med leti 1921 in 1924 je posnela šest filmov na Dunaju in v Berlinu. Leta 1924 jo je danski filmski mojster Carl Theodor Dreyer izbral za nosilno vlogo princese Zamikoff v svojem edinem nemškem filmu, *Michael*, posnetem v Berlinu.

Norina filmska kariera je bila utečena, a tudi gledališču se Nora ni nikoli odpovedala. Odpeljala se je najprej v Hollywood, kjer je odigrala peščico vlog. Brez posebnih zadoščenj se je vrnila v Evropo, najprej v Berlin, nato na Dunaj, nakar se je za daljšo dobo oddaljila od filma. Poročila se je s pianistom Mitjem Nikischem, leta 1937 na Dunaju pa v drugem zakonu vzela za moža avstrijskega princa Ernsta Rüdigerja von Starhemberga, zagovornika avstrijske politične samostojnosti, voditelja Heimwehra, tradicionalistične in protihitlerjanske stranke ter vplivnega vicekanclerja pod Dollfussom in pod Schuschniggom. Rodila mu je sina Heinricha. Doslej je uporabljala le rojstno ime, po poroki včasih možev plemiški priimek.

Z aneksijo Avstrije k Tretjemu Reichu je postalo za Noro in njeno družino bivanje v Avstriji nevzdržno. Preselili so se v Švico in kasneje v Pariz, kjer se je izgnanka goriškega rodu ponujala francoskim režiserjem. Proti koncu leta 1938 srečanje z Renoiom. V *La Règle du Jeu* je Nora zanj upodobila nedolžno, romantično Dunajčanko zato, da bi bila pokvarjenost francoske družbe, ki pleše mrtvaški ples, očitna. Ta družba nedolžnega stre.

Jeseni 1939, potem ko je Renoirov film že doživel polom - bil je preveč moderen, pretirano svoboden in pederzen - je izbruhnila vojna. Ob koncu vojne se Nora ni vrnila domov, temveč se je z družino izselila v Južno Ameriko. Zaigrala je še v dveh filmih. Vzela si je življenje v kraju Viña del Mar, nedaleč od Santiaga de Chile, 20. januarja 1949, natanko trideset dni po materini smrti v Gradcu.

V krvi in na koži je Nora nosila znamenja svojega izvora. *Pravila*, ki sta jih v 20. stoletju narekovali predvsem dve svetovni vojni, so ji vsilila izgnanstvo. Danes, ko odkrivamo njeno očarljivo in hkrati pretresljivo zgodbo, se lahko le še sprašujemo o razlogih za pohabo, ki je prizadela Goriško, ko sta bila odrejena izbris celih poglavij njene preteklosti in še zlasti iztrebitev nemškega deleža k njeni kulturi.

V dneh od 20. do 23. oktobra je goriški Kinoateljje med štirinajsto izvedbo Film video monitorja, tradicionalne izložbe letne slovenske filmske, televizijske in video produkcije, posvetil prezrti Goričanki razstavo, posvet in retrospektivo.

40 SLOVENSKIH DNEVOV V KANADI

Ivo Jevnikar

Na Slovenskem letovišču pri Boltonu so imeli naši rojaki v Kanadi 27. junija 1999 že 40. izvedbo enega izmed svojih osrednjih srečanj - Slovenskega dneva. Ker so me prireditelji, Slovensko-kanadski svet in Slovensko letovišče, počastili z vabilom, da na njem nastopim kot govornik, in s tem tudi pokazali željo po tesnejših stikih z zamejstvom v Italiji, je primerno, da se ob jubilejnim Slovenskem dnevu tudi v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe spomnimo te naše skupnosti v svetu.

JUBILEJNA PRIREDITEV

Slovenski dan v Boltonu se je držal že uveljavljenega sporeda. Na nedeljski dopoldan je v kapelici brezjanske Matere božje maševal torontski nadškof, naš rojak kardinal dr. Alojzij Ambrožič. Somaševala sta župnika obeh slovenskih župnij v Torontu, lazarista Tine Batič iz župnije Marije Pomagaj v samem mestu in Ivan Plazar iz župnije Brezmadežne s Čudodelno svetinjo iz Etobicokeja v bližnji okolici. Oba cerkvena zbora in številni udeleženci, ki so se zbrali kljub nadležnemu dežju, so bili na prostem.

Sledilo je skupno kosilo v obširni dvorani Baragovega doma, kjer je bila takoj nato še proslava. Prireditelji so ji dali naslov *Slovenstvo je absolutna vrednota* in so jo torej posvetili razmišljanju o vrednotah narodnosti, izročila, zvestobe, sprejemanja različnosti, ki nas bogati. Povezali so jo tudi z obletnico slovenske državne samostojnosti.

Izbira tržaškega javnega delavca za govornika je, kot rečeno, podčrtala še eno razsežnost: željo po tesnejših stikih med zdomstvom in zamejstvom. O tem je pričal tudi seminar, ki ga je na petek zvečer v cerkveni dvorani pri Mariji Pomagaj v Torontu pripravil Slovensko-

Somaševanje na 40. Slovenskem dnevu na Slovenskem letovišču pri Boltonu, ki ga je 27. junija 1999 vodil torontski nadškof kardinal Alojzij Ambrožič.

kanadski svet. Vodil ga je njegov podpredsednik dr. Peter Klopčič, v predavanju z naslovom *Slovenci v Italiji med Ljubljano in Rimom* pa sem prikazal sedanji položaj Slovencev v Italiji, zlasti novosti, ki so nastale po spremembi režima v Sloveniji in osamosvojitvi, po političnem pretresu in volilnih preosnovah v Italiji, z vdiranjem spornega razlaganja multikulturalnosti v našo skupnost in z novim postopkom za odobritev zaščitnega zakona.

Na prejšnjih Slovenskih dnevih v Boltonu so nastopili kot govorniki: leta 1998 raziskovalec slovenske prisotnosti v ZDA in po svetu prof. Edi Gobec iz Clevelanda, leta 1997 pisatelj Drago Jančar iz Ljubljane, leta 1996 slovenski izseljenski duhovnik p. Bazilij Valentin iz Avstralije.

Na proslavi ob 40. Slovenskem dnevu so se poleg govora zvrstili še pozdravi in nagovori predsednice Slovensko-kanadskega sveta Eme Pogačar in predsednika Slovenskega letovišča Johna Kurija, slovenskega častnega konzula v Torontu Jožeta Slobodnika (ki je ravno 26. junija slovesno odprl prostore konzulata v mestu torontske okolice Mississauga), predstavnika Kanadskega slovenskega kongresa Staneta Kranjca, predstavnika Vseslovenskega kulturnega odbora Merkuna in župnika Marije Pomagaj Tinete Batiča. Govornika je predstavil dr. Peter Klopčič, spored pa je povezoval inž. Ciril Pleško. Kulturni program so oblikovali mešani pevski zbor obeh župnij v Torontu pod vodstvom Ignaca Križmana, plesna skupina Planika, ki jo vodi Nevenka Stajan Slavinec, ženski zbor, ki ga vodi Silvija Kolarič, za konec pa še narodnozabavni ansambel.

NAVEZANOST NA ŠKOFA SLOMŠKA

Zanimivo je, da je mešani zbor znani starejši skladbi Antona Nedveda na besedilo Josipa Cimpermana *Moj dom* dodal kitico, posvečeno bližnji razglasitvi škofa Antona Martina Slomška za blaženega. Tako so med drugim zapeli torontski pevci, kje je domovina: "*Tam, kjer Maribor praznuje, škofa Slomška povzdiguje. Na oltar sam sveti oče ustoličiti ga hoče za Slovence v božji tron, naš nebeški bod' patron!*"

Slovenci v Kanadi pa so se škofa Slomška med drugim spomnili že leta 1978 v sklopu zanimive, v matični Sloveniji skorajda neznane pobude. Takrat so ob 60-letnici slovenske osvoboditve izpod Avstro-Ogrske dali kovati serijo šestih slovenskih zlatnikov in srebrnikov, posvečenih velikim osebnostim slovenske zgodovine: Ivanu Cankarju, Frideriku Baragi, Antonu Martinu Slomšku, Janezu Evangelistu Kreku, Francetu Prešernu in Primožu Trubarju.

Slomškova kovanca imata na eni strani škofovo podobo, na drugi pa grb Maribora.

Nekaj kanadskih Slovencev, s kardinalom Ambrožičem na čelu, se je nato tudi udeležilo Slomškove beatifikacije v Mariboru. Večji verski shod pa so na Slovenskem dnevu napovedali za jubilejno leto 2000. Dne 24. maja 2000 mislijo prirediti veliko slovensko romanje k Mariji Pomagaj v Torontu.

SLOVENSKO LETOVIŠČE

Slovensko letovišče pri Boltonu privablja zlasti Slovence iz Toronta, ki imajo na obsežnem posestvu tudi okoli 150 počitniških hiš in prikolic, tako da je ob koncih tedna in zlasti poleti tam krepka naselbina slovenskih priseljencev in njihovih potomcev. Poleg Baragovega doma in kapele Marije Pomagaj so na letovišču znamenje Svetogorske Kraljice, olimpijski plavalni bazen, igrišča in druge naprave za mlajše in starejše.

Začetki Slovenskega letovišča segajo v leto 1956, ko je župnija Marije Pomagaj kupila osem hektarjev zemljišča severno od Toronta med Boltonom in Allistonom. Pridno so ga začeli urejati, leta 1961 pa so posestvo še povečali in lastništvo prepisali na slovensko provinco Misijonske družbe ali lazaristov. Tako je ta nepremičnina tudi formalno v slovenskih rokah, medtem ko so cerkve v Severni Ameriki praviloma last škofij, ne glede na to, kdo jih je zidal. To je v ZDA že večkrat povzročalo težave, zlasti ob zapiranju cerkva vse manjših občestev. Tak primer, ki se je vsaj začasno rešil, so imeli v San Franciscu, kjer je sicer zdaj nekdanja slovenska župnija trojezična: poljsko-hrvaško-slovenska...

Slovensko letovišče pri Boltonu pa ni edina taka ustanova kanadskih Slovencev, saj imajo svoja letovišča v okolici Toronta in v drugih krajih slovenski lovci in ribiči, Primorci in več drugih društev, ker je očitno tak način druženja v tistih razmerah privlačen in učinkovit. Ponos naših rojakov pa je tudi velik starostni dom Lipa, ki priča o njihovi povezanosti in socialnem čutu.

ŽIVAHNA DEJAVNOST

Življenje Slovencev v Kanadi poznamo iz osebnih stikov, časopisov in knjig. Čeprav je izšla pred 15 leti, je še danes najbolj pregledna in bogata predstavitev te naše skupnosti v angleško pisani knjigi *Slovenians in Canada* (pripravil jo je dr. Peter Urbanc s pomočjo Eleanor Tourtel, oblikoval pa arh. Vilko Čekuta). V njej so med drugim opisane slovenske župnije v Kanadi, ki jih vodijo lazaristi in salezijanci. Slovenska vernost, obenem pa slovenski prispevek novi domovini se danes še posebej kaže v dejstvu, da je Slovenec dr. Alojzij Ambrožič nadškof v velemestu Torontu in kardinal, kot tudi v spominu na svetniškega misijonarja škofa Friderika Barago. V knjigi so opisani tudi slovenski listi in revije. Zunaj Kanade so najbolj znani politični mesečnik *Slovenska država*, verska re-

vija *Božja beseda* in dvomesečnik *Glasiilo kanadskih Slovencev*, ki izhaja vzporedno z radijskimi oddajami *Glas kanadskih Slovencev*.

Nadalje so opisani slovenski prostovoljni šolski tečaji, umetniki, obe hranilnici, knjige, kar 42 domov, društev in ustanov kanadskih Slovencev. Od leta 1984 se je seveda marsikaj spremenilo. Zanimivo je vzeti v roke barvno ilustrirano revijo *Lovski vestnik*, ki jo izdaja Slovensko lovsko in ribiško društvo. Nedvomno spada med najbolj razkošne slovenske revije, zadnjo, 20. številko pa so natisnili v kar 8.000 izvodih. Poleg poročil in napovedi o društvnem delu so v njej članki splošnega pomena, zelo veliko pa je oglasov društev, ustanov in posameznikov, delovnih sporedov posameznih združenj, telefonski imenik oglaševalcev in članstva. Človek tako dobi živo sliko o vsestranski podjetnosti in tudi gospodarski uspešnosti naših ljudi.

PRIMORSKI IZSELJENCI

Dne 29. septembra 1999 je minilo 40 let, kar so v Torontu ustanovili Primorsko društvo Simon Gregorčič. Prvi občni zbor je bil naslednje leto, 27. marca 1960. Leta 1961 je društvo ustanovilo svoj zbor, leta 1963 pa je začelo urejati lastno letovišče. Na njem so dvorana, bazen, kip Simona Gregorčiča, igrišča in drugo. Trenutni predsednik je Jože Kanalac. Društvo goji tesne zveze tudi s primorskimi Slovenci v ZDA. Tako je bilo na primer 17. aprila 1999 srečanje primorskih Slovencev iz Clevelanda, Pennsylvanije in Kanade v Clevelandu v priredbi tamkajšnjega Slovensko-ameriškega primorskega kluba, ki mu predseduje Sabina Milavec. V Slovenskem narodnem domu se je zbralo 450 ljudi. Imeli so večerjo in koncert skupin iz vseh treh krajev, naslednji dan pa mašo v cerkvi Marije Vnebovzete.

KOLIKO JE SLOVENCEV V KANADI?

Prej omenjena knjiga *Slovenians in Canada* ocenjuje, da živi v Kanadi kakih 40.000 ljudi slovenskega izvora, in razlikuje predvsem tri obdobja priseljevanja, in sicer v letih 1924-30, 1947-51 (7.500 zlasti političnih emigrantov) in 1957-70 (15.000 ekonomskih emigrantov).

Nižje številke navaja prof. Mirko Jurak v II. zvezku skupinskega dela *Slovenska izseljenska književnost* (Ljubljana 1999), ki med ostalimi omenja oceno Rada Genoria o 25.000 Slovincih in njihovih potomcih ter Cvetke Kocjančič o 35.000-40.000 Slovincih prve in druge generacije.

Kaj pa uradni podatki? Leta 1991 se je pri kanadskem ljudskem štetju opredelilo za Slovence 8.050 ljudi, leta 1996, ko je skupno število kanadskih prebivalcev znašalo 30.283.020 ljudi, pa 25.875.

Vmes je bila intenzivna akcija posebne delovne skupine Kanadskega slovenskega kongresa (gre za kanadski del Svetovnega slovenskega

kongresa), ki jo je vodil primorski rojak Stane Kranjc, kateremu se tudi zahvaljujem za vrsto podatkov, ki jih tu navajam. Kanadski slovenski kongres se je obrnil do vseh slovenskih župnij, društev, ustanov in časopisov ter razposlal več kot 3.000 pisem družinam z vabilom, naj se vsi Slovenci pri popisu prebivalstva opredelijo kot Slovenci.

"SLOVENIANS" ALI "SLOVENES"?

Pri kanadskih oblasteh je Kanadski slovenski kongres uspešno posredoval, da so med Slovence prištele tako tiste, ki so se javili kot "Slovenians", kar je edina uradna oznaka v Kanadi, kot tiste, ki so se javili kot "Slovenes". To mu je uradno sporočil kanadski statistični urad 23. februarja 1998.

Glede pravilnosti našega narodnega imena v angleščini teče že dalj časa pravda med našimi ljudmi v Severni Ameriki. V Kanadi je uveljavljena oznaka "Slovenian", v ZDA so mnenja bolj deljena, saj se na primer ugledno društvo pretežno vseučiliških profesorjev imenuje *Society for Slovene Studies*, tamkajšnja konferenca Svetovnega slovenskega kongresa se v angleščini predstavlja kot *American Slovene Congress*, list *Ameriška domovina* pa nosi podnaslov *Slovenian morning newspaper* in znana knjiga dr. Edija Gobca naslov *Slovenian Heritage*.

KAKO SO IZVEDLI POPIS LETA 1996?

A poglejmo natančneje, kaj kažejo uradne številke! Izmed 25.875 prebivalcev, ki so se 14. maja 1996 dejansko javili kot Slovenci, jih je 15.605 navedlo slovensko kot edino pripadnost, 10.270 pa je navedlo več pripadnosti, med katerimi je bila tudi slovenska.

Sicer pa je vprašalnik za 80% prebivalstva obsegal le sedem vprašanj. 7. vprašanje je nosilo naslov: *Jezik, ki se ga je vprašani kot prvega naučil doma v otroštvu*, glasilo pa se je tako: *Katerega jezika se je vprašani najprej naučil doma v otroštvu in ga še razume? Sledila je pripomba: Če oseba ne razume več prvega priučenega jezika, naj navede drugi jezik, ki se ga je naučila!* Kot možna odgovora sta bili že navedeni angleščina in francoščina, na tretjem mestu pa je bil prostor za lastnoročno navedbo morebitnega drugačnega jezika.

Daljši obrazec s 75 vprašanji pa so delili v vsakem petem gospodinjstvu. Tu je bilo več vprašanj, iz katerih se lahko izvaja narodnostna pripadnost.

Tako se je 10. vprašanje glasilo: *Kateri (katere) jezik (jezike) poleg angleščine ali francoščine oseba tako obvlada, da se lahko v njem (njih) pogovarja?*

11. vprašanje se je glasilo: *Kateri jezik oseba najbolj pogosto upora-*

blja doma? Možni odgovori so bili trije: angleško, francosko ali drugo, pri čemer je moral vprašani sam zapisati zadevni jezik oz. jezike.

13. vprašanje je spraševalo po kraju rojstva. Kdor ni bil rojen v Kanadi, je moral sam označiti deželo, iz katere prihaja.

17. vprašanje pa se je glasilo: *Kateri (katerim) etnični (etničnim) ali kulturni (kulturnim) skupini (skupinam) so pripadali predniki vprašane osebe?* Odgovoriti je bilo mogoče z več navedbami.

PRISOTNOST PO KANADI

In zdaj še uradni podatki o porazdelitvi Slovencev po obširni kanadski državi, ki šteje skoraj deset milijonov kvadratnih kilometrov!

Če je leta 1996 na splošnem popisu prebivalstva tako ali drugače pokazalo svojo navezanost na slovenske korenine skupno 25.875 ljudi (leta 1991 pa 8.050), jih je bilo 17.755 (leta 1991 samo 6.320) v pokrajini Ontario, ki je najbolj razsežna in obljudena in kjer so tudi najmočnejše slovenske skupnosti v pokrajinskem glavnem mestu Torontu, v Hamiltonu, Londonu, Kitchenerju, St. Catharinesu, Windsorju in drugod.

Sledijo pokrajine British Columbia (3.125, leta 1991 pa 690), Alberta (2.115, prej 400), Québec (1.655, prej 325), Manitoba (740, prej 220), Saskatchewan (235, prej 30), Nova Scotia (65, prej 55), nanovo pa se je pojavilo 55 Slovencev v New Brunswicku in po 10 v pokrajinah Newfoundland in Prince Edward Island. Ostalih 110 je živelo na dveh kanadskih "teritorijih" oz. zanje niso bili objavljeni točnejši podatki.

PRIHODNJI POPIS LETA 2001

Kanadski slovenski kongres, ki je skupno z ostalo organizirano slovensko skupnostjo v Kanadi opravil odličen podvig ob popisu 1996, je že na delu, da bi prihodnji leta 2001 še verneje prikazal prisotnost Kanadčanov, ki so ponosni na svoj slovenski izvor in gojijo to bogastvo.

Pri tem pa opozarja, kako koristno bi bilo, ne le za rojake v Kanadi, temveč za Slovence povsod zunaj državnih meja Republike Slovenije, če bi matična država že enkrat izpolnila določilo iz 5. člena slovenske ustave, ki se glasi tako: *"Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon."*

Za mejami in daleč prek oceanov je pomemben del našega narodnega občestva. Medsebojni stiki in sodelovanje so lahko le v obojestransko korist!

BAZOVICA 1930-2000

Bomo kdaj doživeli konec zgodovinske dihotomije?

Gorazd Bajc

K temu naslovu in nadaljnemu razmišljanju me je sililo ključno vprašanje, ki je, po mojem mnenju, odločilno vplivalo pri dojetju in vrednotenju 70 let starih dogodkov. To vprašanje pa se glasi: kako je mogoče, da imamo še vedno tako različna mnenja o štirih ustreljenih v Bazovici; za Slovence so žrtve in junaki, za del Italijanov pa le navadni teroristi? Poleg drugega lahko rečemo, da na to vpliva tudi dejstvo, da je slovensko strokovno in manj strokovno zgodovinsko prikazalo takratne dogodke na en način, kateremu je sledil tudi en del italijanskih kolegov, medtem ko je drugi del italijanskega zgodovinskega večkrat prikazalo takratne dogodke v drugačni luči. Neka dihotomija torej, ki je bolj ali manj stalno prisotna.

Nesprejemljivo pa je, da dogodke in dejanja ne postavimo v njihovo takratno zgodovinsko dinamiko. Pri obravnavi zgodovinskih dogodkov je namreč potrebno, da upoštevamo neko dogajanje kot del takratnega časa in prostora, kar pomeni, da spadajo zgodovinski dogodki v širši kontekst in da imajo v ozadju neke motivacije. Tudi bazoviške dogodke moramo tako obravnavati, če hočemo ostati zvesti korektnemu proučevanju zgodovine.

Da bomo lažje sledili razmišljanju, je najprej potrebno, da faktografsko obnovimo dogodke, ki so jim Slovenci posvetili že precej zapisov (1). Zaradi terorističnih akcij proti fašističnim ustanovam, je italijanska policija skrbno raziskovala in odkrila tajno organizacijo, ki se je imenovala TIGR, na Tržaškem pa Borba. Od novembra 1929 do junija 1930 je bilo aretiranih veliko ljudi. 87, med katerimi jih je 27 zbežalo čez mejo, je policija prijavila Posebnemu sodišču za zaščito države, ki je pripravilo t.i. Prvi tržaški proces. 11 obtoženih je bilo nato oproščenih, Anton Gropajc je umrl med preiskavo, 18 je Posebno sodišče sodilo v Trstu (1.-5.9.1930), ostalih 30 pa so leto kasneje sodili v Rimu (4. in 5.12.1931), ko je bilo izrečenih 16 dolgih zapornih kazni in 14 oprostitev. Na procesu 1930 v Trstu je bilo 12 obsodb na hude zaporne kazni, 2 osebi sta bili oproščeni, Ferdo Bidovec, Frane Marušič, Zonimir Miloš in

Alojz Valenčič pa so bili obsojeni na smrt in že naslednji dan, 6. septembra, ustreljeni na gmajni pri Bazovici.

Po tej osvežitvi spomina ne smemo zanikati, da je imela ustrelitev na bozoviški gmajni, kot drugi podobni dogodki v času med obema vojnama, velik čustveni naboj, ki se je, v trenutkih, ko je bilo to mogoče, tudi javno izredno močno manifestiral. Že novembra 1931 je prišlo do odkritja spomenika žrtvam Prvega tržaškega procesa v Prešernovem gaju v Kranju, ki je bil sploh prvi protifašistični spomenik v Evropi. Med vojno se je npr. morala KPS, kot piše zgodovinar dr. Bojan Godeša (2), zaradi izjemne priljubljenosti predvojnih protifašističnih borcev, prilagoditi nacionalni terminologiji in npr. preimenovala Soško v Bazoviško brigado. Nasplošno, nadaljuje Godeša, so Bazovico pogosto uporabljali kot simbol. Dalje, v Kairu je med vojno Jugoslovanski odbor iz Italije izdajal časopis z zgovornim naslovom *Bazovica* (3), ki ga je urejal prof. Ivan Rudolf. Po osvoboditvi se je nato 6. septembra 1945 na kraju ustrelitve zbrala (po nekaterih ocenah) kar 150.000 glava množica, da bi počastila spomin na bazoviške žrtve. Razne fotografije nam pričajo o res številni udeležbi, čeprav je zelo verjetno navedena številka le pretirana (4). Ostale fotografije o tem septembrskem dogodku so tudi polne (razumljivega) patosa, med katerimi gotovo izstopa tista, na kateri so ob spomeniku bazoviškim žrtvam matere padlih partizanov, ki držijo v rokah venec iz trnja, na katerem visijo imena štirih ustreljenih (5). Po vojni so šolo v Rojanu poimenovali po bazoviških junakih. In še bi lahko naštevali, kako je postala Bazovica neke vrste simbol enotnosti primorskih Slovencev. Skratka, Bazovica je za Slovence simbol, če ne še kaj več, in prav je, da je tako, da imajo mladi rodovi vzor narodnostne premočrtnosti, vsem dobromislečim pa naj bo dragocen memento o strašnih dogodkih. Ne smemo niti pozabiti, da večkrat čustveni pristop do zgodovinskih dogodkov zalepi oziroma zanese marsikoga. Politične strani si namreč večkrat prisvajajo spomin na "narodne heroje", čemur nismo bili imuni niti mi Slovenci. V času hudega spora zaradi resolucije Informbiroja (junija 1948), je bilo npr. dogajanje okoli spominskih slovesnosti ob obletnici streljanja štirih obsojencev v Bazovici eden najbolj vidnih primerov razcepljenosti tržaških Slovencev. Tedaj so glasila različnih političnih skupin, v katerih so se prepoznavali Slovenci na Tržaškem, med seboj kar tekmovala pri blatenju nasprotnega in prisvajanju spomina na ustreljene (6).

Nenazadnje, da ne govorimo o povojni usodi TIGRA, ko mu je uradna politika v matici delala krivico (pre)dolgo časa, po drugi strani,

pa obstaja sedaj, po osamosvojitvi Slovenije, nevarnost, da se prava zgodovinska slika izmaliči, da postane TIGR in ostalo takratno uporništvu nek velik mit. Kot pravilno opozarja največja izvedenka primorske zgodovine med obema vojnoma dr. Milica Kacin-Wohinz (7), moramo paziti, da se izognemo mitu, ki bi zamenjal dovcerajšnji mit komunistične partije. Slovensko zgodovino pisje je torej imelo in ima pred seboj nemalo (človeško razumljivih) faktorjev za mitiziranje preteklosti. Potrebno je, da se jih zaveda, da ne zapade v preveč čustveno obarvano interpretacijo.

Po tem daljšem uvodu pa pogledjmo, kakšen pristop je zavzelo slovensko zgodovino pisje do tega obdobja. Kritična analiza nam pokaže, da mu je uspelo prikazati zgodovinske dogodke izpred 70 let dovolj večplastno in v realni luči, čeprav bi bilo potrebno še marsikaj poglobiti. Glavna značilnost je bila, da je postavilo bazoviške žrtve tja, kamor so spadale, in sicer v širši časovni segment italijanske in šele potem fašistične politike zatiranja slovenske in hrvaške manjšine. Ne smemo namreč pozabiti, da je italijanska država, še pred prihodom fašizma na oblast (oktober 1922), izvajala protislovensko (in protihrvaško) politiko v Julijski krajini (JK), kot je bil npr. požig Narodnega doma leta 1920. Vse to je bilo v luči aneksije JK in pripravljanja na nadaljnji prodor na Balkan, da bi dosegla večni italijanski sen o prevladi na Jadranu in tako postala velesila. Raznarodovanju se je seveda tukajšnje avtohtono prebivalstvo uprlo. Upor je potekal na več ravneh, nekateri so pri tem izbrali najbolj skrajno obliko. Tajna narodno-revolucionarna organizacija je namreč z nastopom fašizma spoznala, da so bile tradicionalne demokratične in parlamentarne metode za ohranitev narodnosti pred nasilnim raznarodovanjem neučinkovite in da se je bilo treba radikalno in z vsemi sredstvi upreti. Legalna pot slovenskih parlamentarcev je trkala zaman na gluha italijanska vrata, le drobtinice so padale z mize in še to le do decembra 1928, ko jim je potekel mandat. Ukinitvev kulturnih društev, slovenskih šol, ekonomske moči, poitalijančevanja, številne v bistvu prisiljene emigracije itd.: stati ob strani križem rok, je bilo nemogoče. Slovenci različnih usmeritev so skušali tudi na različne načine delovati narodnoobrambno, kot je npr. opravila neprecenljivo delo na področju ohranjanja slovenskega jezika primorska duhovščina, medtem ko se nam sedaj odpirajo tudi izjemno zanimiva spoznanja o delovanju tajne krščanskosocialne organizacije za obrambo slovenstva v JK (8).

Tudi na samo organizacijo TIGR pa ne moremo več gledati kot le na neko teroristično skupino. Tigrovsko delovanje je namreč vsebo-

valo vsestranki odpor proti italijanizaciji še posebno proti fašizmu. Že takoj so tigrovci sprejeli sklep, da organizirajo pouk materinščine in ustvarijo propagando za bojkot fašističnih inštitucij. Demonstrativni požigi vrtcev in šol so medtem zadolževali le ožji krog. Edina, ki je imela v svojem programu požige, sabotaže in napade na fašistične ustanove, je bila ravno Borba, čeprav je bilo tudi pri njej glavno vodilo vzdrževati kulturno in propagandno dejavnost. Žrtvi v Pazinu in v uredništvu fašističnega časopisa *Il Popolo di Trieste*, sta bili zato nepredvideni, zaradi česar so potem plačali z življenjem štirje v Bazovici, leto prej pa Vladimír Gortan v Puli. Druga stvar so bili atentati na fašistične miličnike in na slovenske ovaduhe, ki pa so jih izvrševali tisti, ki so bili že na varnem, v emigraciji, kot je bil Danilo Zelen, Just Godnič, Tone Černač, itd. Tigrovci kot tudi velika večina Slovencev in Hrvatov v JK so si seveda želeli, da bi bila Primorska priključena k Jugoslaviji, s katero so tudi vzdrževali stike, čeprav ni bilo tistega odkritega in iskrenega sodelovanja, ki bi si ga človek pričakoval od matične države. Če racionalno pogledamo, je bil boj za meje sploh glavno vodilo, ki je zaposlovalo obe nasprotni si strani, čeprav so morali Slovenci (in Hrvati) za dosego cilja priključitve k Jugoslaviji najprej poskrbeti, da so se ohranili in preživeli kot narodnostna skupnost. Pri tem moramo poudariti, da niti voditelji italijanskih antifašističnih gibanj niso priznavali odcepitve primorskih krajev od Italije. Edino KPI se je, po nekaj letih sektaštva do narodnjakov, s sklenitvijo akcijskega pakta s Tigrom konec leta 1935, le obvezala boriti se za pravice narodne manjšine do samoodločbe, vključno z odcepitvijo od Italije, TIGR pa se je tedaj bolj preusmeril k ustanavljanju ljudske fronte na Primorskem. Gre za odpor, odločen in podtalen, tudi v povezavi s tujimi obveščevalnimi službami in nekaterimi terorističnimi akcijami, ki pa niso bile samim sebi namen, temveč kamenček v ogroženem narodnostnem mozaiku, ki se je boril za golo preživetje. Če bi to preživetje istočasno vključevalo priključitev Primorske k Jugoslaviji, bi se s tem strinjal praktično vsak Slovenec in Hrvat iz JK. Tedanje obdobje pomeni namreč tudi pravi začetek konkretnega boja za meje, saj se z razpadom večletne Avstro-Ogrske monarhije konkretno podre do tedaj neizogibna pregrada, ki ni dopuščala, da bi Slovenci krojili lastno usodo znotraj lastnih državnih mej. Italijani so seveda, po drugi strani zaslutili izjemno in edinstveno priložnost ekspanzije na vzhod. Temu so tudi usmerili že med vojno svoj propagandni stroj (9). V luči poznejše aneksije ozemlja JK so se npr., kot kažejo raziskave dr. Petre Svolfjšak (10), že takoj jasno kazale težnje italijanske politično-vojaške

zasedbe slovenskega ozemlja, da bi s splošno skrbjo za upravo, zdravstvo, prehrano, šolstvo, socialno varnost, cerkvene in druge zadeve že vnaprej pripravili plodna tla za svojo poznejšo stalno zasedbo in tako ustvarili podlago za uresničitev političnih načrtov iredentizma. Italijanska vojaška politika je bila tako v bistvu vedno v funkciji zadostitve takšnim priključitvenim stremljenjem in kot vemo, je tudi skoraj v celoti izvedla dolgoročni načrt aneksije JK. To je med drugim pomenilo očitno kršenje temeljnega pravila haaških konvencij, po katerih naj bi bila vsaka zasedba le začasna in ne bi težila po priključitvi zasedenega ozemlja. Priprave na osvojitve nove meje in nadaljnjega vpliva so torej potekale na celi črti. Temu so Slovenci in Hrvati JK predstavljali subjektivno in objektivno moteči element, zato je bilo treba z njimi tudi opraviti.

V ta kratek zgodovinski presek moramo torej uvrstiti bazoviške dogodke, kar je tudi že storilo slovensko zgodovinopisje. Seveda je tedanje obdobje imelo najbolj jasno značilnost v iredentističnem in nacionalističnem delovanju, ki ni bilo lastno le Italijanom, temveč tudi Slovencem. Toda slovenska in italijanska iredentizma in nacionalizma pa sta se med seboj bistveno razlikovala: medtem ko je bil italijanski ofenziven, je bil slovenski defenziven. Slovenci (in Hrvati) so živo čutili senco prisilne asimilacije: ogroženi skupnosti je šlo za življenje ali smrt. Sprejeti te razlike med nacionalizmi in iredentizmi pa noče ali ne more razumeti del italijanskega zgodovinopisja. Kaj šele, da bi ga zato sprejeli ljudje, ki se ne ukvarjajo z zgodovino? Dokler ne bo odpravljena tale dihotomija, bomo lahko pričla različnim interpretacijam bazoviških dogodkov in na splošno vse primorske polpretekle zgodovine s t.i. "fojbami" vred. Med drugim že predolgo čakamo na rezultate skupne mešane italijansko-slovenske zgodovinske komisije - upravičeno se lahko vprašamo, ali gre v tej komisiji za barantanje: najprej ti nekaj priznaj, potem bom pa jaz priznal tvoje? Ponavljamo: vsakemu svoje (vsega spoštovanja vredno) mnenje, dejstva pa le ostajajo vedno dejstva. Le sprejetje teh bo privedlo, da bo končno primorski zgodovinski spomin skupen Italijanom, Slovencem in Hrvatom ter drugim narodnostnim skupnostim tega območja.

OPOMBE:

1) O bazoviških dogodkih glej npr.: Bazovica: 6. IX. 1930 - 6. IX. 1970, ponatis iz Primorskega dnevnika, ZTT, Trst 1970; PAHOR, Milan: Bazovica 1930-1980, v: Jadranski koledar za leto 1980, Trst 1979, str. 85-88; ŠPANGER, Vekoslav: Bazoviški spomenik, samozaložba, Trst 1965; ŠPANGER, V.: Strelji na bazovski gmajni, v: Jadranski koledar za leto 1970, Trst 1969, str. 60-62; PIRJEVEC, Jože: Pagine di storia dell'antifascismo sloveno. I fucilati di Basovizza del settembre del '30, v: Qualestoria, IX, 1981, str. 45-60;

KACIN-WOHINZ, Milica: Bazovica. Pred 50 leti je bil v Trstu proces proti narodnorevolucionarni organizaciji Slovencev, v: Delo (sobotna priloga), 30. 8.-20. 9. 1980; KACIN-WOHINZ, M.: Prvi antifašizem v Evropi (Primorska 1925-1935), Lipa, Koper 1990, še posebno str. 292-315. Okvirno bibliografijo o Julijski krajini med obema vojnama pa dobimo v: KACIN-WOHINZ, M.: Oris jugoslovske historiografije 1945-1985 o Julijski krajini med vojnama, v: Prispevki za novejšo zgodovino, XXVI, 1986, št. 1-2, str. 45-64; Enciklopedija Slovenije, 11/293, 294, geslo: Slovenci v Italiji, avtorja KACIN-WOHINZ, M. in PIRJEVEC J.

2) GODEŠA, Bojan: Kdor ni z nami, je proti nam (slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom), Cankarjeva založba, Ljubljana 1995, str. 370-372.

3) Bazovica je izhajala od 30. 9. 1941 do 19. 11. 1944, izšlo je 135 številčk.

4) Oceno 150.000 dobimo v didaskaliji fotografije, na kateri pa v resnici vidimo res izjemno številno množico na bazoviški gmajni, ki je objavljena v povojni propagandni knjigi: Trieste nella lotta per la democrazia, Editore dal comitato cittadino dell'U.A.I.S. Trieste, 1945, med str. 128 in 129. Glej tudi: MAGAJNA, Mario: Trst v črno-belem (fotokronika 1945-1980), ZTT, Trst 1983, fot. št. 13, 14.

5) ŠPANGER, V.: Bazoviški sponmenik, fot. med str. 136 in 137.

6) Glej npr.: TROHA, Nevenka: Odnos KPS in "Babičeve" KPSTO do Slovenske demokratske zveze v času po sprejetju resolucije Informbiroja (1948-1954), v: Josip Agneletto, slovenski kulturnik in politik v Istri in Trstu (1884-1960), Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, ZRS Koper, Koper 1999, str. 129-146, še posebno 129, 130.

7) KACIN-WOHINZ, M.: Tigr, (referat na simpoziju o Danilu Zelenu, Senožče, 1. 6. 1991), v: Danilo Zelen narodni junak, Drištvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske, Postojna 1998, str. 6-16, posebno 16.

8) PELIKAN, Egon: Politični katolicizem na eni in na drugi strani rapalske meje (V luči primorskega krščanskega socialca dr. Engelberta Besednjaka), doktorska disertacija, FF Ljubljana 1997. Bolj strnjeno, PELIKAN, E.: Slovenski politični katolicizem med obema vojnama (v luči zapuščine dr. Engelberta Besednjaka), v: Zgodovinski časopis, l. 51, 1997, št. 1, str. 33-42; PELIKAN, E.: Virgil Šček in primorska sredina v letih 1918-1945, v: Korespondenca Virgila Ščeka 1918-1947, Viri, Ljubljana 1997, str. 21-49.

9) Npr.: TOSI, Luciano: La propaganda italiana all'estero nella prima guerra mondiale (Rivendicazioni territoriali e politica delle nazionalità), Del Bianco, Udine 1977.

SVOLJŠAK, Petra: Italijanska okupacija Posočja od maja 1915 do oktobra 1917, doktorska disertacija, FF Ljubljana 1998. Disertacija je doživela tudi velik uspeh, saj je dobila nagrado Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU za leto 1998 in priznanje Ministrstva za znanost in tehnologijo.

DOBERDOB IN SLOVENSKI NAGELJ

Dario Bertinazzi

Narodna obrt, ponekod ji pravijo tudi ljudska obrt, ima pri posameznih narodih svojstveno mesto in pomen. Sem spadajo zlasti vse oblike narodnih vezenin, ki so in bodo ostale del identitete posameznega naroda kot tudi posameznih narodnostnih področij. Tudi naše prane in none so rade vezle - "štikale". Poznale so najrazličnejše vezne tehnike, marsikatera pa je imela rada tudi križce. Italijani temu pravijo "punto croce". Še danes v marsikaterem domu

Vzorec z oltarnega prta v Doberdobu

ob večjih praznikih z veseljem pogrnejo na mizo umetelno izvezeni prt. So pa tudi domovi, ki se ponašajo z bogato vezenimi zavesami, s prtički in celo tapiserijami. Žal to narodno blago vedno bolj izpodrivajo kupljeni, velikokrat zelo kičasti predmeti, ki polnijo naše domove.

Gorenjska se ponaša z ljudsko umetnostjo vezenja s križci iz 16. do 19. stoletja. Vezenine imajo značilno motiviko in se delijo v tri sklope. Ene so vezene na domačem grobem platnu z volneno in laneno nitjo v prevladujoči rdeči in modri barvi. Druge so vezene na finejše platno in so bile delane po gradovih in samostanih. Tretje pa so bile vezene na fino platno z bombažno nitjo in jih srečujemo v 19. stoletju, ko so krošnjari dobesedno preplavljali naše kraje. Te so nam še najbolj ohranjene.

5. avgusta smo praznovali god Marije Snežne (Snežnice kot ji pravimo). Na ta dan je tudi naša obljubljenca, t.j. vaški zaobljubljen praznik. Naši predniki so praznovali ta dan, ker jih je Mati Marija rešila pred kugo. Tokrat pa je bil ta praznik še bolj doživet kot prejšnja leta. Udeležila se ga je polna cerkev vernikov, kar je naši župnijski skupnosti lahko v ponos. Kip Marije Snežne je bil spet praznično okrašen, kot je bilo to že v navadi pred 25 leti. Poleg tega pa je bil na oltarju novi vezeni prt, ki ga je g. A. Kodelja blagoslovil. Zanimivo je, da je ta prt svojstven in je gotovo enkraten, kar jih je daleč naokoli. V münchenskem narodnem muzeju imajo izredno bogato zbirko starih motivov, in to na različnih materialih: lesu, kamnu, usnju, svili, platnu ali železu.

Naš župnik je pred leti odkril na delčku lanenega prta zelo lep motiv. Z velikim potrpljenjem ga je s pomočjo kustosa stiliziral - izrisal -, dopolnil in uredil barve. Tako smo dobili stiliziran nagelj iz leta 1680, s križnim vbodom. Take so izdelovali v dolini Münster v Engadinu v Švici.

Nagelj je bil vedno mikaven motiv v ljudski obrti v celi alpski Evropi. Srečujemo ga tudi nižje. Motive iz Karnije si lahko ogledmo v muzeju v Tolmezzu - Tolmeču (Museo Carnico delle arti e tradizioni popolari Tolmezzo), iz Tirolske pa v Volkskunst Museum v Innsbrucku. Če primerjamo ti dve pokrajini, pridemo do zanimive ugotovitve. V Karniji najdemo motiv nageljna na kmečkem pohištvu, orodju, ornamentiki kapelic in celo na oljnih slikah v šopkih skupaj s poljskim cvetjem. Najbogatejši motivi so bili na robcih (fazù), pa tudi na velikih rutah, ki so si jih žene zavezovale na glavo v 18. in 19. stoletju. Take rute industrijsko izdelane skušajo na novo uvajati in jih dodajajo k narodnim nošam, posebno za ogrinjala. Nimajo pa nobene povezave s slovensko narodno nošo, kot tudi ne z nošo našega tržaškega in goriškega Krasa. Pri Tirolcih srečujemo nagelj tudi na glinastih posodah, pa tudi na vedrih iz gline, ki so jih žgali domači lončarji.

Medtem ko je nagelj slovenska ljubezenska roža, tega pri Tirolcih ni, saj tam nima ljubezenske vsebine. Naš motiv iz švicarskega Engadina je tamkajšnja švicarska posebnost, saj nageljne, zlasti košate sorte, še danes gojijo na oknih. V njihovi ljudski umetnosti so nageljne vezali tudi na svilo, česar pri drugih narodih ne najdemo. To dokazuje, da je verjetno nagelj zašel v ta predel Švice skupaj s krošnjarji in trgovci, ki so prihajali iz Benetk. Benečani, ki imajo radi še danes na oknih poleg visečih pelargonij tudi nageljne, trdijo, da je nagelj prišel z vzhoda, verjetno s Krete, od koder so ga prinesli pomorci ali vojščaki kot pušeljč ljubicam (ne ženam ali zaročenkam). Vemo pa, da je nagelj turškega izvora.

V obdobju romantike, ko so iskali simbol narodne identitete, je prišel v slovenski narodni šopek. V prejšnjem stoletju se je uveljavil predvsem kot ljudska in ljubezenska roža med podeželskim ljudstvom. Slovenca spremlja od krsta preko poroke in domačih osebnih slavij vse do groba. Česa podobnega pri drugih cveticah skoraj ne zasledimo. V ljudski obrti je nagelj postal bistvena slovenska sestavina in daje narodni pečat povsod, kjer se pojavlja, ne glede na vrsto motivike ali materiala. Ob našem vaškem primeru - cerkvenem prtju v Doberdolu, ki ga je z izredno natančnostjo in vestnostjo izvezla gospa Zorka Marušič, smemo poudariti sledeče: nageljska motivika je posebej važna za narodno obrobne kraje, poudarja našo narodno identiteto, s tem pa tudi budi zanimanje, da bi tej lepi vezelni umetnosti sledile še druge naše Kraševke.

VLADIMIR LAKOVIČ - VERONIKIN PRT

Ambrož Kodelja

Zastavlja se vprašanje: "Zakaj slikar, ki ni slikal verske tematike, se loti te? Ali, kaj nekega slikarja nagiba, da bi ob nekem notranjem razpoloženju naslikal verski motiv?" Kdo ve, koliko podobnih vprašanj bi lahko zastavili in prav gotovo bi nanje ne dobili dokončnega odgovora. Vsi odgovori bi bili zelo nepopolni.

Tudi naš pokojni doberdobski akademski slikar Vladimir Lakovič je za našo cerkev naslikal zelo zanimivo sliko, ki predstavlja Veronikin prt. Akvarel visi ob njegovi Kraški apokalipsi in ga redno uporabljamo kot dopolnilno podobo pri božjem grobu. Veronika naj bi Jezusu obrisala znojno krvaveči obraz nekje med potjo na Golgoti. Bila naj bi nagrajena tako, da ji je Kristus na platneni prt odtisnil svoje obličje.

Vladimir Lakovič - Veronikin prt

Nekje okrog leta 1292 so to podobo v Rimu začeli imenovati Gospodov potni prt ali na kratko Veronica, verjetno po imenu žene. Ime naj bi nastalo iz besede Veraicon (prava podoba). V Rimu so to relikvijo skrbno čuvali in jo vernikom pokazali samo na določene dneve, ko je bilo možno dobiti tudi odpustek. Ker pa so kmalu uredili, da se je odpustek dobil tudi pred kopijami, so se te začele naglo širiti po celi Evropi. Tako so Jezusovo obličje začeli upodabljati z ženo, ki drži ta prt. Pogosto je bila upodobljena tudi z Jezusovim orodjem trpljenja, ki se imenuje Arma - Christi. Običajno je v tem času imel Jezus podolgovat, rahlo bizantinski obraz, z nakodranimi lasmi in razcepljeno brado.

V sredozemskih obmorskih krajih, tudi Dalmaciji, je bila že v prvih stoletjih krščanstva znana podoba s Kristusovim obrazom. To naj bi bila Kristusova podoba iz Edese. Legenda pripoveduje, da je bil princ Adar iz Edese neozdravljivo bolan in je veliko trpel. V pismu je prosil Jezusa, naj bi ga ozdravil. Jezus naj bi ga res čudežno ozdravil s pi-

smom in dotikom. To dopisovanje je omenil tudi pisatelj Evzebij v 4. stoletju. Iz te dobe pa je tudi apokrifni spis *Doctrina Addaei*, ki poroča, da so po letu 400 prinčevi odposlanci naslikali ta Kristusov obraz. Nato se vse do 6. stoletja ne omenja, pač pa se omenja, da so prav s to sliko leta 544 Edeso obvarovali pred uničenjem, ko je bila oblegana. Leta 944 so podobo prenesli v Konstantinopol. Na Zahod naj bi prišla med 13. in 14. stoletjem. Original naj bi bil v zakristiji cerkve sv. Petra v Rimu leta 1870. Iz istega časa je znana še enaka podoba v Genovi. Obakrat gre za izdelek, ki je pripadal bizantinski šoli.

Iz šestega stoletja je zanimiva legenda: Veronika je želela imeti pristno Kristusovo obličje. Kristus ji je ustregel in svoj obraz "odtiskal" v prt. Nato ga je Veronika odnesla v Rim in z njim ozdravila cesarja Tiberija.

Okrog leta 1000 je v tej povezavi zopet omenjena taka podoba pri sv. Petru v Rimu. Relikvija je zaslovela zlasti leta 1216, ko je dobila lasten oficij, papež Inocenc III. ji je podelil posebni odpustek.

Proti koncu 13. in v začetku 14. stoletja so legendo o Kristusovem prtu povezali s pasijonom. Tako so leta 1292 poimenovali v Rimu Gospodov potni prt ali a kratko Veronica. V drugi polovici 14. stoletja pri upodobitvi prt držita in častita dva angela. Velikokrat je upodobljen še nimb v obliki križa z lilijami in žarki. Upodobitve iz 15. stoletja imajo izratit poudarek na Kristusovem trpljenju.

Kiparska in slikarska upodobitev Veronikinega prta je bila razširjena na oltarnih freskah in na stropih. Lep primerek je na freski v cerkvi sv. Ahacija v Prilesju pri Plaveh iz leta 1460-1470. Obstajajo upodobitve v grafiki, pasarstvu, v zlatarski in srebrarski tehniki in celo izdelki kot amuleti. Vse to kaže na veliko zanimanje za ta motiv.

Slikar Vladimir Lakovič je v akvarelni tehniki prikazal to scensko upodobitev zelo realistično pa tudi nazorno. Kristusova glava ima trnovo krono, po obrazu mu tečejo kri, pot in solze. Usta odražajo bolečino, oči pa kot da bi se pravkar zaprle, kot da je Kristus pravkar izdihnil. Celoten obraz izraža vdanost in spokojnost, kar je običaj pri skoraj vseh podobnih motivih. Nežne akvarelne barve dajo sliki svojstveno privlačnost. Temno ozadje za prtom pa resnost, ki sliki pripada. Veronikin prt je v zgodovini postal nekakšna "biblia pauperum" za vse tiste, ki se ob njej zaustavijo in želijo podoživeti Jezusovo trpljenje.

POPOTRESNA SANACIJA V ZGORNJEM POSOČJU

Franc Rupnik

V lanskem Koledarju Goriške Mohorjeve družbe je bil narejen precej realen prikaz škode, ki jo je povzročil v Zgornjem Posočju velikonočni potres l. 1998. Prikazan je bil prvi pristop odgovornih v državi Sloveniji k odpravi nastale škode.

Po poldrugem letu se vprašujejo mnogi, ki so priskočili na pomoč tudi kot zasebni darovalci predvsem v denarju, kam je šel v tem času njihov denar in tudi kako je

bila uporabljena precejšnja vsota denarja, ki ga je država Slovenija izsilila od državljanov s poslanimi položnicami.

K temu upravičenemu vprašanju ljudi navajajo pogostne nelepe novice v našem časopisju. Tako so v številki 34 Novega glasa brali žalostne novice, "da je večji del izseljenih ljudi (Bovčanov) še vedno brez doma, da mnogi nimajo še niti tehnične dokumentacije, da imajo uničene poslovne prostore in jim je tako onemogočen zaslužek, da so bolj potrebne prehiteli manj potrebni, da prihajajo v javnost samo lepe številke o izdelanih elaboratih, o izdanih odločbah in gradbenih dovoljenjih, o rešenih vlogah in podelitvah nepovratnih sredstev, o okrog 600 obnovljenih stavbah.

O tem koliko hiš, cerkva in drugih objektov je bilo uvrščenih v število, ki naj bi imele prednost in so bile dejansko popravljene, ni mogoče dobiti nikjer nobenega zanesljivega podatka ..."

Zato je morda najboljši način, da dobimo malo pojma o tem, če naredimo primerjavo med številom po potresu poškodovanih cerkvenih stavb in številom doslej popravljenih cerkva in župnišč.

Cerkev sv. Roka v vasi Krn obnavljajo mojstri iz Idrije.

Po drugi ocenitvi nastale škode je bilo ugotovljenih 105 cerkvenih objektov, ki so bili poškodovani. Pri prvi seji v župnišču v Kobaridu dne 14.4.1998 je bilo ugotovljeno, da so bili najbolj poškodovani cerkveni objekti po temle vrstnem redu: župnišče v Kobaridu, župnišče v Drežnici, župnišče v Bovcu, župnijska cerkev sv. Urha v Bovcu, podružna cerkev Device Marije v Polju v Bovcu, podružna cerkev sv. Roka v vasi Krn, zvonik in strop pri cerkvi sv. Trojice na Kamnem, podružna cerkev sv. Andreja na Svinem in podružna cerkev sv. Treh Kraljev v Sužidu, župnijska cerkev Vnebovzete Device Marije v Kobaridu, župnijska cerkev Srca Jezusovega v Drežnici, župnijska cerkev Device Marije v Tolminu, podružna cerkev sv. Tomaža na Idrskem, župnijska cerkev sv. Jakoba na Livku in sv. Petra in Pavla pri Peratih, župnijska cerkev sv. Štefana v Logu pod Mangartom, župnijska cerkev sv. Jožefa v Soči, kuratna cerkev Loretske Matere božje v Trenti, podružna cerkev sv. Matija v Gornjih Drežniških Ravnah, podružna cerkev sv. Ane v Magozdu in župnišče v Kredu. Torej vseh skupaj enaindvajset cerkvenih objektov potrebnih popravila.

Po pregledu dejanskega stanja na terenu sredi meseca septembra letos, je bilo ugotovljeno, da so bile v tem poldrugem letu popravljene po vrstnem redu (vsaj deloma) sledeče cerkvene stavbe: župnišče v Kobaridu, župnišče v Bovcu, župnijska cerkev v Bovcu, podružna cerkev Device Marije v Polju (zvonik je še vedno na tleh in streha nad lopo pokvarjena), cerkev sv. Matija v Ravnah (notranjščina še čaka) župnišče v Drežnici, župnišče v Kredu, cerkev sv. Treh Kraljev v Sužidu (po Spomeniškem varstvu Nova Gorica), zvonik na Kamnem (notranjščina cerkve še čaka). Od začetka septembra 1999 sta v gradnji cerkvi sv. Roka v Krnu (Zidgrad iz Idrije) in cerkev sv. Ane v Magozdu (v režiji mednarodne ustanove Phare) ter župnijska cerkev Vnebovzete v Tolminu. Torej kar zadeva popravil cerkvenih stavb, moramo priznati z veseljem v srcu in hvaležnostjo do dobrotnikov, da je bila popravljena skoraj polovica vseh najpotrebnejših stavb na tem področju. Žal pa ne moremo reči, da so se ta dela opravila čisto po vrstnem redu in z veliko državno pomočjo. Tako prvo popravljeno župnišče v Kobaridu ni prejelo doslej niti tolarja državne pomoči, čeprav so bili naknadno dostavljeni vsi načrti, proračun in račun o izvršenem strokovnem delu. Nad petsto let stara cerkev sv. Andreja na Svinem, ki je utrpela nevarne razpoke na slavlouku in prek prezbitarija in okna v prezbitariju že pri potresu l. 1976, ni bila deležna nobene strokovne sanacije Spomeniškega varstva ne takrat ne sedaj. Župnijska cerkev Matere božje v Kobaridu, kjer so bila ravnokar dokončana popravila

prvega potresa, je dobila nove razpoke čez slatvolok in stene v prezbitteriju (pokvarjeni dve restavrirani sliki), pa še ni bila deležna niti strokovnega ogleda in državne ocene škode. Med tem pa je bilo opaziti to poletje veliko gradbeno dejavnost v Bovcu in bližnjih vaseh, v Kobaridu na občinski stavbi, na Idrskem, na Svinem, na Li-

Glavna cesta v Bovcu

vku, v Drežnici in še drugod na manj poškodovanih stavbah (nekateri starejši so se komaj uprli izvajalcem, ki so že imeli narejene elaborate, pa so se ustrašili vračanja posojil in umazanije cementnih injekcij). V Drežniških spodnjih Ravnah bi morali po prvotnem načrtu porušiti okrog 18 hiš in jih znova zgraditi, pa so ljudje še vedno v zabojnikih, namesto hiš pa so zgradili dva velikanska hleva, ki jim ljudje ne vidijo smisla.

Popravila po potresu so bila marsikje dražja od predvidenih stroškov, ker so dela sama to zahtevala po pametnem pravilu: če se že popravlja, je boljše, da se zdaj temeljito popravi, kakor da bi morali čez nekaj let začenjati znova in s še večjimi stroški. Marsikje je bilo treba prej popraviti cesto za dovoz materiala (kot cesto v Krn, v Ravne), treba je bilo narediti obvoznico okrog Bovca (sredi mesta pa še zmeraj čakajo s koli podprte hiše), treba je bilo popraviti dva mostova na Soči pri Kamnem in pri Volarjih (upajmo, da bodo dela končana vsaj do konca tega leta).

Mnogi so torej razpeti med nujnostjo popravil in neskončnim čakanjem, med skušnjavo, da bi si sami uredili vsaj zasilno svoja bivališča in cerkve, med tveganjem, da bi stavbe poskušali popraviti na lastne stroške in med upanjem, da bo država spolnila, kar je obljubila. Upati je treba proti upanju kot očak Abraham?!

NAJSTAREJŠI MLINI V LAŠKEM

Karlo Mučič

NEKDANJI MLINI NA VODO OB PANCANSKI OBALI

Mlini na vodo so bili ob raznih potočkih v Laškem že od 3. stoletja po Kr. Izboljšal jih dve stoletji prej rimski inženir Vitruvij in tako ublažil suženjsko delo. Mlini v Laškem so bili potrebni predvsem za prehrabne potrebe polmilijonskega mesta Ogleja, ki je bilo drugo največje mesto v rimskem cesarstvu. Pozneje v 15. stoletju so mlini bili ponovno pomembni, ker se je iz Amerike razširila uporaba novega žita (koruze).

V najboljših letih je klopotanje mlinjskih kamnov trajalo noč in dan, medtem ko so mlevci čakali ali ob vozovih ali v manjši "kamri" ob mlinu. Kmetje, ki so tedaj imeli nekako avtarkično življenje, so najprej pobrali žito s polj in ga nato nekaj takoj zmleli, da so ga imeli za hrano, ostalo pa so mleli sproti do pomladi. Tako so imeli vse leto dovolj kruha za številno družino.

Kmetje iz bližnje in daljne okolice so žito pripeljali na škripljajočih vozovih ali ga prinesli kar na rameh. Pred mlinom so sklepali dogovore in raznašali številne novice, tako da je iz tega nastal rek: V mlinu se vse izve. Tu so se širile novice z obale v notranjost Krasa. Celo Vrhovci pravijo domačim, ki so se izselili v Laško, molarji, ker so iz žita pridevali moko. Mlinarju je kmet plačeval mlevske usluge z merico. To je bila posoda, ki jo je mlinar napolnil zase za vsak mernik (približno 30 kg) zmletega žita.

V tem stoletju so nove določbe, deagrizacija, prva svetovna vojna in državna navodila hudo prizadele mlinarje. Zato so kmetje opuščali sejanje žitaric in začeli kupovati kruh, ki je bil zanje cenejši. Tako je npr. leta 1932 v Tržiču stal kruh 1,6 lir na kg, boljši pa po dve liri na kg. V mestu so bili tudi trije slovenski peki: Ivan Gerzeli, Marino Sakšida in Angelo Zernettig.

MLINI, KI SO SE JIH POSLUŽEVALI PREDVSEM KRAŠEVCI

Kraševci so imeli poleg majhnih ali malo rodovitnih njiv, ki jih je pogosto pestila suša, tudi njive v Laškem, kjer je bil pridelek bolj zagotovljen. V nižini so bile razne rečice, ki so imele še kak stanoviten tok, tako da so si ob njih postavili manjše mline in z lahkoto mleli zrna za kruh.

Pred Štivanom je pod Bratinščem stal mlin in ob reki Timavi, kjer so nakladali žito in moko tudi na jadrnice. Ob kraškem izviru na Lokavcu je bil Sardočev mlin, ki pa ga je močno poškodovala prva svetovna vojna in so ga podrli, ko so leta 1924 zgradili tržaški vodovod.

Proti zahodu oz. proti doberdobskim in jameljskim dolinam in gričem, je v Moščenicah deloval ob deroči vodi mlin, ki je bil last družine Soban. Mlin so podrli leta 1958, ko so gradili avtocesto. V Tržiču sta še ohranjena dokumenta tržaškega prefekta in goriškega občinskega tehničnega urada, ki dajeta lastniku pravico in dovoljenje za uporabo javne vode, torej za mletje. Mlin je postavil Štefan po prvi svetovni vojni, ker prejšnji Prielostni mlin (mulino di Pietra Rossa) ob zgornjem delu istega potoka oz. v Laškem ali Puščetkem jezeru je bil med vojno porušen. Mlinarjevi otroci so do leta 1915 hodili v šolo v Jamlje, ko so se po končani vojni vrnili iz begunstva, so obiskovali šolo v Tržiču.

Po prvi svetovni vojni je Andrej Pusič (Andrea Pussini), ki se je iz Podbonesca v slovenski Benečiji preselil v Laško, kupil mali mlin v Tržiču. V nekaj letih je njegova družina odprla v Laškem še tri mlina, ki so delovali že na električni pogon. Prvi je bil na letališki cesti (via 1. maggio) v Tržiču, drugi v Štarancanu, kjer je sedaj sedež Kreditne banke, in tretji v Ronkah, v ulici Mazzini, v bližini novega mestnega središča. Danes jih ni več. Najprej so v šestdesetih letih podrli tistega v Štarancanu, nato v Ronkah in nazadnje pred nekaj leti v Tržiču. Družina ali sorodniki so bili tudi lastniki mlina v Ažli-Azzida. Gospodar Andrej je dobro obvladal slovenščino; premoženje je zapustil svojim trem hčeram in štirim sinovom. Mlin v Štarancanu je upravljal sin Felice, starejši sin Isaia pa je vodil tistega v Tržiču. V mlinih so delali razni delavci, tudi Slovenci iz Laškega. Med temi je bil France Blažič, ki je v tržiškem mlinu delal 30 let. Plača ni bila

Pogled na mlin, ko ga ravno začnejo rušiti.

velika, toda bil je blizu doma, kjer je imel nekaj polj, in kot vsak delavec je dobival še 10 kg moke na teden.

V prejšnjih stoletjih je bilo v Laškem več mlinov, sedaj jih ni več, ostajajo pa ledinska imena, ki označujejo lokacijo tudi tistih, ki jih je uničila prva svetovna vojna.

Od Krasa proti Soči je bilo več mlinov. Tako npr. pod Goučem (od Gou = Goli hrib; it. Golas) v kraju Rebac je bil mlin ob potoku Molinat, kjer je nato nastalo naselje Solvay. Proti cerkvi Marcelliana (močvirske Matere Božje) je bil mlin ob potoku Pancan, ki se izliva v istoimenski zaliv.

V kraju Schiavetti (morda slovenska naselbina) so bili v bližini današnjega mogočnega mlina De Franceschi oz. blizu izliva kanala Brancoles vsaj trije mlini, od katerih je eden bil "spodnji", drugi "degli Schiavetti" in tretji "od Marije Device".

V občini Štarancan, od Bistrigne (Bistrice) proti morju, v kraju Rižera je bil mlin, ki je bil poškodovan med prvo svetovno vojno in so ga leta 1930 uničili. Ta mlin je bil tu že v 17. stoletju. Starejši je bil mlin na vodotoku Hladica (danes Jadinaz) iz 14. stoletja. Na istem mestu so nato zgradili nov mlin, ki so ga imenovali mlin na Ždobi (it. Dobbia iz slov. Dobje oz. voda, ki izvira iz hrastovega gozda). Na eni izmed dveh pritekajočih rečic v Jadinaz so v prejšnjem stoletju zgradili mlin Koloschie. Vse je uničila prva svetovna vojna. V občini Škocjan obstajajo toponimi rečic, ki jih ni več. Med temi je bil potok Klici, ki se je vil mimo krajev Brodici in Bregi ter poganjal kolesa mlina Rondon. Verjetno so tu že Rimljani postavili mlin ob cesti Gemina in so kraj imenovali Aquae Gradatae. Sedaj je na tem mestu velik in sodoben hlev.

Ustno izročilo trdi, da je bila na istem kraju tudi cerkev, ki je bila posvečena rimskemu mučencu sv. Kancijanu, ki je okoli leta 303 pretrpel na tem kraju mučeništvo skupaj z bratom Kancijem in sestro Kancijanilo. Njihove posmrtno ostanke hranijo v cerkvi v Škocjanu. Češčenje teh treh mučencev se je v preteklosti razširilo po vsem tedanjem oglejskem patriarhatu in so jim posvetili cerkve ob vodnih tokih in rekah. Številni mlinarji so sv. Kancija častili kot svojega zavetnika, čeprav vemo, da je sv. Miklavž zavetnik mlinarjev in mornarjev.

ŠTEVERJANSKI ZAPISI

Ada Gabrovec

Ob 70. letnici orgel v števerjanski cerkvi je bil dne 11. junija 1999 v Sedejevem domu v Števerjanu svojevrsten in zanimiv praznik. Župnija sv. Florijana in Marije Pomočnice ter Prosvetno društvo F.B. Sedej sta podelila odličje - plaketo s pomembno vsebino in sliko goriškega mojstra-umetnika Andreja Kosiča sedmim pevovodjem in organistom. Tega odličja sem bila tudi sama deležna, čeprav je bilo moje delo tako malenkostno.

SPOMINI

Še majhna sem zahajala k otroškemu zboru, ki ga je vodil mlad organist Lojze Rožič. Zaradi tega kulturnega delovanja je v takratnih političnih razmerah tvegala zapor, zato je zbežal čez mejo v staro kraljevino SHS.

Ker sem rada pela in sem imela dober posluš, me je takratni župnik g. Ciril Sedej, komaj petnajstletno, poslal v Gorico k privatnemu pouku glasbe k prof. Emilu Komelu. Bila sem že zaposlena, zato je bilo moje učenje glasbe bolj obrobno. Po šestih mesecih glasbenega pouka mi je prof. Komel svetoval, naj začnem poučevati petje otroke. S pomočjo g. župnika in prof. Viktorije Komjančeve je v Števerjanu ponovno nastal otroški zbor. Z otroki sem imela pevske vaje ob nedeljah popoldne po večernicah ob starem harmoniju v zakristiji. Prof. Komel mi je stalno ponavljal stavek: "Vaja napravi mojstra!" Ob vsakem prostem času sem se sama vadila na harmoniju v zakristiji.

Gradivo za otroško petje sem zajemala iz Svetih pesmic, iz neke brezimne pesmarice otroških pesmi, ki je krožila zaradi varnosti brez naslova in datuma tiska. Veliko mladinskega gradiva mi je oskrbela prof. Komjančeva. Najlepše in otrokom najljubše so bile skladbe patra Ačka. Delo z otroki mi je bilo v velik užitek. Ker so otroci takrat obiskovali le italijansko šolo, je bilo treba slovensko besedilo vaditi na pamet, potem je šlo kot po maslu, peli so z veseljem.

Da se je na Primorskem v dobi črne nadvlade gojila in ohranila slovenska beseda, pa čeprav med cerkvenimi zidovi, gre zasluga našim primorskim duhovnikom, ki so poskrbeli, da so poslali na glasbeno šolanje več mladih, ki smo potem poučevali nabožno in tudi narodno petje, najprej v otroških zborih, iz katerih so nastali mešani cerkveni

pevski zbori, pa tudi kak moški zbor. Tako smo bili leta 1940 v Števerjanu kar trije zmožni poučevanja petja.

Nekega sončnega jesenskega dne me pokliče g. Sedej v pisarno in mi pravi: "V Števerjanu ste sedaj kar trije orglarji, podsabotinski novi župnik me je naprosil, naj pošljem enega v Podsabotin, ker je tam veliko mladih, ki bi radi peli v cerkvi. Ker si ti najbolj "pri roki" in najbliže Podsabotinu, sva se zmenila s tamkajšnjim župnikom, da pošljem tebe. Pol ure peš, čez poljske poti, pa si tam. Prenočila boš pri Matijevih, v dobri in plemeniti kmečki družini, z osmimi doraščajočimi otroki." Iz te družine je bilo pet pevcev.

Z velikim veseljem sem sprejela to, za tiste težke čase tako važno poslanstvo in sicer delo z mladino.

Cerkev sv. Lovrenca v Podsenici

PODSABOTIN

Mala župnija ob vznožju Sabotina je obsegala še zaselka Podsenico in Marmorje. Službujoči duhovnik je oskrboval še vasico Štmaver. Vas Podsabotin z okolico je do leta 1947 spadala pod goriško občino. Pod gričem med njivami ob rečici Pevmici je peljala v Gorico lepo oskrbovana in ravna cesta. Vaščani so na kolesih dnevno vozili v mesto mleko, (pozneje tudi na vozičkih) sadje in zelenjavo. Večje število mladih je obiskovalo strokovne šole v mestu. Ob vsakem vremenu so se ti dijaki vozili v šolo s kolesi. Med vaščani ni bilo kolonov in tudi ne večje socialne razlike. Imeli so svoje stanovanjske hiše, gospodarska poslopja in kar je bilo najbolj važno, imeli so lastno zemljo. Gojili so lepe vinograde in sadovnjake. Vsaka družina je imela po eno ali več glav goveje

živine, kajti v Sabotinu so imeli v posesti poleg gozdov tudi pašnike in senožeti za krmljenje goveda. Na rodovitnih njivah ob Pevmici so pridelali veliko žita, koruze in krompirja. Na desnem bregu Pevmice je bil pri Črčkovih mlin za mletje koruze. Podsabotinci so veljali za pridne in delovne ljudi.

DRUŽINA JERETIČ IZ PODSABOTINA

Iz te družine je izhajala tudi moja mati. Bila je to velika kmetija v Marmorju, zaselku na zahodni strani vasi Podsabotin. To je lepa doli-

nica, ki se vzpenja počasi navzgor. Je vetrovna in iz planin piha svež zrak. Imeli so veliko stanovanje, hlev za 20 glav živine, korito, ki je bilo postavljeno pred hlevom. V korito je pritekala voda od izvira, ki ni nikoli usahnil. Nad hišo so bili na levi in na desni strani sami vinogradi. Pridelali so okrog 350 "kvinčev" vina (en kvinč je 65 litrov). Na tej kmetiji sta mladi kmet in gospodinja imela dve hčerki. Mož je umrl zelo mlad. Žena je ostala sama z otroki in s hlapcem s priimkom Kurtin. Z njim je imela še enega fantka in dve deklici. Tudi mati teh petih otrok je kasneje umrla mlada, tako da so otroci ostali sami s hlapcem oz. njihovim očetom. Starejše dekle iz prvega zakona se je omožilo doma, druga pa na Črnaško (vasica pod Vrhovljem). Ostali trije so odšli na Vrhovlje, od tam je bil doma tudi Kurtin. Tista, ki je ostala doma, se je imenovala Kristina. Njen mož je bil Miha - Franc Marinič veleposestnik iz Podsenice. Imela sta 7 otrok, prevzela pa sta še šest otrok od sorodnikov iz Anhovega, ker jim je mati umrla, njihov oče pa je v zaporu umrl tudi mlad.

DUHOVNIKI

Prva leta po prvi svetovni vojni je malo podsabotinsko župnijo upravljal Franc Klanjšček, doma iz Števerjana. Klanjšček je bil tudi kmetijski strokovnjak. Poleg pastoralnega dela je svoje vernike učil in vadil v vinogradništvu in sadjarstvu. Njegova zasluga je, da so v Podsabotinu začeli gojiti breskvine nasade, potem šele na Oslavju in v Števerjanu. Leta 1924 ga je nadškof Sedej premestil v Levpo blizu Kanala. V Levpi je tudi umrl in na njegovo željo so ga pokopali na števerjanskem pokopališču.

Ker v Števerjanu porušeno župnišče še ni bilo dozidano, se je v prazno podsabotinsko župnišče začasno naselil števerjanski župnik g. Ciril Sedej in od tam dnevno pešočil v Števerjan in nazaj vse do leta 1928, ko se je za stalno naselil v novo zgrajeno župnišče.

Nekaj let je Podsabotin upravljal upokojeni duhovnik Janez Zega. Po njegovi smrti so ga upravljali župniki iz Pevme. In končno je ta mala skupnost dobila stalnega duhovnika g. Lojzeta Obita, ki je oskrboval tudi Štmaver.

G. Lojze Obit je bil doma iz vasi Škrutovo v Beneški Sloveniji. Pri sebi v Podsabotinu je imel priletno mater in sestro, vdovo z dvema doraščajočima sinovoma. Živel so tiho in skromno, kot je to značilno za prebivalce Nadiških dolin. Podsabotinski verniki so bili "dobrih rok", s poljskimi pridelki pa tudi z denarjem so podprli svojega župnika, da ni trpel pomanjkanja.

Bilo je v jeseni, po trgatvi leta 1940. Z mladimi Podsabotinci smo

se prvič srečali neko nedeljo popoldne po večernicah. 24 mladih ljudi, od 12 do 18 let starosti, samo eden, Pepe s Kuclja, je bil star 25 let. Vsi ti mladi so obiskovali italijansko šolo. Prva skrb je bila uvajanje v branje v slovenščini. Potem je šlo kar gladko. Petje smo vadili v večernih urah dvakrat tedensko in sicer v zakristiji, na star harmonij. Poleg cerkvenega petja smo vmes vadili tudi narodno petje. Po končanih vajah so mladi pevci zapeli na vasi še nekaj narodnih pesmi. Vaščani so jih z užitkom poslušali in bili ponosni nanje. Imeli so občutek, da se je vas pomladila in zaživela. V zakristiji smo prirejali tudi "družabne večere" kot miklavževanje in božičnico. S kolesi smo "poromali" tudi k sv. Lovrencu na Libušnje na grob pesnika Simona Gregorčiča. Na pot smo se odpravili v prvih jutranjih urah. Še pred deveto uro smo bili v vasi Kamno, kjer smo pri maši na koru peli. S prižnice nas je pozdravil g. Mirko Mazora, kaplan, ki je iz Tolmina prihajal maševat na Kamno.

To so bila enkratna doživetja s to mlado pevsko skupino, polno poštenega, neskajjenega veselja do življenja.

Po treh letih plodovitega dela v tem mladem zboru (12 deklet in 12 fantov) je bilo te idile konec.

Dne 21. septembra 1943 je nemško letalo odvrгло bombo na podsabotinko cerkev in jo porušilo. A glej čudo, orgle so ostale nepoškodovane. Istočasno je isto letalo odvrгло bombo na Formentinijevo palačo v Števerjanu (sedanji Sedejev dom) in jo porušilo. Močan pritisk bombne eksplozije je poškodoval kor in orgle v števerjanski cerkvi. Mislili smo, da nam je 8. september 1943 prinesel konec vojne, a začele so se šele vojne grozote, ki so trajale še polnih 20 mesecev.

V Podsabotinu ni bilo več božje službe. Župnik g. Obit se je z družino izselil v prazno župnišče v Štmaver. Dne 6. januarja leta 1944 so trije oboroženi "tovariši" vdrli v župnišče, ga aretirali in odpeljali v noč. Z njim je šel tudi njegov črni psiček. Po končani vojni leta 1945 so našli njegovo truplo v neki votlini v bližini Podsenice. Pokopali so ga na goriško pokopališče v skupno grobnico goriških duhovnikov.

Po 56. letih podsabotinska cerkev posvečena sv. Miklavžu še ni dokončno pripravljena za bogoslužje. Verski obredi se vršijo v mali cerkvi posvečeni sv. Lovrencu na vzpetini v Podsenici. Je to manjša zgradba, kot so bile pokopališčne cerkvice v poznem srednjem veku. Na zvoničku vrh strehe je prostora za dva zvončica. Sedaj je tam en sam zvonec. Na stebričku poleg praznega prostora je vpisana letnica 1757.

OBNOVLJENI CERKVI V RUPI IN NA PEČI

V.Ž.

RUPA

Okrog Brezmadežne je temperatura padla na sedem stopinj pod ničlo. Mraza nismo čutili, ker nas je grela le priprava na slovesnost blagoslovitve obnovljene župnijske cerkve sv. evangelista Marka v Rupi, ki je bila v nedeljo, 13. decembra 1998. Načrt je namreč predvideval preureditev celotnega prezbiterija z enim oltarjem. Tabernakelj bi prišel še bolj do izraza, ko bi odstranili stari oltar. A v glavnem je obveljala zamisel domačina Andreja Kosiča. Ta je z arh. Liviom Riavim z Bokišča harmonično oblikoval celotno cerkev z novim oltarjem proti ljudstvu in novim križevim potom. Dala sta odžagati del oltarnega stopnišča; na levo stran sta umestila krstni kamen, ki je stal pod korom. Izdelavo novega oltarja proti ljudstvu sta zaupala Vitku in Andreju Čevdku s Peči; prav tako izdelavo novega ambona/prižnice. Umetniško izdelan križ, delo gospe Stojko iz Ajdovščine (l. 1992 sta skupaj z možem izdelala vitraže) so umestili v sredino oltarja. Kovaška dela pri oltarju, ambonu ter pri velikonočni sveči, ki je dar Marjete Povodnik Kosič, je opravil Enzo Macuz. Novi križev pot je mojstrovina Andreja Kosiča; okvirje je dal izdelati pri znanem podjetju bratov Bratina s Ceste pri Ajdovščini.

Notranjost cerkve v Rupi

Ozvočenje je postavil, tudi pod lopo pred cerkvijo, Edi Pavletič. Luči, ki živo osvetljujejo oltar, absido s kipom zavetnika evangelista Marka, ladjo, križev pot in kor ter pomirljivo delujejo na vernike, je napeljal Ivo Tomsič s pomočjo Tineta in Ludvika Devetaka; načrt za obnovo celotne električne mreže je izdelal inž. Renzo Cocetta, dela pa je opravilo podjetje Comelli. Zidarska dela sta izpeljala Jurij in Guido

Pahor, tudi oba podstavka za kipa Matere božje in sv. Jožefa. Znižala sta obok k spovednici, z mladimi sta očistila zunanost zvonika. Pleškarska dela je že vdrugič dokončal Ivan Batistič s pomočjo Edija Pausa. Ogrevanje po načrtu tehnika Sergia De Luca in napeljavo vode v zakristijo je izvedel Sergio Demori. Za plinski rezervoar je poskrbel Luigi Brondani. Toda motor vsega je bil neutrudni predsednik PD in MePZ Rupa-Peč Ivo Kovic. Vse je navdušil za dela prenove domače cerkve. Saj je sodelovala domala cela vas, tako s prostovoljnim delom kakor s prispevki v denarju. Celotiskarna Grafica Goriziana nam je šla na roko. Darko Devetak je urejal vse okrog cerkve, žena Ivanka pa je darovala krasen oltarni prt. Jožka, Marjeta, Dragica in Jožica že itak redno skrbijo za čiščenje in krašenje cerkve, tokrat so tudi pekle, kuha-le, stregle, poskrbele za pomočnice in pomočnike.

To naštevanje je priznanje in zahvala vsem, ki smo jih pri maših-eucharistiji priporočili Bogu. Eucharistijo je vodil nadškof in metropolit msgr. p. A.V. Bommarco. Asistirala sta somaševalca msgr. dr. F. Močnik in župnik Viljem Žerjal; škofov tajnik pa je urejal bogoslužje. Najprej je nadškof blagoslovil cerkev in stene ter oltar, na koncu maše pa še križev pot. Ves obred je z mogočno pesmijo poživiljal MePZ Rupa-Peč pod vodstvom Zdravka Klanjščka. Na orgle je spremljala Tanja Kovic z Damijano Čevdek. Mladi so podali berili in prošnje za vse potrebe. Tudi darove so prinesli na oltar: vino, vodo, kruh, kelih, ciborij. Andrej Kosič ni le izdelal križevega pota, marveč ga je tudi daroval, prav tako dragoceni križ in še kaj. Zakonca Mara in Srečko Pavletič sta nadškofu podarila cvetje in košaro z dobrotami. Po maši je še govoril prof. Marko Vuk iz Mirna, kustos v Goriškem muzeju v Kromberku. Osvetlil je zgodovino cerkve v Rupci, ki je bila do leta 1947 mirenska podružnica.

Vreme se je medtem otoplilo do nič stopinj, tako da smo se lahko vsi pozdravili zunaj pred cerkvijo ob kozarčku in v veseli družbi. Počastili so nas g. nadškof, župan iz Sovodenj inž. Marko Petejan in veliko prijateljev.

PEČ

Pečanski delavci v tržiških ladjedelnicah so si že dolgo tega izbrali 2. nedeljo v maju, da na poseben in hvaležen spomin na Marijino varstvo pri delu počastijo Božjo Mater. Lani pa še posebej slovesno, ob zaključku namreč prenovitvenih del domače cerkve sv. Katarine Aleksandrijske. Zato so 9. maja 1999 povabili g. nadškofa msgr. p. A.V. Bommarca, da bi cerkev blagoslovil. Poleg njega smo pozdravili nadškofovega ekonoma g. Valentina Comarja, duhovnike, še posebej

mirenskega župnika g. Cirila Ceja, ki zdaj vodi našo matično cerkev ali pražupnijo. Dobrodošlico smo izrekli sovodenjskemu županu inž. Marku Petejanu s soprogo, akademskemu slikarju prof. Lojzetu Čemažarju, ki je cerkev v celoti preoblikoval in njegovi soprogi, vsem članom ŽPS in ŽGS Rupa-Peč, MePZ Rupa-Peč s predsednikom Ivom Kovicem in pevovodjo Zdravkom Klanjščkom ter organistkama s Peči in iz Rupe Damijani in Tanji, vsem, ki so sodelovali pri prenovi naše cerkve, še posebej vsem vaščanom s Peči in bolnikom, ki so nas spremljali z molitvijo in žrtvijo, vsem prijateljem.

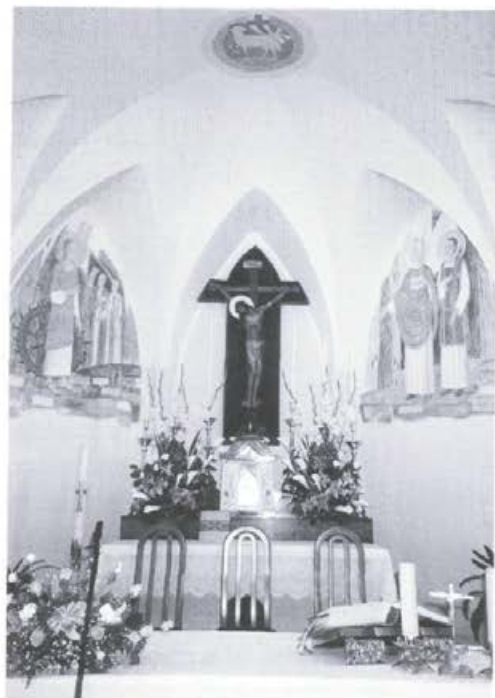
Nadškof je najprej blagoslovil vodo, s katero je pokropil stene, cerkev in ljudstvo. V absidi prezbiterija stoji v sredini Križani Toneta Kralja iz l. 1965; na njegovi levi zavetnica sv. Katarina Aleksandrijska, Marija in nadangel, ki oznanja učlovečenje; na desni pa sv. Mohor in Fortunat, sozavetnika vasi in cerkve. Te štiri freske so delo akakademskega slikarja L. Čemažarja. Na stropu cerkvene ladje je Vnebovzeta na platnu, na obeh straneh pa križev pot s XV postajo v sredini kora, ki predstavlja Vstajenje. Tako Marija Vnebovzeta kakor križev pot je delo Čemažarja. Nameraval je naslikati Božje Jagnje v sredini prezbiterija, na stropu, a je našel pod barvno plastjo že poslikavo, ki jo je zato obnovil. Križev pot je nadškof blagoslovil ob koncu maše.

Celo mašo z obredi je spremljal s petjem MePZ Rupa-Peč.

Ob koncu je besedo povzel ak. slikar Lojze Čemažar in nam je pričaral umetnost, njen svet lepote, ki je odsvit samega Boga.

Zgodovinsko stran naše cerkve je osvetlila prof. Verena Koršič.

Za vse so pripravili sprejem v KŠD Vipava, kjer je bilo živo in praznično.

Obnovljena notranjost cerkve na Peči

BISEROMAŠNIK FRANC ZLOBEC

I.Ž.

17. oktobra 1999 je v rojstni župniji Avber, še prej pa na Kureščku, daroval biserno mašo duhovnik Franc Zlobec. G. Zlobec, ki že več desetletij živi in deluje med tržaškimi Slovenci, je namreč iz Ponikev na Krasu, kjer se je rodil 24. marca 1913. Malo semenišče in bogoslovje je obiskoval v Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen 4. julija 1939 v Trstu. Služboval je najprej kot kaplan v Postojni, nato kot župnik v Ospu, kjer je deloval tudi v prvih letih po drugi svetovni vojni (nekaj časa je upravljal tudi Tinjan). Leta 1949 so ga zaprli in v Koprju obsodili na prisilno delo. Iz zapore je prišel v začetku oktobra istega leta in se preselil v Trst, kjer je leta 1950 postal kaplan in katehet za Slovence pri Sv. Jakobu. Tam je ustanovil t.i. Marijino šolo, ki naj bi širila Marijino češčenje, in začel izdajati glasilo slovenskih vernikov pri Sv. Jakobu (zadnja

številka je izšla leta 1969). Leta 1966 se je preselil k Sv. Ivanu, kjer živi še danes. Priložnostno pomaga tudi tamkajšnjemu kaplanu Milanu Namacu, zlasti kot spovednik.

G. Zlobec je bil v mladih letih učenec avberskega župnika, znanega duhovnika in politika Virgila Ščeka. Zaradi zvestobe krščanskim in narodnim vrednotam je v svojem življenju marsikaj pretrpel. Marsikaj pa je tudi dosegel. Leta 1952 je tako dosegel slovensko polnočnico pri Sv. Jakobu, kljub nasprotovanju škofa Santina.

Slavje na čast biseromašniku Francu Zlobcu v Avberu je bilo ganljivo. Slavljencu v čast je v cerkvi pel združeni tomajsko-avberski cerkveni zbor pod vodstvom Dušana Kjudra, skupina deklic pa je spremljala petje z ustreznimi gibi. Priložnostni govor je imel župnik Furlan, ki je slavljencu izročil tudi papeško diplomu z apostolskim blagoslovom, škofov vikar za tržaške Slovence msgr. Franc Vončina pa je prebral priložnostno poslanico tržaškega škofa Ravignanija.

Biseromašniku g. Francu Zlobcu naj gredo najiskrenejše čestitke, pa tudi topla zahvala za vse dobro, kar je naredil.

MARIJAN ŽIVIC OSEMDESETLETNIK

I.Ž.

7. avgusta 1999 so se v domu Livia Jeralla na Padričah zbrali bazovska župnijska skupnost ter številni znanci, prijatelji, sorodniki, da počastijo visok življenjski jubilej dolgoletnega bazovskega župnika, častnega kanonika in vzornega dušnega pastirja msgr. Marijana Živica, ki je praznoval 80-letnico rojstva.

Msgr. Živic se je rodil 6. avgusta 1919 pri Sv. Ivanu v Trstu. Tu je dovršil tudi osnovno šolo in učiteljsko, nakar je obiskoval licej v malem semenišču v Kopru in bogoslovje v Gorici. 30. maja 1942 je bil v Trstu posvečen v duhovnika (pri novi maši mu je pridigal msgr. Jakob Ukmar). V letih od 1942 do 1944 je služboval v Slovenski Istri, in sicer v Sočergi in Movražu. Tam pa mu je v tistih vojnih in prevratnih letih grozila smrt, tako da se je moral leta 1944 umakniti najprej v Trst in Koper, nato pa v Furlanijo in Lombardijo. V Trst je ponovno prišel junija leta 1945. Najprej je pomagal na Repentabru, nato je bil nekaj časa duhovni pomočnik na Opčinah, 28. julija 1948 pa je postal župnik v Bazovici, kjer je ostal do leta 1996, ko je stopil v pokoj in ga je v vodstvu bazovske župnije nadomestil župnik Žarko Škerlj. Nekaj let je bil dekan openskega dekanata, leta 1967 pa je bil imenovan za častnega kanonika stolnega kapitlja.

Msgr. Živic se je vse življenje veliko posvečal mladini. Že leta 1948 je s pokojnim msgr. Jožetom Prešernom ustanovil Slovensko karitatirno društvo (Slokad), ki je vsa ta desetletja priredilo nešteto otroških kolonij. Leta 1950 je v Bazovici dal zgraditi dvorano (obnovljena je bila leta 1990), v kateri se je zvrstilo nič koliko kulturnih in verskih prireditev. Isto lahko rečemo o Slomškovem domu v Bazovici, ki je bil odprt leta 1964. Msgr. Živic je tudi vedno skrbel, da je v Bazovici donela slovenska verska in posvetna pesem. Sam je pel v cerkvenem zboru in bil duša tudi otroških zborov, zlasti zbora Slomšek. Sicer pa je bil dolgo let odbornik in sodelavec Zveze cerkvenih pevskih zborov. Prenovil je župnijsko cerkev v Bazovici, zgradil cerkev na Pesku in prenovil cerkvici na Padričah in v Gropadi. Bil je sodelavec Katoliškega glasa, kljub letom pa je prispeval članke tudi za Novi glas.

STANKO ZORKO OSEMDESETLETNIK

I.Ž.

Msgr. Stanko Zorko se je rodil 21. aprila 1919 v Leskovcu pri Krškem v številni družini. Z velikimi žrtvami domačih se je prebil do mature, ki jo je opravil v Ljubljani in leta 1940 vstopil v ljubljansko bogoslovje. Druga svetovna vojna ga je pregnala iz Slovenije, tako da je prejel mašniško posvečenje v kraju Monte Ortone pri Padovi, novo mašo pa je pel med begunci iz Rovt in Logatca v Senigallii pri Anconi. Za kratek čas je služboval v goriški nadškofiji, potem pa prišel na Tržaško, kjer je po kratkem postanku v Bazovici l. 1952 postal kaplan v Rojanu. V skoraj petdesetletnem službovanju v tem tržaškem predmestju je razvil bogato delovanje za slovenske vernike predvsem na verskem, pa tudi na kulturno-prosvetnem področju. Posebno skrb namenja sv. maši, ki jo od leta 1965 vsako nedeljo prenaša Radio Trst A iz rojanske cerkve. Radijskim poslušalcem je znan tudi zato, ker je trideset let pripravljal in vodil oddajo Vera in naš čas. Pomembno je bilo tudi njegovo sodelovanje pri urejanju Katoliškega glasa, saj je bilo tržaško poduredništvo dolga leta pri njem doma. Vedno se je zavedal važnosti slovenskega tiska, zato je v župniji vedno priporočal in širil katoliški tisk. S pomočjo požrtvovalnih članic Marijine družbe je zgradil Marijin dom z veliko in lepo dvorano, ki je še danes edino središče za Slovence v Rojanu. Tesno je povezan s slovenskimi misijonarji in zanje vneto zbira pomoč. Organiziral je veliko skupnih tržaških romanj, pa tudi daljših ali krajših izletov za svoje farane.

Veliko je tudi skritega in tihega dela, za katero ve samo Bog. Za g. Zorka je namreč značilno, da nikoli ne sili v ospredje, nikoli se ne hvali ali razkazuje. Prav s svojo skromnostjo ter tihim in marljivim delom si je pridobil spoštovanje in priljubljenost ne samo med slovenskimi, ampak tudi med italijanskimi verniki. Vsi, ki poznamo in cenimo njegovo delo, mu ob 80-letnici izražamo globoko hvaležnost in zahvalo za vse, kar je v svojem dolgem življenju do sedaj naredil, obnem pa želimo, da bi mu Bog dal še veliko zdravja, da bi še dolgo opravljal svoje poslanstvo med nami!

ZLATOMAŠNIK DUŠAN JAKOMIN

Ivan Žerjal

Tako množično obiskanega verskega obreda, kot je bil tisti, ki je potekal v petek, 25. junija, ob zlati maši g. Dušana Jakomina, verjetno Škedenj že precej časa ni videl. Prišli so tako Škedenjci, ki jih g. Jakomin oskrbuje že 46 let, kot tudi številni prijatelji od blizu in daleč, ki slavljenca poznajo in cenijo ne samo kot duhovnika, ampak tudi kot skrbnega kulturnega delavca in prijatelja, ki je vedno pripravljen priskočiti na pomoč z dobro besedo in konkretnimi dejanji. Veliko je bilo tudi narodnih noš, kar je bil tudi dokaz o spoštovanju slavljenčevega dela za ohranitev slovenske ljudske kulture in običajev. Najvidnejši izraz tega je Škedenjski etnografski muzej. Prisotni so bili tudi slovenski tržaški skavti, približno tri ure trajajoč obred (se pravi procesijo in slovesno mašo) je spremljalo petje Združenega pevskega zbora Zveze cerkvenih pevskih zborov pod vodstvom Edija Raceta in ob orgelski spremljavi Iztoka Cergola.

G. Jakomin je mašo pomenljivo daroval ne za svoj zlatomašniški jubilej, ampak za duhovne poklice. Med pridigo je bila poudarjena vloga kristjanov kot soli Zemlje: kristjani imajo namreč veliko nalogo, in sicer prikazati Boga skozi sebe. Kristusova zapuščina je življenje, ki se poraja še naprej, zlatomašnik Dušan Jakomin pa je v vseh teh desetletjih jemal Kristusa zares. Pred darovanjem so se zvrstili pozdravi in čestitke jubilantu. Le-teh je bilo izredno dosti in pričujejo o slavljenčevi priljubljenosti. V svojem govoru ob koncu maše se je zlatomašnik vsem zahvalil iz vsega srca, pri tem pa podčrtal svoje veselje, da je duhovnik. Slovesno mašo je sklenilo petje Zahvalne pesmi, priljubljene Hladnikove Marija skoz' življenje in priložnostne Zlatomašnik bod' pozdravljen. Množica se je po končani slovesnosti preselila na bližnje igrišče ob cerkvi, kjer je vladalo veselo in prijateljsko razpoloženje.

Slavljenec med delitvijo sv. obhajila na Slomškovi beatifikaciji v Mariboru

MILKO MATIČETOV JUBILANT

Marko Vuk

V petek, 10. septembra 1999, je dopolnil 80 let življenja znani primorski znanstvenik, etnolog, folklorist in dialektolog dr. Milko Matičetov. Slavljenec se je rodil v Koprivi na Krasu, malo semenišče s klasično gimnazijo je obiskoval v Gorici, nato pa je v Padovi študiral klasično in moderno filologijo. Od leta 1944 do 1945 je bil pri partizanih, po končani vojni pa se je naselil v Ljubljani, kjer se je najprej zaposlil v Etnografskem muzeju. Leta 1952 se je zaposlil pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani oz. pri njenem Inštitutu za slovensko narodopisje. Doktoriral je leta 1955 s študijo Sežgani in prerojeni človek.

Dr. Matičetov je večino svojega življenja preživel v Ljubljani, kjer si je tudi ustvaril družino; vseskozi je ostal zvest primorskim koreninam, saj je na njegova strokovna zanimanja že v mladosti vplival znani primorski duhovnik Virgil Šček, ki je leta 1937 v Avberu na Krasu ustanovil Dijaško družino, ilegalno združenje primorskih dijakov in študentov; njen član je postal tudi jubilar. Milko Matičetov je že v tem obdobju s svojimi prispevki sodeloval v ilegalnih listih, ki jih je izdajala primorska mladina. Že v predvojnih letih je prvič prišel v stik z Beneško Slovenijo in z Rezijani, to zanimanje je nato gojil vse življenje.

Znanstveni opus dr. Matičetova je osredotočen predvsem na slovensko zahodno ozemlje, zanimali pa so ga tudi Zgornja Savska dolina, Koroška, Prekmurje in Porabje. V slovenski javnosti je znan zlasti kot preučevalec ljudskega slovstva doline Rezije, kamor je zahajal več desetletij in kjer je zapisoval ter preučeval ljudske pesmi in pravljice. Bil je sourednik korpusa Slovenske ljudske pesmi I in II, z uredniškim prispevkom je sodeloval tudi pri prvi izdaji izbranega dela Stanka Vuka Zemlja na zahodu leta 1959 ter v slovenski in italijanski izdaji Vukovih Ljubezenskih pisem leta 1986.

Slavljenca dr. Matičetova odlikuje široko znanje, zlasti o posebnostih s slovenskega zahoda, kot so npr. jezikovne značilnosti, imena rož, živali, krajevna in ledinska imena. Odlikuje ga trdna narodna zavest ter skrb za pristnost slovenskega jezika, vendar ne v smislu zapiranja do sosedov, marveč v odprtosti do le-teh. Velike so zlasti njegove zasluge za krepitev kulturnih stikov s sosednjimi Furlani, prav tako za ovrednotenje rezijanskega narečja v različnih pojavnih oblikah.

100 LET SLOVENSKEGA KULTURNEGA DRUŠTVA LIPA IZ BAZOVICE

Ivan Žerjal

Od 15. do 19. septembra 1999 so v Bazovici stekle številne kulturne prireditve ob praznovanju 100-letnice domačega Slovenskega kulturnega društva Lipa. Tako so predstavili knjigo o zgodovini društva, ki jo je napisal Iztok Pečar, člani Mladinskega krožka Bazovica so uprizorili veseloigro Doktor Zavrtenik (tekst in režija Tatjana Turko), odprli so razstavo domačih ustvarjalcev, priredili nastop folklorne skupine Mandrač Telmont iz Kopra pa tudi zabavo za mlade. Višek praznovanja je prav gotovo predstavljala slovesna proslava, ki je bila v nedeljo, 19. septembra 1999, torej prav na dan, ko je v Mariboru papež Janez Pavel II. razglasil škofa Antona Martina Slomška za blaženega. Tudi škof Slomšek ima namreč posebno mesto v srcih Bazovcev, saj v tej kraški vasi že dolgo časa deluje Slomškov dom.

23. januarja 1899 je bilo namreč v Bazovici formalno ustanovljeno pevsko društvo Lipa (prvi občni zbor je bil 26. februarja istega leta), ki je bilo vse do današnjih dni nepogrešljiv dejavnik slovenskega kulturnega delovanja ter ohranitve in razvoja narodne identitete v tej znameniti kraški vasi. Petje je bilo v Bazovici prisotno sicer že prej, saj je bil bazovski zbor omenjen že leta 1870 ob nastopu na odprtju čitalnice v Boljuncu, pa tudi leta 1884 ob odprtju čitalnice v domači vasi. Društvo Lipa je nastalo iz celice, ki jo je predstavljal moški kvartet, ustanovljen okoli leta 1895. V njem so peli Andrej Grgič, Anton Čufar, Vinko Škerjanc ter pevovodja in duša skupine Hrabroslav Ražem, ki je postal tudi prvi pevovodja in predsednik Pevskega društva Lipa. Hrabroslav Ražem je pustil v zgodovini društva neizbrisno sled, ravno tako njegov sin Srečko, tudi dolgoletni pevovodja v Bazovici. Zbor je prepeval na cerkvenih in posvetnih slovesnostih, na političnih shodih. Društvo je priredilo tudi veliko število veselic, na katerih so zbirali potrebna sredstva, ki bi omogočala delovanje, nakup harmonija, notnega arhiva ipd. Kot se je zgodilo tudi za druga društva, je delovanje društva Lipa zamrlo med prvo svetovno vojno: moški so bili povečini na fronti, od koder se marsikdo ni vrnil (med temi tudi ustanovni član Vinko Škerjanc), ženski del zbora in nekateri moški pa so

pelj v cerkvi. Po končani vojni je nekaj let zgledalo, da bo društvo zadobilo novega zagona, a je italijanska država, v kateri je prišel na oblast fašizem, kot znano, kmalu zatrla vsako slovensko organizirano delovanje. Društvo Lipa je bilo razpuščeno 23. avgusta 1927. S tem pa dejavnost zbora ni zamrla, saj je nadaljevala s petjem v cerkvi in pod pretvezo učenja cerkvenih skladb je zbor na skrivaj dvakrat tendensko vadal tudi narodno petje. Napol javno je zbor Lipa nastopil že leta 1944, v času nemške okupacije, in sicer na veselici. Dokončno pa je društvo zadihalo po osvoboditvi leta 1945, ko se je iz Sežane vrnil pod fašizmom zaplenjeni društveni prapor (le-tega so razvili leta 1909, ob proslavi 10-letnice društva). Zbor je nato nastopal na najrazličnejših prireditvah in slovesnostih pod vodstvom najprej Srečka Ražma, nato pa še drugih dirigentov kot npr. Karla Boštjančiča, Ubalda Vrabca, Ivana Sancina, Stanka Zidariča, Hermana Antoniča in Evgena Prinčiča. V svoji dolgi zgodovini je zbor doživljal tako lepe kot grde trenutke, preživljal je tudi več kriz, ki pa so značilne za vsak pevski sestav in ki jim botrujejo najrazličnejši dejavniki. Tako je leta 1990 pevsko delovanje zamrlo, znova obudilo pa se je pred nekaj leti, točneje leta 1996, s prihodom novega župnika g. Žarka Škerlja, ki je pomenil za vas, kot je zapisano v knjigi o zgodovini društva, pravi kulturni preporod. S cerkvenimi in drugimi pevci se je zopet osnoval več kot 30-članski zbor Lipa, katerega vodstvo je prevzela mlada dirigentka prof. Tamara Ražem. Zbor goji cerkveno in posvetno petje in nastopa ob najrazličnejših priložnostih, na koncertih in revijah. Pod vodstvom prof. Xenie Brass je nastal Mladinski zbor Bazovica, v Slomškovem domu pa poje Otroški zbor Slomšek. Tako je pevška dejavnost še vedno temelj za kulturno delovanje v Bazovici (društvo prireja sicer tudi dramske predstave, predavanja in druga srečanja). Vseh ljudi, ki se ukvarjajo s petjem, je v tej kraški vasi približno sto.

Kot je na osrednji proslavi 19. septembra 1999 dejala današnja predsednica SKD Lipa Dora Žagar Ban, po stotih letih bazovsko društvo ne kaže znakov starosti ali utrujenosti, saj stoletnica ni končni cilj, ampak osnova za bodoče uspešno delovanje. Zato je treba društvu posvetiti pozornost s strani vseh vaščanov, zlasti najmlajših. Važna je udeležba čim večjega števila ljudi. Petje in ostale dejavnosti so tudi danes kot v preteklosti neprecenljivo narodnoobrambno sredstvo. Prizadevati si je treba za ohranitev kulturne dote iz preteklosti kot tudi tiste, ki se ustvarjajo v današnjem času. Društvo potrebuje tudi svežih moči, zato je treba verjeti v sposobnosti mladih in podpirati njihove pobude.

OB ŠTIRIDESETLETNICI SMRTI ŠKOFA DR. GREGORIJA ROŽMANA

Mariza Perat

Dne 16. novembra 1999 je minilo 40 let, odkar je v Clevelandu umrl dr. Gregorij Rožman, ljubljanski škof v izgnanstvu, ena največjih osebnosti slovenske medvojne in povojne zgodovine.

MLADOST, ŠOLANJE IN PRVA LETA SLUŽBOVANJA

Gregorij Rožman se je rodil 9. marca 1883 v vasi Dolinčiče v župniji Šmihel pri Pliberku kot zadnji izmed sedmih otrok trdne kmečke družine. Osnovno šolo je obiskoval v Šmihelu, nakar je odšel v Celovec, kjer je kot gojenec deškega semenišča - Marijanišča obiskoval gimnazijo. Po maturi je leta 1904 stopil v celovško bogoslovje in bil 21. julija 1907 posvečen v mašnika.

Po enem letu kaplanovanja v Borovljah so cerkveni predstojniki mladega duhovnika leta 1909 poslali v Aguštinej na Dunaj, da bi nadaljeval s študijem. Po treh letih je mladi Rožman tu dosegel doktorat iz bogoslovnih ved. Odšel je nato v deško semenišče v Celovec, kjer je postal prefekt. Leta 1920 pa je začel poučevati cerkveno pravo na bogoslovni fakulteti pravkar ustanovljene slovenske univerze v Ljubljani. Hkrati je bil tudi prefekt v ljubljanskem Marijanišču. Tudi v Ljubljani se je z vsem žarom svojega duhovniškega srca zavzel za mladino. Ustanavljal je dijaške Marijine kongregacije in postal duhovni asistent Orlovske zveze. Večkrat je nastopal kot govornik na orlovskih taborih in mladino navduševal za krščanske vrednote.

LJUBLJANSKI ŠKOF

Škofovsko posvečenje je dr. Gregorij Rožman prejel 14. julija 1929 v ljubljanski stolnici. Za svoje škofovsko geslo si je izbral besede: "Križa teža in plačilo". Zdi se, kot da je novi škof v teh besedah nakazal vso težko in trpljenja polno škofovsko pot, ki ga je čakala.

Škof Rožman je z gorečnostjo in modrostjo vodil vernike, ki so mu bili izročeni. Obiskoval je župnije, hodil po šolah in se vsestransko zanimal za versko življenje svojih škofljanov. Tudi kot škofu mu je bila najbolj

Škof Gregorij Rožman

pri srcu mladina, za katero nikoli ni štedil ne časa ne moči. Zelo se je tudi zanimal za misijone, deloval je za zedinjenje kristjanov in se zavzemal za Slomškovo in Baragovo beatifikacijo. Znana je tudi njegova velika zavzetost za pomoč zatiranim primorskim Slovencem pod fašizmom. Za njihove pravice je osebno posredoval tudi pri Piju XI. Leta 1939, tik pred vojno, je v Ljubljani sklical kongres Kristusa Kralja. Na njegovo željo so takrat v vsaki vasi in v vsakem zaselku postavili križ kot vidno znamenje, da je Kristus vladar slovenskega ljudstva.

Škof Rožman je rad poudarjal, da za narod ni dovolj delati; zanj je treba tudi moliti in se žrtvovati. Spomladi leta 1942 se je komunistično nasilje že začelo kazati. Po nekaterih krajih ljudje niso več smeli v cerkev, zato so duhovniki hodili od vasi do vasi ter spovedovali in obhajali vernike. Dne 30. maja 1943 je sredi vojne zmede škof Rožman v veliki prošnji procesiji posvetil slovenski narod Brezmadežnemu Srcu Marijinemu.

Vojna je prinesla s sabo vsestransko gorje. Škof je posredoval pri oblasteh in prosil za begunce in izgnance. Marsikomu je v tistih letih rešil življenje ne glede na njegovo politično ali versko prepričanje. Šlo mu je samo zato, da je pomagal bližnjemu. To so pozneje priznali tudi njegovi nasprotniki sami. Za internirance je posredoval tudi pri Svetem Sedežu in skušal tako omiliti njihovo težko usodo. Tudi mnoge vasi na Notranjskem med vojno niso bile požgane, ker je škof Rožman prosil Pija XII., naj pri fašističnih italijanskih oblasteh posreduje, da omenjenim vsem prizanesejo.

Komunistična oblast se je zavedala, da ima škof Rožman velik vpliv pri ljudstvu, zato ga je skušala na vse načine blatiti ter mu tako vzeti ugled. Obsodila ga je na smrt, ki naj bi se izvedla takoj, ko bi bilo vojne konec. To pa so zvedeli na celovški škofiji in so zato škofa Rožmana povabili, naj začasno pride v Celovec, ker bo tako imel tudi možnost, da bo preko zaveznikov mogel pomagati preganjanim duhovnikom svoje škofije. Tega mnenja so bili tudi škofovi kanoniki. Ko je škof Rožman v Celovcu uvidel, da svojim duhovnikom ne bo mogel pomagati, kot mu je bilo obljubljeno, se je takoj hotel vrniti v Ljubljano, a so mu to njegovi spremljevalci preprečili, saj so vedeli, da ga v Ljubljani čaka smrt. Tako je škof ostal v izgnanstvu, začasno vodstvo škofije pa je prevzel kanonik Anton Vovk.

Z odhodom iz Ljubljane se začne nova doba Rožmanove škofovske službe. V času od 5. maja 1945, ko je zapustil Ljubljano, pa do svoje smrti 16. novembra 1959 v Clevelandu, je kot potujoči škof in misijonar bil skoro neprestano na poti ter obiskoval vernike svoje škofije, ki so odšli v svet kot begunci in so bili raztepeni po vseh petih

kontinentih, tako da se ga je kmalu prijelo ime "škof petih kontinentov". To je doba neverjetne delavnosti, ki je od že priletnega in bolehnega škofa zahtevala silne napore in žrtve. Pomembno njegovo delo je bilo Baragovo semenišče v Buenos Airesu. Vzdrževanje tega semenišča je v glavnem slonelo prav na škofu Rožmanu. Zanj je daroval ves denar, ki so mu ga ponudili pri misijonih in duhovnih vajah, sredstva zanj pa je nabiral tudi pri slovenskih rojakih.

Morda ni vsem znano, da je škof dr. Gregorij Rožman tudi eden največjih dobrotnikov Katoliškega doma v Gorici. Ko je namreč odbor za gradnjo Doma leta 1953 iskal primeren prostor, kjer naj bi Dom stal, se je ponudila priložnost za nakup hiše in zemljišča na Drevoredu 20. septembra. Za nakup se je bilo treba odločiti takoj, toda denarja ni bilo. Gospodar je namreč zahteval 6.500.000 lir, odbor pa je na razpolago imel le 1.000.000 lir. Kot beremo v brošuri, ki je izšla leta 1972 ob 10-letnici Doma, se je odbor v tej veliki stiski obrnil po pomoč na rojake v ZDA. Pokrovitelj odbora, ki je zbiral denarna sredstva, je bil prav škof Rožman. Ta je v tiskovini, ki jo je odbor uporabljal pri nabiraju sredstev za Katoliški dom, napisal naslednje priporočilo:

"To prošnjo toplo priporočam Vaši darežljivosti. Podpiranje te akcije ima vse pogoje dobrega in, storjeno v milosti, zaslužnega dela pred Bogom. Gre za nujno narodno in versko zadevo. Goriški Slovenci so gospodarsko prešibki, da bi brez pomoči od drugod mogli doseči cilj, ki je zanje in za njihove potomce odločilne važnosti. S podporo, ki jo damo, storimo dejanje ljubezni do tistih bližnjih, ki so nam po veri in jeziku še posebno blizu, in tako spolnimo zapoved Gospodovo, On bo povrnil."

Mnogo je pri akciji pripomogel slovenski clevelandski dnevnik Ameriška domovina, ki je svoje bralce navduševal za pomoč pri nabirki. Denarna sredstva pa so zbirali tudi med slovenskimi izseljenci v Kanadi, Argentini in zahodni Evropi. Povsod so imeli tudi posebne odbore za omenjeno nabirko. Če bi odbor v Gorici takrat ne bil dobil posojila, ki ga je škof Rožman izprosil v Ameriki, bi zemljišča ne bi bil mogel kupiti in tako bi tudi do gradnje Katoliškega doma ne prišlo.

Tudi s tem dejanjem se je pokazala velika ljubezen škofa Rožmana do primorskih Slovencev ter pripravljenost jim pomagati, kar je dokazal že med fašizmom, ko se je boril za njihove zatirane pravice.

Goriški Slovenci so pozneje škofa Rožmana povabili, naj pride v Gorico in si ogleda Katoliški dom, pa mu čas tega ni dopuščal. Leta 1958, ko so zamejski Slovenci bili na romanju v Lurdu, so se škofu Rožmanu, ki je bil navzoč, še enkrat zahvalili za pomoč ter ga spet povabili v Gorico, pa mu je smrt že naslednje leto prekrizala načrte.

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V LETU 1999

Marko Tavčar

Goriška Mohorjeva družba s svojim delovanjem v sklopu Zadruga Goriška Mohorjeva predstavlja pomemben del založniške dejavnosti Slovencev v Italiji. Tudi v letu 1999 je skušala izpolnjevati poslanstvo, ki vodi mohorjanske delavce v duhu napotkov bl. škofa Antona Martina Slomška in vseh ostalih, ki so tudi v bolj hudih časih naše preteklosti verjeli v smisel tega dela in se trudili, da bi se med nami utrdila zvestoba krščanskim vrednotam, slovenstvu in demokratični družbeni ureditvi.

Za vsakotedensko prisotnost v širši javnosti skrbi Goriška Mohorjeva z izdajanjem tednika *Novi glas*, ki redno spremlja naše družbenopolitično, versko in cerkveno, kulturno ter narodno življenje v vseh njegovih odtenkih. Ta prisotnost nam sicer pomeni velik napor, a tudi zadoščenje, ker opažamo, da si je list pridobil veliko zvestih bralcev na obeh straneh meje. Izdajanje tednika *Novi glas* je torej za Goriško Mohorjevo pomembna postavka ne le v finančnem smislu, ampak predvsem na lestvici duhovnih vrednot, ki jih pri našem delu upoštevamo. Ni slučaj, da je Placuta, kot na splošno imenujemo naš sedež v Gorici, za Slovence v Italiji pravi simbol vztrajnega duhovnega boja proti narodni in kulturni, a tudi verski mlačnosti med nami.

KNJIŽNE IZDAJE

Svojim naročnikom je GMD tudi v minulem letu priskrbela redno knjižno zbirko, ki je kot vsako leto bila v njihovih rokah že prve dni meseca decembra in tako lahko postala lepo darilo za Miklavžev god ali Božič.

Koledar za leto 1999 je tudi tokrat uredil dolgoletni urednik dr. Jože Markuža, za opremo je poskrbel Igor Devetak, ilustracije kalendarkega dela pa prispeval Edi Žerjal. Na svojih 300 straneh je *Koledar* zaobjel veliko informacij zgodovinske, družboslovne in gospodarske narave, pa tudi izčrpna poročila o delovanju naših mladinskih organizacij, kulturnih društev in ustanov.

V zbirki naše Korenine je izšla knjiga *Domovina, kje si?* s podnaslovom *Zbornik ob 100-letnici rojstva Alberta Rejca (1899-1976)*. Zbor-

nik je uredil Branko Marušič in predstavlja že deveto zaporedno knjigo te zbirke, ki ostaja zvesta odkrivanju in poglobljanju naše polpretekle zgodovine. Opremil jo je Pavel Medvešček. Zbornik osvetljuje lik in delovanje Bertija Rejca, enega najvidnejših predstavnikov TIGRA. Urednik je poskrbel za temeljito uvodno študijo, v drugem delu pa zbral pričevanja o TIGRU Rejčeve žene Tatjane in prispevke s posveta v Tolminu ob 20-letnici Rejčeve smrti ter izdajo dopolnil še z izborom iz Rejčeve publicistike.

Predstavitve monografije Borisa Paternuja France Prešeren 1800-1849 v Državni knjižnici v Gorici. Z leve: Marko Tavčar, Lojzka Bratuž, avtor Boris Paternu in prevajalec Paolo Privitera.

Delo tržaškega pisatelja Borisa Pahorja *Pogled iz jamborovega koša* prinaša v štirih tematsko zaokroženih sklopih zbrane članke, eseje, govore, intervjuje in polemične zapise, ki so nastajali od začetka petdesetih let do danes. Narodni obstoj in kulturni ter družbeni razvoj slovenskega naroda v matični domovini, predvsem pa v zamejstvu, so rdeča nit teh avtorjevih zapisov. Gre za izbor izredno obsežnega tovrstnega Pahorjevega pisanja, ki ga je opravil in uredil Marko Tavčar, opremil pa Ivan Žerjal.

Knjižna zbirka je za leto 1999 poleg omenjenih knjig ponudila v branje zbirko lovskih črtic in slik iz narave Ivana Rudolfa z naslovom *Spev v nanoško jutro*. Avtor je te črtice pisal v glavnem za Radio Trst A v petdesetih letih, ko se je sicer že močno udejstvoval tako na časnikarski kot na politični ravni. Zbirko, ki bralcu nudi polno lepih izvirnih vtisov o živalskem svetu in ljudeh ter odpira neposreden stik z naravo, je s svojskimi živalskimi podobami ilustriral Jurij Mikuletič, opremil pa Franko Žerjal.

Izven redne zbirke je GMD poskrbela še za nekaj drugih izdaj. Izdaja italijanskega prevoda monografije Borisa Paternuja *France Prešeren 1800-1849* je predstavljala velik korak naše založbe za približanje slovenskega kulturnega sveta italijanskemu bralcu. Da je bil to pomemben korak je pokazala tako predstavitev Prešernove monografije, ki je bila v goriški državni knjižnici deležna velikega uspeha med italijansko publiko kot tudi ostale predstavitve tako v zamejstvu kot v Sloveniji. Zanimanje za slovenski jezik v italijanskem svetu je potrdila tudi nova izdaja slovnice Antona Kacina *Grammatica della lingua slovena*, ki je izšla pri naši založbi v jeseni 1998, v minulem poletju pa smo že morali poskrbeti za ponovni ponatis.

V počastitev spomina pred kratkim preminulega duhovnika in sodelavca Otmarja Črnilogarja je GMD predstavila bralcem drobno, a vsebinsko tehtno knjižico duhovnih razmišljanj *Stati in obstatu*, ki jih je pok. prof. Črnilogar prvotno namenil svojim sobratom na duhovnih vajah, prinašajo pa globlja duhovna razmišljanja o verskih in tudi širših življenjskih vprašanjih, saj jih je avtor pisal, ko mu je huda bolezen že začrtala življenjsko pot. Knjiga je doživela izjemen odziv in bila v dobrem mesecu tudi razprodana, zato je bilo potrebno čimprej poskrbeti za ponatis.

Sredi avgusta pa smo se poslovili tudi od drage sodelavke prof. Nade Pertot, ki je Goriški Mohorjevi družbi vrsto leto posvečala svoje sile, s svojo strokovnostjo spremljala naše delo ter nam bila marsikdaj v izredno oporo in pomoč.

V knjižni zbirki za leto 1998 je GMD izdala njen jezikovni priročnik *Pomagajmo si sami*, ki je tako v zamejstvu kot v Sloveniji naletel na izreden sprejem. Knjiga je tudi hitro pošla in je bilo zanjo še vedno veliko povpraševanja. Zato smo se pri Mohorjevi v počastitev spomina pok. sodelavke odločili za ponatis.

V lanskem poročilu GMD o izrednih publikacijah je bila nehoto izpuščena navedba, da je leta 1998 izšla knjižica Marize Perat Ob 90-letnici slovenske Marijine družbe v Gorici.

IZDAJE ZA NAJMLAJŠE

Goriška Mohorjeva izdaja tudi otroško revijo *Pastirček*, ki jo ureja katehet Marijan Markežič. Tudi v minulem letu je izšlo deset števil *Pastirčka*, ki so vsebinsko predvsem namenjene učencem osnovnih šol. Otroci radi sodelujejo z risbami in spisi ter pesmicami. *Pastirček* oskrbuje tudi svojo knjižno zbirko *Pastirčkova knjižnica* in je v minulem letu z izdajo pesmic sodelavke Ivanke Zavadlav *Tonček na luni* ponudil že 15. knjigo te zbirke. Knjigo so ilustrirali otroci zadnjega razreda

otročkega vrtca in prvega razreda osnovne šole v Štandrežu. V zadnjih letih se je prav to sodelovanje z otroškimi vrtci, osnovnimi šolami in srednjimi šolami izkazalo za izredno zanimivo in poučno.

To velja tudi za knjigo *Etko Mužetko - vrhovska ljudska pravljica*, ki jo je GMD izdala v zbirki Kolački v sodelovanju z osnovno šolo Vrh sv. Mihaela. Gre za širši projekt, ki so ga pod mentorstvom učiteljev izvedli vrhovski otroci z brskanjem po vrhovski ljudski zakladnici in s tem odkrili bogastvo vaške pripovedne tradicije, ki je v veliki meri še neraziskano. Otroci osnovne šole Vrh so besedilo sestavili po pripovedovanju starejše vaščanke in so knjigo tudi sami ilustrirali. Za knjižno obdelavo likovnega in tekstnega gradiva je skrbel Franko Žerjal.

Otroci osnovne šole Štandrež so oblikovali Pastirčkov večer s predstavitvijo pesniške zbirke Ivanke Zavadlav Tonček na luni, ki so jo tudi sami ilustrirali.

Pri Goriški Mohorjevi družbi smo z delom, ki je bilo opravljeno v letu 1999 zadovoljni, čerprav se zavedamo, da bi bilo mogoče še marsikaj izboljšati, predvsem pa poskrbeti za bolj raznoliko in pestro prisotnost v širši javnosti. Predstavitve in stiki, ki jih imamo z rednimi naročniki naših izdaj in drugimi bralci, kažejo, da še vlada zanimanje za knjige. Zlasti se ljudje zanimajo za domoznanske ali zgodovinske knjige. Spodbudno pa je, da doživljajo lep odziv in zanimanje tudi knjige za otroke.

V trenutku, ko to pišemo, se GMD pripravlja na redni občni zbor. Ta bo gotovo pomenil začetek novega obdobja v delovanju te najstarejše zamejske in sploh primorske kulturne ustanove, ki bo z izdajami za leto 2000 slavila 75-letnico izhajanja svojih knjižnih izdaj.

CELOVŠKA MOHORJEVA DRUŽBA V LETU 1999

Anton Koren

Na pragu novega tisočletja se ne moremo znebiti občutka, da gre z iztekajočim se milenijem h kraju pomembno obdobje in da nas z vstopom v novo tisočletje čakajo že novi izzivi. Slovenska narodna skupnost na Koroškem se vedno bolj krči in že se bliža kritični spodnji meji, ki je neobhodno potrebna za njeno funkcionalnost in preživetje, ko se še lahko pojmuje kot slovensko govoreča skupnost na avtohtonem dvojezičnem ozemlju.

Politični glas koroških Slovencev je postal tako na Koroškem kakor v Avstriji in žal tudi v Sloveniji zelo šibek. V medijih se deloma sploh ne pojavljamo več, če pa že, potem kvečjemu v negativnem kontekstu.

Celovška Mohorjeva je vedno znova opozarjala, da zgolj skrb za kulturo in folkloro ne bo preprečila asimilacije ter da je treba uskladiti pospeševanje kulture, politike in gospodarstva. Hitro napredujoča asimilacija ima močne posledice tudi za Mohorjevo in za obseg njenega delovanja. Zaradi asimilacije so možnosti našega delovanja vedno bolj omejene, zato smo prisiljeni tako na vzgojno-kulturnem kakor tudi na gospodarskem področju izvajati neljube ukrepe, kakršen je bil npr. zaprtje Modestovega doma.

Če izvzamem redke izjeme na zvezni in deželni ravni, se ne morem otrestiti vtisa, da bi avstrijske oblasti želele raje danes kakor jutri popolno asimilacijo koroških Slovencev. Kako drugače si lahko sicer razlagamo dejstvo, da oblasti kljub ustavno zajamčeni pravici na dvojezičnem ozemlju ne uredijo povsod dvojezičnih otroških vrtcev in ne postavijo dvojezičnih krajevnih tabel.

Temu pritisku na koroške Slovence Republika Slovenija žal ne nasprotuje dovolj odločno in se tudi ne zaveda dovolj svojega pomena, ki ga ima v bilateralnih odnosih z Avstrijo, še posebej, ko ta kar naprej zahteva zajamčene pravice za nemško narodno skupnost v Sloveniji. Kljub resoluciji slovenskega državnega zbora o krepitvi narodne skupnosti, sprejeti pred tremi leti, vse do danes vladi Republike Slovenije ni uspelo napraviti niti enega odločilnega koraka v prid gospodarskega sodelovanja z južno Koroško in krepitve slovenskega gospodarstva

v tem prostoru, ki bi v času močnih strukturnih sprememb omogočal krepitev obstoječih in ustanavljanje novih delovnih mest ter tako preprečil čedalje večje odseljevanje iz obrobnih krajev.

Če torej povzamemo dogajanja v iztekajočem se letu 1999, lahko zapišemo, da je bil osrednji ukrep Mohorjeve prav gotovo zaprtje Modestovega doma ter preselitev domovske dejavnosti v Slomškov dom. Z dijaškimi domovi se je Mohorjeva začela ukvarjati v petdesetih letih (leta 1953). Prav domovski prostori, ki jih je Mohorjeva družba dajala na voljo učencem in učenkam s podeželja, so bili zadostni temelj za ustanovitev in delovanje Zvezne gimnazije za Slovence, ki je svoja vrata odprla v šolskem letu 1956/57. V letih od 1975 do 1985 je Mohorjeva družba v svojih domovih skrbela za največje število dijakinj in dijakov - skupno jih je bilo okrog 250 poleg 100 študentov in študentk v visokošolskem domu Korotan.

Že leta 1989 pa so postali domovi naša največja skrb, saj sta zlasti dijaška domova prinašala letno skoraj dva milijona šilingov primanjkljaja, ki ga je Mohorjeva morala kriti z dohodki iz drugih panog in z najemanjem posojil. Zlasti v zadnjih petih letih pa so se razmere na področju domovske vzgoje dramatično spremenile: po petnajstih letih domovske dejavnosti v Modestovem domu je število prijav doseglo spodnjo mejo. V dom se je prijavilo le še 12 slovenskih dijakov, ki so hodili v Slovensko gimnazijo, in 24 dijakov (pretežno iz Slovenije), ki so obiskovali Dvojezično trgovsko akademijo. Da smo napolnili dom, smo morali sprejeti nemško govoreče dijake.

Modestov dom je v zadnjih letih povzročal letno že tri do štiri milijone šilingov izgube, ki jih je morala kljub podporam iz Avstrije in Slovenije pokriti Mohorjeva družba. Zato bi nadaljnje vodenje doma ogrozilo obstoj celotne Mohorjeve družbe.

S tem problemom se je odbor Mohorjeve družbe ukvarjal na številnih sejah in končno sprejel sklep, da poživi dijaško dejavnost v Slomškovem domu ter nadaljuje domovsko dejavnost izključno za slovensko govoreče dijakinje in dijake ob upoštevanju krščanskih vrednot in kvalitetne vzgoje. V dveh nadstropjih smo preuredili prostore za skupno 35 dijakinj in dijakov ter z zavetiščem razširili ponudbo za popoldansko oskrbo za dijakinje in dijake nižje stopnje gimnazije. Investicija nas je stala približno 1,5 milijona šilingov.

Obenem smo na našem sedežu omogočili nastanek Slovenskega mladinskega centra in uredili knjižnico z internetnim priključkom, ki je na voljo tudi v vsaki dijaški sobi. Koncentracija in razširitev mladinske dejavnosti bosta prav gotovo pomenili tudi okrepitev slo-

venskega življa v središču Celovca, obenem pa bo finančno breme za Mohorjevo družbo bistveno manjše in ga bomo zmogli.

Ljudska šola Mohorjeve je obhajala svojo 10-letnico. Pred desetimi leti se je Mohorjeva odločila, da vloži prošnjo za ustanovitev zasebne dvojezične ljudske šole sredi Celovca. Gledano nazaj je bila odločitev popolnoma pravilna in potrebna.

Resen pristop k realizaciji tega načrta je bil leta 1989 možen zato, ker smo imeli v naših domovih zaradi nazadovanja prijav dovolj ustreznih prostorov. To pa ni bil edini temelj uspeha. Uspešni smo bili tudi zato, ker so nas podprli starši, ki so vztrajali pri prijavi, čeprav jih je hotel deželni šolski svet s svojo prepovedjo šole - ki jo je moral kasneje umakniti - vznemiriti. Uspešni smo bili, ker je odbor Mohorjeve družbe kljub nasprotovanju škofije soglasno podprl ustanovitev. Uspešni smo bili tudi zato, ker smo v zadnjem trenutku poskrbeli za dobro vodstvo šole in hip pozneje za zgleden učiteljski kolegij.

Po deseterih letih lahko s ponosom ugotovim, da je doslej zapustilo našo šolo 150 učenk in učencev, ki so se skoraj brez izjeme vpisali v Slovensko gimnazijo. Prvi absolventi so konec šolskega leta 1998/99 že maturirali.

Po zaslugi ravnateljice Marice Hartmann-Tischler in njenega učiteljskega zbora si je Mohorjeva ljudska šola pridobila velik ugled. Dobršen del ugleda gre na račun posebnega učnega sistema: šola poučuje izmenično en dan slovensko in en dan nemško, in sicer v vseh razredih. Sistem se je obnesel tako dobro, da bi ga rada prevzela marsikatera javna šola, če bi ji to dovoljeval učni načrt.

Zavzetost celotnega učiteljskega zbora je izredna, dopolnjujejo pa jo še zunajšolske ponudbe in zavetišče. Naša šola je tako postala neke vrste elitna ustanova koroških Slovencev, ki živijo v glavnem mestu, in vseh Celovčanov, ki vidijo za svoje otroke v dvojezičnosti boljše življenjske in poklicne možnosti. Število tistih, ki se zavedajo, da živimo v skupni Evropi, je vedno večje.

S svojo najnovejšo elektronsko opremo v vseh razredih in z vsestransko povezavo po internetu spada naša šola na svoji šolski stopnji med najbolj opremljene in najbolj sodobne avstrijske šole. V doglednem času bo ena prvih virtualnih ljudskih šol, ki bo v prostoru Alpe-Jadran z drugimi šolami čezmejno povezana. V letu beatifikacije škofa Antona Martina Slomška, našega soustanovitelja, je to še poseben izziv.

Študentski dom Korotan na Dunaju pritegne vedno več študirajoče mladine tudi iz Slovenije ter vedno več gostov, ki obiskujejo Dunaj in se v slovenskem ambientu počutijo domače. Zaradi dodatnih pro-

storskih potreb smo vzeli v najem eno nadstropje klaretinskega doma Koper blizu Korotana. Ustanovitelju Korotana p. Ivanu Tomažiču smo se ob njegovi 80-letnici oddolžili s posebno spominsko ploščo. V domu samem se vrstijo predvsem kakovostne razstave slovenskih umetnikov, ki služijo predvsem promociji Slovenije in srečevanju Slovencev na Dunaju.

Tiskarna in knjigarna se uveljavljata bolj ali manj uspešno, saj sta prav ti dve stroki splošno v veliki krizi. Seveda so v rednih presledkih potrebni racionalizacijski ukrepi. Omeniti je treba, da bo nujno zaradi letnice 2000 v računalništvo investirati več kot milijon šilingov.

Založba bo tudi letos izdala okrog 60 knjig in učbenikov. Založniški višek je - kakor vsako leto - knjižni dar. V letošnjem knjižnem daru so še posebno zanimive večernice izpod peresa znanega avstrijskega pisatelja Mila Dora z naslovom *Strelj v Sarajevu*. Roman opisuje sarajevski atentat na avstrijskega prestolonaslednika junija 1914. Zanimiv knjižni načrt je založba uresničila letos spomladi, ko sta izšli dve zajetni knjigi z naslovom *Velike kulture sveta*. V teh knjigah mednarodni strokovnjaki na 1136 straneh predstavljajo osem velikih kultur, ki so odločilno oblikovale kulturni in politični razvoj človeštva; to so: Egipt, Helada, Rim, Bizanc, Kitajska, Japonska, stara Amerika in islam. Sicer pa je knjižni program naše založbe tudi letos pester, saj od otroških, mladinskih, znanstvenih, poljudnoznanstvenih, literarnih tja do šolskih knjig obsega skoraj vse knjižne zvrsti.

Svojo petdeseto obletnico izhajanja je praznovala Mohorjeva revija Družina in dom. Zaslužnega koroškega slovenskega pesnika in slikarja Gustava Januša smo ob njegovi 60-letnici počastili s štirijezično knjigo njegovih zgodnjih pesmi. Uspešne pa so bile tudi nekatere prireditve Mohorjeve založbe (skupno jih je vsako leto okrog 50); naj na tem mestu omenim predstavitev knjige Vasje Klavore *Škabrijel v Vojaško-zgodovinskem muzeju* (Heeresgeschichtliches Museum) na Dunaju, ki jo je obiskalo kar 400 ljudi. Novembra 1999 se bomo s simpozijem spomnili tudi našega pobudnika in soustanovitelja bl. Antona Martina Slomška.

Razglasitev škofa Antona Martina Slomška za blaženega smo počastili še s poživitvijo Slomškovega doma, z jubilejnim slavjem ob 10. obletnici ljudske šole ter s podaritvijo slike akademskega slikarja Valentina Omana *Homo mediterraneus* papežu Janezu Pavlu II. ob beatifikaciji Antona Martina Slomška.

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

Alenka Veber

Izteka se prvih 149 let zgodovine Mohorjeve družbe, ki je poleg mariborske škofije edina še živa in delujoča ustanova blaženega škofa Antona Martina Slomška. Dve svetovni vojni in z njima povezani dogodki so povzročili, da imamo danes tri Mohorjeve, tako kot živi glavina Slovencev v treh državah. Glavna dejavnost celjske Mohorjeve je še vedno, da izdaja koristne, dobre in poceni knjige, kot je ob njeni ustanovitvi naročil Slomšek. Dobro knjigo pa skušamo čedalje bolj povezovati tudi z živo besedo: s kulturnimi in izobraževalnimi prireditvami in dejavnostmi. V Mohorjevi knjigarni v Celju smo začeli enkrat mesečno prirejati kulturne večere, ki imajo lep odmev; na radiu Ognjišče se vsak četrtek ob 20.35 odpre Mohorjeva skrinja in iz nje se vsuje med poslušalce nekaj kulturnih biserov iz našega sedanjega ali preteklega življenja. Izpeljali smo tudi več literarnih natečajev in že tretjič seminar ali "delavnico" z naslovom *Kako približati naravo otrokom* (pod vodstvom Josepha Cornella).

November 1998: Med naročnike smo sredi novembra razposlali redno mohorsko knjižno zbirko 1998. Širši javnosti je bila nadrobneje predstavljena na tiskovni konferenci v Galeriji Družina v Ljubljani ter na kulturnem večeru v dvorani Celjskega doma; tam so poleg urednikov in avtorjev sodelovali še igralca Sonja Mlejnink in Janez Albrecht ter vokalni kvartet Svit.

Petdeseti obletnici sprejetja Splošne deklaracije o človekovih pravicah smo posvetili kar tri izdaje. Prva je bila knjiga dr. Jožeta Krašovca Pravičnost v Svetem pismu in evropski kulturi. Gre za slovenski prevod študije, ki je že pred desetimi leti v francoščini izšla v zbirki *Orbis biblicus et orientalis* založb Universitätsverlag, Freiburg v Švici, in Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen v Nemčiji. Pri predstavitvi v Galeriji Družina sta poleg pisca sodelovala še dr. Lovro Šturm, nekdanji predsednik Ustavnega sodišča RS, in dr. Anton Stres, predsednik komisije Pravičnost in mir ter prodekan Teološke fakultete v Ljubljani.

Z drugo iz te skupine knjig smo potrkali na številna srca: slovenska misijonska sestra Marija Sreš nam je v zbirki zgodb *Tam, kjer kesude cveto* podala svojo življenjsko izpoved. Avtorica že četrto stoletje deluje kot misijonarka v pokrajini Gudžerat v Indiji in skuša ženskam iz plem-

na Garasija pomagati do človeka vrednega življenja. Za te zgodbe je prejela nagrado Gudžeratske književne akademije.

Vsi tisti, ki jih francoski duhovnik v kavbojkah in usnjenem jopiču tudi pri nas navdihuje s čistostjo svoje človečnosti, s čistostjo duhovništva in vdanostjo Cerkvi, so se razveselili tretjega dela iz te skupine, prevoda knjige *Duhovnik pri barabah z ulice*. Pričevanje Guya Gilberta je zavzeto in močno, bralca zagrabi in ga sili v razmišljanje o sebi. Njegove knjige so ostra obsodba ravnanja udobno nameščenih ljudi.

O knjigi Zgodovina katoliške Cerkve so na predstavitvi spregovorili:
 dr. Janez Dular,
 dr. Metod Benedik,
 prof. Maximilian Liebmann in
 dr. Bogdan Kolar.

Konec novembra smo sodelovali na 14. slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu. Predstavljali smo večino knjig iz svojega novejšega založniškega programa. Na skupnem razstavnem prostoru smo se skupaj z drugimi slovenskimi katoliškimi založniki predstavili pod geslom *Na začetku je bila Beseda*. Na predstavitvenem srečanju smo posebno pozornost namenili najpomembnejšim dosežkom Mohorjeve v preteklem letu, predvsem zasnovi in začetnim zvezkom naših novih knjižnih zbirk (*Žerjavi*, *Prameni*, *Prosto plezanje*) in njihovim avtorjem.

DECEMBER '98. Ob izidu knjige *Logos v obrambo Resnice* (Izbrani spisi zgodnjih apologetov) smo v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa pripravili predstavitev tega dela in celotne knjižne zbirke Cerkveni očetje. Na predstavitvi so sodelovali urednik, prevajalci in drugi sodelavci zbirke.

Leto 1998 je bilo za Mohorjevo družbo izredno živahno. Poleg rednega dela smo v Celju odprli prenovljeno Mohorjevo knjigarno, v

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

Alenka Veber

Izteka se prvih 149 let zgodovine Mohorjeve družbe, ki je poleg mariborske škofije edina še živa in delujoča ustanova blaženega škofa Antona Martina Slomška. Dve svetovni vojni in z njima povezani dogodki so povzročili, da imamo danes tri Mohorjeve, tako kot živi glavina Slovencev v treh državah. Glavna dejavnost celjske Mohorjeve je še vedno, da izdaja koristne, dobre in poceni knjige, kot je ob njeni ustanovitvi naročil Slomšek. Dobro knjigo pa skušamo čedalje bolj povezovati tudi z živo besedo: s kulturnimi in izobraževalnimi prireditvami in dejavnostmi. V Mohorjevi knjigarni v Celju smo začeli enkrat mesečno prirejati kulturne večere, ki imajo lep odmev; na radiu Ognjišče se vsak četrtek ob 20.35 odpre Mohorjeva skrinja in iz nje se vsuje med poslušalce nekaj kulturnih biserov iz našega sedanjega ali preteklega življenja. Izpeljali smo tudi več literarnih natečajev in že tretjič seminar ali "delavnico" z naslovom *Kako približati naravo otrokom* (pod vodstvom Josepha Cornella).

November 1998: Med naročnike smo sredi novembra razposlali redno mohorsko knjižno zbirko 1998. Širši javnosti je bila nadrobneje predstavljena na tiskovni konferenci v Galeriji Družina v Ljubljani ter na kulturnem večeru v dvorani Celjskega doma; tam so poleg urednikov in avtorjev sodelovali še igralca Sonja Mlejnik in Janez Albrecht ter vokalni kvartet Svit.

Petdeseti obletnici sprejetja Splošne deklaracije o človekovih pravicah smo posvetili kar tri izdaje. Prva je bila knjiga dr. Jožeta Krašovca *Pravičnost v Svetem pismu in evropski kulturi*. Gre za slovenski prevod študije, ki je že pred desetimi leti v francoščini izšla v zbirki *Orbis biblicus et orientalis* založb Universitätsverlag, Freiburg v Švici, in Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen v Nemčiji. Pri predstavitvi v Galeriji Družina sta poleg pisca sodelovala še dr. Lovro Šturm, nekdanji predsednik Ustavnega sodišča RS, in dr. Anton Stres, predsednik komisije Pravičnost in mir ter prodekan Teološke fakultete v Ljubljani.

Z drugo iz te skupine knjig smo potrkali na številna srca: slovenska misijonska sestra Marija Sreš nam je v zbirki zgodb *Tam, kjer kesude cveto* podala svojo življenjsko izpoved. Avtorica že četrto stoletja deluje kot misijonarka v pokrajini Gudžerat v Indiji in skuša ženskam iz pleme-

na Garasija pomagati do človeka vrednega življenja. Za te zgodbe je prejela nagrado Gudžeratske književne akademije.

Vsi tisti, ki jih francoski duhovnik v kavbojkah in usnjenem jopiču tudi pri nas navdihuje s čistostjo svoje človečnosti, s čistostjo duhovništva in vdanostjo Cerkvi, so se razveselili tretjega dela iz te skupine, prevoda knjige *Duhovnik pri barabah z ulice*. Pričevanje Guya Gilberta je zavzeto in močno, bralca zagrabi in ga sili v razmišljanje o sebi. Njegove knjige so ostrá obsodba ravnanja udobno nameščenih ljudi.

O knjigi Zgodovina katoliške Cerkve so na predstavitvi spregovorili:
 dr. Janez Dular,
 dr. Metod Benedik,
 prof. Maximilian Liebmann in
 dr. Bogdan Kolar.

Konec novembra smo sodelovali na 14. slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu. Predstavljali smo večino knjig iz svojega novejšega založniškega programa. Na skupnem razstavnem prostoru smo se skupaj z drugimi slovenskimi katoliškimi založniki predstavili pod geslom *Na začetku je bila Beseda*. Na predstavitvenem srečanju smo posebno pozornost namenili najpomembnejšim dosežkom Mohorjeve v preteklem letu, predvsem zasnovi in začetnim zvezkom naših novih knjižnih zbirk (*Žerjavi*, *Prameni*, *Prosto plezanje*) in njihovim avtorjem.

DECEMBER '98. Ob izidu knjige *Logos v obrambo Resnice* (Izbrani spisi zgodnjih apologetov) smo v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa pripravili predstavitev tega dela in celotne knjižne zbirke Cerkveni očetje. Na predstavitvi so sodelovali urednik, prevajalci in drugi sodelavci zbirke.

Leto 1998 je bilo za Mohorjevo družbo izredno živahno. Poleg rednega dela smo v Celju odprli prenovljeno Mohorjevo knjigarno, v

Ljubljani pa smo preselili uredništvo v prenovljene prostore na Rešljevi 11. V tem letu smo izdali 73 knjig v skupni nakladi čez 330.000 izvodov. To je za približno 6% manj kot prejšnje leto. Nižji rezultat je posledica dodatnih stroškov in težav, povezanih z obnovo knjigarne in selitvijo uredništva, pa tudi čedalje večje konkurence na slovenskem knjižnem trgu.

JANUAR '99. Ob tednu zблиževanja med kristjani smo v Galeriji Družina predstavili knjigo Oliviera Clementa *Taizè - Življenju smisel*. Na predstavitvi so sodelovali prevajalka Tadeja Petrovčič, doc. dr. Bogdan Dolenc, Gorazd Kocijančič in Pavle Rak.

Naša Mohorjeva knjigarna v Celju čedalje bolj postaja eno od splošnejših kulturnih žarišč, v njej namreč potekajo razne prireditve. Tako je bil prvi kulturni večer v letu 1999 posvečen dr. Metki Klevišar. Pogovor je bil ubran na temo "Tudi umiranje je del življenja", izhodišče za pogovor pa je bila njena nova knjiga *Na poti vere, upanja, ljubezni*. Knjigo smo predstavili tudi v prostorih Slovenskega zdravniškega društva v Ljubljani.

FEBRUAR. Skupaj s Svetovnim slovenskim kongresom smo v Prešernovem mesecu pripravili kulturni večer. Poleg odprtja razstave primorskega slikarja Andreja Kosiča iz Gorice, obogatene s poezijo Jurija Paljka, je bila na sporedu temeljitejša predstavitev prvih dveh knjig iz naše nove knjižne zbirke Žerjavi: Ruda Jurčec, *Ljubljanski triptih*; Branko Rozman, *Obsodili so Kristusa*. Poleg ustvarjalcev zbirke so sodelovali tudi igralca Nina Valič in Gregor Čušin ter violončelist Milan Hudnik.

APRIL. April je bil zaznamovan s kulturnimi večeri in pogovori z misijonarko s. Marijo Sreš. Njena knjiga *Tam, kjer kesude cveto* je v novembru 1998 zbudila precej odmevov, saj noben zavesten kristjan ni mogel ostati neprizadet ob tako iskrenih, odkritih in upravičeno kritičnih stališčih do našega "evropskega" krščanstva. Tedaj se avtorica predstavitve ni mogla udeležiti, šele po veliki noči 1999 je lahko posvetila nekaj tednov pogovorom z bralci in radovednim vprašanjem. Posnela je več intervjujev z radijskimi hišami in s televizijo, odgovarjala na vprašanja vseh glavnih časopisov, svoje delo pa je predstavila tudi v centru Sinaj v Mariboru, v Mohorjevi knjigarni v Celju, v Galeriji Družina v Ljubljani ter v Murski Soboti.

V Kulturno-informacijskem centru Križanke smo predstavili dve knjigi: Harry Vincenzi *Zmorem, če hočem* in M. Shevack & J. Bemporad *Neumne in razumne o Bogu*. Prva knjiga je namenjena tistim številnim najstnikom našega časa, ki niso zdržali pritiskov in mamljivih

ponudb naše porabniške civilizacije in hočejo uspeli na hitro. Ne zdržijo na preizkušeni poti učenja in trdega dela, temveč skušajo priti do uspeha po bližnjici, čez drn in strn. S tem da skušajo *Prosto plezati v življenje* (to je ime zbirke), mimo ustaljenih načel in pravil, pogosto zaidejo v težave (neuspeh v šoli, mamila, nezaželena nosečnost), iz katerih si lahko pomagajo s to knjigo. Druga knjiga pa je plod posrečenega sodelovanja judovskega rabina in uspešnega pisca reklamnih besedil. Na nenavaden in izzivalen način nam predstavitelja temeljne pojme o Bogu; spodbujata nas k iskrenemu razmišljanju o našem osebnem razmerju do Boga, k razmišljanju, ki postane molitev pred Neubesedljivim.

MAJ. V prostorih Svetovnega slovenskega kongresa smo na kulturnem večeru predstavili roman Zorka Simčiča *Človek na obeh straneh stene*, eno najpomembnejših slovenskih proznih besedil po drugi svetovni vojni. Poleg pisatelja so sodelovali še akad. prof. dr. Jože Pogačnik (pisec spremne besede), prof. France Pibernik (urednik zbirke Žerjavi) in dramski igravec Janez Albreht. Na posebno povabilo tržaških Slovencev smo to predstavitev ponovili v Peterlinovi dvorani Društva slovenskih izobražencev v Trstu konec maja.

JUNIJ. V začetku junija smo v Galeriji Družina predstavili knjigo *Zgodovina katoliške Cerkve*. To je prevod visokošolskega učbenika ali priročnika za zgodovino, ki je kolektivno delo avstrijskih zgodovinarjev. Delo velja za enega najzanesljivejših modernih priročnikov in je doživelo v dobrih desetih letih od svojega nastanka že tri izdaje, prevedeno pa je že v italijanščino in španščino. Naša izdaja je obogatena z dodatnimi poglavji o zgodovini Cerkve na slovenskih tleh izpod peresa M. Benedika in I. Štuheca. O delu so spregovorili doc. dr. Bogdan Kolar, prof. dr. Metod Benedik ter prof. Maximilian Liebmann iz Gradca.

V prostorih Svetovnega slovenskega kongresa smo slovesno razglasili izid nagradnega razpisa Mohorjeve družbe Celje za umetniški roman ob desetletnici "slovenske pomladi" oziroma deseti obletnici osamosvojitve. Žirija je nagrado podelila pisatelju Alojzu Rebuli za roman *Rokopis za zahvalno nedeljo* ter Heleni Kos za roman *Skrivnost Sandre K*. Predstaviteljev nagrajencev je spremljal krajši umetniški spored.

Ob koncu meseca smo predstavili še dve knjigi iz zbirke Religiozna misel, ki smo ju že dolgo pričakovali. To sta prevoda del Nikolaja Berdjajeva *O človekovi zaslužjenosti in svobodi* ter Josefa Piepera *Resničnost in dobro - Kaj pomeni filozofirati*. O prvem je zbranim v Galeriji Družina spregovoril beograjski nadškof dr. Franc Perko, o drugem pa mag. Matija Ogrin, sodelavec Inštituta za literaturo pri SAZU.

EVROPA DANES IN JUTRI

Andrej Bratuž

Evropa je danes vedno bolj v ospredju kot politična in gospodarska ustanova. Prav v letu 1999 se je to še posebno pokazalo, saj smo imeli že pete neposredne evropske volitve, poleg tega pa se je tudi osnovala nova evropska komisija oz. vlada. Novi predsednik Evropske unije Romano Prodi, ki je bil sredi leta imenovan v soglasju vseh držav-članic petnajsterice, je nadomestil dosedanjega predsednika, Luksemburžana Jacquesa Santereja. Nova evropska vlada je sredi septembra 1999 prejela močno zaupnico v evropskem parlamentu v Strasburgu in bo lahko redno vladal v dobi svojega mandata, ki traja do leta 2004.

Naj še dodamo, da je Evropska komisija izvršni organ ali vlada EU. Njene pristojnosti so zelo močne, saj dejansko prav ta organ, ki ima sedež v Bruslju, vodi in usmerja celotno politiko unije. Danes imajo v evropski vladi posamezne države različna predstavništva, sicer po dva ali le po enega komisarja. Italija ima dve mesti (eden je sam predsednik Prodi, drugi pa že prejšnji komisar ekonomist Monti). Nekdanji italijanski drugi komisar Emma Bonino, katere radikalna skupina se je v evropskem parlamentu povezala v skupni poslanski skupini z znanim francoskim skrajnim desničarjem Le Penom, je torej izpadla. Vsak komisar ima določen resor ali več resorjev. Nova politična usmeritev komisije zagovarja med drugim tezo, da evropski ministri ne odvisijo od posameznih vlad držav članic in so tako kar se da neodvisni v svoji politični vlogi.

Politika Evropske unije se danes kaže v vedno večji odprtosti do srednje in vzhodne Evrope oz. njenih držav. To pa še ne pomeni, da se sedanji politični Evropi zelo mudi za sprejem novih članic. Res je med tem časom še veliko pridruženih članic (med katerimi je tudi Slovenija), ki čakajo na dokončni vstop v to veliko politično zvezo. Poleg Slovenije so na najboljši poti za vstop še Poljska, Češka, Madžarska in Estonija. Čakata pa tudi sredozemska otoka Ciper in Malta. Družba je torej zelo pestra, saj sega nekako od Baltskega morja mimo zlasti slovanske srednje Evrope tja do Sredozemlja na mejah z Afriko oz. Azijo. Kdaj bodo te države vstopile v EU, ni še popolnoma jasno. Vsekakor se govori o prvih petih letih novega tisočletja oz. stoletja. Pred vrati pa je seveda še več drugih držav, ki tudi kandidirajo.

rajo za vstop v politično Evropo. Čas bo pokazal, kdaj bo torej Evropska Unija res povezala skoraj ves stari kontinent.

Kaj pa Slovenija? Če pogledamo nekoliko v moderno zgodovino, je slovenski narod - podobno kot tudi mnogi drugi, zlasti slovanski - stoletja bil vključen v večje večnarodne države in s tem že nekako vajen takega sobivanja, čeprav seveda v neenakopravnem položaju. To je bila zlasti večstoletna habsburška monarhija, ki se je šele proti koncu svojega obstoja začela plaho spreminjati (Avstro-Ogrska) in malo pred razsulom že poznala tudi trialistične načrte z nekakim jugoslovanskim kraljestvom v sklopu cesarstva. To pa se ni uresničilo. V prvem povojnem času pa že lahko zabeležimo tudi med Slovenci prve omembe evropskega združevanja. Tako je npr. Bogo Grafenauer leta 1939 govoril o Panevropi, ki naj bi povezala evropske narode v federacijo držav. Res je tudi, da je ta ideja nastala sicer že skoraj kakih deset let prej, ko je grof Coudenhove-Kalergi ustanovil Panevropo, namreč društvo, ki si je zadalo podoben cilj. Sicer pa, ali niso že naši veliki duhovi preteklosti bili predhodniki vsak po svoje združene Evrope? Tako Trubar s svojim delom za slovensko knjigo na nemških tleh, Vodnik z občudovanjem Napoleonove Ilirije, Prešeren z duhom Zdravljice itd., da omenimo le naše najbolj značilne avtorje.

Kar pa zadeva današnje konkretno približevanje Evropski uniji s strani Republike Slovenije lahko le zatrdimo, da je že v marsičem izpolnila dolgo vrsto pogojev za vstop in poskrbela za ureditev svoje zakonodaje z zahtevami EU. Ni še vse urejeno in rešeno, vendar kaže, da bo šlo vse v redu in bo tako matična država med prvimi pridruženimi članicami, ki bodo po letu 2000 sprejete v ta mednarodni organizem. Naj še dodamo, da pričakuje Ljubljana sprejem v zvezo NATO, kjer so Varšava, Praga in Budimpešta že našle svoje mesto.

MANJŠINE V EVROPSKI UNIJI

Večkrat smo že pisali o vprašanju narodnih in jezikovnih manjšin v politični Evropi. Zlasti smo se zaustavili ob delovanju evropske manjšinske zveze ALÉ (Alliance Libre Européenne-Evropska svobodna zveza), ki je mnogo let prirejala uspešna zborovanja tako v evropskem parlamentu kot drugod po državah EU. Zadnje čase je njeno delovanje zamrznilo. Vsekakor pa so bila skoraj vsakoletna srečanja vedno lepa možnost za izmenjave misli in izkušenj posameznih manjšin znotraj Evropske unije. Pri tem so vedno sodelovali tudi številni manjšinski evropski poslanci.

Kakšno je danes manjšinsko vprašanje v Evropi? Problem je vedno živ in aktualen. V raznih državah EU se namreč še vedno bije boj za

osnovne pravice manjšin, od Francije do Italije, od Velike Britanije do Sredozemlja. V Italiji Slovenci še čakamo na zaščitni zakon, v Franciji so na pomlad veliko pisali o tem, da Pariz zaradi ustavnih določil ne more sprejeti znane Listine o zaščiti manjšinskih jezikov. Gotovo tudi kje drugje na tem področju še kaj šepa, vendar pa so npr. zlasti severne skandinavske dežele veliko bolj odprte za pravo manjšinsko zaščito.

Predvojni politični voditelj francoske narodne skupnosti v Dolini Aosta Emile Chanoux je kot mi Slovenci moral bojevati težak boj s fašizmom (sam je tudi padel kot njegova žrtev). Večkrat in rad je v svojih številnih spisih poudarjal sveto pravico do enakopravnosti in svobode jezika manjšin. Tako je med drugim lepo zapisal: "Svoboda jezika in veroizpoved sta osnovna pogoja za zaščito človekove osebnosti... Alpsko prebivalstvo je od vseh drugih najbolj trpelo zaradi političnega in upravnega centralizma italijanske države."

Upajmo, da bo duh teh besed tudi danes vodil politiko združene Evrope do narodnih manjšin.

Vladimir Kos

Košček Tokia pred Novim letom

Naj tu o koščku Tokia zapojem,
ob šestih v jutru, ki je zrak iz rož,
razcvelih na umirjeni jeseni
med lučkami na cesti v Hanzonóm.

Mostú svetilke svod oranž obkroža,
na tračnice pod mostom zлива soj,
ki v njem so padli listi počaščeni
in prvi hrup vozov je svetel ton.

Ob uri tej pogrebnih ni sprevodov.
Kočij poročnih ni (na pol odprtih).
Na cesti tej, ki vodi v Novo leto,
še vetru se nikamor ne mudí.

Nasmešek bled srebrí cement četrti,
kot da še kamni zeleneli bodo,
kot da biló je v noč ji razodeto -
- kot nam nekoč - , da so še čudeži.

VOLITVE IN SLOVENSKA MANJŠINA

Alojz Tul

EVROPSKE VOLITVE

Minulega 13. junija 1999 so bile v petnajstih državah članicah Evropske unije že pete neposredne volitve v evropski prlament z novim sedežem v Strasburgu. Prve tovrstne volitve so bile namreč leta 1979 in so se redno obnavljale vsakih pet let. Naj povemo, da evropski parlament sestavlja 626 poslancev sorazmerno porazdeljenih na posamezne države na podlagi števila prebivalstva. Italija tako izvoli 87 evropskih poslancev. Državno ozemlje je v ta namen porazdeljeno na pet volilnih okrožij (severozahodna Italija, severovzhodna Italija, srednja Italija, Južna Italija, Sicilija in Sardinija).

Naša dežela Furlanija-Juljska krajina spada v severovzhodno okrožje, ki zaobjema še Veneto, Tridentinsko-Gornje Poadižje in Emilijo-Romanjo. To okrožje izvoli sedem evropskih poslancev, kar pomeni, da je za njihovo izvolitev potrebnih več stotisoč glasov. Na osnovi teh razmerij je vnaprej izključena možnost, da bi majhne politične skupine, kot so narodne manjšine, same neposredno izvolile svojega predstavnika. Vendar zadevni italijanski volilni zakon predvideva, da nemška, francoska in slovenska manjšina lahko izvolijo svojega predstavnika v evropski parlament, če se predhodno uradno povežejo s kako vsedržavno listo in njihov kandidat zbere nad petdesetisoč osebnih preferenc. V takem primeru ima manjšinski kandidat pravico, da zasede zadnje mesto izvoljenih na listi, s katero je povezan. Te možnosti se je doslej uspešno poslužila Južnotirolska ljudska stranka nemške manjšine, ki brez posebnih težav osredotoči na svojega kandidata mnogo več kot petdesetisoč potrebnih osebnih preferenc. Zaradi manjše številčnosti francoske manjšine v Dolini Aoste in slovenske v Furlaniji-Juljski krajini ti dve manjšini ne bi mogli zbrati takšnega števila osebnih glasov, tudi če bi nastopili enotno. Zaradi tega sta tako rekoč prisiljeni nastopiti v drugačnih volilnih povezavah za politično vnovčenje svojih volilnih glasov.

MANJŠINSKA SOLIDARNOST

V tem smislu se stranka slovenske manjšine v Italiji Slovenska skupnost na evropskih volitvah že od leta 1979 povezuje s pripadniki dru-

gih manjšin in avtonomističnih gibanj v državi na temelju načela manjšinske solidarnosti. Tako se je za zadnje evropske volitve povežala z Južnotirolsko ljudsko stranko (SVP), ki se je s svoje strani v smislu volilnega zakona bila povežala z listo Prodijevih Demokratov, a je na

Michl Ebner

volitvah v celotnem okrožju nastopila s svojim volilnim znakom planike. Kandidat Slovenske skupnosti na listi Južnotirolske ljudske stranke je bil znani zgodovinar in univerzitetni profesor Jože Pirjevec, in sicer na drugem mestu, takoj za nosilcem Michlom Ebnerjem.

Volilni izidi so potrdili predvidevanja. Lista Demokratov v povezavi s SVP je v severovzhodnem okrožju izvolila dva evropska poslanca. Prvi je znani bivši sodnik Di Pietro, drugi pa Michl Ebner, ki je prejel nad stotisoč preferenc. Na temelju volilnega dogovora bo slednji v evropskem parlamentu politično zastopal tudi koristi slovenske manjšine v Italiji. Ob tem naj omenimo, da je za planiko v naši deželi volilo skoro štiri tisoč (3851) volivcev, kandidat prof. Pirjevec pa je prejel skoro dvatisoč petsto (2308) preferenc.

IZVOLITEV MITJE VOLČIČA

Na listi levih demokratov v severovzhodnem volilnem okrožju je kandidiral tudi Mitja Volčič, izvoljen leta 1996 v rimski senat po smrti Darka Bratine na listi Oljke, ki jo je podprla glavnina slovenskih političnih krogov. Za evropsko kandidaturo se je odločil brez dogovora s slovenskimi komponentami Oljke, zato njegova izvolitev v Evropski parlament (predvsem je znan v italijanskih medijih kot bivši urednik televizijskih poročil prve državne mreže) nima tiste politične teže, ki bi jo sicer imela, če bi bil kandidiral kot predstavnik Oljke. Vsekakor ima priložnost, da si v evropskih krogih ustvari podobo tudi kot odločen zagovornik manjšinskih pravic.

Mitja Volčič

SESTAVA NOVEGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Na osnovi volilnih izidov volitev z dne 13. junija 1999 je evropski parlament tako sestavljen: Nemčija 99 poslancev, Francija 87, Velika

Britanija 87, Italija 87, Španija 64, Holandska 31, Portugalska 25, Grčija 25, Belgija 25, Švedska 22, Avstrija 21, Finska 16, Danska 16, Irska 15, Luksemburg 6, skupno 626 poslancev.

KANDIDATURA VALDOSTANSKEGA POSLANCA CAVERIJA

V severozahodnem volilnem okrožju je na listi Federalizem v povezavi s Prodijevimi Demokrati kandidiral znani valdostanski poslanec Luciano Caveri, velik prijatelj naše manjšine, saj je v poslanski zbornici vložil skupni zakonski osnutek za njeno zaščito. Prejel je 28 tisoč osebnih preferenc od 50 tisoč potrebnih za neposredno izvolitev. Kljub temu je obstajala možnost, da bi prišel v novi evropski parlament, če bi se kandidat Antonio Di Pietro (nekdanji sodnik čistih rok), ki je bil izvoljen v treh okrožjih, odpovedal izvolitvi v severozahodnem okrožju. Po tej poti bi ga nasledil na osnovi prejetih preferenc poslanec Caveri. Tako bi se pridružil Ebnerju kot drugi manjšinski poslanec v evropskem parlamentu. Na žalost se to ni zgodilo, ker so pri vodstvu Demokratov v tem primeru prevladala druga merila.

Na zadnjih volitvah 13. junija 1999 si je v Italiji 19 strank in gibanj zagotovilo zastopstvo v obnovljenem evropskem parlamentu.

Naj pojasnimo, da so evropske volitve potekale po poročnem sistemu, zato so se jih udeležile tako številne liste pod starimi ali novimi imeni.

UPRAVNE VOLITVE 1999

OBČINSKE VOLITVE NA TRŽAŠKEM IN GORIŠKEM

Hkrati z evropskimi volitvami so bile 13. junija 1999 tudi upravne volitve za obnovitev številnih pokrajinskih in občinskih svetov v državi, med temi tudi v naši deželi. V pričujočem pregledu se bomo omejili na občinske volitve v okoliških občinah na Tržaškem in Goriškem ter deloma v Beneški Sloveniji.

Omenjene volitve so namreč bile v tako imenovanih slovenskih občinah tržaške in goriške pokrajine (Dolina, Repentabor, Zgonik, Doberdob, Sovodnje in Števerjan). V večini primerov je šlo za merjenje moči med koalicijo levo usmerjenih sil in Slovensko skupnostjo kot samostojno manjšinsko stranko. V občinah Repentabor in Zgonik so volilci potrdili dosedanje levičarsko upravno večino, Slovenska skupnost pa si je zagotovila glavnino opozicijskih mandatov. Svojevrsten je položaj v dolinski občini, kjer se je ponovila izkušnja nastopa širše koalicije strank in gibanj pod imenom Skupaj-Insieme. Glavni sestavni deli te koalicije so Slovenska skupnost, Levi demokrati in Komu-

nistična prenova, kar se odraža tudi v sestavi novega občinskega sveta in odbora. Za župana je bil potrjen Boris Pangerc.

Za podrobnejši prikaz razmerja med političnimi silami v omenjenih občinah na Tržaškem in Goriškem podajamo pregled volilnih izidov.

Občina Dolina: Skupaj-Insieme 2346 glasov, 69,8 odstotkov; Polo per S. Dorligo 415 (12,3); Fronte giuliano 357 (10,6); Severna liga 244 (7,3).

Izvoljeni: župan Boris Pangerc; svetovalci - Skupaj-Insieme: Sandy Klun (LD), Igor Tul (LD), Fulvia Premolin por. Zerjul (SSk), Michele di Donato (Zel), Sergio Mahnic (SSk), Maurizio Sigoni (KP), Tomaž Petaras (SSk), Mauro Zeriali (Žavljje), Christian Cociancich (LS), Barbara Mohorovičič (KP), Antonio Ghersinich (LD), Dario Ierin (KP); Polo per S. Dorligo: Giorgio Cesar (županski kandidat), Franco Majcen; Fronte giuliano: Silvana Mergiani por. Mondo (županski kandidat); Severna liga: Danilo Slokar (županski kandidat).

Občina Repentabor: Napredna lista 335 (59,9); Slovenska skupnost 129 (23,1); Polo per Monrupino 66 (11,8); Severna liga 24 (4,3); Julijska fronta 5 (0,9).

Izvoljeni: župan Aleksij Križman; svetovalci - Napredna lista: Pavel Colja, Dario Skabar, Ratko Gustin, Goran Succi, Karlo Grgic, Alberto Zenic, Roberto Dedenaro, Renata Slamic por. Cok; Slovenska skupnost: Andrej Škabar (županski kandidat), Igor Rozac, Nadja Maganja; Polo per Monrupino: Franco Guerra (županski kandidat).

Občina Zgonik: Skupaj-Insieme 803 (59,97); Slovenska skupnost 270 (21,2); Polo per Sgonico 194 (14,4); Severna liga 72 (5,4).

Izvoljeni: župan Mirko Sardo; svetovalci - Skupaj-Insieme: Rado Milic, Luciano Milic, Alenka Obad, Vladimir Budin, Sergio Persoglia, Alexander Pockaj, Christian Briscich, Paolo Cesen; Slovenska skupnost: Jožko Gruden (županski kandidat), Slavko Skerlj; Polo per Sgonico: Claudio La Magra (županski kandidat), Nicola Guarino.

Občina Sovodnje: Občinska enotnost 560 (46,6); Slovenska skupnost 344 (28,6); Skupaj za Sovodnje 299 (24,8).

Izvoljeni: župan Marko Petejan; svetovalci - Občinska enotnost: Carlo Tomsic, Alenka Florenin, Valentino Custrin, Eleonora Cijak, Walter Ferfolija, Leopold Devetak, Flavio Mosetti, Maurizio Juren; Slovenska skupnost: Julijan Ozbot (županski kandidat), Severino Klede (10); Skupaj za Sovodnje: Vladimir Klemše (županski kandidat), Ljubica Butkovič por. Francescotto.

Občina Doberdob: Občinska enotnost 588 (63,98); Slovenska skupnost 331 (36,2).

Izvoljeni: župan: Mario Lavrenčič; svetovalci - Občinska enotnost: Vlasta Jarc, Enrico Cecchini, Andrej Lakovic, Paolo Fumis, Marko Jarc, Damjan Nacini, Edvard Gergolet, Karol Frandolic; Slovenska skupnost: Martina Pahor por. Abrami (županski kandidat), Ivan Černic, Romina Pizzo, Dario Bertinazzi.

Občina Števerjan: Slovenska skupnost 326 (55,1); Občinska enotnost 251 (42,4); Nacionalno zavezništvo 15 (2,5).

Izvoljeni: župan Hadrijan Corsi; svetovalci - Slovenska skupnost: Marijan Drufovka, Anka Černic, Mirjam Dorni, Silvana Mrak, Franka Padovan, Robert Princic, Florijan Lango, Bogdan Ciglic; Občinska enotnost: Ivan Humar (županski kandidat), Damijan Štekar, Florijan Planišček, Silvan Cibini.

OBČINSKE VOLITVE V BENEČIJI IN DELNO V KANALSKI DOLINI

13. junija 1999 so bile v Benečiji poleg evropskih tudi občinske volitve in volitve za obnovitev pokrajinskega sveta v Vidmu. Na občinskih volitvah so se v glavnem pomerile liste krajevnega značaja, ki so jih oblikovale levosredinske oziroma desnosredinske politične sile. Večina slovensko osveščenih Benečanov se je opredelila za tako imenovane napredne občinske liste, na katerih so za župana in občinske predstavnike kandidirali poznani domači kandidati. Tovrstne liste so zmagale v Podbonescu (Pulfero), Špetru (S. Pietro al Natisono), Sovodnjah (Savogna), Srednjem (Stregna), Grmeku (Grimacco) in Tipani (Taipana). Posebej gre omeniti prodorno izvolitev znane kulturne delavke Brune Dorbolò za župana v občini Špeter, ki jo je dolgo let vodil znani benečanski rojak Firmino Marinič, ki je tokrat kandidiral in bil izvoljen za pokrajinskega svetovalca. Ni bil pa potrjen za župana v Reziji Luigi Paletti, čigar občinska uprava je precej pripomogla k splošnemu kulturnemu napredku Rezijanske doline.

V občini Naborjet (Malborghetto), kamor spadata tudi Ukve in Qvčja vas, je zmagala lista županskega kandidata Aleksandra Omana, ki je bil v prejšnji mandatni dobi podžupan. Poleg tega je znan domači kulturni delavec in zaveden slovenski rojak.

SLOVENIJA UTRJUJE SVOJO DEMOKRACIJO

Marjan Drobež

Predsednik države Milan Kučan s soprogo, predsednik slovenskega parlamenta Janez Podobnik ter predsednik Slovenske ljudske stranke Marjan Podobnik med množico na Slomškovi beatifikaciji v Mariboru

V Sloveniji so v letu 1999 potekali trije najpomembnejši procesi oziroma težnje, ki so se izražale v raznih oblikah, metodah in na mnogih področjih. Politične stranke, zastopane v državnem zboru so si z delovanjem poslancev prizadevale za nadaljni napredek države in družbe, za utrjevanje demokracije in za vrnitev Slovenije na evropsko prizorišče. Toda pri tem so politične stranke, to pa velja tudi za tiste, ki ni-

majo svojih poslancev v parlamentu, pretežno težile k izvajanju in ureničevanju lastnih interesov in ciljev, zaradi česar njihov delež za preobrazbo Slovenije ni bil vedno dovolj velik in prepričljiv.

Nadaljnji proces, ki je potekal letos v Sloveniji, pa so bili poizkusi nekdanjih političnih sil oz. iz njih izhajajočih vplivnih okolij v politiki, gospodarstvu, pa tudi v kulturi in na drugih področjih, da bi ohranili svoj vpliv, pozicije, predvsem pa finančne in vsakršne gmotne (materialne) koristi, ki so jim ostale iz prejšnjega političnega in ideološkega sistema.

V tekoči politiki, opredelitvah in ravnanjih pa so morale stranke in politika nasploh vendarle upoštevati duha globokih preobrazb, ki bodo zaradi zgodovinskih razlogov in sprememb, ki so se zgodile z odpravo komunizma oz. t.i. realnega socializma, potrebne tudi v Sloveniji. Mislimo pri tem na odpiranje države na območje Evropske unije, največje

povezave (integracije) v zgodovini naše celine. V javnosti postopno spoznavajo novosti in spremembe, ki jih bo treba uvesti pravzaprav na slehernem področju bivanja, življenja in delovanja, da bi tudi naša država dobila pravico do polnopravnega članstva v Evropski uniji.

Iz izhodišč, ki smo jih poizkušali določiti in utemeljiti, so izhajali tudi nekateri politični dogodki, predvsem tisti najpomembnejši v letu 1999. Največje razsežnosti in pomen sta imela obisk predsednika ZDA Billa Clintona v ponedeljek, 21. junija, in že drugi obisk svetega očeta v Sloveniji (Mariboru) v nedeljo, 19. septembra.

Ameriški predsednik je v govoru na Kongresnem trgu v Ljubljani dal priznanje osamosvojitvi Slovenije, utrjevanje demokracije v naši državi pa omenil kot zgled oziroma kot model, ki bi lahko veljal tudi za druge države na območju nekdanje Jugoslavije. Njegovo spodbujanje k demokraciji je zagotovo povečalo samozavest in voljo tistih političnih strank in s tem ogromne večine Slovencev in Slovenk, ki jim je demokracija poglobitna vzpodbuda in vizija za prihodnost.

Obisk papeža Janeza Pavla II. v Mariboru, kjer je škofa Antona Martina Slomška razglasil za blaženega, pa bo še za dolgo časa ohranil svojo aktualnost in pomen. Pri nas zagotovo nismo dovolj poznali Antona Martina Slomška tudi zaradi tega, ker je nekdanji režim njegovo podobo, zlasti pa Slomškovo delovanje in zavzetost za slovenski jezik, kulturo in sploh za razvoj slovenskega naroda, poizkušal izriniti iz zavesti ljudi. Lik škofa Antona Martina Slomška naj bi zato ostal čimbolj okrnjen in nespoznaven; tudi mu ni bila priznana vloga enega največjih utemeljiteljev samostojnosti in neodvisnosti slovenskega naroda. Kot da je poglavar katoliške Cerkve imel v mislih odlike mariborskega škofa, ko je v Mariboru v svoji homiliji ali nagovorih izrekel tudi naslednje misli in spoznanja: "On je bil mladika, ki je obrodila obilne sadove krščanske svetosti, visoke omike in ljubezni do domovine. Zvest in predan Cerkvi je Slomšek pokazal široko odprtost za ekumenizem in bil eden prvih, ki se je v Srednji Evropi zavzel za edinost kristjanov. Posnemajte ga zlasti vi, dragi mladi Slovenci: kakor on, tudi vi posvetite svoje mlade moči delu za nebeško kraljestvo in službi bratom."

Pomenljive so bile papeževe besede, izrečene v strpnem, a odločnem jeziku, o sedanjem položaju in poslanstvu Cerkve v Sloveniji: "Naj bo vaša prva in temeljna skrb evangelizirati, oznanjati vsem veselo novico o odrešenju v Kristusu. Pri tem se ne bojte zahtevati tiste svobode, ki je potrebna za opravljanje poslanstva Cerkve. Kolikor imajo kristjani kot državljani dolžnost prispevati k skupnemu dobremu celotne družbe, imajo kot verniki pravico, da njihove legitimne dejavnosti niso ovira-

ne," je v Mariboru dejal Janez Pavel II., očitno z željo po skladnejšem sodelovanju med Cerkvijo in državo v Sloveniji.

V Sloveniji so se tudi zaradi nasprotovanja in odporov sil in posameznikov iz t.i. elite prejšnje totalitarne družbe ohranila nekatera stanja, ki so v nasprotju z demokratično državo in njeno usmeritvijo. Cerkvji na primer ni priznana njena vloga v javnem življenju, posebej ne v šolah in sploh v izobraževanju, v javnih občilih, pa tudi glede pravice do vračila nepremičnin, last Cerkve, ki so ji bile v obdobju po drugi svetovni vojni zaplenjene. Na nerešene zadeve je v letu 1999 večkrat opozoril tudi ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode, toda njegova opozorila niso zalegla. Tudi ni bila izpolnjena napoved, da bo letos sklenjen prvi sporazum med slovensko Cerkvijo in Svetim sedežem o vlogi in delovanju katoliške Cerkve v Sloveniji. Ustrezna vladno-cerkvena mešana komisija se je sestala samo enkrat, njeno delo pa je, tako kaže, vsaj za nekaj časa zamrlo.

Pereč problem v Sloveniji pomenijo prilaščanja denarja in premoženja, ki se dogajajo ob preobrazbi t.i. družbene lastnine, ko ta dobiva pravega lastnika. Prilaščanje naj bi po nekaterih predvidevanjih in ocenah znašalo nad 85 milijard tolarjev. Pri tej bi se okoristili zlasti politični pomembneži in poslovni mogočnejši iz prejšnjega režima. O tem pa ni znano veliko podrobnosti, ki bi bile preverjene oziroma dokazane. Dejstvo pa je, da doslej še noben primer domnevnega prilaščanja družbenega premoženja ni prišel pred sodišče in da se niso uresničile besede podpredsednika vlade Marjana Podobnika, sicer tudi predsednika ene izmed parlamentarnih oz. vladnih preiskovalnih komisij, da bo ob odkrivanju posameznikov, ki so se okoristili s privatizacijo v Sloveniji, "frčalo perje."

Zelo počasi poteka tudi denacionalizacija, ko naj bi bilo posameznikom, pa rimskokatoliški Cerkvji in drugim ustanovam ali organizacijam vrnjeno premoženje, ki jim je bilo odvzeto v prejšnjem režimu. Stanje je na območju posameznih upravnih enot (te so organi državne uprave) različno, vendar velja, da je bilo doslej izpolnjenih kvečjemu do 40 odstotkov vlog oziroma zahtev za povrnitev premoženja. Zlasti očitno je nasprotovanje vračanja gozdov in druge odvzete imovine Cerkvji, tudi v Kopru in drugod v Slovenski Istri. Zelo razvidni so tudi poizkusi, da bi lastnikom odvzeto premoženje ne vrnili v naravi, ampak bi ga plačali v državnih obveznicah.

Med nadaljnji neresenimi vprašanji slovenske države, obravnavanimi letos, je sprava med udeleženci narodnoosvobodilnega boja in revolucije ter njihovimi nasprotniki med drugo svetovno vojno. Osta-

li smo edina država na območju nekdanjega socialističnega tabora, kjer oblast še ni povrnila dostojanstva in časti desetina tisočev ljudi, pobitih med drugo svetovno vojno ali pa po njej. Ti torej še nimajo pravice do spomina in državne počastitve, hkrati pa so v Sloveniji letos odkrili nekaj novih grobišč z žrtvami, med katerimi so bili tudi otroci, ženske in starejši ljudje. To kaže na grozljive razsežnosti medvojnih in povojnih pobojev, kar opozarja tudi na svojevrstno kršitev človekovih pravic, tako pravic umrlih kot tudi pravic sedanjih rodov slovenskega naroda.

Na nujnost sprave med Slovenci so tudi v letu 1999 zaman opozarjale Cerkev z ljubljanskim nadškofom in slovenskim metropolitom dr. Francem Rodetom na čelu ter organizacije civilne družbe. Med temi so bile najbolj dejavne Nova slovenska zaveza, ustanova Zbrani ob Lipi sprave, ki jo vodi odvetnik Stanislav Klep, ter tako imenovani Svobodni partizani pod vodstvom Ludvika Čanžeka. O pomenu in nujnosti sprave je v uvodu k slovenski izdaji *Črne knjige komunizma* pisal tudi njen prevajalec iz francoskega izvirnika Božidar Pahor. Spravi v Sloveniji je namenjeno precej prostora tudi v zborniku o kratki zgodovini totalitarizma pri nas, ki ga je izdala skupina zgodovinarjev, pisateljev in publicistov v okrilju mesečnika Nova revija. V tem delu avtorji analizirajo temno stran slovenskega povojnega obdobja: poboje, politične procese, represijo, strah in pogum, politično indoktrinacijo, pritiske in oportunističnost. V zborniku so zbrani še neobjavljeni dokumenti in fotografije, med drugimi tudi o pritiskih na Cerkev in zapiranjih duhovnikov.

V kroniki Slovenije v letu 1999 navajamo še dvoje pomembnih dogodkov. Gre za otvoritev nove zgradbe Škofijske gimnazije v Vipavi, ki bo omogočila sodobno oziroma nemoteno izvajanje vzgoje in izobraževanja v tem zavodu verskega in javnega značaja. Projekt so izvedli v razmeroma kratkem času, od 1. junija leta 1998 pa do 1. septembra leta 1999, ko se je v poslopju pričelo novo šolsko leto. Slavnostno pa so zgradbo, ki ima učilnice in druge prostore za 200 dijakov, odprli 11. septembra z blagoslovom koprškega škofa Metoda Piriha.

Drugi pomemben dogodek letošnjega leta je knjiga akademika in prof. Aleksandra Bajta, ki jo je izdala založba Mladinska knjiga v Ljubljani. V knjigi z naslovom *Bermanov dosje*, ki obsega kar 1345 strani in jo je avtor pisal 10 let, upošteva arhive in druge dokumente iz raznih virov, dokazuje, kako je bila narodnoosvobodilna vojna v Sloveniji zgolj pretveza in izgovor za komunistično revolucijo. Z njo je komunistična partija obračunala z resničnimi ali pa domnevnimi poli-

tičnimi nasprotniki v nekdanji Jugoslaviji, in tako tudi v Sloveniji, ter prevzela oblast. Pri tem je natančno izvajala model, ki ga je na svetovni ravni poskušal uvesti Stalin. Avtor knjige, ki je vzbudila veliko odmevov in ocen, meni, da je bilo milijon 700 tisoč žrtev druge svetovne vojne na območju Jugoslavije "nepotrebnih, ker bi tudi brez osvobodilnega boja in socialistične revolucije, brez ene same puške in brez žrtev dosegli isto - osvoboditev od fašizma in nacizma."

Slovinci so tudi razočarani zaradi stanja na raznih področjih, zlasti tistih, ki so za državljane najbolj pomembna. Pri nas država ni zagotovila sistema socialne družbe, kot to določa ustava. Zaradi tega je nastal sloj bogatašev, ki si svojih dobrin vsaj v večini niso ustvarili z delom, in sloj revežev. Revnih naj bi bilo kar okoli 30 odstotkov Slovencev in Slovenk. Med temi pa je kakih 10 odstotkov prebivalcev, ki živijo v tolikšnem pomanjkanju, da so vsak dan lačni in ne vedo, kaj jim je storiti, da bi lahko preživeli. Tudi je za demokratično državo liberalne usmeritve nevzdržno, da so med zaposlenimi tolikšne razlike v plačah. Direktorji nekaterih bank, državnih skladov, agencij in velikih javnih podjetij imajo do skoraj dva milijona tolarjev plače mesečno, mnogi delavci in uslužbenci v javnih in tudi zasebnih podjetjih pa se morajo preživljati s plačami, ki znašajo od 80.000 do kvečjemu 100.000 tolarjev na mesec.

Na vključitev v Evropsko unijo se v Sloveniji pripravljajo pravno, politično in psihološko. Aktivnosti in dejavnosti izvajajo na mnogih področjih in na raznih ravneh, od parlamenta in vlade pa do občin, pa seveda tudi gospodarstva in javnih služb, kakršna je npr. carina. Naša država je med kandidatkami za članstvo v Evropski uniji gospodarsko najuspešnejša, saj bruto domači proizvod na prebivalca v Sloveniji znaša že nad 10 tisoč ameriških dolarjev. Toda to je zgolj ekonomska prednost, ki bi ji morali dodati še druge dosežke. V državnem programu za prevzem pravnega reda EU je določeno, da bo morala Slovenija do konca leta 2002 sprejeti 240 novih zakonov in preko 600 podzakonskih aktov, ki bodo skladni z evropskim pravnim redom, merili in zahtevami. Tedaj, namreč leta 2002, pa naj bi bila Slovenija po raznih predvidevanjih sprejeta v polnopravno članstvo Evropske unije. Sprejem pa bo odvisen še od mnogih pogojev, ki pa so ob koncu leta 1999 povsem neznan. Eden takih očitnih pogojev je, da bo morala Slovenija do sprejema v evropsko integracijo rešiti vsa sporna vprašanja s sosednjimi državami. Takih spornih zadev je kar nekaj, do sprejema naše države v EU pa utegnejo nastati še nove.

SLOVENSKA ISTRA IN IZZIVI ČASA

Milan Gregorič

HITER RAZVOJ SLOVENSKE ISTRE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Po več kot desetih povojnih letih negotovosti glede usode Svobodnega tržaškega ozemlja in po hudem gospodarskem in demografskem potresu, ki ga je z eksodusom doživela bivša Cona B STO ob priključitvi k Jugoslaviji, je na začetku šestdesetih let stekel hiter proces gospodarskega razvoja in ponovne poselitve, ki ga je ob industriji in turizmu zaznamovala predvsem pomorska oz. pristaniška dejavnost z vsem, kar nosi s seboj (železnica, prevozna podjetja, špedicije, agencije idr.). Razvoj je bil tako hiter, da je presenetil celo njegove načrtovalce, saj je koprška Luka v nekaj desetletjih dohitela Trst in Reko, če odmislimo tekoče tovore. Sledila je krajša kriza v osemdesetih letih, ki je dosegla svoje dno ob razpadu Jugoslavije, vendar je ravno obalno področje med prvimi začelo dajati znake ponovne oživitve z doseganjem nadpovprečne stopnje razvoja. Med vzroki so prav gotovo tudi obmejna lega ter večja količina denarja, ki se preliva čez mejo v obliki italijanskih pokojnin, osebnih dohodkov več tisoč ljudi, ki dnevno odhajajo na tako ali drugačno delo v Italijo, kot tudi dohodkov, ki jih ob meji pušča več ali manj stalen pritok italijanskih turistov v Istro in Primorje. To namreč pospešuje ne samo razvoj drobnega gospodarstva in gostinstva, ampak posredno tudi trgovine, zavarovalništva, bank in končno, z rastjo prebivalstva, tudi šolstva, zdravstva in drugih spremljajočih dejavnosti. Ne nazadnje je delovala sproščujoče in mobilizacijsko tudi ustanovitev lastne države ob hkratni preobrazbi družbene lastnine, prehodu na tržno gospodarstvo, odpravi nedemokratskega sistema ter sprejetju evropskih norm demokracije in spoštovanja človeških pravic. Tako je Slovenska Istra danes tudi med redkimi področji v Sloveniji, ki še beležijo rast prebivalstva. Zaznamuje jo tudi vse bolj živahen kulturni utrip in odločna volja, da bi skupaj z ostalo Primorsko čimprej uresničili veliki sen naših prednikov, to je slovensko univerzo ob morju in se tudi na ta način rešili intelektualne otopelosti in zaostalosti. S tem bi se lahko na neki način tudi oddolžili Trstu in Gorici za vse, kar smo od njiju prejeli v preteklosti. In ob skorajšnjem padcu meja ter ponovni vzpostavitvi tesnih vezi med obema mestoma in njunim naravnim zaledjem je moč upati, da se bo njuno, od preteklih travm oslABLJENO

slovenstvo, spet opomoglo. Seveda spremljajo to rast tudi številni negativni pojavi kot npr. neskladen razvoj z zapostavljanjem podeželja, velika ekološka obremenitev priobalnega pasu, splošno onesnaževanje duha v smislu potrošniške mrzlice in vrednostnega osiromašenja družbe, ki se z vse večjo silovitostjo odraža predvsem na mladih, ki v občutku brezizhodnosti vse bolj segajo po omami in samouničevanju. Pojavi žal niso posebnost Slovenske Istre, saj se z njimi otepa tudi širša družba, ki zanje zaenkrat še ni našla primernega zdravila.

LUKA KOPER - LOKOMOTIVA RAZVOJA SLOVENSKE ISTRE IN SLOVENIJE

Svojo pomorsko usmerjenost smo Slovenci v novejšem času najprepričljiveje dokazali ravno z razvojem Slovenske Istre. Kopica zanesenjakov je namreč že v prvih povojnih desetletjih, ob velikih odporih Hrvaške in njenih botrov v zvezni upravi, s trmo in vztrajnostjo postavila temelje slovenskemu ladjarstvu (Splošna plovba Piran) in slovenskemu oknu v svet, to je Luki Koper. Ob njiju je sčasoma zrastle srednje in visoko pomorsko šolstvo, ki daje istrskim mestecem še poseben utrip in čar. Pomorska usmeritev se namreč prenaša naprej na mladi rod, zato ni čudno, da so na obali doživeli največji razmah ravno povodni športi, med katerimi je na prvem mestu predvsem jadralstvo.

Glavni vlečni konj pomorskega razvoja Slovenske Istre in Slovenije pa ostaja Luka Koper, ki združuje že take razvojne potenciale, ki pomembno določajo razvoj samega slovenskega gospodarstva. To spoznanje je dokončno prodrlo v razvojne programe države, saj je bila po dolgih desetletjih brezuspešnega prepričevanja, s skorajšnjo izgradnjo avtoceste Divača-Koper in drugega železniškega tira, končno dana prednost prometni osi Koper-Murska Sobota. V tesni povezavi z dejavnostjo Luke je tudi že začeta, a začasno ustavljena izgradnja velikega poslovnega centra Toncity v Kopru v režiji združenja avstralskih poslovnežev in pod vodstvom našega primorskega rojaka Zrima, ki naj bi dal streho okrog 200 različnim podjetjem.

SLOVENSKA UNIVERZA OB MORJU

Kljub različnim, politično obarvanim, neusklajenim in celo medsebojno konkurenčnim pobudam za ustanovitev tretje (Primorske) univerze, postaja le-ta počasi otipljiva stvarnost. Pri tem se uveljavlja koncept t.i. integrirane univerze v mestnih jedrih, ki naj bi ta izumirajoča jedra tudi ponovno oživila. Po ocenah pristojnih je njeno nastajanje trenutno nekje na tretjini poti. Danes namreč lahko naštejemo te Primorske visokošolske in raziskovalne ustanove: Fakulteta za pomorstvo in promet v Portorožu, koprška enota Pedagoške fakultete, Viso-

ka šola za hotelirstvo in turizem v Izoli, Visoka šola za management v Kopru in Novi Gorici, Visoka strokovna šola za podjetništvo v Portorožu, Fakulteta za znanost o okolju v Novi Gorici, Znanstveno raziskovalno središče v Kopru, Pomorska biološka postaja v Portorožu, Raziskovalni inštitut Ortopedske bolnišnice v Valdoltri in Primorski inštitut za naravoslovje in tehnologijo. Navedene visokošolske ustanove imajo trenutno okrog 4.400 študentov, od tega 2.300 rednih in 2.100 izrednih. Na noge pa se postavlja še Visoka šola za finance in trgovino ter Humanistična in družboslovna fakulteta. Slednja naj bi začela leta 2001 ter naj bi imela v popolnem sestavu okrog 400 študentov. Razvoj univerze ob morju je podprla tudi slovenska vlada z zagotovilom, da bo konkretno pripomogla, da se v obdobju desetih let univerza zaokroži in dokončno konstituirata. Tudi ta strateška odločitev Slovenije očitno ni vsem pogodu, kako naj bi si sicer razlagali čudno opozorilo iz bruseljskih pisarn, da naj bi namreč ta univerza ne bila potrebna. Opozorilo, ki ima po vsej verjetnosti svoje botre kje drugje.

KULTURNA PREBUJA ISTRE IN VRAČANJE K LASTNIM KORENINAM

Kulturna prebujanje, značilna predvsem za istrsko podeželje, se je začela že ob koncu sedemdesetih let s ponovnim odkritjem in ovrednotenjem, v krivično pozabo potisnjenih del istrskega Čedrmaca, duhovnika in pesnika Alojza Kocjančiča. Čutili smo, da se nam nekaj podira pod nogami, in pri iskanju novega smo se samodejno vračali k viru, kjer so stvari bolj čiste. In tu smo srečali njega, ki nas je nevsiljivo vabil k sebi: "Pridi brat, da odkrijem svoj zaklad, da ti povem, kako sem mlad, kako razkošno sem bogat." In njegov klic je segel v premnoga srca širom cele Slovenske Istre. Okrog njega se je začelo zbirati mlado in staro. Srečanja so nas duhovno povezala in iz njih se je rodil globlji proces kulturne prenovne. To je bilo opazno v številnih literarnih delih tega časa (Marjan Tomšič, Edelman Jurinčič idr.), v likovnih stvaritvah cele plejade umetnikov, ki so črpali svoj navdih iz istrstva ter iz številnih, na novo vzniklih celic civilne družbe, ki so vsaka po svoje bogatile to prenovno. Zato ni čudno, da je bila po Kocjančiču poimenovana nagrada, ki je bila v tem času ustanovljena za dajanje priznanj za posebne dosežke pri utrjevanju kulturne identitete Slovenske Istre. To je bil tudi čas, ko je s šmarske planote stopila v dolino neutrudna, pogumna in odločna Šavrinka Rožana Koštial in s svojim obsežnim etnološkim opusom, najprej ljubiteljskim in potem poklicnim, neizpodbitno dokazala, da ima tudi Slovenska Istra svojo kulturo, pa naj je bila doslej še tako neopazna in podcenjena. V tem času je sociologinja Leda Dobrinja, po dolgih letih brezuspešnega dopovedovanja, da je

vendarle treba storiti nekaj za ponovno oživitev in uveljavitev istrske kulturne zakladnice, kar goloroka zgrabila za plug, priredila svoj dom v Loparju v mali istrski kulturni hram in s svojim krogom somišljenikov zarezala globoko brazdo v kulturno prenavo podeželja. Ob številnih kulturnih prireditvah in srečanjih na njenem domu so se počasi rodili časopis Istrske teme, revija Brazde s trmuna, ki prinašajo v ta prostor povsem nova in sveža sporočila, kot tudi drugi številni načrti. Vrenje je zajelo tudi mesta, kjer so ena za drugim vznikale glasbene, kulturne in debatne skupine in društva ter nove revije (Istranova, Golobji vrt, Kulturni klub Istra, Klub krščanskih izobražencev, Društvo za oživitev mestnega jedra Capris iz Kopra, revija Fontana idr.), ki so pustile in še puščajo za seboj vidno sled.

OŽIVLJENI PRITISKI ITALIJE NA ISTRO IN NEKATERI ODZIVI NANJE

Kot je splošno znano, so se zarodki zla na istrskih tleh začeli že sredi prejšnjega stoletja z nastankom Kraljevine Italije in spremljajočim vzponom gibanja "Italia irredenta", ki je pozivalo k boju za osvoboditev "še neodrešenih ozemelj", in sicer najprej italijanskih izpod Avstro-Ogrske in potem še drugih, sosednih večnarodnostnih ali celo povsem neitalijanskih. Tako je Italija že ob koncu prejšnjega stoletja sprožila nad Istro tak raznarodovalni pritisk, da je tržaško-koprski škof mons. Juraj Dobrila vizionarsko opozoril, da se utegnejo nekega dne Slovenci in Hrvati dvigniti "na način, ki ne bo ugoden za Italijane", kar se je med drugo svetovno vojno dejansko tudi zgodilo. Travmatično doživljanje vzhodne meje pa se je potem zavleklo vse do današnjih dni. Italija se npr. ni nikoli do kraja sprijaznila s Pariškim mirovnim sporazumom (1947) in iz njega izvirajočo izgubo vzhodnih ozemelj, saj je že v nekaj tednih po njegovem podpisu uradno terjala njegovo revizijo. Tudi Londonske spomenice o soglasju (1954), s katero je bila *de facto* postavljena sedanja meja na Škofijah, si italijanske vlade ob neprestanem spogledovanju z desnico niso upale predložiti parlamentu v ratifikacijo. Italija tudi ni doživela svojega Nürnberga in sploh še ni kritično obračunala s svojo preteklostjo. In ob tako načrtno gojenem občutku krivičnega miru ni bilo težko nikoli do kraja poraženim iredentističnim silam vcepiti v glavo italijanske javnosti mit o neporavnanih krivicah ter jo počasi pripraviti na času in okoliščinam primerne oblike revanšizma. Svojo moč so te sile pokazale tudi ob sklenitvi Osiškega sporazuma (1975), ki je mejo na Škofijah zakoličil tudi *de iure*, ko so se pognale proti njemu s silovito propagandno kampanjo, pri čemer je zavračanje sporazuma potekalo pod različnimi okoljevarstvenimi, narodnoobrambnimi in drugimi gesli, čeprav je bilo skrito

bistvo spora prav v zavračanju meje. Kmalu zatem smo dočakali razpad Jugoslavije, ko se je tem silam naenkrat ponudila nepričakovana priložnost, da uresničijo vsaj del svojega sna, ter so tako sprožile prek uradnih institucij italijanske države in tudi v zakulisju svojo novo veliko ofenzivo. Tokrat pa ne več z bajoneti, marveč s pritiski in posegi, za katere so ocenile, da jih mednarodna skupnost še prenese. Kot npr.: diplomatska izsiljevanja; pravcata medijska agresija na bivšo Julijsko krajino, sofinancirana tudi s strani italijanske države; kupovanje duš prek velikodušnega podeljevanja pokojnin, zakona Boniver in zakona za obmejna področja; veliki projekt "odkupimo si ponovno Istro", v okviru katerega je Italija vsilila Sloveniji sporni Solanov kompromis; umetno sfabriciran in vsiljen ter proti slovenskim in hrvaškim interesom naperjen projekt istrske avtonomije in čezmejne regije, zloglasne fojbarske kampanje, kronane s Pitittovim procesom proti krivcem domnevnega genocida nad Italijani itn. In vse to se dogaja ob navidez urejenih meddržavnih odnosih in uspešnem gospodarskem sodelovanju, ki se tako in tako samodejno odvija po svoji poslovni logiki. Ob veliki inertnosti in pohlevnem sprejemanju teh pritiskov s strani slovenskega političnega in državnega vrha je na Primorskem in zlasti na Koprskem ljudem prekipelo. Ni bilo le naključje, da je v tem času vzniknilo društvo Tiger, ki si je ob zgodovinski rehabilitaciji gibanja in popravi krivic, storjenih njegovim članom, postavilo za cilj tudi gojitev rodoljubnih tradicij te organizacije in naslanjanje na lastne roke. V kratkem času se je društvo razmahnilo po celi Primorski, vključno z zamejstvom. Nastala so mnoga tigrovska dela in vzniknili številni spomeniki in spominska obeležja, brez rdeče zvezde. Na nove izzive časa se je odzvala tudi širša Primorska s poplavo literature, ki razgaljuje zločinskost fašizma kot tudi povojne in novejšje pritiske Italije na naš prostor (publikacije Krožka Virgil Šček, Goriške Mohorjeve družbe, Lipe Koper idr.). Ob Tigru so zrastle še druge celice civilne družbe z državotvorno in narodnoobrambno naravnostjo (Goriški forum, Mnenjsko gibanje za Slovensko Istro, Gibanje 23. december idr.). V samem Kopru pa se je skupina občanov odzvala na sprevržen odnos Italije do lastne preteklosti ter na cinizem Pitittovega sodnega procesa z lastno ovadbo proti italijanskim vojnim zločincem. Dogajanja tako kažejo, da bo moral sleherni rod ob tej meji kljub tako opevani demokratični Evropi, kar še naprej biti svoje boje in braniti svoje človeško dostojanstvo.

V SPOMIN PROF. NADI PERTOT

Marko Tavčar

Prof. Nada Pertot

Na dan sončnega mrka, 11. avgusta 1999, je v Nabrežini umrla Nada Pertot. Bila je priljubljena profesorica in v zadnjem desetletju neutrudna sodelavka Goriške Mohorjeve družbe, Radia Trst A in drugih kulturnih inštitucij. Na nabrežinsko pokopališče jo je 14. avgusta pospremila velika množica sorodnikov, prijateljev in šolnikov, bivših dijakov in znancev, ki so rajnico imeli radi in jo spoštovali. Rodila se je 9. februarja 1927 v Mariboru nabrežinskim staršem, ki so se kot številni drugi rojaki pred fašizmom umanili v Jugoslavijo. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskovala v Mariboru, nekaj časa pa tudi v Ljubljani, a takoj po vojni se je z družino vrnila na Tržaško in že leta 1946 je poučevala na osnovni šoli v Križu, istočasno pa študirala na tržaškem vseučilišču. Diplomirala je leta 1953 na Fakulteti za leposlovne vede. Izpopolnjevala se je tudi na slavistiki v Ljubljani, a to šele v kasnejših letih, ker je bila dolgo brez

italijanskega državljanstva in torej ni mogla preko meje.

Za Nado Pertot je bilo poučevanje materinščine več kot le poklic. V tem je videla smisel svojega življenja in kdor je imel srečo, da ga je učila, je gotovo ohranil v spominu predvsem žar in ljubezen, ki sta jo označevala. Pouk zanjo ni bil le posredovanje jezikovnega in literarnega znanja, ampak priložnost, da je tudi negovala srčno kulturo. Kot profesorica je več let poučevala na nižjih srednjih šolah na Opčinah, pri Sv. Jakobu in Sv. Ivanu, najdlje pa na Znanstvenem liceju France Prešeren, kjer je leta 1989 prevzela ravnateljstvo vse do upokojitve leta 1993.

Mirno lahko trdimo, da je bil napredek slovenske šole v zamejstvu njena glavna skrb. Zato je tudi napisala kar nekaj šolskih učbenikov. Leta 1979 je izšla antologija *Od antike do danes*, za prva dva razreda višjih srednjih šol, ki je doživela ponatis leta 1990, leta 1985 pa je izšla antologija za nižje srednje šole *Naše bogastvo* v treh knjigah s naslovi *Nekoč*, *Danes*, *Jutri*. Vse te knjige je izdal deželni šolski urad za Furlanijo Ju-

lijsko krajino. Prav zaradi te velike ljubezni do poučevanja je bila zelo vesela, ker ji je Ministrstvo za šolstvo Republike Slovenije oktobra 1998 podelilo priznanje za življenjsko delo na področju šolstva slovenske manjšine v Italiji. Tega se je veselila - kot je sama poudarila - predvsem, ker ji je nagrada, ki ji je bila podeljena, pomenila tudi priznanje ostalemu zamejskemu šolstvu, v katerem šolniki skušajo preseirati puste okvire strogega šolskega znanja in posredovati tudi druge, obče vrednote, kot so samostojnost mišljenja, ustvarjalnost, a tudi narodna zavest in človeška pokončnost.

Nado Pertot je zanimalo vse, kar posredno ali neposredno zadeva narodno stvar in obstoj v našem zamejskem prostoru. Leta in leta smo jo srečevali na vseh mogočih prireditvah, gledaliških predstavah in koncertih, predavanjih in predstavitev knjig. Pogosto pa je bila tudi sama protagonistka takih kulturnih srečanj, saj se ji ni zdelo zamalo pripraviti predavanje ali priložnostni govor, vezno besedilo ali predstavitev kake osebnosti ali knjige. S hvaležnostjo se spominjamo, kako rada je pomagala Slovenskemu pastoralnemu središču v Trstu in tudi vaškim društvom od Milj do Devina. Spominjamo se je, kako je večkrat spregovorila v Nabrežini. Zadnjič, ko je sodelovala pri predstavitvi zbornika *Nabrežina skozi čas*, za katerega je prispevala več člankov.

O vsem je rada imela svoje stališče, osebno mnenje. Ni se izogibala sodbam, večkrat je v svojih mnenjih šla proti toku. Svoje misli je po potrebi tudi javno izražala, tudi s pismi, ki jih je pošiljala zlasti Primorskemu dnevniku in drugim zamejskim listom. Zadnje, ki ga je poslala Novemu glasu iz zdravilišča v Avianu, je bilo drugačno. Prebrali smo ga in vsi, ki smo poznali Nado Pertot ter smo vedeli za njeno bolezen, smo se veselili in upali, da je s svojo močno naravo premagala bolezen "s hudim imenom" - kot je sama zapisala.

Nado Pertot je odlikovala velika delavnost. O tem pričajo njene antologije, strokovni članki, radijske oddaje o Kosovelu, ali o slovenščini itd. Sodelovala je pri Katoliškem glasu in Novem glasu. Za Goriško Mohorjevo družbo je veliko delala, zlasti po upokojitvi. Lektorirala in uredila je več knjig, naj omenimo le izbor del Milana Lipovca z naslovom *Cesta, reka in ljudje* in njen jezikovni priročnik *Pomagajmo si sami*, ki je pošel takoj po izidu l. 1997 in smo ga v njen spomin pred kratkim ponatisnili.

O Nadi Pertot lahko tudi rečemo, da je bila nekakšen svojevrsten uporni duh, poln nabrežinskega temperamenta, ki si je za najvišje načelo in imperativ v življenju postavila svojo vest. Tudi za ta zgled dosledne pokončne drže smo ji hvaležni!

HUBERT BERGANT - IN MEMORIAM

Marko Vuk

Glasbenik Hubert Bergant

Ob smrti vélikega glasbenika, orgelskega virtuozu Huberta Berganta se nam je nehote utrnila misel, da je vsako človeško življenje nepopovljivo, prav umetnostna ustvarjalnost pa je tista, ki presega čas in prostor in v človeško dojemanje smrti vnaša razsežnost večnostnega.

Predaleč bi nas zavedlo, če bi podrobno orisali življenjsko pot prof. H. Berganta, a je nujno, da navedemo vsaj glavne postaje. Rodil se je 13. novembra 1934 v Kamniku,

mestu, ki je s svojo bogato kulturno dediščino in izročilom odločilno vplivalo na njegova življenjska zanimanja. Še kot dijak je kmalu po drugi svetovni vojni prvič sedel za Milavčeve orgle v domači župnijski cerkvi na Šutni in odtlej ga ljubezen do tega instrumenta ni več zapustila. Svoje glasbeno znanje je izpopolnil na Akademiji za glasbo v Ljubljani, kjer je diplomiral pri prof. Rančigaju, postdiplomski študij pa je opravil na Dunaju pri profesorjih Heillerju in Haselboecku. Na Filozofski fakulteti ljubljanske Univerze je doštudiral tudi umetnostno zgodovino.

Leta 1964 ga je življenjska pot zanesla na Primorsko, kjer je na novogoriški gimnaziji poučeval umetnostno vzgojo, svoje pedagoško poslanstvo je opravljal tudi na Glasbeni šoli v Šempetru in na Orgelski šoli v Novi Gorici. Svoje napore pa je v veliki meri usmerjal v Ljubljano, kjer je na Akademiji za glasbo postal profesor za orgle in tako v svoji visokošolski karieri vzgojil številen rod mladih organistov. Močno je bil povezan tudi z zamejstvom, tako s poučevanjem kot tudi koncertiranjem.

Njegova koncertna dejavnost, doma in v tujini, je bila izredno intenzivna, saj je z neverjetno življenjsko energijo uresničil na stotine koncertov, od slavnih stolnic in koncertnih dvoran pa do preprostejših župnijskih cerkva in podružnic. Svoje obiskovanje cerkva z dragoceni-

mi orgelskimi instrumenti je doživiljal celovito, saj je kot umetnostni zgodovinar občutljivo zaznaval tudi njihove likovne vrednote. Nepozabni bodo ostali njegovi monumentalni ciklusi Bachove glasbe, zlasti na začetku glasbene kariere, interpretiral pa je tudi ostala stilna obdobja, renesanso, klasicizem, romantiko in moderne smeri 20. stoletja. Koncertno se je udeleževal tudi na čembalu. S prejšnjo sestavo Slovenskega okteta je izvedel na desetine koncertov vokalno-instrumentalnega značaja. V ušesih pa nam še vedno zvenijo tudi njegove orgelske improvizacije, v katerih je izkazoval smisel za sodobni orgelski zvok in je v njih hkrati do vrhuncev sprostil svojo ustvarjalno domišljijo. Ni čudno zato, da je imel tudi izreden smisel za sodobno slikarstvo, še posebej abstraktno, ki je v svojem izrazu na nek način sorodno čisti instrumentalni glasbi, ko človekovemu očesu oz. ušesu govorijo prvine, ki v nas vzbujajo predvsem duhovna občutja. Odtod njegove tehtne kritike Komelovega ali Pergarjevega slikarstva.

Kot izreden poznavalec orgel, njihovega zgodovinskega razvoja in tehnično-zvočnih značilnosti, je po drugi svetovni vojni, v časih, ki temu instrumentu niso bili vedno naklonjeni, začel pisati organološke članke in razprave ter zlasti opozarjati na pomen še ohranjenih historičnih instrumentov. Udeleževal se je tudi kot glasbeni publicist ter je svoje članke in razprave s področja glasbe, zlasti orgelske, strnil tudi v samostojni knjigi (*Ob orglah*, Nova Gorica 1996). Njegov orgelski poustvarjalni opus je trajno ohranjen na dveh gramofonskih ploščah. Žal pa ni dočkal izida svoje knjige *Umetnostna zgodovina je še vedno zgodovina duha*, ki bo vključevala njegove umetnostnozgodovinske spise in likovne kritike. Leta 1998 je namreč težko zbolel, dokler je mogel, je še bil aktiven, umrl pa je v šempetrski bolnišnici 19. januarja 1999.

Profesorjevi zemeljski ostanki počivajo na Sveti gori, v našem kulturnem spominu pa bo trajno ostal njegov plemenit značaj, univerzalno znanje ter predanost vsemu lepemu in resnično duhovnemu.

VINKU BELIČIČU V SPOMIN

*Drago Štoka**Pisatelj Vinko Beličič*

O Vinku Beličiču kot pesniku, pisatelju, esejistu, slavistu in profesorju je bilo in bo seveda še toliko napisanega in izrečenega, da ni v mojem namenu temu kaj dodajati, tudi zaradi tega, ker nisem k temu poklican, še manj pa pristojen. Rad bi se pokojnega Vinka Beličiča tu spomnil kot prijatelja, kot prijetnega sobesednika, kot globoko čutečega in občutljivega človeka.

Po nedeljski maši smo imeli običaj, da smo šli v sedmih na kavo

in prijateljski enourni klepet v domačo gostilno na Opčinah. Omizju, katerega smo sestavljali tudi že pokojni Vinko Suhadolc, Mitja Bitežnik, Aleksij Pregarc, Livij Valenčič, Robert Petaros, jaz in Beličič, je bil nedvomno duša prav on, Vinko Beličič. Iskren v pogovoru, globok v dialogu, živa enciklopedija, kar je zadevalo ne samo svet literature, ampak tudi zgodovine, zemljepisa, splošne izobrazbe, politike in njenege zamotanega sveta, je bil prav on. O slovenskih ustvarjalcih, pesnikih in pisateljih, od Trubarja do današnjih dni, je znal malodane vse: od rojstnih podatkov do posamičnih verzov in celih kitic. Človeka s takim spominom, s takim izostrenim čutom za dobro in manj dobro, za lepo in nelepo, za globoko in plehko nisem pa najbrž tudi ne bom več srečal v svojem življenju.

Drugo, kar mi ob še svežem grobu Vinka Beličiča hodi na misel, pa je tudi tole: njegov izostren čut za krivico in pravico, za resnico in laž. Hodil je vzravnano navzven in prav tak je bil navznoter. Težko je v svojih sodbah prišel do puhlih kompromisov. Brez katarze ni bilo človeka, ideje, prepričanja, ki bi jih zagovarjal, ko je šlo za podlost, tepanje resnice in pravice, ko je šlo celo za zločin ali brezmejno gorje, ki je bilo na en ali drug način storjeno na primer v medvojnem ali povojnem času na slovenskih tleh, od Kolpe do Drave in Soče.

Vinko Beličič je bil človek značaja. Te vrline, te čudovite človeške kreposti, vse preveč zanemarjene in dane v kot, ni mnogo na Slovenskem. Ljudi, ki so čez noč menjali prepričanje, tudi ideološko in politično, tako po letu 1945 kot po letu osamosvojitve Slovenije, ni maral blizu, ni jih rad jemal v svet svoje resnice.

Beličič pa mi da mnogo misliti tudi kot "manjšinec", kot temu napak pravimo Slovenci, ki živimo izven meja matične domovine, samim sebi. Bil je zares in popoln "manjšinec". Potem ko je po štiridesetih letih bivanja v Italiji končno le dobil državljanstvo te države, potem ko se je že vdal, da tega civilnega statusa ne bo nikdar dosegel, je bil zadovoljen, da vsaj popolno tuje telo ni bil več v tej državi. On, ki je bil povsod "manjšinec". Kot sestavni kulturni del naše zamejske stvarnosti, je bil "manjšinec". Tak je bil tudi v cerkvi, kjer smo slovenski verniki nedvomno v veliki manjšini napram laičnemu in ateističnemu svetu našega zamejskega ljudstva. "Manjšinec" je bil kot iskren demokrat, ki mu je bil svet ideološke in politične diktature nekaj povsem nedoumljivega in zato tudi slabega. Bil je končno "manjšinec" tudi do pisateljskega sveta v osrednji Sloveniji. Bil je vesel, ko so mu domači sorojaki v Beli krajini, po osamosvojitvi Slovenije, podelili priznanje častnega meščanstva, toda pesniški in pisateljski vrh je do njega ostal skoroda brezbrizen. Svet pesnikov, pisateljev, akademikov iz Slovenije, ki je takorekoč pripravljen prihiteti na vsako slavnostno kosilo ali večerjo, doma ali na tujem, je to zadržanje do Vinka Beličiča, pesnika zamejca, manjšinca, pokazal tudi na njegovem pogrebu: z blestočo odsotnostjo namreč.

Vinko Beličič bi se najbrž ob tem nekoliko grenko nasmehnil, a bi obenem šel z naglim korakom dalje, na svojo kraško gmajno, v bližine in daljave, v objem idealov in vrednot, za katere je točno vedel in katerim je ostal zvest od prvega do svojega zadnjega diha: neomajno slovenstvo, brezkompromisna demokratičnost, globina krščanskih vrednot, večnost etičnih in estetskih načel.

Kot tak mi bo ostal v spominu, kot tak bo ostal zapisan v srcih nas vseh, ki smo ga poznali in cenili tudi kot človeka.

V našo literarno zgodovino, tisto zgodovino, ki zaobjema ves slovenski ustvarjalni, kulturni in literarni del, pa se je Vinko Beličič že zapisal za vse večne čase in to ne kot zamejski pesnik, ampak kot Pesnik, slovenski Pesnik!

PROF. ČRNILOGARJU V SPOMIN

Jurij Paljk

Prof. Otmar Črnilogar

V četrtek, 29. aprila letos, smo se v Podragi v Vipavski dolini, kjer je bil župnik, poslovili od gospoda Otmarja Črnilogarja, ki je bil profesor klasičnih jezikov, prevajalec Svetega pisma in predvsem pa zgleden duhovnik. G. Otmar Črnilogar je umrl po hudi in dolgotrajni neozdravljivi bolezni v torek, 27. aprila letos.

Prof. Otmar Črnilogar se je rodil 15. novembra leta 1931 v Šebreljah, kjer je pri gospodu župniku Ivanu Rejcu tudi opravil prvi razred gimnazije kar doma v Šebreljah. Za zgled sta mu bila dva duhovnika in sicer omenjeni g. Rejec in g. Slavko Podobnik. Odločil se je za semenišče in po gimnaziji v Gorici, Idriji in Pazinu je odšel na Teološko fakulteto v Ljubljano in 29. junija leta 1957 je bil posvečen v duhovnika v Ljubljani. Po novi maši je bil dve leti župnijski upravitelj na Marijinem Celju, nakar ga je leta 1959 takratni apostolski administrator kopr-

ske škofije msgr. Toroš poklical za vikarja v Vipavo in mu naročil, naj začne poučevati klasične jezike in filozofijo v Malem semenišču v Vipavi. Pokojni g. Otmar Črnilogar se je takoj zavedel svojega pomanjkljivega znanja klasičnih jezikov in je zato na ljubljanski univerzi diplomiral iz grščine in latinščine, obenem pa poučeval in bil vedno dejaven kot duhovnik. Študije je zaključil v rednem roku in sicer leta 1964.

Leta 1967 so g. Otmarja Črnilogarja imenovali za župnika v Podragi, kjer je ostal do prezgodnje smrti. V Podragi je najprej obnovil cerkev in župnišče, veliko svojih moči pa je posvetil tudi ureditvi vasi, pokopališča, bil je dejaven tudi pri planinskem društvu Vipava, pri katerem je bil nekaj let tudi predsednik. Od leta 1971 do leta 1975 pa je bil tajnik Celjske Mohorjeve družbe. Bil je med prvimi, ki so pristopili k petnajstletnemu garaškemu delu prevajanja Svetega pisma in sam je večkrat rad povedal, da je bilo prav prevajanje Svetega pisma njegovo najbolj plodno in najlepše življenjsko obdobje. S tržaškim pisateljem Alojzom Rebulo sta najprej za nov slovenski prevod evange-

lijev prevedla pisma sv. Pavla, ko pa so prevajali Staro zavezo, je g. Otmar Črnilogar prevedel Sirahovo knjigo in Knjigo modrosti; obe knjigi sta tudi izšli pri koprskem Ognjišču in doživeli med bralci velik uspeh. Latinščino in grški jezik je poučeval vrsto let tudi na teološki fakulteti v Ljubljani; na vipavski škofijski gimnaziji, v kar se je malo semenišče po osamosvojitvi Slovenije preimenovalo, pa je poučeval do prezgodnje smrti.

Zelo težko bi našteli vsa predavanja, radijske nastope, radijske oddaje, pridige, ki jih je prof. Črnilogar imel v javnosti. Dijaki Malega semenišča iz Vipave se ga bomo vedno spominjali kot odličnega profesorja, ki je bil strog in zahteven, a vedno pravičen in pri razlagah zelo jasen. Kar pa je na nas mlade, ki smo šli skozi "njegovo" šolo, najbolj vplivalo, je bila njegova poštenost in pripadnost delu, točnost, izjemen posluš za lepoto slovenskega jezika in tiha predanost duhovniškemu poklicu, katerega je zgledno opravljal vse življenje in ga vedno postavljaj na prvo mesto, saj je rad povedal, da ga včasih sprašujejo, kaj je po poklicu in ali se čuti bolj profesorja ali bolj duhovnika. "Vedno jim odgovorim, da sem Otmar Črnilogar, duhovnik," je odgovarjal prof. Črnilogar, ki je imel veliko prijateljev v slovenskem svetu izobražencev.

Pokojni prof. Otmar Črnilogar je bil navezan na Slovence, ki živimo v Italiji, saj je velikokrat predaval pri nas, bil pa je tudi redni sodelavec Novega glasa, v katerem je objavil vrsto svojih predavanj in tudi duhovne vaje za duhovnike ljubljanske nadškofije z naslovom *Stati in obstati*, za katere ga je bil naprosil ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar tik pred svojo upokojitvijo. V teh zapisih, ki so po njegovi smrti izšli v knjižni izdaji z naslovom *Stati in obstati* pri Goriški Mohorjevi družbi v Gorici, je prof. Otmar strnil dejansko vse svoje znanje v lep, čist, preprost, a zato nič manj svetel in prepričljiv jezik, katerega je vedno učil in tudi sam negoval. Lahko rečemo, da je knjiga *Stati in obstati*, ki je izšla že v ponatisu, ena najlepših knjig o duhovnosti, ki je pri nas izšla v zadnjem času. Iz zapisov prof. Črnilogarja sije vera v Jezusa Kristusa in prepričanost v Vstajenje, a tudi zaveza slovenstvu in slovenskim koreninam, poštenju in pokončni drži krščanskega izobraženca, kar je vse življenje g. Črnilogar tudi bil.

Koprski škof msgr. Metod Pirih je na pogrebni maši med svojim nagovorom takole zaključil svoje lepe besede v slovo g. Črnilogarju: "G. Otmar se je vrnil k svojemu Stvarniku. Naj posreduje in moli za nas. Mi pa nadaljujmo njegovo delo, dokler Gospod tudi nas ne pokliče na 'Božji Triglav'."

GOSPODU SILVU ŠULIGOJU V SPOMIN

Robert Petaros

G. Šuligoj med učenci pri Sv. Jakobu v šolskem letu 1974/75

Bil je temperamentna, povsem svojevrstna, samorasla, tudi samosvoja, a plemenita osebnost. Imel je budno oko in široko odprto srce za vse; bil je poln toplega, dobrohotnega vedrega humorja in iskrenega duha, hkrati pa zelo preprost in skromen, vedno dobre volje in sproščen kljub bolezni, ki ga je nenehno mučila in ki jo je vdano prenašal, pripravljen pomagati vsem, ki so potrebovali njegove duhovne, spodbudne in prepričevalne prijateljske besede ali tudi vsakdanje, stvarne pomoči. Predvsem in nadvsem pa je bil služabnik božji, duhovnik, ki je oznanjal vero, zaupanje v Boga in bližnjega, ljubezen in mir.

Silvo Šuligoj se je rodil 30. julija 1929 v Ročinju; spadal je v tisto generacijo Primorcev, ki niso bili deležni šolanja v materinem jeziku, kar ga je globoko prizadelo. Po vojni se je zaradi drugačnega nasilja, tudi fizičnega ("naši" so ga komaj 16-letnega tako pretepli, da je nosil posledice vse življenje), umaknil v Italijo, študiral v semenišču v Macerati, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1960 in nekaj let deloval kot dušni pastir in škofov tajnik v tej škofiji; tu se je posvečal predvsem mladini v okviru mladinskih središč in oratorijev. V Trst je bil premeščen (na lastno željo) leta 1964; deloval je najprej pri Sv. Alojziju, leta 1968 pa je bil dodeljen kot kaplan za slovenske vernike v župnijo sv. Jakoba. Kaj kmalu se je vživel v to mestno četrt, spoznal njene probleme in stiske ljudi, predvsem socialne, posebno pa njene značilnosti in bogato slovensko kulturno in narodno preteklost in žilavost slovenskega človeka ter se neutrudno lotil dela in si prizadeval, da bi v čim večji meri omilil medsebojne (med Slovenci samimi ter med Slovenci in verniki drugega jezika) razprtije, saj je venomer navajal odlomek iz Apostolskih del, kjer stoji zapisano: *Bili pa so v Jeruzalemu ljudje vsakega naroda pod nebom... Vsi so strmeli in se čudili ter govorili: Glejte, ali niso vsi ti (apostoli namreč), ki govore, Galilejci? Kako da mi slišimo*

vsak svoj jezik, v katerem smo se rodili...? (Apd, 2,5-8). V svesti si Kristusovih besed pa je ponavljal tistim, ki ga niso mogli ali hoteli razumeti: "*Pojdite in učite vse narode, krščujte jih v imenu...*" (Mt 28,19), mar le v italijanščini...?!" jih je spraševal in jih postavljajl v precep... ter bil pogosto deležen ponižanja in pomilovanja, češ...

Več let je skrbel tudi za slovenske vernike v Žavljah in pri svoji dušnopastirski skrbi pomagal povsod, kjer je bilo potrebno, ne glede na birokratske ali hierarhične omejitve in župnijske meje. Poučeval je tudi verouk na raznih slovenskih in italijanskih šolah in se brez uspeha z učitelji in starši trudil, da bi v Žavljah (miljska občina) odprli slovenski vrtec, ko je bilo za to več ko dovolj otrok.

Bil je tudi med pobudniki in soustanovitelji Šentjakobskega kulturnega društva, to je Doma, kakor ga imenujemo, in v katerem se še danes v lastnih prostorih zbirajo slovenski verniki Sv. Jakoba, kamor pa zahajajo in so dobrodošli vsi, ki dobro mislijo. Še posebno pa je znal vanj privabljeti mlade, da se ne bi potepali po ulicah, in otroke, od najmlajših iz otroškega vrta do srednješolcev. Njegov predsednik je bil od ustanovitve (1970) do leta 1983.

Bil je pobudnik za ustanovitev Društva staršev na osnovni šoli pri Sv. Jakobu, ki je bila po njegovem prizadevanju (razhajanj o izbiri imena je bilo nič koliko) poimenovana po Josipu Ribičiču. V zborniku *Sv. Jakob, Zgodovinski razgledi po življenju Slovencev v tržaškem delavskem okraju*, ki je izšel ob poimenovanju, je objavil daljši spis *Župnija in njena vloga v življenju Slovencev pri Sv. Jakobu*, v katerem je še posebej podčrtal prizadevanja Slovencev tega mestnega predela za svoje pravice od ustanovitve župnije do njegovih dni.

Napisal je tudi več priložnostnih člankov o verskem in narodnostnem življenju Slovencev v Trstu.

Že leta 1977 pa se je moral zaradi poslabšanja že slabega zdravja odpovedati skrbi za svoje vernike in se predčasno upokojiti. Odtlej je občasno pomagal, kjer je le mogel. Kmalu pa je moral opustiti vsako delo, a skoraj do svoje smrti 30. septembra 1999 se je zanimal za probleme in težave svojih ljudi in celotne slovenske narodnostne skupnosti.

CELSE MACOR, GLASNIK STRPNOSTI IN KULTURNEGA ZBLIŽEVANJA

Lojzka Bratuž

Furlanski pesnik Celso Macor

Goriška kultura je s Celsom Macorjem izgubila eno vodilnih osebnosti. Njegov lik in delo zelo jasno osvetljuje zbornik, ki je izšel ob prvi obletnici njegove smrti in v katerem so prijatelji in sodelavci zbrali odlomke iz njegovih spisov. Besedila so urejena po tematskih sklopih, ki pričajo o dejavnosti in ustvarjalnosti ter o bogatem miselnem svetu tega goriškega kulturnika.

Furlanski pesnik, pisatelj in esejist se je rodil v Versi blizu Romansa ob Soči leta 1925. Živel je v Ločniku pri Gorici in služboval na goriški občini, kjer je vodil tiskovni urad. Nekaj časa je bil pokrajinski svetovalec. Urejeval je revijo Iniziativa isontina in glasilo italijanskega alpinskega kluba CAI. Bil je med odgovornimi v uredništvu škofijskega tednika Voce isontina. Za vse omenjene publikacije je redno pisal tehtne član-

ke in vsakovrstna poročila. Umrli je 28. novembra 1998.

Macor je bil zelo razgledan v literaturi in je tudi sam literarno ustvarjal. Med njegovimi furlanskimi deli sta zbirki proznih besedil *I vôi dal petarôs* (Taščičine oči) iz leta 1986, *Tiara* (Zemlja) z letnico 1991, leta 1996 pa je izšel izbor njegovih pesmi z naslovom *Fucs di Belen* (Belenovi ognji). Pisal je literarne eseje, recenzije literarnih del in antologij, tudi slovenskih. Napisal je uvod k zbirki pesmi Ljubke Šorli v italijanskem prevodu (*Canti spezzati*, Braitan 1994). Treba je omeniti njegove zgodovinopisne študije in raznovrstne spise o Goriški in Furlaniji, o njenem okolju, preteklosti, kulturi itn. Macor je bil velik ljubitelj narave in še posebej gora. O tem pričajo npr. njegovi prispevki o Juliusu Kugyju, o Valentinu Staniču, zlasti pa njegova knjiga o Soči, ki je tik pred njegovo smrtjo ponovno izšla, tokrat z naslo-

vom *Aesontius*, z besedilom v italijanščini, slovenščini in angleščini. Postumno je izšla prav tako imenitno opremljena knjiga *Il volo con l'aquila* (Let z orlom).

V tedniku *Voce isontina* je Macor o Božiču rad objavljaj, poleg italijanskega, furlanskega in včasih nemškega literarnega besedila tudi kako slovensko pesem, in sicer v izvorniku in v prevodu. Večkrat je povabil kakega Slovenca, da napiše za revijo Iniziativa isontina študijo ali članek o slovenski kulturi. Takšne in podobne stike s slovenskim kulturnim svetom je Macor začel vzpostavljati že pred desetletji, ko razmere še niso bile tako ugodne kot danes. Tedaj je vsakršna oblika zблиževanja zahtevala precejšnjo mero odločnosti in poguma. Macorjev zgled je k podobnim pobudam, predvsem pa k podobni duhovni naravnosti pritegnil še nekaj drugih italijanskih izobražencev in kulturnikov, tako da se je proces odpiranja do slovenske kulture vendarle pričel in se potem tudi razvijal.

Celso Macor je bil zelo razgledan, izredno plemenitega duha, odprt v pogledih in stikih, kar je blagodejno vplivalo na kulturne razmere v našem prostoru. Pristna in globoka ljubezen do lastnega jezika in zvestoba lastnim koreninam sta mu vseskozi omogočali, da je spoštoval jezik in kulturo bližnjega. Omogočali sta mu tudi številne in plodne stike s slovenskim svetom, tu in onstran državne meje. Bil je pozoren in občutljiv sogovornik, vedno pripravljen sodelovati pri skupnih pobudah. Raznorodnosti in večjezičnosti ni pojmoval kot oviro za mirno sožitje, temveč kot bogastvo in prednost. Veroval je v človeške in krščanske vrednote, po njih uravnaval svoje življenje in o njih pričal. Spominjali se ga bomo kot iskrenega prijatelja naše narodnostne skupnosti.

SLIKAR IN GLASBENI ORGANIZATOR STANKO BIRSA

Martin Jevnikar

Slikar Stanko Birsa

Rodil se je 3. januarja 1912 v Trstu gostilničarju Francu in Rozaliji Rener iz Štjaka, umrl v Trstu 31. decembra 1998. Dokončal je osemletko Ciril-Methodove šole v Trstu in srednjo trgovsko šolo. Postal je uradnik pri državnih železnicah. Kot kulturni delavec in organizator je ustanovil in treniral nogometno društvo v Rojanu (1945), dal podubo za ustanovitev ženskega kvarteta Večernica (1955), ustanovil je moški kvintet Zarja (1959) in mešani zbor Gallus (1959), ki ga je vodil Ubald Vrabec. Leta 1963 je organiziral Prvi festival slovenske popevke na Tržaškem pod okriljem PD Barkovlje in za to priložnost ustanovil ženski kvartet Melody. Leta 1964 je pripravil Drugi

festival slovenske popevke na Tržaškem. Leta 1965 je ustanovil baletno šolo v PD Barkovlje in v tržaškem Dijaškem domu. Šolo je vodil Adrijan Cej-Viles.

Birsa je bil pobudnik revije pevskih oktetov (1967). Iz tega prizadevanja je nastal Tržaški oktet, ki ga je na začetku vodil Ivan Sancin. Leta 1969 je organiziral v Kulturnem domu nastop harmonik posamezno, skupinsko in s spremljavo drugih instrumentov. Istočasno je ustanovil še Železničarski pevski zbor.

BENEŠKI KULTURNI DELAVEC LUCIANO CHIABUDINI

Martin Jevnikar

Rodil se je 13. decembra 1931 v Ščiglah, kjer je dobil osnovno izobrazbo. Usposobil se je za strojevodjo pri državnih železnicah in živel v Vidmu. Že v mladih letih se je vključil v katoliške organizacije, na njegovo zadržanje in narodno zavest je močno vplival župnik Anton Cuffolo.

Leta 1978 je prevzel v listu Dom narečno rubriko *Piha Ponedeljak*. Zanj je redno pisal do smrti. Pisal je tudi za beneško gledališče in z njim nastopal na Radiu Trst A, in sicer v letih 1979-85.

Še naprej je sodeloval pri radijski rubriki *Nediški zvon*, pri Trinkovem koledarju, v reviji *Emigrant*. Znane so tudi njegove narečne pesmi. Nekaj jih je uglasbil in uspešno izvajal na Senjamu beneških piesmi. S skupino Bintars je posnel tri humoristične glasbene kasete. L. 1989 je izšla zbirka njegovih pesmi v furlanščini. L. 1997 je izdal knjigo o domači cerkvi in župniji v Lazah, malo pred smrtjo pa sta izšli knjiga in kasete verskih pesmi v Podbosescu. Pred tremi leti je bil med ustanovitelji Katoliškega kulturnega združenja Evgen Blankin.

Za javno delo v Benečiji mu je leta 1992 podelila Slovenska skupnost svoje odlikovanje, ker jo je podpiral, kolikor je mogel v tistih razmerah, za književno delo pa je dobil 1989 nagrado Laštra landarske banke. Umrl je 4. januarja 1999 v videmski bolnišnici.

*Beneški kulturni delavec
Luciano Chiabudini*

MLADINSKA PISATELJICA BRANKA JURCA

Martin Jevnikar

Pisateljica Branka Jurca

Dne 12. marca 1999 so v Ljubljani pokopali znano mladinsko pisateljico Branko Jurca, ki se je rodila 24. maja 1914 v Koprivi pri Dutovljah. Učiteljišče je dovršila v Mariboru in po štirih letih dobila učiteljsko mesto v Slovenskih goricah. V začetku vojne je sodelovala pri partizanskem gibanju, zato so jo internirali v Gonars in v Ravensbücken. Po vojni se je poročila s pisateljem Ivanom Potrčem, si uredila v Ljubljani dom in se posvetila mladinskemu pisateljevanju.

Od 1960 je bila odgovorna urednica mladinskega Cicibana. Redno je objavljala članke, pipovedke in pravljice v številnih časnikih in časopisih, največ njenih pripovedk je izšlo v otroških listih Pionir in Ciciban. Pozneje jih je popravila in izdala v samostojnih knjigah. Njena prva mladinska knjiga je *Pod bičem*, 1945, druga *Potem je zmagalo življenje*, 1953.

Nekatere knjige so takoj doživele ponatis, *Uhač in njegova družina* kar štiri natise v 17 letih.

Marjanko Vseznaško, ki je izšla 1966, so odkrili tudi Srbi, Hrvatje in Makedonci in jo prevedli. Pozneje so v iste jezike in v češčino prevedli še druge knjige.

Čeprav je Branka Jurca mladinska pisateljica, pa globoko in prisrčno prikazuje tudi splošno življenje na Krasu pod Italijo. Že v *Steklenem gradu* iz leta 1958 ima novela *S Krasa*, v kateri kaže kraško Maričko, ki se preživlja s tem, da nosi v Trst živila, pri tem pa venomer pričakuje, da se vrne iz Amerike mož, kamor so ga pognale gospodarske razmere. Preprost motiv, toda pisateljica je podala v njem kos življenjske stvarnosti Kraševcev, ljubezen in toplino, ki jo občutijo tudi bralci.

Tudi v drugih novelah pripoveduje toplo in jasno, v ljudeh ne išče kdo ve kakih globin, tudi jih ne izbira po lepoti, pridnosti in imenitnosti. *Hišica ob morju* je prav tako zajeta iz vsakdanjega življenja, podana pa s pristrčnostjo, poznavanjem otrokove duševnosti. Junaki so predšolski in šolski otroci, ki nastopajo v vsakdanjem življenju, gredo pa tudi na ekspedicijo v vesolje in na obisk v deželo Lenuharijo.

V najdaljši mladinski povesti *Ko zorijo jagode* je 1974 predstavila osnovnošolce, ki se srečujejo z najrazličnejšimi položaji, preko katerih odkrivajo svet in življenje. Glavna junakinja Jagoda končuje osmi razred, zaljubi se v starejšega fanta, ki pa jo kmalu zapusti. Iskreno pomaga nazakonskemu Nejcju, ki je iskal očeta. Ko ga je našel, je videl, da si je oče ustvaril dom in družino, zato mu je bil fant bolj v napoto kot v veselje. Jagoda je z materjo v bloku pomagala trem neboljnim otrokom, katerih starši so odšli na sezonsko delo v Nemčijo. Povest je napisana v prvi osebi, doživeto in iskreno.

Nekoliko drugačen od običajnih mladinskih povesti je *Špelin dnevnik*, ki ga piše deklica Špela o vsem, kar doživlja. Peljala se je s taksijem, na pošti je oddala brzojavki in plačala račun za telefon, z mamo je v banki dvignila denar, peljala se je z letalom in dobila potni list. Torej nič nemogočega, toda povedano tako, da si pridobi mladi bralec koristne izkušnje za življenje.

Branka Jurca je napisala nad trideset mladinskih knjig, ki so se otrokom tako priljubile, da so jih morali ponatiskovati. Njeno delo bo trajno ostalo v mladinski književnosti.

GLEDALIŠKI IGRALEC STANE RAZTRESEN

Martin Jevnikar

Igralec Stane Rztresen

V nedeljo, 9. maja 1999, je umrl v Trstu gledališki igralec Stane Rztresen, ki se je rodil 12. aprila 1913 v Tolminu. Osnovno šolo je obiskoval v Ajdovščini in Ljubljani, kjer je dovršil tudi nižjo gimnazijo. Že tedaj je mislil na gledališko delo, zato je študiral solo petje pri Angelci Trošt, balet pri P. Golovinu in dramatiko pri prof. Osipu Šestu - vse na Glasbeni matici in konservatoriju v Ljubljani. Zasebno se je izpopolnjeval pri vodilnih igralcih: Milanu Skrbinšku in Francu Lipahu. Priložnostno je začel igrati 1933, prvo redno zaposlitev pa je dobil v sezoni 1937-38. Od naslednje sezone je bil član SNG v Ljubljani, v jeseni 1945 je odšel v Trst k SNG za Tržaško

ozemlje, kjer je ostal do upokojitve 31. maja 1973.

Rztresen ni bil samo eden vodilnih tržaških igralcev, ampak se je tudi drugače razdajal za gledališko umetnost. Zrežiral je sto celovečernih amaterskih gledaliških prireditev. Režiral je med učenci in dijaki in v številnih prosvetnih društvih. Izredno se je trudil za lepoto in čistost slovenskega jezika. Če je kdo samoglasnike nepravilno izgovarjal, preozko ali preširoko, se je glasno uprl in pokazal, da ga to prav telesno boli.

Izmed njegovih številnih vlog lahko omenimo le najuspešnejše: Jože Goldoni, Primorske zdrahe, Vincentio, Shakespeare, Ukročena trmoglavka, Cankar, Martin Kačur (naslovna), Dacar Pohujšanje, Bernot, Kralj na Betajnovi, Horatio, Shakespeare, Romeo in Julija, Franc Lukež, Pržišče zemlje, Simon Benedetič, Ne vedno kakor lastovke.

Nastopal je tudi na radijskih oddajah Radia Trst A in RTV Ljubljana ter v filmu (nad 20 slov. filmov in koprodukcij). Pripravil je več samostojnih recitalov po šolah, v prosvetnih društvih in na kulturnih prireditvah: Slovenske balade in romance, Slovenske bridke in pikaste, Hlapec Jernej in njegova pravica, Naši pesniki in pisatelji o naši zgodovini, Tri stanovske pridige Janeza Svetokriškega. Rztresen je bil 20 let recitator Tržaškega partizanskega pevskega zbora. V kulturnem in prosvetnem delovanju je bil neutrujen. Dobil je tri umetniške nagrade za gledališko delo: umetniško prvomajsko nagrado Združenja gledaliških igralcev Sje 1965; Severjevo nagrado 1974 in Nagrado Prešernovega sklada 1975.

ŠOLNICA ELVI MIKLAVEC SLOKAR

Martin Jevnikar

Elvi Miklavec Slokar, profesorica, prosvetna in javna delavka, se je rodila 18. maja 1936 v Trstu, kjer je tudi umrla 11. marca 1999. Oče Albert je bil trgovec. Študirala je v Trstu, najpraj na Klasičnem liceju France Prešeren, nato na Filozofski fakulteti tržaške univerze. Za diplomsko nalogo je opisala slovenski devinski dialekt. Najprej je poučevala italijanščino na srednjih šolah Ivan Cankar, Fran Erjavec in Ciril-Metod v Trstu (1959-60; 1966/67), nato latinščino, zgodovino, zemljepis in državljansko vzgojo na Učiteljišču Anton Martin Slomšek, italijansko književnost in jezik na Znanstvenem liceju France Prešeren (1971-72; 1981-82). Od 1982-83 je bila ravnateljica na Učiteljišču A.M.Slomšek.

Slokarjeva je rada in veliko pela. Od 12. leta do smrti je bila članica barkovljanskega cerkvenega pevskega zbora. Pela je pri zboru Gallus in v zboru srbsko pravoslavne cekerve v Trstu. Zadnja leta je bila zelo dejavna v glavnem odboru ZCPZ iz Trst. Ob njeni smrti je predsednik Harej zato zapisal: "Pogrešali bomo njene jasne in konkretne predloge, njeno pripravljenost na kakršnokoli delo, njeno upravno in organizacijsko prakso, in kar je vaažno pri vsaki organizaciji, njen prikupni in ljubeznivi nastop, da so ljudje želeli njeno družbo." Za pevsko delovanje je prejela Gallusovo zlato odličje.

Ob poimenovanju barkovljanske osnovne šole po F.S. Finžgarju 16. maja 1982 je uredila knjigo *Barkovlje. Pri nas je bilo tako...* V njej je opisala Barkovlje in Barkovljane, društveno življenje in ustanove ter barkovljansko prosvetno delovanje po letu 1945. Z drugimi sodelavkami pa je opisala poklice in gospodarstvo, običaje, noše, vaške posebneže, spomine in zanimivosti. Od 1982 je bila tajnica SKD Barkovlje. Politično je delovala v Slovenski skupnosti in na njeni listi je bila izvoljena za svetovalko v rajonski sosvet Rojan-Greta-Barkovlje. Več let je bila tudi odbornica Glasbene matice iz Trsta. Prevajala je iz italijanščine v slovenščino in obratno, največ za Radijski oder.

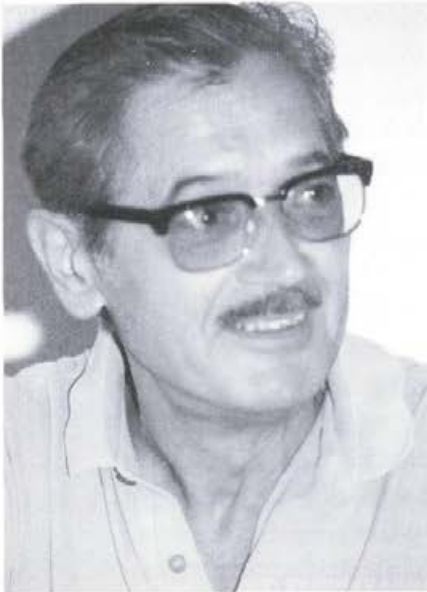

Prof. Elvi Miklavec Slokar

PRAVNIK IN PROFESOR VINKO SUHADOLC

Martin Jevnikar

Prof. Vinko Suhadolc

V sredo, 25. avgusta 1999, je umrl na Opčinah pri Trstu, kjer je živel v povojnih letih, pravnik in profesor dr. Vinko Suhadolc, kulturni in športni delavec. Rodil se je 11. marca 1916 na Šujici pri Dobrovi (Lj. Vič-Rudnik), dokončal osnovno šolo na Dobrovi, klasično gimnazijo in pravno fakulteto v Ljubljani, kjer je 1942 tudi doktoriral. V vojnih letih je služboval kot notarski pripravnik na sodišču in kot bančni uradnik. Po vojni je prišel v Trst. Od 1945-48 je poučeval na osnovni šoli v Doberdobu, zvečer pa je vodil tečaje slovenščine za pošolsko mladino. Od 1948-58 je učil slovenščino, zgodovino in zemljepis na Nižji srednji šoli na Katinari, v Rojanu, na Opčinah in angleščino pri Sv. Jakobu v Trstu. Kasneje je bil v privatni službi.

Deloval je tudi v kulturnih in športnih društvih. Vrsto let je bil član Radijskega odra in zanj je prevedel več iger iz angleščine in italijanščine. Več let je bil član nadzornega odbora v openskem Športnem društvu Polet.

SLOVO OD DAVORINA PELICONA

M.M.

Nenadna smrt zaradi krute bolezni je 30. junija 1999 iz naše srede iztrgala Davorina Pelicona, plemenitega in prijaznega moža in očeta, dejavnega in darežljivega na vseh področjih javnega življenja v domačih Sovodnjah in na Goriškem. Rodil se je 5. oktobra 1941 v Sovodnjah. Bil je cenjen podjetnik, uveljavil se je skupaj z Romanom Čevdkom kot lastnik tiskarne Grafica Goriziana.

Za rajnega lahko trdimo, da je zgledno nadaljeval tradicijo slovenskih goriških tiskarskih mojstrov, saj se je zaposlil že kot mlad fant v znani Lukežičevi tiskarni v ul. Favetti v Gorici. Ko je lastnik Ladislav Lukežič oktobra 1966 prepustil tiskarno svojim delavcem, sta bila med šesterico novih lastnikov tudi Pelicon in Čevdek.

Ko so se ostali lastniki upokojili, sta Davorin Pelicon in Romano Čevdek sama prevzela tiskarno. Kmalu so bili prostori v ul. Favetti premajhni. V industrijski coni pri Štandrežu je tako zrasla sodobna tiskarna, ki je stroje pognala 25. avgusta 1989 in zaposluje danes 13 delavcev.

Velika ljubezen Davorina Pelicona je bil nogomet. Nad štirideset let je spremljal in bil v vodstvu nogometnega društva Sovodnje; zaradi zaslug v športu je, prvi med zamejci, 10. aprila 1999 prejel laskavo priznanje italijanske nogometne zveze. Bil je predan domačemu kulturnemu društvu, tako se je zelo angažiral tudi pri gradnji vaškega kulturnega doma. Kot odbornik najprej in nato podpredsednik je spremljal tudi delovanje sovodenjske posojilnice.

Med pogrebno mašo, ki jo je daroval sovodenjski župnik Marjan Markežič, smo slišali tudi naslednje besede: "V tem trenutku bi rad podčrtal njegovo zvestobo dani besedi in pripravljenost pri premagovanju ovir in težav posebno v tiskarni, ko smo vedno lahko slišali njegovo že pregovorno zagotovilo: Ni problema! Za vse nas res ni bilo problema, njegovo zdravje pa je zaradi tega gotovo marsikaj utrpelo. Zato smo sedaj vsi mi na vrsti, ko bo treba zapolniti njegovo praznino na vseh področjih njegovega zemeljskega udejstvovanja - ne le, da rečemo ni problema, ampak da probleme tudi rešujemo, kot nam je dal zgled rajni Davorin."

Podjetnik Davorin Pelicon

UČITELJICA STANISLAVA ČERMELJ

K.H.

Učiteljica Stanislava Čermelj

Zadnji dan leta so v Sv. Križu pri Ajdovščini pokopali Stanislavo Čermelj, ki se je rodila 18.5.1925 v Dobravljah. Pogrebna maša je bila v Sv. Križu ob veliki udeležbi sorodnikov, prijateljev in znancev. Med mašo in ob odprtem grobu je domači zbor ubrano in ganljivo zapel nekaj primernih pesmi. Čermeljeva sedaj počiva v družinski grobnici ob hčerki Vidi.

Pokojnica je med vojno opravila italijansko učiteljsko maturo v Gorici. Nekaj časa je bila v službi na goriški občini. S prof. Viktorijo Komjanc sta organizirali pomoč internirancem v Gonarsu. Pri tem je bila v izredno pomoč učiteljica Mila Dovgan, ki je takrat v Gonarsu poučevala.

Po vojni se je pokojnica iz Gorice vrnila domov. Kot učiteljica je poučevala štiri leta v Črnem Vrhu nad Idrijo. Po l. 1947 pa je začelo primanjkovati učiteljev na italijanskih šolah v Istri; ker so se italijanski učitelji izselili v Italijo, so gdč. Čermelj poslali v Buje, potem v Izolo in nazadnje v Piran. V tem času je končala tudi višjo pedagoško šolo v Ljubljani, in sicer naravoslovne smeri. Zato je učila tudi na tamkajšnji italijanski gimnaziji. Potem se je vrnila na Goriško. Tu se je l. 1955 poročila z dr. Danilom Rustjo. V zakonu so se jima rodili štirje otroci.

Na Goriškem je na osnovnih šolah učila polnih 23 let (Plešivo, Jazbine, Jamlje, Dol, Sovodnje, Gorica). Zadnje njeno mesto je bilo na šoli France Bevk v Gorici; nato je stopila v zasluženi pokoj. Kot učiteljica je bila vestna, stroga, delavna in odločna, zlasti je gojila materinščino in znanstvene vede. Vedno je veliko brala, segala po naših časopisih in revijah. Udeležila se je številnih potovanj po Evropi v organizaciji Katoliškega glasa, saj je bila razgledana in željna znanja. Njeno zadnje potovanje je bilo v Lurd z bolniki. Globoko verna se je izkazala tudi med dolgo boleznijo; vdano je prenašala težave, pogosto prejemale zakramente in še stalno brala. Nazadnje jo je drugič zadela možganska kap, zaradi katere je umrla 26. decembra 1998 v goriški bolnišnici.

PODJETNIK MARIO SOBAN

M.M.

Mario Soban se je rodil 25. marca 1936 v Jamljah v znani rodbini Sobanovih. Osnovno šolo je obiskoval v rojstni vasi, nakar je odšel v Alojzijevišče v Gorico. Dom in življenje v zavodu sta pokojnika oblikovala za življenje. Dala sta mu trdno samozavest, ki ga je označevala v vsem, kar je mislil in delal. V Gorici je dosegel diplomu računovodje in se z veliko ljubeznijo in tudi znanjem, ob ostalih domačih, posvetil rasti domače gostilne, ki se je kmalu razvila in zaslovela kot ena najboljših restavracij v zamejskem prostoru. Gostilna pri Sobanu ali pri "Vrdjanknih", kot jim pravijo po domače, je postala nenadomestljiva zbirna točka za vse, ki so vzdrževali kulturne ali politične stike in tkali vezi med Trstom in Gorico. Koliko sej, zborovanj in posvetov je bilo pod tisto streho!

Celih 35 let se je Mario Soban posvečal tudi zunanjetrgovinskim poslom. Leta 1977 sta z bratom Bernardom ustanovila podjetje SO.BE.MA, ki je uspešno premostilo številne težave in krize, ki se sporadično porajajo v tem prostoru.

Bil je dober in radodaren v vseh smislih, saj je znal potolažiti v stiski, svetovati v vseh mogočih zadevah življenja, bil je družaben ter vesel, ko je bilo treba, in resen ter dosledno pokončen v svojem prepričanju. Bil je podjeten in izredno delaven ter domiseln, kar dokazujeta tudi podjetji, ki ju je vodil z bratom.

Med številnimi poslovilnimi nagovori ob odprtem grobu naj povzamemo besede prijatelja Zdenka Kuštrina, ki je v duhu Kosovelovega verza dejal, da je bil Mario človek, ki je znal ohraniti svoj obraz, svoje prepričanje, kar naj nam bo v zgled.

Podjetnik Mario Soban

DELOVANJE ZVEZE SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE

Damjan Paulin

ZBOROVSKA DEJAVNOST

Sezona 1998-99 je potekala v znamenju dveh štiridesetih obletic: revije pevskih zborov Cecilijanke in ustanovitve Zveze slovenske katoliške prosvete. Cecilijanka je bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici 21. in 22. novembra. Sodelovalo je 19 zborov, 10 iz Goriške, 2 iz Tržaške, po eden iz Kanalske doline, Benečije in Koroške ter 3 iz Slovenije. Italijansko združenje zborov USCI je na reviji zastopal moški zbor Ermes Grion iz Tržiča. Na slavnostni reviji, ki je bila posvečena skladatelju in zborovodji prof. Stanku Jericiju, so prejeli posebna priznanja zbori, ki so na tej reviji nastopili več kot 30-krat. Ti so: MePZ Rupa-Peč, MePZ F.B. Sedej iz Števerjana, MePZ Štandrež, MePZ Loj-

Podelitev priznanj sedmim pevovodjem: z leve Zdravko Klanjšček, Karlo Lavrenčič, Stanko Jericijo, Ivo Kralj, Herman Srebrnič, Herman Antonič in Gabrijel Devetak

ze Bratuž iz Gorice, MePZ Hrast iz Doberdoba, MoPZ Fantje izpod Grmade in Mirko Filej iz Gorice. Priznanja so prejeli tudi zborovodje, ki so na Cecilijankah dirigirali več kot 20-krat, in sicer Zdravko Klanjšček, Gabrijel Devetak, Stanko Jericijo, Ivo Kralj, Herman Srebrnič, Herman Antonič in Karlo Lavrenčič. O štiridesetih izvedbah revije Cecilijanka priča tudi publika-

cija, ki jo je Zveza izdala ob tej priložnosti in prinaša bogato dokumentacijo o zborih in o skladbah, ki so jih zbori izvajali. Izšla je tudi zbirka priredb ljudskih pesmi Stanka Jericija. Uvodne misli je napisal Štefan Mauri. Predstavitvev je bila 20. nov. 1998 v Kulturnem centru

Lojze Bratuž. Pesmarico je predstavila prof. Franka Žgavec, nekaj Jericijevih pesmi pa je zapel zbor Hrast iz Doberdoba.

V letu 1999 je praznovala 30. obletnico revija pevskih zborov Primorska poje, ki jo zadnja leta organizirajo Zveza pevskih zborov Primorske, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice. Ta revija se je odvijala od 6. marca do 18. aprila. Uvodni slavnostni koncert, na katerem so sodelovali zbori, ki so vsa leta peli na Primorski poje, je bil na Pomorski postaji v Trstu. Skupno je na 28 koncertih v različnih krajih Primorske pelo več kot 170 zborov. Naša Zveza je organizirala koncerta v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu in v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. V počastitev 30-letnice sta bila v maju še dva zaključna slavnostna koncerta v Novi Gorici in na Zemonu. Nastopila sta tudi zbora Sedej iz Števerjana in Hrast iz Doberdoba.

V okviru Koroška poje je na srečanju koroških pevskih zborov je v začetku marca v Celovcu nastopil mešani pevski zbor Štandrež. Moški zbor Štmaver pa se je decembra udeležil revije v Trstu, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta.

Na zborovskem področju sta se posebno uveljavila zbora Hrast iz Doberdoba, ki je na tekmovanju Naša pesem v Mariboru prejel zlato odličje, in zbor Sedej iz Števerjana, ki je prejel srebrno.

Vsakoletnega tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični se je udeležil MePZ Lojze Bratuž iz Gorice, ki je nastopil tudi na večeru zamejskih pevskih skupin.

Moški pevski zbor Štmaver je v tej sezoni praznoval 40-letnico delovanja in priredil slavnostni koncert v Kulturnem centru L. Bratuž.

Zveza slovenske katoliške prosvete je priredila gostovanje koroških skupin s psalmsko kantato Žena-mati. Besedilo Alojza Rebule je uglasbil koroški skladatelj in zborovodja Jože Ropitz, ki je kantato tudi dirigiral. Izvajali so jo v Štandreški župnijski cerkvi 17. aprila.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

V sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž je Zveza priredila niz amaterskih dramskih skupin pod naslovom Iskrivi smeh na ustih vseh. Komedije so se zvrstile na odru KCLB v Gorici. Otvoritvena

Kantata Žena-mati v župnijski cerkvi v Štandrežu

predstava je bila 21. februarja. Predstavili so se člani SKPD Mirko Filej - Oder 90 s komedijo Nicole Manzarija Mrtvi ne plačujejo davkov. Sledila sta nastopa štandrestške dramske skupine z veseloigro Zares čuden par in skupine iz Branika z Lipahovim Glavnim dobitkom. V marcu pa so se ponovno predstavili štandrestški igralci z igro Jaz sem Berto in tržaški klepetulji Vanka in Tonca.

Na Novogoriškem je potekalo 14. srečanje goriških ljubiteljskih gledaliških skupin, ki ga je organizirala Zveza kulturnih društev iz Nove Gorice. Sodelovali sta dramski družini iz Števerjana in iz Štandreža. Ista Zveza je v mesecu oktobru začela z amatersko gledališko abonmajske sezono v Kulturnem domu v Novi Gorici.

Na Dan slovenske kulture je v Trstu bilo nagrajevanje natečaja Mladi oder, ki ga razpisujeta Slovenska prosveta iz Trsta in naša Zveza. Priznanja so prejele skupine društev iz Štandreža, Števerjana, Rupe-
Peči, Štmavra, Doberdoba in Gorice.

Na tretjem zamejskem festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah je štandrestška skupina z igro Jaz sem Berto prejela nagrado publike za najboljšo predstavo, članica te skupine Majda Zavavlav za najboljšo žensko glavno vlogo, Božidar Tabaj in Marko Brajnik za najboljši moški glavni vlogi v igri Zares čuden par, režiser Janez Stari-
pa prvo nagrado za najboljšo režijo.

DRUGE PRIREDITVE

Zveza slovenske katoliške prosvete je skupaj s Slovensko prosveto iz Trsta in Zvezo slovenskih kulturnih društev organizirala Dan slovenske kulture 6. februarja v Trstu in 7. februarja v KCLB v Gorici.

Od 10. do 17. okt. 1999 so se na Koroškem zvrstili 9. Primorski kulturni dnevi. V mestni hiši v Borovljah je Glasbena šola na Koroškem priredila srečanje in nastop domačih gojencev in članov Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice ter gojencev Glasbene šole iz Kanalske doline. Kulturne dneve je zaključila dramska skupina iz Štandreža, ki je v Globasnici uprizorila veseloigro Zares čuden par. Primorske kulturne dneve, na katerih so nastopile tudi razne skupine iz Tržaške, so priredile Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice.

OPERETA HMELJSKA PRINCESA

40. obletnico ustanovitve je Zveza slovenske katoliške prosvete počastila z uprizoritvijo operete Radovana Gobca Hmeljska princesa. Premiera je bila 9. oktobra 1999 v KCLB v Gorici. Sledile so še štiri ponovitve. Pri opereti je sodelovalo skoraj 100 ljudi. Igralci dramskih skupin Oder 90 in Štandrež, pevci zborov Hrast iz Doberdoba, Rupa-

Peč, Podgora, Lojze Bra-
tuž iz Gorice in Štandrež.
Operetni orkester so se-
stavljali glasbeniki Glasbe-
ne matice in SCGV Emil
Komel ter zunanji sode-
lavci. Nastopila je tudi
folklorna skupina Razor
iz Tolmina. Delo je režiral
Adrijan Rustja, dirigiral
pa Hilarij Lavrenčič.

SKRD JADRO IZ RONK

Kot prejšnja leta je dru-
štvo Jadro priredilo dva te-
čaja slovenskega jezika za odrasle. Ob koncu tečaja za začetnike je
maja meseca priredilo izlet v Ljubljano. V začetku leta je na sedežu v
Romjanu pripravilo srečanje z dr. Jožkom Šavlijem, ki je govoril o
mitologiji Slovencev. Božični koncert v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah
so oblikovali moški zbor Kras ter cerkveni mešani in otroški zbor iz
Opatjega sela. Društvo je poskrbelo za več razstav in v sodelovanju s
slovensko osnovno šolo in vrtcem v Romjanu pripravilo Prešernovo
proslavo in miklavževanje. Društvo Jadro dobro sodeluje z občinsko
upravo in v sodelovanju s to je izvedlo več pobud na kulturnem in
socialnem področju. Meseca maja sta v cerkvi sv. Lovrenca nastopila
mešana pevska zbor Lipa iz Bazovice in Giuseppe Verdi iz Ronk. Na
svojem sedežu je v poletnih mesecih društvo organiziralo poletni cen-
ter, ki ga je obiskovalo več kot dvajset otrok. Društvo Jadro lepo sode-
luje z novonastalim društvom Tržič.

SKD HRAST IZ DOBERDOBA

Pri doberdobskem društvu Hrast najlepše uspeva zborovska dejav-
nost. MePZ Hrast se je na tekmovanju Naša pesem 99 v Mariboru
povzpел na vrh slovenske zborovske interpretacije in prejel zlato odličje.
Zbor je dosegel tudi prvo mesto za prosti program v kategoriji mešanih
zborov na natečaju radijskih posnetkov Primorska poje. Priznanje je
prejel na koncertu 6. marca 1999 v Kopru. Na Primorski poje je zbor
pel v Hrpeljah v mesecu marcu, v maju pa na slavnostnem koncertu
ob 30-letnici revije na Zemonu.

Pred božičnimi prazniki je sooblikoval koncert božičnih pesmi v
travniški cerkvi v organizaciji slovenskega programa deželnega sedeža

Uprizoritev operete Hmeljska princesa

MePZ Hrast ob prejetju zlatega odličja na reviji Naša pesem

RAI. Koncert so v celoti oddajali po slovenski televiziji. Doberdobski zbor se je udeležil Cecilijanke in drugih prireditev.

Ob 70-letnici skladatelja Stanka Jericija je društvo Hrast predstavilo njegovo življenjsko glasbeno pot z večerom pod naslovom Na obzorjih zvoka. V mesecu aprilu so v župnijski dvorani v Doberdobi predstavili prvo CD ploščo, v kateri so zbrani najbolj-

ši posnetki zbora Hrast iz abonmajskih koncertov Glasbene matice in izbor arhivskih posnetkov, ki jih je zbor snemal za Radio Trst A. Zgoščenka nosi naslov Stezice in vsebuje 19 pesmi. Na predstavitvi je govoril ravnatelj slovenskega programa RAI Igor Tuta, program pa sta oblikovala MePZ Hrast pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča in otroška skupina Veseljaki, ki jo vodi Lucija Lavrenčič Terpin. Ob zaključku uspešne sezone je zbor junija meseca priredil na prostem v Doberdobi splet ljudskih motivov pod naslovom Dober večer, Bog daj! Na večeru je pel tudi mešani pevski zbor Gallus iz Trsta, ki ga vodi Janko Ban.

Zborovodja Hilarij Lavrenčič je dirigiral opereto Hmeljska princeza pri kateri je sodelovalo večje število pevcev zbora Hrast.

Otroški zbor Veseljaki je nastopil na Mali Cecilijanki.

MePZ LOJZE BRATUŽ

MePZ Lojze Bratuž stopa v četrto sezono pod dirigentskim vodstvom Stojana Kureta. 17. marca je zbor pel v cerkvi v Pevmi. Izvedel je Lebanovo mašo Pobožni vzdih, nato pa zapel nekaj nabožnih pesmi slovenskih skladateljev. Večer je obogatil nastop solopevk iz razreda prof. Franke Žgavec. 21. marca je pel pri sv. maši v Ricmanjih v okviru slovesnih praznovanj sv. Jožefa, nato pa še v cerkvi na Opčinah. Tu je v okviru revije Primorska poje izvajal sakralni program. V soboto 19. junija je zbor Lojze Bratuž nastopil na slavnostnem koncertu zamejskih zborov v Šentvidu pri Stični, ki je potekal na predvečer tabora slovenskih pevskih zborov. Pod taktirko Stojana Kureta se je zbor predstavil s skladbami slovenskih skladateljev.

PD RUPA PEČ

Mešani zbor Rupa-Peč je na 40. Cecilijanki prejel posebno priznanje za številne nastope na tej reviji. Največkrat je sodeloval tudi dirigent Zdravko Klanjšček. Zbor je pel na božičnici v goriški stolnici, ki jo je 26. decembra priredilo Združenje cerkvenih pevskih zborov. V februarju je društvo organiziralo Prešernovo proslavo z recitalom pesmi Zore Saksidove. Priložnostno misel je podal Janez Povše. Pela sta društvena zbora, otroški in mešani. Slednji je pod vodstvom Zdravka Klanjščka pel tudi 28. februarja na Sovodenjski poje v tamkajšnjem Kulturnem domu. Primorske poje pa se je zbor udeležil 11. aprila v Vipavi. Na dan sv. Marka ter 1. in 2. maja je društvo poskrbelo za tradicionalni Praznik frtalje z bogatim kulturnim in družabnim programom. 25. aprila so prišli na vrsto otroški zbori, na proslavi 1. maja pa je imel slavnostni govor časnikar in predsednik SSO Sergij Pahor. Program sta oblikovala zbor iz Mirna in dramska skupina iz Štandreža z veseloigro Tat s čirrom. Tudi na nedeljskem programu so zapeli zbori in Šavrinske pupe. Nekateri pevci zbora Rupa-Peč so sodelovali pri opereti Hmeljska princesa. Otroški zbor je nastopal na domačih prireditvah in na Mali Cecilijanki.

Otroški zbor Rupa-Peč z dirigentko Tanjo Kovčič

PD ŠTANDREŽ

Člani štandreške dramske skupine so se konec januarja predstavili v domači župnijski dvorani Anton Gregorčič s komedijo ameriškega komediografa Neila Simona Zares čuden par. Pri postavitvi te veseloigre sta sodelovala Janez Starina in režiser Emil Aberšek. Delo so trikrat ponovili v Štandrežu, nato pa še v Braniku (14. februarja), v KCLB v Gorici (21. februarja), v Mačkoljah (21. marca), pri Sv. Ivanu v Trstu (25. aprila), v Rakitni (15. maja), v Mavhinjah (26. junija), v Globasnici na Koroškem (17. oktobra) in v Kulturnem domu v Novi Gorici (25. oktobra). Štandreški igralci so v minulem letu odigrali tudi igro Roberta Andersona Jaz sem Berto v Gorici (13. marca), v Ljubljani (19. junija) in v Mavhinjah (2. julija). Maja so gostovali z vedrimi

enodejankami Tat s čirom, Čudna bolezen in Človek brez smeha v Rupini in na Vrhu sv. Mihaela. Na Prazniku špargljev so na prostem uprizorili veseloigro Selitev.

MePZ Štandrež je pod vodstvom Tiziane Zavadlav nastopil na Cecilijanki, na srečanju zborov na čast sv. Cecilije v travniški cerkvi, na prazniku miru in prijateljstva v štandreški cerkvi in na božičnici v stolnici. V februarju je sodeloval na Prešernovi proslavi v župnijski dvorani v Štandrežu, na Koroški poje v Celovcu in 11. aprila na Primorski poje pri Sv. Ivanu v Trstu. Člani pevskega zbora in dramske skupine so sodelovali pri opereti Hmeljska princesa.

Uprizoritev komedije Zares čuden par

V okviru pobude Spoznavamo domače ustvarjalce je društvo Štandrež priredilo dve likovni razstavi. V marcu Jurij Paljk predstavil slike Viljema Zavadlava. V aprilu pa sta razstavljala svoja dela mlada domača ustvarjalca Dimitri Brajnik in Ivan Zotti. Pri tej razstavi je nastopila ženska pevska skupina Štandrež.

Tradicionalni Praznik špargljev je potekal konec maja in v začetku ju-

nija v župnijskem parku med lipami. Program je obsegal zborovske točke, veseloigro, slikarski ex-tempore, srečanje pritrkovalcev in družabnost. Društvo Štandrež je v maju priredilo srečanje s pesnikom Jurijem Paljkom.

MoPZ MIRKO FILEJ

MoPZ Mirko Filej, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, je na Cecilijanki prijel priznanje za dolgoletno sodelovanje. V mesecu decembru je zbor pel na božičnem koncertu v cerkvi sv. Ane v Gorici, nato pa še na tradicionalnem koncertu v goriški stolnici. Zbor je sodeloval na 30. reviji Primorska poje 27. marca na Škofijah. Ob drugi obletnici smrti zborovodje Bogomira Špacapana je goriški moški zbor sodeloval pri spominski svečanosti v podgorski cerkvi. 23. maja je zbor imel koncert cerkvenih pesmi v Štomažu pri Ajdovščini, v juniju pa je nastopil na Prazniku špargljev v Štandrežu.

ODER 90

Gledališka skupina Oder 90, ki deluje v okviru SKPD Mirko Filej, je v letu 1999 postavila na oder delo Nicole Manzari ja Mrtvi ne plačujejo davkov. Za režijo je poskrbel Darko Komac, ki že več let sodeluje s to skupino. Premiera je bila 21. februarja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici in je uvedla niz Iskrivi smeh na ustih vseh. Delo so ponovili 21. marca v KCLB. Člani Odra 90 so se s komedijo Mrtvi ne plačujejo davkov predstavili še na drugih odrih in se udeležili srečanj gledaliških skupin na novogoriškem področju. Sodelovali so tudi pri opereti Hmeljska princesa.

RADIO GLAS

Z marcem 1999 so se oddaje na valovih Radia Glas podaljšale na poldruugo uro, in sicer vsak večer od 20. do 21.30 razen ob nedeljah. Že ustaljenim govorjenima programoma na sredo in petek z naslovoma Pogled v dušo in svet ter Običaji in navade ob praznikih na Slovenskem se je pridružila torkova oddaja S časopisnih strani, ki povzema pomembne članke iz naših časopisov. Med oddajami lahke glasbe so na radiu uvedli program Novosti na slovenski glasbeni sceni.

KD PODGORA

MePZ Podgora, ki ga vodi Mirko Špacapan, je sodeloval v mesecu decembru na božičnem koncertu v stolnici in priredil v domači cerkvi božično srečanje, na katerem je nastopil zbor iz Aviana. S tem zborom so Podgorci navezali stike in na Štefanovo so sodelovali na božičnem koncertu v tamkajšnji stolnici. Dan slovenske kulture so v Podgori počastili 11. marca ob sodelovanju domače dramske družine. Priložnostni govor je imel Damijan Terpin. 14. marca se je podgorski zbor udeležil Primorske poje in nastopil v Kulturnem domu v Hrpeljah.

Ob drugi obletnici smrti Bogomira Špacapana je društvo poskrbelo za mašo zadušnico v podgorski cerkvi. Med obredom je zbor izvajal Mašo za očeta Bogomira, ki jo je uglasbil pokojnikov sin Mirko. Poleg domačega zbora so nastopili še zbori iz Brestovice, Mirko Filej, cerkveni zbor iz Mirna, Fantje izpod Grmade in Rupa-Peč. O delu pokojnika je spregovoril časnikar Saša Martelanc.

V maju je zbor pel v Trstu na reviji Srečanje-Incontro. Skupina Akord pa se je odzvala povabilu moškega zbora La clape iz Červinjana in nastopila v tamkajšnjem kraju. V juniju je na gradu nad koroško vasičo Suha potekal 7. mednarodni festival oktetov, ki ga prireja domači oktet, le-ta nosi ime po vasiči. Na tem festivalu je nastopil tudi podgorski Akord. Zadnjo nedeljo v maju je mešani zbor Podgora razsvetlil bolnike in ostarele v domu onemoglih v Ločniku. Konec julija je

društvo priredilo Večer na Britofu z glasbeno predstavo Lojtrca in kambrca, ki je bila na trgu Lojze Bratuž v Podgori. Večji del izvajanih melodij je priredil dirigent Mirko Špacapan. Sodeloval je tudi zbor Beneške korenine pod vodstvom Davida Clodiga.

KD SABOTIN ŠTMAVER

Med najpomembnejše pobude društva Sabotin iz Štmavra spada praznovanje sv. Valentina. Letošnje praznovanje se je začelo 13. februarja z odprtjem dokumentarne in fotografske razstave na temo Življenje na frontnem ozemlju 1915-18. Zgodovinar dr. Branko Marušič je predstavil razstavo in predaval o prvi svetovni vojni na goriških tleh. Praznovanje se je nadaljevalo še 14. in 21. februarja, ko so nastopili štmaverski otroški zbor in domači otroci, ki so uprizorili Bitenčevo igrico Čarodejni klobuček. Člani mladinskega odseka so v pustnem času pripravili alegoričen voz in se z njim vozili po vasi.

Otroški zbor Štmaver med nastopom na Mali Cecilijanki

Moški zbor Štmaver, ki ga vodi Naja Kovic, je pel na Cecilijanki in Primorski poje na Dobrovem. 6. decembra je v Boljuncu sodeloval na reviji pevskih zborov v priredbi ZCPZ iz Trsta. Božične motive pa je izvajal v Zavodu sv. Družine ter na koncertu na Mirenskem Gradu. Aprila je zbor ponovno obiskal Dobrovo in sodeloval na srečanju briških zborov.

V maju je društvo Sabotin priredilo slavnostno akademijo v KCLB v Gorici ob 10-letnici društva in ob 40. obletnici delovanja MoPZ. Na prireditvi so sodelovali oba zbora, otroški in moški, Veseli bratci z orglicami in ansambel Shudders.

Otroški zbor je pod vodstvom Nadje Kovic pel na reviji mladinskih zborov Mala Cecilijanka v KCLB. 17. januarja pa so mladi pevci spremljali bogoslužno daritev v bolnišnici sv. Justa v Gorici. Tja so se vrnili v pustnem času in razveselili ostarele. Zbor se je udeležil tudi Praznika fitalje v Rupi.

Kulturno društvo Sabotin je v oktobru soorganiziralo pohod na Sabotin, združen s kulturnim in družabnim programom.

SKPD FB SEDEJ IZ ŠTEVERJANA

Ob božičnih praznikih je MePZ Sedej, ki ga vodi Bogdan Kralj, sodeloval na božičnem koncertu v travniški cerkvi. Organiziral ga je Deželni sedež slovenskega programa RAI. 10. januarja je zbor sooblikoval božični koncert v cerkvi Novega sv. Antona v Trstu, ki ga prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov.

Društvo Sedej je Prešernovo proslavo združilo s prireditvijo ob 30. obletnici izdajanja Števerjanskega vestnika, ki je bila 14. februarja v Sedejevem domu. Člani uredniškega odbora so prikazali pomembno vlogo glasila za domače in druge bralce. V sodelovanju z župnijo je društvo povabilo v Števerjan Jožka Kraglja, ki je predstavil svojo knjigo o Vinku Vodopivcu. Poklon temu velikemu slovenskemu skladatelju so priredili 7. marca v Sedejevem domu z nastopom mešanega zbora in recitalom.

Zbor Sedej se je udeležil 40. Cecilijanke in 30. Primorske poje v Postojni. V maju pa je pel na slavnostnem koncertu ob zaključku te revije v Kulturnem domu v Novi Gorici. Na tekmovalju Naša pesem v Mariboru je prejel bronasto odličje. Ob vaškem prazniku sv. Križa je 14. maja števerjanski zbor izvedel v farni cerkvi v Kojsem celovečerni koncert. V juniju so se v Števerjanu spomnili organistov in pevovodij in jim za njihovo delo podelili priznanja. Slovesnost je bila ob 70-letnici orgel in sta jo oblikovala mešani zbor Sedej in organist Andrej Pegan.

Festival narodno zabavne glasbe je potekal Med borovci od 2. do 4. julija. Nastopilo je 24 skupin iz Slovenije. Strokovna komisija je podelila več nagrad.

Otroški zbor se je udeležil Male Cecilijanke in raznih prireditev v domačem kraju. Števerjanski otroški zbor je nastopil na srečanju italijanskih otroških zborov, ki je v organizaciji deželne ustanove USCI bilo 20. decembra v občinskem gledališču v Tržiču. 14. marca pa je zbor sodeloval na reviji Pesem mladih na Pomorski postaji v Trstu.

Sv. Miklavž prihaja med števerjanske otroke.

PETDESETLETNICA SLOVENSKE PROSVETE V TRSTU

Pregled dejavnosti v sezoni 1998/99

Nadja Roncelli

Delovanje Slovenske prosvete v sezoni 1998-99 je bilo živahno in razvejano. Slovenska prosveta se je izkazala kot pobudnica in organizatorka kulturnih prireditev, proslav, gledaliških predstav in diskusijskih večerov. Sezono so otvorili sestanki v Društvu slovenskih izobražencev in mladih v Slovenskem kulturnem klubu, zaključili so jo 34. študijski dnevi Draga.

Začetki Slovenske prosvete segajo daleč v povojna leta. Ustanovljena je bila leta 1948 kot Prosvetni odsek Slovenske krščansko socialne zveze, to je politične organizacije katoličanov, ki so se uprli totalitarizmu takratne Jugoslavije in so skupaj z drugimi demokratičnimi skupinami izbrali pot samostojnega političnega nastopanja. Njen cilj je bil že od samega začetka povezovanje slovenskih ljudi s prirejanjem kulturnih srečanj. Ta so sprva potekala vsakih štirinajst dni in ljudem nudila pemske točke, predavanja, recitacije in filme. Višek prizadevanj in vloženega truda je bil že "zgodovinski" tabor na Repentabru, poleti 1949, ko je bil uprizorjen Hofmannsthalov "Slehernik". Predstavo, ki je potekala v prostoru pred staro repentabrsko cerkvijo, si je ogledalo več tisoč ljudi.

Največ zaslug za ustanovitev in za začetno delovanje Prosvete gre profesorju Jožetu Peterlinu, ki se je zanjo veliko žrtvoval in je dal tudi pobudo za ustanovitev Slovenskega kulturnega kluba.

DSI - DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Delovanje Društva slovenskih izobražencev se je začelo razvijati v šestdesetih letih, desetletje kasneje pa so stekli redni ponedeljkovi večeri v Peterlinovi dvorani na ulici Donizetti 3. Sestanki, ki redno potekajo od oktobra do junija, predstavljajo konkreten doprinos h kulturnemu in družbenemu življenju Slovencev v Italiji. Ponedeljkovih večerov se udeležuje večje število ljudi iz tržaškega središča in okolice. Njihova vsebina in oblika sta različni. Vrstijo se predavanja, debate, predstavitve knjižnih novosti, občasno tudi koncerti, predvajanja filmov in diapozitivov. Vsebina srečanj je kljub svoji specifični splošne, divulgovativne narave in črpa iz področja sociologije, zgodovine, umetnosti in religije.

RAZSTAVE

Od 21. novembra do 9. decembra 1998 je bila v Peterlinovi dvorani na ulici Donizetti razstava akvarelov slikarke Mihaele Velikonja. Na odprtju razstave je pela dekliška vokalna skupina Valentin Vodnik iz Doline.

ŠTUDIJSKI DNEVI
DRAGA

Sezono Društva slovenskih izobražencev dejansko sklenejo tradicionalni študijski dnevi Draga v prvih septembrskih dneh. Draga se že triintrideset let loteva najaktualnejših in najdrznejših tem iz slovenskega kulturnega, socialnega in političnega življenja. V Parku Finžgarjevega doma na Opčinah se je od petka, 3. septembra, do nedelje, 5. septembra, zbralo veliko poslušalcev, ki so delno ali v celoti spremljali 34. izvedbo Drage pod geslom V pravici je naša prihodnost in naša zmaga.

Uvod v Drago je bila v petek popoldne okrogla miza, na kateri so sodelovali mladi slovenski intelektualci: Milan Bufon, Peter Černic, Breda Susič in Marko Štavar. Mladi so podali osebne impresije in misli o podobi manjšine, o vlogi mladega človeka v njej in o težavah pri vključevanju v družbeno stvarnost. V soboto popoldne je športni delavec Bojan Pavletič imel predavanje o pomenu sokolskega gibanja na Tržaškem v okviru prebujanja narodne zavesti sredi prejšnjega stoletja. V nedeljo zjutraj po sv. maši, ki jo je daroval vikar za slovenske vernike goriške nadškofije msgr. Oskar Simčič, je mag. Matija Ogrin imel predavanje z naslovom Slomšek in vprašanja sodobne slovenske kulture s posebnim ozirom na razmerje med krščanstvom in slovenstvom v današnjih dneh. Drago je zaključil dr. Vasko Simoniti s predavanjem, ki je izzvalo tudi zanimivo diskusijo, Med zgodovino in sedanostjo.

V nedeljo popoldne je bila predstavitev nekaterih novih knjižnih naslovov, in sicer založb Slomšek, Mladika in Claritas.

SKK - SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Za povezovanje mladih pri Slovenski prosveti skrbi Slovenski kulturni klub. V prostorih na ulici Donizetti so se vsako soboto pod večer zbirali univerzitetniki in višješolski dijaki. Vsebina sobotnih sestankov

Slikarka Mihaela Velikonja na otvoritvi razstave v Peterlinovi dvorani

je bila včasih resna, v obliki predavanj iz zgodovine, debat o aktualnih temah, včasih pa razvedrilna in zabavna, ko se mladi srečajo na plesu, si ogledajo gledališko predstavo ali pa kak film. Gospa Magda Šturman je prikazala diapozitive s potovanja po Čilu, Boliviji in Peruju; profesorica Marta Ivašič je osvetlila lik generala Augusta Pinocheta; časnikiar Bojan Brezigar je spregovoril o Kurdi; na zgodovinsko tematiko je bilo tudi predavanje Aleša Breclja, ki je govoril o bitkah na Pacifiku med drugo svetovno vojno. V klubu so se spomnili pokojnega tržaškega pisatelja Fulvia Tomizze, ki je svoj opus posvetil odnosom med Italijani in Slovenci v Trstu. Skupaj z MOSPom je klub organiziral prvomajski izlet v Maribor. Ob prazniku slovenske kulture je bilo nagrajevanje likovnih, fotografskih in literarnih prispevkov, ki so tekmovali za natečaj. V klubu so si mladi ogledali filmsko uspešnico iz lanske sezone Titanic, italijanski film La vita è bella; zanimivi so bili tudi diapozitivi o ladji Amerigo Vespucci, ki jih je prikazal Paolo Tanze.

*Slovenija party
ob 50-letnici
Slovenske
prosvete.
Prihod
olimpijskega
prvaka, žal sedaj
že pokojnega,
stoletnika
Leona Štuklja.*

Med organizacijske dosežke mladih članov kluba se nedvomno prišteva Slovenija party, ki je 23. januarja 1999 doživel že sedmo izvedbo. Ker je praznik ujemal s petdesetletnico Slovenske prosvete, so se člani odločili, da mora biti tokratna izvedba še bolj slovesna. Iz prostorov na ulici Donizetti so se preselili v sprejemno dvorano hotela Savoia Excelsior: v kulturnem delu večera so nastopili predsednik Slovenske prosvete Marij Maver in predsednik Slovenskega kulturnega kluba Rok Oppelt, slavnostni govor je imel časnikiar Ivo Jevnikar, za glasbeni intermezzo je poskrbel zbor Vesela pomlad. Razvedrilni del

večera se je nadaljeval s plesom ob zvokih orkestra zavoda Sv. Stanislava iz Ljubljane. Vse zbrane je še najbolj osrečila prisotnost častnega gosta, mladostnega stoletnika Leona Štuklja, in njegovih improviziranih besed, polnih ljubezni do življenja in naroda.

Člani gledališke skupine Slovenskega kulturnega kluba so se konec novembra odpravili na petdnevno gostovanje v Pariz.

DRAGA MLADIH

Vežna nit letošnjih devetih mladinskih študijskih dnevo, ki so potekali na Opčinah od četrta, 2. septembra, do sobote, 4. septembra, je bilo vprašanje mladinske kulture oziroma umetniškega ustvarjanja. Uvodne misli je na prvem predavanju podal mag. Branko Čestnik. Osvetlil je vlogo, ki jo v današnjih dneh ima mladinska kultura, in spregovoril o duhovnih in socialnih potrebah mladih. V petek zjutraj je bila na vrsti okrogla miza; sodelovali so: pevovodja in skladatelj resne glasbe Ambrož Copi, skladatelj filmske glasbe Rok Golob, profesor estetike Lev Kreft in organizator festivala Rock Otočec Franci Kek. Na zadnji, sobotni okrogli mizi, sta sodelovala teolog Ivan Štuhec in sekretarka na ministrstvu za kulturo dr. Majda Širca. Prava novost letošnje Drage mladih pa so bile delavnice - gledališka, glasbena in likovna -, ki so udeležencem nudile možnost, da konkretno umetniško ustvarjajo. Za razvedrilo in zabavo pa sta bila na programu ples in ogled gledališke igre Kraški teran/on v izvedbi Male tržaške kabaretne bande.

MOSP - MLADI V ODKRIVANJU SKUPNIH POTI

Mladi v odkrivanju skupnih poti so se tudi v tej sezoni lotili nekaterih projektov in jih uspešno izpeljali do konca. Na Opčinah pri Trstu je skozi celo leto Andrej Zaghet vodil plesni tečaj. Nadaljevala so se filmska srečanja iz niza kino klub, na katerih je Štefan Pahor predstavil manj znane filme, ki pa imajo visoko umetniško vrednost. Tomaž Susič je vodil utrjevalni tečaj angleščine z gledanjem filmskih uspešnic iz lanske sezone v angleškem originalu. Tomaž je obiskovalce večerov postregel s filmi, kot so My Best Friend's Wedding, Titanic, Seven Years in Tibet in z drugimi.

V sodelovanju z Radijskim odrom je stekel tečaj lepe govornice, ki sta ga vodila Maja Lapornik in Matejka Peterlin. Obiskovalci tečaja so spoznali ne le načela prave dikcije, ampak naučili so se tudi načina pravega dihanja, postopka oblikovanja čistih zvokov in drugih praktičnih in teoričnih zanimivosti.

Na novo pa sta bila uvedena tečaj šaha pod mentorstvom Mitje Petarosa in likovni tečaj, ki ga je vodil Matej Susič. MOSP je bil med soorganizatorji prvomajskega izleta v Maribor in avstrijsko Štajersko

po Slomškovih poteh, Festivala mladosti in glasbe ob prazniku sv. Janeza Boska, ki je potekal v Marijanišču na Opčinah. Bil je tudi glavni organizator Drage mladih 1999.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Slovenska prosveta je v sodelovanju z Zvezo slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zvezo slovenskih kulturnih društev organizirala osrednjo Prešernovo proslavo, ki je bila 6. februarja v Kulturnem domu v Trstu, naslednjega dne, 7. februarja, pa v Kulturnem domu v Gorici.

Kot je že veliko let v navadi, so tudi v Društvu slovenskih izobražencev počastili Prešernov dan, ki je tudi priložnost za počastitev mladinske zamejske umetniške dejavnosti s podelitvijo priznanj Mladi oder in za nagraditev najboljših prispevkov, ki so tekmovali za literarni natečaj Mladike. Priložnostno misel je na večeru, ki je potekal 8. februarja v Peterlinovi dvorani, izrekel Rafko Dolhar, mladi člani Radijskega odra pa so prebrali nekaj odlomkov iz nagrajenih literarnih del. Nastopil je tudi pianist Stefano Artesi.

Slovenski oder z igro Žarka Petana Obtoženi volk

SLOVENSKI ODER

Gledališka skupina Slovenski oder je v svojo drugo sezono stopila s postavitvijo nove igre. Gledališki ansambel je pod vodstvom mentorice in režiserke Lučke Peterlin pripravil otroško igro Žarka Petana *Obtoženi volk*. Premiera je bila 21. marca pri Sv. Ivanu v okviru Gledališkega vrtiljaka. Igro so ponovili na Prazniku družine na Opčinah, za šolarje trebenske osnovne šole in na zamejem festivalu amaterskih odrov

v Mavhinjah, 2. julija 1999. Na tem festivalu si je *Obtoženi volk* prislužil tri nagrade: za najboljšo moško glavno vlogo (Tomaž Susič v vlogi volka), za najboljšo žensko stransko vlogo (Mira Fabjan v vlogi Rdeče Kapice) in za najboljše kostume in scenografijo (Magda Samec).

NAGRADA VSTAJENJE

Literarno nagrado Vstajenje podeljujejo v velikonočnem času in to že 36 let. Namenjena je zamejskim in zdonskim avtorjem, ki so v svojem ustvarjanju zvesti načelom krščanske naravnosti, slovenstva in umetniške kvalitete. Nagrado Vstajenje za leto 1998 je prejela fo-

tomonografija Žive Gruden in Milana Grega *Beneška Slovenija*, ki je izšla pri založbi Družina v Ljubljani. Na podelitvi nagrade, ki je bila v Peterlinovi dvorani 12. aprila 1999, so sodelovali Marij Maver za komisijo nagrade Vstajenje, predsednik DSI Sergij Pahor, recitatorka Alenka Hrovatin, dr. Marijan Bajc, ki je izročil denarno nagrado Zadružne kraške banke, in zbor Beneške korenine iz Benečije pod vodstvom Davida Klodiča.

Podelitev nagrade Vstajenje Živi Gruden in Milanu Gregu za monografijo Beneška Slovenija

MLADIKA

Založba Mladika je v sezoni 1998/99 izdala osem knjig, dve sta izšli v sozaložbi, in sicer v sozaložbi z Goriško Mohorjevo družbo slikarica *Hej, prijatelji, zbudite se!*, ki so jo napisali in oblikovali otroci občinskega vrtca v Mavhinjah. V sozaložbi z ljubljansko Družino pa je izšel *Moj prvi dnevnik* Stanka Janežiča. Kar se tiče Mladikinih samostojnih izdaj, je prevladala proza. Dnevniška oblika oblikuje roman Alojza Rebule *Cesta s cipreso in zvezdo*, ki je leta 1999 bil v ožjem izboru za Delovo nagrado Kresnik. Leta 1898 je v Ljubljanskem zvonu izhajal v nadaljevanjih roman *Fata morgana*, pisala ga je Tržačanka Marica Nadlišek poročena Bartol, mati slavnejšega Vladimira. Mladika je delo objavila v knjižni obliki in s tem se je želela spomniti okrogle obletnice dela in obenem proslaviti izid prvega tržaškega romana. Evelina Umek je iz italijanščine prevedla roman Renata Ferrarija *Murva Fabianijevih*, ki podaja romansirano zgodbo družine Fabiani iz Kobdilja na Krasu, vsem poznano po enem svojih znamenitih sinov, arhitektu Maksu Fabianiju. Akademik Pavle Merku je pripravil dvojezični priročnik *Slovenska krajevna v Italiji*, ki prinaša po abecednem redu pravičen zapis krajevnih imena v Italiji, ki imajo posebno živo slovensko obliko. *Po prehojeni poti* je naslov zbirke spominskih črtic, ki jih je napisal Drago Štoka. Leta 1999 je izšel tudi zbornik študijskih dni *Draga 1998 Biti to, kar si*.

Glavni pričevalec življenjskosti in aktivnega delovanja založbe Mladika je prav revija Mladika, ki je letos stopila v 43. leto. Revija obja-

Založba Mladika je ob 100-letnici prvega tržaškega romana izdala prvi natis romana Fata morgana Marice Nadliške in roman Alojza Rebule Cesta s cipreso in zvezdo.

vlja literarne prispevke, ocene knjig izdanih v slovenskem prostoru, zgodovinske prispevke, njene osrednje strani pa pokriva barvna mladinska priloga Rast. Vsako leto revija razpisuje literarni natečaj, ki denarno nagraduje izvirno črtico oziroma novelo ali ciklus pesmi. Zmagovalci XXVII. natečaja, ki so bili proglašeni 8. februarja na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev,

so: Andrej Arko, Irma Marinčič Ozbalt in Mateja Gomboč za prozo, Silva Bajc, Marica Škorjanec in Mojca Šuklje za poezijo.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI NA PRIMORSKEM

Koroške dneve na Primorskem, ki so se odvijali od 10. do 18. oktobra 1998, je na Tržaškem uvedla gledališka skupina društva Planika iz Sel, ki je v Finžgarjevem domu na Opčinah predstavila komedijo F. G. Lorce Lepa čevljarka. Igro so dan kasneje ponovili v Štandrežu. V nedeljo, 11. oktobra, je v okviru Gledališkega vrtiljaka pri Sv. Ivanu nastopila Lutkovna skupina Buba iz Šmihela s predstavo Ferija Lainščka Brat-je, škrat-je, tat-je. 12. oktobra so v Društvu slovenskih izobražencev predstavili publikacije Krščanske kulturne zveze in rezultate raziskave o bralni kulturi na Koroškem. V soboto, 17. oktobra, je bil v novi štivanski cerkvi koncert Mešanega pevskega zbora iz Sel, ki ga vodi Roman Verdel, in ansambla Drava. Pevci so peli tudi naslednjega dne pri rojanski sv. maši, ki jo je prenašal tržaški radio, in v župnijski dvorani v Nabrežini.

VIRGIL ŠČEK

V krožku za družbena vprašanja Virgil Šček so leta 1998 izdali kar tri nove bele priročnike. Predstavitev vseh knjig je bila 27. maja na tiskovni konferenci na sedežu v Vilharjevi dvorani. *Evropa narodov* je naslov knjige, ki jo je napisala Vida Valenčič in ki nudi vpogled v vsakdanje življenje in probleme vseh manjšin, ki prebivajo v Zahodni Evropi. Zgodovinarica Milica Kacin Wohinz je sestavila knjigo

Laurenčič, Podgornik in Stanger v parlamentu, posvečeno trem slovenskim politikom, ki so bili izvoljeni v italijanski parlament prav v obdobju fašizma. Slovenija in manjšina je naslov knjige, ki jo je prispeval Ivo Jevnikar, ki je tudi urednik publikacij.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Knjižnica je stopila v šestnajsto leto svojega delovanja. Zbira predvsem slovenski zdomski tisk, ki izhaja v Severni in Južni Ameriki, Avstraliji, Aziji in po raznih državah zahodne Evrope. Leta 1998 je bilo inventariziranih 467 knjižnih enot in 41 enot drobnega tiska. Skupno je bilo do konca leta 1998 inventariziranih 8.850 knjižnih enot in 619 enot drobnega tiska. Knjižni fond je knjižnica povečevala v glavnem z darovi. V zadnjem letu se je knjižničar g. Marjan Pertot posvetil izpopolnjevanju knjižnega gradiva, ki je izšlo v Veliki Britaniji, in vezanju starejših publikacij, ki so bile v slabšem stanju in neuporabne za bralce. Izposojenih je bilo prib. 300 knjig in 48 letnikov periodičnega tiska. Knjižnica ima dobre stike z Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani in s knjižnico Studia Slovenica.

MLADI ODER

Priznanja Mladi oder podeljujeta Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice amaterskim gledališkim skupinam iz zamejstva. Leta 1998 je priznanja Mladi Oder prejelo petnajst skupin: sedem s Tržaškega - Amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba, gledališka skupina iz Mačkovelj, igralska družina Tamara Petaros z Opčin, Nižja srednja šola Fran Levstik s Proseka in igralska skupina poklicnega zavoda Jožef Štefan - osem pa z Goriškega - dramska skupina Prosvetnega društva Štandrež, dramski skupini prosvetnega društva Francišek Borgia Sedej iz Števerjana, Oder 90 in Kulturni center Lojze Bratuž iz Gorice, skupina Prosvetnega društva Rupa-Peč, skupina Sabotin iz Štmavra in osnovna šola iz

Prešernova proslava v Peterlinovi dvorani med podelitvijo priznanj Mladi oder

*Glavni trg v
Mavhinjah
med III.
zamejskim
festivalom
amaterskih
gledaliških
skupin*

Štandreža. Podelitev priznanj, srebrnih in zlatih, je bila v Peterlinovi dvorani na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev.

RADIJSKI ODER

Igralska družina Radijskega odra je v tej sezoni pripravila več radijskih iger zamejskih in tujih avtorjev, za otroke in za odrasle, ki so jih predvajali po radiu Trst A. V sodelovanju s Slovensko prosveto je priredila Gledališki vrtljak, to je niz šestih otroških gledaliških predstav, ki so potekale enkrat mesečno, od septembra do marca, v Marijinem domu pri Sv. Ivanu. Uprizorjene so bile igre: Brat-je, škrat-je, tat-je, Pobegli robot, Razbojniki iz Kardemomma, Sapramiška, Sneguljčica in Obtoženi Volk.

Tudi v letu 1998 je Radijski oder razpisal natečaj za radijsko igro. Tematika je bila točno določena, šlo je za znanstveno fantastiko in za življenje ob meji. Komisijo nagrade so sestavljali Marjana Prepeluh, Marija Cenda, Matejka Peterlin, Jože Faganel in Franko Žerjal. Slovesna podelitev nagrad je bila na večeru v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 15. marca 1999. Prvo nagrado za Življenje ob meji je prejelo delo Terasa Slobodana Šembera iz Ljubljane. Drugo nagrado je prejela igra Odhod Andreja Arka iz Ljubljane. Prvo nagrado za znanstvenofantastično igro je prejelo delo Grand Prix Galaxy Dimitrija Kralja iz Izole. Drugo nagrado pa sta prejela ex-aequo igra Vožnja, ki sta jo napisala Henrik Gruden in Rihard Sluga iz Trsta in delo Jutri ne bo vremena Lucijana Vuge iz Nove Gorice.

KULTURNO-DRUŽBENA DEJAVNOST SLOVENCEV NA VIDEMSKEM

Erika Jazbar

Življenjski utrip slovenske skupnosti, ki živi na Videmskem, je tudi v lanskoletni sezoni pokazal, da je tamkajšnja kulturno-družbena stvarnost živa, saj so slovenski prosvetni delavci tudi tokrat poskrbeli za marsikatero iniciativo, tradicionalno pobudo ali novo srečanje, ki ohranja živo zavest pri vsakdanjem človeku, ki živi pod Matajurjem.

Letošnji pregled začnimo pri septembru 1998, ko so se mladi raziskovalci z Goriškega in Trzaskega, ki so se čez poletje mudili v dolini rož (Rezija) na 18. raziskovalnem taboru in zbirala podatke in material za zameetek krajevnega muzeja 5. septembra predstavili v Bili muzejsko zbirko. Odprtje krajevnega muzeja, ki predstavlja dolino rož od prejšnjega stoletja do današnjih dni, je pomenilo uresničitev večletnih prizadevanj in želja domačega prebivalstva, občinske uprave, prosvetnih delavcev in nenazadnje tudi raziskovalcev prejšnjih let.

14. septembra je zaživel **Dvojezični šolski center v Špetru**. Po poletnem premoru je 81 osnovnošolčkov in 58 malčkov stopilo v novo šolsko leto, ki se je že drugo leto začelo v državno priznani šolski strukturi. Slovenski dvojezični center v Špetru je obiskovalo tudi v tem šolskem letu višje število otrok, kar velja za vrtec (+7) in za osnovno šolo (+3). V šolski strukturi v Špetru je tako dejansko več kot tretjina šolske populacije, ki jo premorejo Nadiške doline.

V Reziji so kulturni in politični delavci poskrbeli za ponovitev pomembnega niza srečanj o kulturni tradiciji v rezijanskih šolah. Občinska uprava že nekaj let prireja tečaje s sodelovanjem šolskih organov ter domačega krožka **Rožajanski dum** v obveznih državnih šolah. Lani je bilo v Reziji 23 malčkov, 49 osnovnošolčkov ter 32 dijakov nižje srednje šole.

Jesen predstavlja za beneške doline visoko turistično sezono. V tem letnem času se zvrstijo številne pobude od t.i. burnjakov oz. praznikov kostanja in drugih družabnih srečanj, do pravih turističnih ponudb. Na začetku oktobra 1998 so tako v Trstu predstavili krajšo brošuro z naslovom *Od Nadiže v Furlaniji Julijski krajini do Soče v Sloveniji*, pod geslom za doživetje brez meja, s katero so si prizadevali krepiti na obmejnem območju turistično ponudbo domačih krajev s povezovanjem

omenjenega teritorija v kulturno-gastronomsko-naturalistično enoto. Konec oktobra pa je ponovno stekla zelo priljubljena iniciativa **Vabilo na kosilo** v Nadiške doline, ki je v zadnjih letih naletela na zelo dober odziv ne le s strani domačega turizma. Pobuda se je nadaljevala tudi v pomladnem času z ponudbo jedi z značilnimi travnimi dišavami. Najznačilnejša in najstarejša jesenska pobuda beneških kmetovalcev pa je **Trg kostanja in domačega sadja**. Jesenski čas je namreč najboljša sezona za gorske kmečke pridelke Nadiških dolin, in sicer jabolke, hruške, kostanj, gobe, med ipd. Pobuda je zato zelo pomembna za tamkajšnje proizvajalce, ki pogosto delajo v nelahkih razmerah.

Rezijanska folklorna skupina je oktobra 1998 praznovala 160. obletnico neprekinjenega delovanja. V Ravanci so v ta namen priredili kar tridnevno praznovanje, ki je kljub slabemu vremenu pritegnilo veliko število ljudi, saj je bil program slavja zelo pester in zanimiv. Mlada Katja Quaglia predseduje Rezijanski folklorni skupini skoraj dve leti in je sama dokaz, da je za tovrstno dejavnost še živo zanimanje, kar daje upati tudi za bodočnost. Rezijanske pesmi, melodija, prastari zvoki citire in bunkule, ritem in ples niso le umetno ohranjeni, temveč ostajajo živi, saj so prisotna na vsaki pomembni prireditvi ali domači zabavi v dolini. Najzgovornejši dokaz za to predstavlja starost samih plesalcev, med katerimi je veliko mladih.

Kulturno društvo Ivan Trinko iz Čedadada je konec oktobra '89 priredilo vrsto srečanj v okviru že poznane pobude **Spoznajmo se**. Na njej pa so sodelovali družbeni in kulturni delavci z obeh strani meje. Ob predstavitvenih večerih je bil 14. novembra v cerkvi Brezmadežne Device v Vidmu celovečerni koncert Trinkovih nabožnih skladb. Novembra je v sodelovanju s KD I. Trinko in Postajo Topolove stekla tudi čedadjska izvedba Filma video monitor.

Decembra je proslavljala **Zveza slovenskih izseljencev** 30-letnico ustanovitve. Zveza je nastala v jezikovno raznoliki Švici, v naslednjih letih se je razširila v razne kraje Evrope, pa tudi v Belgijo, Kanado, Argentino in druge države, kjer so naseljeni slovenski ljudje. V Špetru se je praznovanje Zveze emigrantov prepletalo z drugimi podobnimi manifestacijami, in sicer z obeležjem 10. obletnice pobratenja špetske občine oz. Gorske skupnosti z belgijskim mestom Sambreville. Manifestaciji sta si bili podobni, kajti do pobratenja med obema občinama je prišlo predvsem zato, ker so se v ta belgijski kraj preselile številne beneške družine, katerih moške so delali v rudnikih.

Kulturno društvo Rečan in reška župnija sta decembra priredili **Devetico božično**. Gre za zelo staro družinsko liturgijo, ki so jo obhajali

po beneških vaseh v pričakovanju Božiča. Lanska izvedba Devetice se je začela s 15. decembrom in je trajala do 23., oblikovali pa so jo v devetih vaseh grmiške občine. KD Rečan prireja omenjeno priljubljeno staro navado že nekaj let, priložnost pa je posebno pomembna, ker se obudijo stare pesmi, pete litanije in posebne božične melodije.

Na dan Sv. Treh kraljev se Slovenci iz videmske pokrajine zberejo na **Dnevu emigranta**. Srečanje je bilo tokrat posvečeno spominu na priljubljenega pesnika in pevca ter kulturnega delavca Nadiških dolin **Luciana Chiabudinija**, poznanega predvsem s psevdonimom Ponediščak. Na srečanju sta nastopila pevska skupina Beneške korenine in cerkveni pevski zbor Nove stazice, posebno pa je navdušila Rezijanska folklorna skupina. Na vrsti so bili tudi nagovori raznih političnih predstavnikov ter napovedana govornika Dino Chiabai, predsednik zveze Slovenci po svetu, in predsednik deželnega sveta Antonio Martini. Nastop Beneškega gledališča z igro Beneški petrol je idealno objela manifestacija. Na Dnevu emigranta so predstavili bogat **Trinkov koledar** za leto 1999

V hotelu Hvala v Kobaridu je bilo 16. januarja 29. Novoletno srečanje Slovencev videmske pokrajine in Posočja. Na srečanju so bili prisotni številni ugledni gostje, saj sta organizatorje počastila s svojo prisotnostjo kar dva ministra, in sicer minister za kulturo Jožef Školč in pravosodni minister Tomaž Marušič. Prisotna pa sta bila tudi državna sekretarka pri zunanjem ministrstvu Mihaela Logar in predsednik parlamentarne komisije za Slovence po svetu Marjan Šifrer.

Konec januarja so imeli beneški planinci redni občni zbor. Ob izvolitvi novega odbora so predstavili tudi potek gradnje planinske koče na Matajurju. V poletnih mesecih so začeli z deli. Pri tem pa jim pomagajo tudi kobariški planinci.

Mesec dni po odhodu Luciana Chiabudinija so se ga njegovi prijatelji spomnili s slovensko mašo zadušnico v organizaciji skupine Dom, slovenske organizacije iz videmske pokrajine pa so poskrbele za edinstven kulturni večer, na katerem so sodelovali vsi tisti, katerim je bil Tonca posebno pri srcu. Beneški ljudje so mu izkazali veliko ljubezen in hvaležnost za njegovo dolgoletno delo med njimi.

Mesec februar pomeni za vsakega Slovenca mesec kulture. 19. februarja so v Beneški galeriji v Špetru proslavili **dan slovenske kulture** z otvoritvijo monografske razstave koroškega umetnika Gustava Januša, sledilo je srečanje v sejni dvorani špeterske občinske uprave, kjer je Harmonikaški kvintet Glasbene matice oblikoval koncert, ki se je prepletal z recitalom odlomkov slovenskih avtorjev.

1. aprila 1909 se je v Bijačah, majhni vasi v občini Podbonesec v Beneški Sloveniji, rodil starosta beneških Čedermacev **monsinjor Paskval Gujon**. Aprila lani je torej praznoval svoj 90. rojstni dan. Samo skopo naštevanje vsega, kar je beneški duhovnik storil zato, da se slovenski živelj narodnostno ohrani na tem predelu italijanske države, bi napolnilo celo stran. Paskval Gujon predstavlja za slovenskega človeka, ki živi v Italiji simbol kljubovanja naše narodnostne skupnosti v videmski pokrajini, zaradi tega je bil večkrat deležen posebne pozornosti s strani tistih sodržavljanov, za katere je narodnostno mešano ozemlje motilno.

18. aprila je pripravilo beneško društvo Ivan Trinko večer z naslovom **Ivan Trinko Adoramus**. O Ivanu Trinku glasbeniku in kulturniku sta predavala Pavle Merku ter Antonio Qualizza; nato je sledila predstavitev novega istoimenskega CD-ja v interpretaciji skupine Gallus Consort; v bližnji cerkvi sv. Janeza Krstnika na Tarčmunu pa je bil na sporedu koncert Trinkovih nabožnih pesmi.

18. julija so v grmiški občini zaprli šesto izvedbo **Postaje Topolove**; z nekoliko grenkim priokusom sicer, saj je Moreno Miorelli povedal, da je šlo zelo verjetno za zadnjo izvedbo priznane in priljubljene manifestacije. Organizatorje namreč pestijo številni problemi, od finančne stiske, ki je po besedah pobudnika še najmanjša ovira, do nerazumevanja nekaterih posameznikov, ki pa očitno imajo prevelik vpliv, saj v treh zatišajo skupino tristotih. Postaja Topolove oz. Društvo beneških umetnikov je tudi lani poskrbelo za res izvrsten program, ki je nudil številna srečanja z umetniki, zanimive debatne večere, okrogle mize o poeziji s prvovrstnimi umetniki besede, giba, glasbe, gledališča na sugestivnem prizorišču krasne beneške vasi, ki je poznana po celem svetu.

25. julija se je na Lesah zaključil tridnevni **Senjam beneške piesmi**. Štiriindvajsetič v organizaciji KD Rečan so lahko prisotni prisluhnili beneškim ljudskim melodijam, tradicionalnim motivom, pa tudi prenovljenim izvedbam. Mlajši in starejši slovenski izvajalci so tako predstavili beneško zakladnico in s tem pokazali, da je živa in močno prisotna tudi pri mlajši generaciji.

Avgusta pa navadno zaživi dolina Rezijske. Številni izseljenci se namreč vračajo na počitnice v domače kraje, zanje in z njimi se v dolini rož prirejajo najrazličnejše pobude, ki dosežejo višek za Veliki šmaren, s tradicionalno **Šmarno mišo**.

29. junija, na dan svetega Petra in Pavla, je gospod **Emil Cencig**, slovenski duhovnik in župnik v Gorenjem Tarbiju praznoval zlato mašo. Meseca septembra so priljubljenemu beneškemu Čedermacu verniki

in prijatelji posebna presenečenja pripravili s slovesnimi mašami in različnimi obeležji. Kako pa naj ne bi, ko je pre Miljo poznan marsikateremu zamejskemu Slovencu, saj je vsestransko deloval ob svojem duhovnem poklicu v publicističnem, družbenem in kulturnem svetu. Vse skozi si je prizadeval za navadnega slovenkega beneškega človeka, za njegove pravice in njegovo dostojanstvo. S sobratoma Birtičem in Lavrenčičem je bil med drugim tudi ustanovitelj in pobudnik nastanka časopisa *Dom*, ki je začel z občasnim izhajanjem, z leti pa se je izpopolnjeval in obogatil. V omenjeni časopis, po 33 letih sodeluje gospod Cencig se danes, saj posreduje članke in razmišljanja v domačem dialektu, gradi predvsem na ljudski tradiciji, modrosti in običajih, zato je beneškemu bralcu posebno pri srcu. V svojih člankih pa se ob tem zavzema tudi za družbene, politične in narodne pravice beneških ljudi, opominja na demografsko obubožanje goratih zaselkov in na številne krivice, ki so bile storjene slovenskim prebivalcem teh krajev. Ob tem je nastopal s svojimi posegi tudi na številnih predavanjih, spomnimo le na Drago leta 1972 in Kamenico.

Srečanje vernikov treh dežel, Furlanije-Julijske krajine, Koroške in Slovenije, so letos priredili v Tarzizmu 21. avgusta v organizaciji videmske nadškofije. Na letošnji izvedbi se je v Marijinem svetišču pod geslom Kristjani gradimo novo Evropo zbralo približno 3000 vernikov, ki so zastopali jezikovno in kulturno raznoliko obmejno območje. Jutranjo sveto

Srečanje treh dežel v Tarzizmu

mašo so darovali gostujoči nadškof Alfredo Battisti, ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode ter koroški škof Egon Kapellari.

Versko srečanje je v tem dvajsetletju odigralo zelo pomembno vlogo, saj je v začetku predstavljalo snidenje treh narodov, ki so živeli v treh različnih političnih in kulturnih svetovih: Slovenija v SFRJ, Italija v Evropski zvezi in Avstrija izven nje. Kot so v svojih nagovorih poudarili vsi trije škofje, je pomembno, da se Evropa zaveda svojih krščanskih korenin, ki so jo v teku stoletij oblikovale in na katerih naj gradi tudi svojo prihodnost.

50 LET S PESMIJO V SRCU

Niko Tul

V mesecu maju leta 1949 je tedanja organistka Dalka Šturman zbrala skupino mačkoljanskih pevk in pevcev. S tem se je začela petdesetletna neprekinjena glasbena pot MePZ Mačkolje. Sestav je najprej pel kot cerkveni zbor, že leto dni po nastanku pa je prvič nastopil tudi s posvetnim programom. Prvi pomembnejši posvetni nastop novoustanovljenega zbora je bil namreč na Prvem slovenskem taboru na Repentabru leta 1950 pod vodstvom tedanjega župnika Dušana Jakomina. To dvojno pevsko poslanstvo odlikuje zbor še danes. K temu so pripomogli tri rodovi mačkoljanskih pevcev in desetina pevovodij, ki si je medtem predala taktirko vse do Iva Lešnika, ki zbor uspešno vodi še danes.

Pevski maraton ob 50-letnici zborovskega delovanja v Mačkoljah

Prosvetno društvo Mačkolje, v sklopu katerega zbor deluje, si je zamislilo pobudo, s katero bi na neobičajen način uvedli praznovanja tako pomembne obletnice. V nedeljo, 23. maja, je v Mačkoljah na prireditvenem prostoru Praznika češenj zaživel Prvi zamejski pevski maraton.

Zamisel o pevskem srečanju na prostem sicer ni

povsem izvirna. Do pred nekaj leti so bili nastopi pevskih zborov pod milim nebom, npr. na šagrah in vaških praznikih dokaj običajna stvar. Občasno se to dogaja še danes, vendar vse redkeje.

Priprava tega srečanja je temeljila na prepričanju, da ostajata petje in pevsko druženje nosilna stebra slovenske ljubiteljske kulture, tako po številčnosti sestavov in tistih, ki v njih sodelujejo, kot tudi po raznolikosti pevskih programov. Združevanje ob petju ohranja tudi v tem trenutku svoj narodni pomen v spodbujanju zavesti pripadnosti, še posebej na robu slovenskega prostora.

Na "maraton" so prireditelji povabili vse odrasle slovenske pevske zборе s Tržaškega. Vabilu se je odzvalo 22 pevskih sestavov, kar pomeni nad 400 pevk in pevcev. Spored pesmi, ki so ga predstavile sodelujoče skupine je bil zelo pester, v njem pa so prevladovali slovenski narodni napevi in priredbe ljudskih pesmi - od Krasa do Prekmurja, od Istre do Koroške.

Maraton je bil resnično "praznik pevcev za pevce", trenutek oddiha in družabnosti ob samem nastopu. Vsi prisotni, pevci in ljubitelji petja, so v pristrčnem vzdušju, ki se je ustvarilo v prijetni senci hrastov na mačkoljanski Metežici, pohvalili zamisel z željo, da bi se srečanje še ponovilo.

Pevski maraton in Praznik češenj, ki mu je sledil teden dni pozneje, sta kronala nadvse plodno društveno in zborovsko sezono. Le - ta se je začela v nedeljo, 4. oktobra 1998 z odkritjem spominske plošče ob 55-letnici požiga vasi 2. oktobra 1943. Proslavo, katere pobudnika sta bili obe vaški društvi, je uvedla maša za vse žrtve vojnega nasilja, pri kateri je pel MePZ Mačkolje. Mesec dni pozneje, in sicer v nedeljo, 8. novembra, je Prosvetno društvo Mačkolje priredilo v župnijski cerkvi v Dolini dobrodelni koncert za Posočje. Spored je uvedel društveni zbor, nastopili pa so še dekliška pevska skupina Valentin Vodnik, mladinski pevski zbor iz Šmarij pri Kopru in organist Iztok Cergol. Zbrana sredstva so namenili popotresni obnovi Drežniških Raven. V soboto, 12. decembra, pa se je v dvorani mačkoljanske Srenjske hiše odvijalo že tradicionalno predbožično glasbeno srečanje V pričakovanju. Mačkoljanski zbor je tokrat gostil v svoji sredi pevke in pevce skupine Temne note iz Kopra, ki so se predstavili s programom črnskih duhovnih pesmi in vokalnih priredb znanih uspešnic.

Zbor je, ob rednem nedeljskem petju na koru domače cerkve, imel še številne druge nastope. Poleg že ustaljenega sodelovanja na vsakoletnih pevskih revijah ZCPZ iz Trsta ter Primorska poje, naj omenimo vsaj še nekaj koncertov in pevskih nastopov. Nastopil je tudi na prireditvi Skupaj za Evrošolo na pobudo srednje šole Simon Gregorčič iz Doline, svojo sezono pa je sklenil s celovečernim koncertom v Vrtojbi, na povabilo tamkajšnjega mešanega pevskega zbora.

Pohvale in zadoščenje ob izvedbi "pevskega maratona" predstavljajo veliko spodbudo za nadaljnje delo. Konec leta čakata namreč pevke in pevce ter vse sodelavce Prosvetnega društva Mačkolje še jubilejni koncert s predstavitvijo CD-ja in priložnostne izdaje. S tem bodo mačkoljanski kulturni delavci zakorakali v novo tisočletje, novim 50 uspešnim letom naproti.

PEVSKI ZBORI VESELA POMLAD

Majda Danev

V zadnjem prispevku, ta je bil objavljen v Koledarju za leto 1998, sem napovedala jubilejno, dvajseto leto pevskega delovanja zborov Vesela pomlad. Čeprav je praznovanje dvajsetletnice že krepko za nami, bi v pričujočem prispevku le rada zabeležila prireditve, ki so se zvrstile v počastitev tega pomembnega jubileja. Seveda to ne pomeni, da naši zbori v jubilejnem letu niso uresničili drugih, sicer manjših pobud, ki pa sodijo med običajne pevske prireditve.

Dvajset let organizirane otroške in mladinske pevske dejavnosti v okviru društva Vesela pomlad ni bila kratka doba. Zaznamovali so jo prizadevanja in skrb za vzgojo mladih pevcev, ki naj bi znali ceniti in pravilno vrednotiti petje, to našo morda najbolj razširjeno in najbolj priljubljeno zvrst kulture, ne nazadnje pa tudi skrb za ohranjanje in razvijanje naše bogate pevske dediščine. Vse to pa terja v času, ki zlasti mladim ni najbolj naklonjen, od vzgojiteljev poseben pristop, veliko ljubezni, potrpljenja in poguma pri delu.

Poletni center v parku Finžgarjevega doma

vceve je skupaj z g. Francem Pohajačem, ustanoviteljem Vesele pomladi, njenim vodilnim mentorjem in vsestranskim animatorjem, sestavil bogat koledar prireditev, ki so v jubilejnem letu potekale pod geslom 20 let petja.

Okroglo obletnico smo želeli počastiti nadvse slovesno, se ob tem spomniti prvih korakov, trenutkov negotovosti in obenem zaupanja v uresničitev zastavljenih ciljev, predvsem pa podati izčrpen prikaz opravljenega dela in ponuditi možnost nadaljevanja le-tega tudi v bodoče. Svet sodelav-

Prva prireditev iz niza proslav je bil majski Praznik družine z nastopom otroškega zbora in zbora staršev v prijetni družbi čarodejev Viky-ja in Tanje. Sledila mu je velika otroška prireditev *Poj, pleši, igray in še kaj*, na kateri so se domačim pevcem pridružili vrstniki OPZ Fran Venturini od Domja in plesalci ŠD Mladina iz

Dvajsetletnica zborov Vesela pomlad v telovadnici v Zgoniku

Križa. Med poletnimi počitnicami, so v prostorih openskega Marijanišča in Finžgarjevega doma potekali trije pevski tedni, ki so zaposlili kakih sto mladih pevcev. Pobudo zanje je dala Zveza cerkvenih pevskih zborov, podprla pa sta jo Svet slovenskih organizacij in Marijanišče na Opčinah. V treh tednih so se otroci družili s pesmijo in pod vodstvom strokovno podkovanih mentorjev radostno uživali pri številnih bolj sprostilnih dejavnostih. Društvo Vesela pomlad je to pobudo, ki je terjala ogromen organizacijski napor in veliko dela, namenilo širšemu krogu mladih pevcev s celotnega tržaškega področja, da bi poživili otroško in mladinsko zborovsko petje na Tržaškem. Bila je resnično uspešna, vendar je opozorila tudi na pomanjkanje primerne izobraženih glasbenih mentorjev, kar naj bi spodbudilo naše vodilne kulturne organizacije k razmišljanju o pripravi tovrstnih seminarjev.

V mesecu oktobru so se na prijetnem pevskem srečanju zbrali zbori, v katerih pojejo tudi naši nekdanji, zdaj že odrasli pevci. Ob petju MePZ Lipa iz Bazovice, DePZ Vesna iz Križa, MePZ Jacobus Gallus, ŽePZ Glasbene matice in vokalnega terceta Musica noster amor iz Trsta smo se pozabavali še z Zamejskim kvintetom in čarodejem Avgustinom, srečolov pa je postregel z lepimi nagradami.

Prav imeniten pevski večer pa smo doživeli v domači župnijski cerkvi ob celovečernem koncertu mešanega pevskega zbora Resonet, ki je tako krstil združitev vokalne skupine istega imena s skupino starejših pevk in pevcev Vesele pomladi. S petjem se je prepletala tudi umetniška beseda v interpretaciji gledališke igralka Lučke Počkajeve. Ta je podala tudi nekaj razmišljanj, ki so jih o petju napisali pevci zbora.

Krona proslav ob dvajsetletnici pa je bilo Srečanje s pesmijo in s prijatelji petja v športno kulturnem centru v Zgoniku. Oblikovali so ga pevci in pevke otroškega zbora, dekleta mladinske pevske skupine in vokalnega terceta *Ver laetum*, skupini bivših pevk in pevcev Vesele pomladi, mešani pevski zbor *Resonet* in zbor staršev pod vodstvom mentorjev Martine Batič, Franca Pohajača, Aleksandre Pertot, Zdenke Križmančič, Martina Vremca, Rossane Paliaga, Matejke Bukavec in Ivana Florjanca. Za glasbeno spremljavo so poskrbeli Martina Batič, Martina Feri in Egon Taučer. Mirjam Brajkovič je z dekleti pripravila splet folklornih plesov, Zvonko Vidau pa je predstavo opremil z nizom barvnih diapozitivov. V razvedrilnem delu večera so pevci nastopili v nekoliko bolj sproščeni obliki, h kateri so svoj delež prispevali tudi harmonikarji Egon Taučer, Borut Vidau in Zoran Lupinc. Svečane trenutke smo doživljali ob številnih čestitkah sorodnih zborov, društev in organizacij, predvsem pa ob podelitvi Gallusovih značk, ki so jih prejeli nekateri pevci za uspešno in dolgoletno delo v ljubiteljski glasbeni dejavnosti. Lepo oblikovano prireditveno sceno je dopolnjeval fotografski prikaz glavnih dogodkov iz dvajsetletne zgodovine zborov Vesela pomlad, ki pa je bil le del obsežnejše razstave, postavljene na ogled v prostorih openskega Marijanišča. Izčrpno poročilo o dvajsetletni pevski poti zborov Vesela pomlad sta prinesli tudi dve brošuri: prva je namenjena širšemu krogu prijateljev Vesele pomladi, druga, izčrpnjša, pa predvsem sedanjim in nekdanjim pevcem. Obsega namreč podroben kronološki pregled dvajsetletnega delovanja ter navaja nastope, gostovanja, pevska srečanja, revije, tekmovanja, festivale, radijska snemanja, študijske dneve in druge pobude, ki so se jih udeležili pevci in pevke zborov Vesela pomlad. Zanimiv je predvsem podatek, da je v vrstah Vesele pomladi pelo 351 pevcev in pevk, ki so v dvajsetih letih imeli kar 8080 vaj in 875 nastopov, naštudirali pa so nad 600 pesmi!

"Glasba mi je vse in želim jo peti. Vsepovsod jo slišim, hočem jo deliti, glasba bogati moj svet," so zapeli pevci v skupnem nastopu na osrednji proslavi ob dvajsetletnici. V njihovem sporočilu smo zaznali pomen, ki ga imata glasba in petje za tistega, ki ju posreduje, kot tudi za vse tiste izmed nas, ki jima radi nastavimo uho in srce.

DELOVANJE ZVEZE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV IZ TRSTA V SEZONI 1998-1999

Edi Race

Cerkveni pevski zbori so, kot piše predsednik Zveze cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) Zorko Harej v zadnjem Glasu naših zborov "postojanke slovenske prisotnosti, kulture, krščanske misli in življenjske prakse". Ta prikaz naj bo zato uglašen v smislu gornje trditve.

Prva večja dejavnost v sezoni 1998/99 je bila organizacija tradicionalne revije odraslih zborov, ki je bila 6.12. v Gledališču F. Prešeren v Boljuncu. Nastopilo je devet pevskih zborov s Tržaškega in zbor iz Štmarvra. Revija je bila posebno slovesna, ker je bila to priložnost, da je ZCPZ dala priznanja organistom in zborovodjem, ki se najdlje posvečajo slovenski glasbi na Tržaškem, to so: Milko Cibic, Drago Petaros, Marija Mauri in Matija Hrovatin. Napovedovala je Nataša Zubalič.

Dva dni kasneje, na praznik Brezmadežne, smo priredili v sodelovanju s Slovenskim pastoralnim središčem v Trstu v dvorani Marijinega doma v ul. Risorta večer slovenskih samospenov na katerem je nastopilo sedem solistov in tako oživilo to že precej pozabljeno slovensko glasbeno dediščino. Prvo nedeljo po prazniku Sv. Treh kraljev je ZCPZ pri-

Revija pevskih zborov v Prešernovem gledališču v Boljuncu

redila zanimiv božični koncert v cerkvi Novega sv. Antona v Trstu, ki sta ga oblikovala sopranistka Pija Brodnik in bas-bariton Marko Fink. Prva je med drugim izvajala božične samospelve Brede Šček ob orgelski spremljavi Angele Tomanič, drugi pa tudi pet pesmi iz imenitne Premrlove uglasbitve Voduškovih Božičnih skrivnosti, ob spremljavi pianistke Nataše Valantove. Koncert je lepo zaključil MePZ F.B. Sedej

iz Števerjana pod vodstvom Bogdana Kralja. Doživet večer je z recitacijami obogatil igralec Aleksij Pregarc, priložnostno misel na koncertu pa je povedal časnikar Saša Martelanc.

Po tem koncertu je Zveza cerkvenih pevskih zborov posvetila veliko pozornost organizaciji 29. revije otroških zborov Pesem mladih, ki je bila na Pomorski postaji v Trstu v nedeljo, 14. marca. Nastopilo je 13 zborov. Uvodno misel je imela ravnateljica Stanka Čuk, napovedovala pa je Alenka Hrovatin.

ZCPZ je tudi v minuli sezoni sodelovala pri organizaciji 30. izvedbe Primorske poje. Soorganizirala je prvi, slavnostni koncert zborov jubilarantov na Pomorski postaji v Trstu, ki je bil v soboto, 6. marca 1999, ter še koncert v občinskem kulturnem centru na Trbižu v nedeljo, 14. marca. V samostojni režiji pa je priredila koncerta v Marijinem domu v ul. Risorta v soboto, 27. marca, in v Marijinem domu pri Sv. Ivanu 11. aprila 1999.

Veliko dela je bilo s publicistično dejavnostjo. Z datumom november 1998 sta izšli zbirka očenašev za zbor, glas in orgle raznih zamejskih skladateljev z naslovom *Oče naš* in pesmarica z izborom del Staneta Maliča *Zbori in samospevi*. Ta zadnja pesmarica bo doživela svojo uradno predstavitev na Opčinah na začetku decembra 1999. Zelo odmevna pa je bila izdaja 2. številke glasila *Glas naših zborov*, ki objavlja vrsto formativnih in informativnih člankov, zapisov ter poročil o delovanju večine včlanjenih zborov. Glasilo je doživelo uradno predstavitev v soboto, 20.3.1999, v dvorani v ul. Risorta. Za predstavitev glasila je poskrbel Saša Martelanc. Zaradi njegove odsotnosti je prispevek prebrala Matejka Maver. Prof. Andrej Bratuž iz Gorice in predsednik ZCPZ Zorko Harej pa sta predstavila zbirko očenašev, ki jo je opremil Edi Žerjal, imenitno notografiral pa Janko Harej. Ob tej predstavitvi je Jericijev Očenaš za glas in orgle zapela Karina Oganjan, eno Maličevih uglasbitev te molitve pa priložnostni mešani zbor pod vodstvom Bogdana Kralja.

Pri ZCPZ zelo pozitivno ocenjujejo, da se je med š.l. 98/99 nadaljeval orgelski tečaj. Prof. Angela Tomanič, ki je vodila orgelski tečaj tudi med letošnjim poletnim seminarjem v Rogaški Slatini, je torej nadaljevala s svojimi rednimi mesečnimi srečanji z gojenci na Tržaškem. Tečaj je stekel septembra 1998 in razveseljivo je, da ga je obiskovalo štirinajst tečajnikov. Nekateri tečajniki že aktivno sodelujejo v župnijah, kjer živijo, zato je ta pobuda še bolj koristna in upamo, da bo napredovala v obče dobro. Ob zaključku tečaja so ti organisti nastopili na koncertu, ki je bil 2. junija 1999 v openski župni cerkvi.

Precej dela, a tudi veliko zadoščenja, je bilo ob koncu šolskega leta, natančneje, 17., 19. in 24. junija 1999, z izobraževalnim glasbeno-zborovodskim tečajem za učiteljice slovenskih osnovnih šol. Pri tej pobudi, ki jo je ZCPZ izvedla pod pokroviteljstvom in z dovoljenjem tržaškega šolskega skrbništva, so kot predavatelji sodelovali prof. Janko Ban, Marja Feinig, prof. Vesna Guštin, prof. Bogdan Kralj in prof. dr. Albinca Pesek s Pedagoške fakultete v Mariboru. Vsak s svojega področja so učiteljicam predstavili razne vidike in možnosti oblikovanja pouka glasbene vzgoje in petja.

Na spomlad je ZCPZ močno pretresla nenadna smrt odbornice prof. Elvi Miklavec Slokar in prav ob njenem pogrebu 17. marca, naj omenimo nastop Združenega zbora ZCPZ. Pomembno se nam zdi, da poročamo o tem zboru, ker je v minulih mesecih imel deset nastopov pri raznih skupnih pobudah slovenskih župnij, npr. pri sklepu misijona 23. maja 1999 v Trstu. Pri vsakem je povprečno sodelovalo 45-50 pevcev, ki so se seveda tudi zbirali na vajah. ZCPZ se pri tem zaveda, da je taka oblika zborovskega sodelovanja pri nekaterih pomembnejših verskih ali cerkvenih slovesnostih sicer lepa in koristna zadeva, vendar pa ne sme pomeniti nadomestila za domače cerkvene zборе, ki so prvi poklicani, da s svojim petjem sodelujejo pri bogoslužju.

Tržaška ZCPZ je delovanje v sezoni 1998/99 zaključila s seminarjem za zborovodje, organiste in pevce, ki je bil od 8. do 14. avgusta 1999 v Rogaški Slatini. Udeležilo se ga je vključno z nekaterimi družinskimi člani, okrog 110 ljudi. Glavnino so sestavljali pevci, saj je vsak dan v kristalni dvorani Zdraviliškega doma vadil 70-članski pevski zbor, v župni cerkvi sv. Križa pa je pod mentorstvom prof. Angele Tomanič vadilo 11 organistov. Pevski del seminarja so oblikovali prof. Pija Brodnik, ki je bila odgovorna za vežbanje dihalne tehnike in oblikovanje glasu župnik na Ravnici pri Sveti gori Lojze Kobal in prof. Tomaž Simčič iz Trsta. Koprski dekan Lojze Kržišnik na dan sončnega mrka, spregovoril o vlogi petja v liturgiji in posebej poudaril željo, da bi cerkveni zbori predstavljali pevsko jedro, ki bi celotno občestvo, zbrano v cerkvi vabilo k slavljenju Boga in torej globljemu občutku praznične svetosti. Poudaril je zato potrebo, da bi prišlo do navajanja vernikov k sodelovanju pri petju.

S tem seminarjem se je torej končala sezona 1998/99, ki se je iztekla v znamenju priprav na razglasitev škofa Slomška za blaženega. Zato naj ta zapis končamo z mislijo tega našega novodobnega svetniškega moža, ki je nekoč poudaril, da: "slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa". V tem prepričanju je ZCPZ že načrtala delovanje za leto 1999-2000.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ V SEZONI 1998-99

Danilo Čotar

Po treh letih delovanja lahko rečemo, da večnamensko središče na Drevoredu 20. septembra v Gorici, ne le stoji na trdnih temeljih, ampak je v tem obdobju pognalo zdrave korenine, navezalo številne stike z domačim in tujim kulturnim okoljem, se razraslo v žlahtno drevo. Društvo, ki upravlja kulturni center, z delavno predsednico prof. Franko Žgavec na čelu, si je pridobilo nove izkušnje in zna s tehtnimi izbirami voditi razvejeno dejavnost središča.

Na velikem odru, v komorni dvorani in v razstavnih prostorih so si razgibano in brez večjih premorov sledile prireditve od začetka septembra do konca junija 1999. Koncertna dejavnost se je odvijala pre-

Polžkov vrtiljak je vedno privabil v dvorano veliko otrok.

dvsem v sodelovanju s SCGV Emil Komel. Goriško društvo *Glasba brez meja* (Musica senza frontiere) je tudi letos priredilo v centru mednarodno glasbeno tekmovanje Alfredo in Vanda Marcosis za mlade violiniste in violončeliste. Društveno vodstvo je letos izrazilo željo, da bi imelo tekmovanje svoj stalni sedež v Kulturnem centru L. Bratuž. *Glasba brez meja* bi

namreč našla svoj pravi prostor pri ustanovi, ki ob vsaki priložnosti zagovarja iskrene smernice sožitja in je ugodno razpoložena za mednarodno sodelovanje. Tudi letos so se v veliki dvorani zvrstile pevske revije *Cecilijanka*, *Mala Cecilijanka* in *Primorska poje*. Prijatelje lahke glasbe sta navdušili skupini New Swing Quartet in Čuki.

Koncertov je bilo kar 42, torej več kot v preteklem letu, vendar so jih po številu letos prekosile gledališke predstave, ki jih je bilo 45. V to

število so zaobjete tudi baletne predstave, šolske prireditve in druge mladinske veselice. Dober del predstav je bil namenjen otrokom in med temi predstavami zavzemajo važno mesto lutke z znanim in odmevnim *Puppet festivalom*, ki ga prireja goriški Center za gledališko animacijo. V sodelovanju s tem centrom je tudi načrtovan v letu

Nastop priljubljene skupine Čuki

2000 velik festival lutk z udeležbo Slovenije in Koroške. Za upravitelje centra je veliko zadoščenje in razlog za upe v plodno bodočnost, vsakokrat ko se dvorana napolni z mladimi obrazi, ki z navdušenjem spremljajo gledališke uprizoritve in slovensko besedo.

V vežah kulturnega centra so se zvrstile tri odmevne razstave na izredno visoki ravni, ki so privabile veliko število ljubiteljev likovne umetnosti. Najprej je bila meseca novembra na vrsti spominska razstava ob stoletnici rojstva Avgusta Černigoja. Težko bo še kdaj videti na eni sami razstavi toliko del velikega tržaškega umetnika. V mesecu januarju je vzbudila veliko zanimanja antološka razstava Zore Koren Skerk in končno je v marcu požela največji uspeh razstava svetovno znanega slikarja Safeta Zeca. Poleg teh sta bili v sezoni še razstavi arhitektov obeh Goric in foto klubov goriške pokrajine.

K dejavnosti centra prištejemo nazadnje še kakih 20 predavanj, kongresov, seminarjev, predstavitev in srečanj. Med temi zadnjimi velja omeniti prisrčno srečanje s slovenskim kardinalom Alojzijem Ambrožičem.

Iz lične brošure, ki jo je kulturni center izdal ob koncu sezone in v kateri so našteje vse prireditve, se da razbrati, da vse delovanje centra prepleta rdeča nit sodelovanja s številnimi slovenskimi in italijanskimi ustanovami v zamejstvu ter z mnogimi v Sloveniji. Naj omenimo le Slovensko stalno gledališče iz Trsta, Kulturni dom v Gorici, tržaško Gledališče Verdi in Primorsko dramsko gledališče iz Nove Gorice. Ob tem sodelovanju nujno raste vzajemno spoznavanje med različnimi narodi in stvarnostmi na obeh straneh meje. S tem je tudi izpolnjen eden glavnih ciljev kulturnega centra: da bi namreč slovenska narodna skupnost v Gorici ohranjala svojo identiteto in obenem dozorevala v spoznavanju in priznavanju vseh, ki žive v goriškem prostoru.

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL

V.B.

KOMEL - VAREN PRISTAN ZA VSE, KAR JE GLASBA

Pod tem naslovom je krajevni italijanski dnevnik v prvih dneh avgusta objavil članek o delovanju Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel. Ob branju članka se dodobra zavemo, kako je ta glasbena šola daleč prerasla okvir ožjega pedagoškega dela, kako se iz leta v leto vedno bolj odloča tudi za globlje glasbene prijeme in "postaja center ne samo za učence, profesorje in sodelavce, ampak tudi za glasbenike in muzikologe", beremo prav tam.

Na šoli, ki neprekinjeno deluje že od leta 1953, poučujejo danes skoraj vse klasične instrumente (klavir, violino, violončelo, kontrabas, flavto, oboo, klarinet, trobento, pozavno, kitaro, harmoniko), solo-

Pianistke podiplomskega tečaja so igrale v muzejski dvorani na Goriškem gradu. Ob njih je prof. Sijavuš Gadžijev.

petje, teoretične in komplementarne predmete (teorijo in solfeggio, harmonijo, glasbeno zgodovino, komorno igro). V učni program so vključeni tudi tečaji predšolske glasbene vzgoje (do-mi-sol in otroški pevski zbor), baleta in podiplomskega študija klavirja. Slednjega vodi moskovski pedagog prof. Sijavuš Gadžijev.

V šolskem letu 1998/99 je bilo vpisanih 189 učen-

cev. Poučevalo je 30 profesorjev, od teh 6 redno nameščenih. Učenci so svoje znanje in sposobnosti lahko skozi celo leto pokazali na vrsti šolskih nastopov. Med letom jih je bilo 19, od teh 4 božični. Ob izteku šolskega leta so se zvrstili zaključni nastopi, in sicer v Doberdolu, Štandrežu, Števerjanu, na Vrhu, Plešivem, v Devinu in seveda že znani Glasbeni pokloni v Gorici. Prvemu poklonu, na katerem so nam

zaplesali, zapeli in zaigrali naši najmlajši - nastopili so baletna skupina pod vodstvom Nataše Sirk, šolski orkester najmlajših, ki ga vodi Alessandro Sluga in otroški zbor pod vodstvom Barbare Corbatta in Damijane Čevdek -, so sledili še koncert *V galeriji zvokov in glasov* v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž, koncert pianistov podiplomskega tečaja prof. Gadžijeva v dvorani Pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu in še poklon *Pod cerkvenim obokom* v Cerkvi sv. Ivana. V tem nizu koncertov so nam učenci in pedagogi ponudili prikaz resnično bogatega delovanja in visoko raven dosežkov na instrumentih, v solopetju, komorni glasbi. Prisluhnilo smo dvema otroškima zboroma: Veseljakom iz Doberdoba in združenemu zboru iz Gorice, Plešivega in Vrha. Pogrešali pa smo mešani zbor Lojze Bratuž. Prijetno nov je bil zaključni nastop učencev predšolskega tečaja *Zajčkova hišica*, ki so ga otroci ponovili še v Kulturnem domu v Gorici ob solidarnostni akciji za begunce *Otroci otrokom*. Posebno odmeven nastop in res zgodovinski korak v tretje tisočletje je bil koncert na goriški Prefekturi ob dnevu Republike. Celovečerni glasbeni program so namreč izvedli pedagogi in učenci šole Emil Komel (klavirski trio Peter Gus - violina, Alessandro Sluga - violončelo, David Bandelli - klavir; pianistka Nina Kruh, solopevca Martin Srebrnič - tenor in Jerica Rudolf - sopran ob klavirski spremljavi Ingrid Silič, trobentač Matej Špacapan, oboist Matija Faganel, tolkalec Dario Šavron in harmonikar Aleksander Ipavec). Poleg teh koncertov so učenci Centra, pedagogi in sodelavci sodelovali še na mnogih drugih, med temi naj omenimo večer *Ob podobi, glasbi in besedi* na gradu Vogrsko, ko je društvo Paideia predstavilo svoj projekt Zasebne umetniške in splošne gimnazije Alojz Gradnik, in koncert na Goriškem gradu, v sklopu poletnih koncertov *Squarci d'estate* pod pokroviteljstvom goriške pokrajine. Prav tako so bili s svojim poustvarjanjem prisotni še na raznih prireditvah, ob odprtju razstav v Kulturnem centru Lojze Bratuž in v galeriji Ars na Travniku. Učenci klavirske šole prof. Gadžijeva so imeli nastop v Kulturnem domu v Novi Gorici; poleg nastopa so imeli tudi dobrodelni koncert v organizaciji Lion's kluba iz Gorice in Nove Gorice. Visok uspeh je dosegla pianistka Maya Fürst z nastopom v festivalni dvorani na Bledu z orkestrom opere hrvaškega narodnega gledališča z Reke.

Učenci centra Emil Komel so se udeležili srečanj glasbenih šol Primorske in srečanja slovenskih obmejnih šol v Bilčovsu ter oblikovali srečanje glasbenih šol v okviru Koroških dnevov na Primorskem.

Ob mednarodnem tekmovanju v solopetju Seghizzi v Gorici sta se v netekmovalno skupino prijavili Alessandra Schettino in Julija Kra-

mar, prva je tudi prejela nagrado. Pianistka Nina Kruh je na mednarodnem tekmovanju v Arenzanu prejela 2. nagrado. Joahim in Mihal Nanut sta na regionalnem tekmovanju godalcev v Postojni prejela 2. nagrado za violino oziroma za violončelo. Eleonora Castaldo pa je prejela štipendijo Elio Corolli za najboljše opravljeni izpit iz teorije in solfeggia na konservatoriju.

Center že nekaj let zapovrstjo poskrbi za dodatni študij in izpopolnjevanje učencev in profesorjev. Studijske ekskurzije v Kecskemet na Madžarskem (glasbena šola Z. Kodaly) v organizaciji Zveze primorskih glasbenih šol sta se udeležila dva. V tem šolskem letu je center organiziral seminar za violino in klavir, pa tudi zimski in poletni seminar iz solopetja. Prvega sta vodila pedagoga iz St. Petersburga, violinist Viktor Kuleshov in pianistka Viktorija Zimina. Vodja obeh seminarjev za solopetje pa je bil znani argentinski pedagog Victor Srugo. Udeleženci seminarja so izvedli tri koncerte, dva v komorni dvorani KCLB, tretjega pa v Krminu pod pokroviteljstvom krminske občine; tu je ob solopetvih Martinu Srebrniču, Eriki Regulyovi, Mirjam Pahor in Jerici Rudolf nastopil tudi klavirski trio David Bandelli - klavir, Davide Bonaldo - violina, Alessandro Sluga - violončelo ter pianistki Valentina Pavo in Ingrid Silič.

Koncertno sezono je Center organiziral v sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž. Na prvem koncertu je v oktobru nastopil priznani ženski zbor *Carmina slovenica* iz Maribora pod vodstvom Karmine Šilec s polifonsko in ljudsko pesmijo. S svojo izredno svežino glasov, polnostjo in eleganco je povsem prevzel veliko dvorano centra Lojze Bratuž. Sledil je *Chromas ansamble* iz Trsta pod umetniškim vodstvom Adriana Martinollija s programom sodobne glasbe. V prazničnih božičnih dneh smo si v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici lahko ogledali Smetanovo opero *Prodana nevesta* v izvedbi ljubljanske opere in baleta. Spomladi so se v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž zvrstili še štirje koncerti. Januarja sta nastopila komorni zbor *Ipavska* in *Glasbeni atelje Emil Komel* pod vodstvom Matjaža Ščeka; zbor je ob spremljavi klavirskega dua Ingrid Silič in Valentine Pavo izvedel Brahmsove Liebesliederwalzer. Člana ateljeja flavtist Fabio Devetak in pianistka Dalia Vodice pa sta sodelovala pri izvedbi maše Nadavški Mariji Snežni Štefana Maurija. Marca je nastopil Komorni godalni orkester Slovenske filharmonije - umetniški vodja Andrej Petrač, sledil je koncert klavirskega tria Sijavuš Gadžijev - klavir, Stephan Coles - violina, Mihai Dancila - violončelo. Sezono je zaključil *New Swing quartet* s črnsko duhovno pesmijo. Iz programa

lahko razberemo, da je bil namen prirediteljev ponuditi poslušalcem čim bolj kvalitetno in bogato ter glasbeno raznovrstno koncertno sezono, da bi pritegnila k uživanju glasbe širši krog poslušalcev, na kar pa žal ni bilo primernega odziva.

Poleg koncertne sezone je center Emil Komel tudi pobudnik in organizator *Srečanj z glasbo*, ki so že nekako prešla v tradicijo. To je niz glasbenih večerov, na katerih prihaja do izraza predvsem krajevna ustvarjalnost. Ti večeri so namenjeni učeči se mladini, pedagogom, vsem ljubiteljem glasbe in dobivajo vedno globlji odziv širšega kroga poslušalcev. Od sedmih načrtovanih je zaživelo šest srečanj, kot prvo v oktobru nastop mladinskega orkestra Alpe - Adria, ki ga je vodil Luigin Pistore, *Benetke v 18. stoletju in Metastasio* (Enrico Calcagni - oboa, Laura Plahuta - sopran), v januarju je nastopil duo Anton Dresler - klarinet in Ingrid Fliter - klavir. Marčno srečanje je bilo posvečeno skladatelju Stanku Jericiju ob njegovem življenjskem jubileju. Center je ob tej priložnosti izdal pesmarico *Mladih let glasnica*, zbirko njegovih pesmi za otroški in mladinski zbor. Izvajalca sta bila Glasbeni atelje Emil Komel in za to priložnost sestavljen ženski zbor - žal je odmanjkal mešani zbor Lojze Bratuž, ki ga je slavljenec vodil vrsto let. Na četrtem srečanju so nam flautist Ettore Michelazzi, violončelist Massimo Favento in čembalistka Luisa Antoni približali *Bacha in njegove*. Naslednje srečanje je bilo v cerkvi sv. Ivana, nastopil je Trio Baraga (Stanko Praprotnik - trobenta, Peter Jevšnikar - trobenta, Luca Ferrini - orgle). Zaključno srečanje, ki je bilo v maju, je vodila Luisa Antoni. Docenti tržaškega konservatorija s sodelavci (naj omenimo pianistko Nevo Merlak in ženski zbor Glasbene matice pod vodstvom Tamare Stanesse) in sodelavci Glasbenega ateljeja Emil Komel (pianistki Valentina Pavio in Andreja Konjedic-Lenardič, violinist Peter Gus, solopevca Jerica Rudolf in Martin Srebrnič) so podali skladbe *Slovenskih skladateljev na Primorskem ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja*.

Ob sklepu poročila o bogati ustvarjalni dejavnosti Centra - vodi ga dr. Silvan Kerševan, predsednik Martin Srebrnič - se utrjuje spoznanje, da je center Emil Komel globok vir glasbenega življenja na Primorskem. Koncerti na Prefekturi, v Krminu, na Goriškem gradu, na Vogrskem so dokaz uveljavitve šole, znamenje, da je krajevna javnost postala pozorna na kvaliteto. Kažejo pa tudi na nove, prijazne odnose sožitja v našem prostoru, kar budi v nas zaupanje v prihodnost.

GALERIJA ARS V KATOLIŠKI KNJIGARNI NA TRAVNIKU

Vida Bitežnik

V Katoliški knjigarni na Travniku se že sedem let zapovrstjo redno vrstijo razstave in predstavitve novih knjig. V teh letih lahko naštejemo nad sto večerov, ko so v prostorih knjigarne odprli razstavo, oziroma predstavili kako novo delo. Odbor društva daje prednost domačim zamejskim ustvarjalcem, zato so srečanja v galeriji Ars temeljnega pomena za našo stvarnost. Na razstavitvenih večerih sodelujejo učenci Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel in s svojim nastopom dopolnjujejo slovesnost prireditve.

Mladi umetniki Dimitri Brajnik, Ivan Žerjal in Ivan Zotti

Otvoritveno razstavo je v oktobru 1998 imela tržaška slikarka Annamaria Ducaton. Umetnica je zaslovela zlasti po ciklu mešanih tehnik na temo Ane Frank. S tem nizom je bila prisotna skoraj v vseh glavnih evropskih mestih, tudi v Ljubljani. V galeriji Ars je razstavljala cikel nordijskih bajk. Umetnico je predstavil umetnostni kritik Joško Vetrih. Večer je uvedla pianistka Eliana Humar.

V novembru je časnikar Jurij Paljk predstavil dva umetnika, ki ustvarjata na Gorenjskem. Svoja olja sta razstavljala Tatjana Luznik in Matevž Škufca. Pianistka Tanja Zorzut je uvodoma zaigrala Griegov valček.

Ob Prešernovem dnevu 1999 je knjigarna odprla svoje prostore trem mladim goriškim ustvarjalcem. Razstavljali so Dimitri Brajnik, Ivan Zotti in Ivan Žerjal. O njih delu je spregovoril Joško Vetrih. Svoje variacije je na trobento zaigral Matej Špacapan, profesor z glasbene šole Emil Komel.

V marcu je razstavljala svoja olja akademska slikarka Anka Krašna iz Maribora. Umetnica se je izpopolnjevala tudi v inozemstvu. Predstavila jo je umetniška kritičarka Breda Ilich Klančnik, kustos Moder-

ne galerije v Ljubljani. Glasbeni program je izvedel oboist Matija Faganel ob spremljavi pianistke prof. Andreje Konjedic Lenardič.

Jeseni 1998 so v prostorih Katoliške knjigarne predstavili ponatis slovnice *Grammatica della lingua slovena* dr. Antona Kacina, ki jo je izdala Mohorjeva družba. Predstavila jo je prof. Marija Kacin, avtorjeva hčerka, ki je spregovorila tudi o novem uvo-

Predstavitve "belih priročnikov" krožka Virgil Šček. Z leve: Ivo Jevnikar, Milica Kacin Wohinz in Vida Valenčič.

du, ki ga je dodala izdaji. Ob koncu novembra je Mohorjeva družba predstavila svojo zbirko za leto 1999. Uvodno besedo je imel dr. Oskar Simčič, predsednik GMD. Na večeru, ki ga je vodil tajnik GMD Marko Tavčar, so bili prisotni avtorji oziroma uredniki novih knjig: Jožko Markuža, Saša Rudolf, Boris Pahor, Tatjana Rejec. Prisoten je bil tudi umetnik Jurij Mikuletič, ki je prispeval slikarsko gradivo za knjigo *Spev v nanoško jutro* Ivana Rudolfa.

Decembra so bili gostje Katoliške knjigarne avtorja Milan Grego in Živa Gruden ter urednik Družine dr. Janez Gril. Predstavili so monografijo *Beneška Slovenija*.

Ob dnevu slovenske kulture je prof. Nadja Marinčič predstavila zbirko Bekarjevih pesmi *Čar nad Krasom*. Lik goriškega profesorja Milana Bekarja sta dopolnila Maks Komac in prof. Slavko Bratina, njegove pesmi sta recitali osmošolki liceja Primož Trubar Irena Bednarich in Nika Simoniti.

Zadnji roman Alojza Rebule *Cesta s cipreso in zvezdo* je predstavila pisateljica Ivanka Hergold. Na večeru sta bila prisotna tudi avtor in urednik založbe Mladika Marij Maver.

Predstavitveno sezono v knjigarni so zaključili "beli priročniki" krožka za družbena vprašanja Virgil Šček. Predstavili so jih avtorji Milica Kacin Wohinz (*Laurenčič, Podgornik in Stanger v parlamentu*), Vida Valenčič (*Evropa narodov*) in Ivo Jevnikar (*Slovenija in manjšine*).

SLOVENSKO KULTURNO ŠPORTNO REKREACIJSKO DRUŠTVO TRŽIČ

Bernardka Radetič

"Zaplujmo z našim negotovim čolnom na sredino morja" so bile zadnje besede izrečene na ustanovnem občnem zboru društva "Tržič" dne 14. aprila 1998. A sedaj, ko smo brez hudih viharjev s polno paro prispeli na sredino morja in smo v razcvetu valov, kako naj nadaljujemo svojo pot? Tudi v laških krogih smo si pridobili ugled, a vendar čutimo, da smo prepuščeni samim sebi; predvsem zato, ker imamo malo odziva pri oblasteh in pri medijih.

Bralca bo gotovo zanimalo, kaj je naše društvo v letu in pol obstoja oz. v sezoni 1998/99 sploh naredilo za slovensko (in tudi italijansko) stvarnost mesta. Naj začnem kar pri prvi naši pobudi solidarnostnega značaja, saj imamo med cilji društva tudi socialno in civilno solidarnost.

Odprtje razstave Kraška obrt in figurativna umetnost

udeležence pozdravil prof. Francesco Orlando. Pozdrav je pridal tudi župnik g. Armando Zorzin.

23. junija smo v Selcah priredili, v sodelovanju z društvom Jadro, Svetoivanski kres. Udeležilo se ga je nad 100 ljudi.

3. septembra je bila sv. maša za slovensko skupnost z Laškega, štandreške in devinske dekanije v cerkvi v Marcelliani. Maševal je g. Anton Prinčič iz Jamelj; pri obredu je pel ženski zbor iz Ronk.

3. junija 1998 sta bila v cerkvi sv. Nikolaja v Tržiču zbor Hrast iz Doberdoba in E. Grion iz Tržiča soustvarjalca Dobrodelnega koncerta za potresence v Posočju in poplavljenca v Kampaniji. Zbrali smo 2.000.000 lir in jih razdelili na dva enaka dela. Prisotnih je bilo nad 300 dobrotnikov. V imenu občinske uprave je

8. oktobra smo v sodelovanju z občinsko upravo imeli - predvsem za italijansko publiko - predstavitev knjig *Doberdò* in *Grammatica della lingua slovena*. Večer sta sooblikovala prevajalec Doberdoba prof. Ezio Martin in prof. Marija Kacin; občinsko upravo je predstavljal odbornik za kulturo prof. Fabio Del Bello.

4. novembra se je začel tečaj telovadbe za odrasle in ostarele v osnovni šoli Duca d'Aosta, v središču mesta, pod strokovnim vodstvom prof. Loređane Kralj. Telovadili smo enkrat tedensko do 26. maja 1999.

6. novembra je bila sv. maša za rajne, ki jo je daroval v slovenščini g. Armando Zorzin v majhni cerkvi sv. Nikolaja v Tržiču. Obred so spremljali Fantje izpod Grmade.

14. novembra smo imeli v lepi restavraciji v Tržiču martinovanje v sodelovanju z društvom Jadro. Egon Tavčar nas je zabaval svojo harmoniko.

Romanje vernikov iz Laškega k Madonna della Cona

24. novembra smo v sodelovanju s SSG in občinsko upravo priredili prvo gledališko gostovanje; SSG je odigralo komedijo Afrika ali na svoji zemlji v občinskem gledališču. Nad 300 gledalcev sta pozdravila župan naše občine g. Adriano Persi in odbornik za kulturo prof. Fabio Del Bello.

22. februarja 1999 je bila v sodelovanju z Občino odmevna Prešernova proslava "Prišel je trenutek..." v občinskem gledališču. "Ponudila je priložnost, da se italijanski publiko v Laškem predstavi slovenska kultura", je povedala govornica večera dr. Milena Vittori v svojem priložnostnem govoru, s katerim je želela orisati Prešerna kot simbol slovenske kulture, njenega dostojanstva in samostojnosti.

Nad 400 ljudi je prisluhnilo tudi orglarskemu in klavirskemu nastopu ter petju Mira Božiča in Blaža Puciharja, otroškega zbora Veseljaki iz Doberdoba in moškega zbora Fantje izpod Grmade. Prireditev je potekala v slovenščini in italijanščini ob diapozitivih na ekranu. Povezovala je Nikla Panizon.

14. aprila smo v sodelovanju s SSG in občinsko upravo obhajali 1.

obletnico ustanovitve društva s komedijo Polovične resnice v občinskem gledališču. Gledalcev je bilo preko 100.

5. junija smo imeli v gosteh s celovečernim koncertom zbor TPPZ Pinko Tomažič na osrednjem trgu v Trziču pod vodstvom Pie Čah. Prisotnih je bilo nad 500 poslušalcev.

4. septembra ob 18.30 je bilo odprtje razstave Kraška obrt in figurativna umetnost v občinski galeriji Antiche Mura, v sodelovanju z Občino v sklopu revije Monfalconese 1999; ob 21.00 uri Mittelevropski Trzič z nastopom ansamblov iz petih držav: Slovenije, Avstrije, Italije, Madžarske in Češke. Prisotnih je bilo nad 400 zadovoljnih in navdušenih poslušalcev. Pozdravil in nagovoril jih je odbornik za kulturo prof. Fabio Del Bello. Prireditelj je bila res vredna ogleda, saj so jo pohvalili tudi tisti someščani, ki nam niso ravno naklonjeni. Prireditelj je bila deležna tudi snemanja.

Društvo Trzič je pokazalo, kaj zmore in upamo si reči, da zmore veliko, če ne more drugače, si izposodi denar v banki. Ni v naši navadi ali namenu delati večjega koraka kot ga zmoremo, a v tem primeru nam je bil omenjeni denar samo obljubljen. Naše društvo je projekt za Mittelevropski Trzič predstavilo Občinski upravi že v mesecu marcu, zato smo sklenili, da pobudo izpeljemo do konca, čeprav nam niso dodelili finančne pomoči. Društvo Trzič si je pridobilo ugled tudi zato, ker je resno, delavno, odgovorno, pošteno...

Slovenski kulturni, gospodarski in politični predstavniki bi nas morali celostno podpirati. Pri tem delu bi morali kar najbolj sodelovati tudi publicistični mediji.

Naj ob koncu povemo, da delamo v zelo slabih in težkih pogojih, ker društvo nima še svojega sedeža in potujemo z vsem materialom od hiše do hiše raznih odbornikov ali pa se sestajamo po barih. Poslužujemo se osebnih telefonov, faksov, računalnikov... Zavedamo se, da smo kljub vsemu pomanjkanju naredili marsikaj; veseli smo in ponosni nad našim delom in nepredvidenim uspehom.

Škoda bi bilo, da bi zaradi premajhne pozornosti, podpore in pomanjkanja vrgli puško v koruzo in šli na počitnice ali pa se pridružili morju ostalih mestnih društev.

SZSO - TS V DELOVNEM LETU 1998/99

Vestna vidra

Delovno leto 1998/99 je prineslo celotni skavtski organizaciji precej novosti. Poleg običajnega delovanja je bil namreč ob koncu leta sprejet nov statut SZSO, ki predstavlja pomemben mejnik v zgodovini naše organizacije. Stiki med Gorico in Trstom so v zadnjih letih bili precej tesni in so letos tudi obrodili zaželene sadove. Organizacija ni več torej samo seštevček dveh ločenih delov, kot je bila v preteklosti, ampak je ena sama, in to ne samo na papirju, temveč tudi dejansko. Vrh tega procesa predstavlja izredni deželni občni zbor, ki je potekal 30. maja 1999 na Peči, ko je bil sprejet nov statut s popravki. Novo deželno vodstvo pa je bilo izvoljeno na rednem deželnem občnem zboru, 26. septembra 1999. Za načelnika sta bila izvoljena Martin Sosič in Erika Černic.

Kot vsako leto predstavlja Marijanski shod tudi začetek skavtskega delovnega leta. Lanskega 50. jubilejnega shoda smo se udeležili v precejšnjem številu tudi tržaški skavti, po njem pa smo se zbrali v Finžgarjevem domu na Opčinah in si ogledali diapozitive z nekaterih taborov. Nato je vsaka skupina začela z rednimi tedenskimi sestanki: volčiči in volkuljice (stari od 7 do 11 let) so se spustili v svet džungle s pravljičico o Mowgliju. Voditelji so se tako prelevili v poglavarja krdela Akelo, v panterja Bagheero, v kačo Kaa, v medveda Balooja in v vrsto drugih likov, s katerimi želimo posredovati otrokom glavne vrednote naše organizacije. Izvidniki in vodnice (starost od 12 do 16 leta) pa so začeli s podvigi in s pustolovščino, v katero spadajo seveda številni izleti v naravo, pioneristika, ročne spretnosti, ne smemo pa pozabiti seveda tudi na gradnjo skupnosti in pristnih prijateljskih vezi. Roverji in popotnice pa so se začeli zbirati na sestankih klana, na katerih bi lahko zgradili trdno skupnost in začeli tudi s služenjem.

Skavti in skavtinje vseh vej so se udeležili maše hvaležnice 15. novembra 1998, ki jo je daroval msgr. Ravnani v stolnici sv. Justa. Pred mašo smo skavti imeli še krajši obred v kapelici v ul. Risorta, med katerim smo se spomnili na naše pokojne brate in sestre.

Sodelovali smo pri organizaciji romanja betlehemske luči, ki prinaša mir. Predstavniki vseh skavtskih organizacij v Trstu so odšli na Dunaj in 12. decembra prinesli luč v Trst med slavnostno mašo, ki jo je daro-

val škof Ravignani. Pri maši so bile prisotne, poleg starejših članov in manjše skupine VV, vse čete izvidnikov in vodnic, ki so nato nadaljevale srečanje na Božjem polju, kjer so imeli skupno pripravo na veliki krščanski praznik: rojstvo Odrešenika. Najmlajše člane naše organizacije pa so za Božič prišli obiskat sveti Trije kralji, ki so nam pomagali izdelati angelčke iz najrazličnejših materialov. Jezuščku so volčiči in volkuljice posvetili tudi dobro delo, ki so ga opravili v božičnem času. Duhovne obnove so imeli tudi klani in noviciati, ki so na najrazličnejše načine izkoristili praznik Božiča, da bi se duhovno poglobili.

V novo leto 1999 so skavti in skavtinje stopili polni novih upanj, novega zagona in seveda novega veselja; tega smo se naužili predvsem za pust: volčiči in volkuljice v Marijanišču na Opčinah, starejši člani pa na zabavi v Marijinem domu pri Sv. Ivanu. Že konec februarja, točneje 21. februarja, smo se namreč spomnili ustanovitelja velike svetovne skavtske družine - Badna Powella. Vse veje so se udeležile množičnega srečanja, ki smo ga pripravili z vsemi italijanskimi skavtskimi organizacijami.

Pred Veliko nočjo pa smo se skavti po skupinah pripravili na ta praznik. Najmlajši so s pomočjo palčka iskali izgubljeni fižolček in mu pripravljali udobno zatočišče, kjer bi se lahko spočil: v lonček so tako položili zemljo, vodo in vse to skrbno hranili in čuvali, tako da se je lahko fižolček na koncu res ustavil v svojem domu in se tam spremenil v lepo zeleno rastlino. Veja IV pa je za velikonočno duhovno obnovo pripravila ločena srečanja po četah. Najstarejši člani so se kot običajno na Veliki petek zbrali na križevem potu na Repentabru, ki se ga vsako leto udeležuje veliko število mladih.

In končno je bil na vrsti tudi največji skavtski praznik: Jurjevanje, ki je letos potekalo 25. aprila v bližini Šempolaja. Jutranje sonce je toplo pozdravilo nove člane naše organizacije, ki so letos obljubili pred mašo. V kraljestvo džungle je letos prestopilo 14 mladičev, ki bodo naprej hodili po sledovih Akele, Bagheere, Balooja, Kaje, Hatija in še drugih in se tako spretno izogibali Sheere Khana in hudobnih šakalov. V veji IV pa je obljubilo 18 novincev, ki bodo vsak v svojem vođu še naprej odkrivali lepote skavtizma.

Po obljubah in maši, ki jo je daroval g. Tone Bedenčič, je sledil trenutek počitka, po kosilu je bila na vrsti še velika igra. Vsi skupaj smo se tako spustili v kraljestvo džungle in vsaka skupina je opravljala svojo nalogo. Dan v naravi smo nato zaključili s tradicionalnim tabornim ognjem, na katerem je vsakdo pokazal svoje spretnosti in svojo iznajdljivost s škeči, plesi, pesmimi ipd.

Maja pa smo izkoristili prijetne in tople spomladanske dneve za

krajše izlete. Veja volčičev in volkuljic je tako sklicala svobodno ljudstvo k Posvetovalni skali, da bi debatiralo o morebitnem vstopu mladičev v krdelo. Po sprejemu najmlajših članov so se vsi volkovi spustili v hud boj s šakali, da bi si lahko pridobili velikega črnega bika. Bitka je bila dolga in krvoločna, na koncu pa smo bika le našli in vse šakale nagnali nazaj v džunglo. Izvidniki in vodnice pa so se z brati in sestrami iz Gorice odpravili na izlet na Snežnik.

Ne pozabimo seveda tudi na ostala srečanja, ki so povezana z župnijskim in vaškim življenjem. Različne skavtske skupine so namreč tesno povezane z župnijo in vasjo, v kateri delujejo, saj sodelujejo pri pripravi raznih pobud.

V minulem letu je bila na vrsti zelo hvalevredna pobuda okrogle mize o narodu in narodnosti. Na srečanju, pri katerem so sodelovali pravnik Andrej Berdon, psiholog Danilo Sedmak, msgr. Oskar Simčič, sociolog Emidij Susič in jezikoslovka Zora Tavčar, kot mentor pa Ivo Jevnikar, je prišlo na dan več kočljivih tem, od samega pojma narodnosti in domovine, do pomena vzgoje k narodni zavesti. V debati so tako bodisi povabljeni gostje kot publika živo sodelovali in izpostavili različna mnenja ter zagovarjali svoja stališča. Dokončnih odgovorov sicer skavtski voditelji niso dobili, a vendar je bilo soočanje mnenj nedvomno zelo pozitivno.

Pred pregledom zadnjih taborov naj omenimo še, da je SZSO 11. aprila v San Vitu al Tagliamento podpisala memorandum med SZSO in AGESCI - FJK. Memorandum je sestavljen iz glavnega besedila, priložene zgodovine stikov med SZSO in AGESCI, in predstavitvenega lista s strukturo obeh organizacij. Namen memoranduma je potrditi dosedanje sodelovanje med SZSO in AGESCI. Podoben "sporazum" se pripravlja tudi z ZSKSS.

SZSO še naprej redno izdaja svoje glasilo Jambor, ki je v zadnjih letih naredilo visok kvalitetni skok. Ob rednem mesečnem izhajanju vsebuje Jambor bodisi uradne članke o sejah in o določilih kot tudi zanimive rubrike in poročila delovanja.

Tržaški del SZSO je letos poleti pripravil za svoje člane šest taborov.

Od 30. julija do 8. avgusta se je 31 volčičev in volkuljic s Tržaškega podalo v skrivnostni svet džungle (Begunje pri Cerknici); tu so morali bežati pred tigrom Sheere Khanom in se pripravljati na hud boj z njim. Svobodno ljudstvo je v tem boju vodila Akela (Breda Sosič).

Tržaški izvidniki in vodnice so taborili od 18. do 30. julija v Begunjah pri Cerknici. Letos so vse štiri tržaške čete taborile skupaj, taboru pa je načelovala Roberta Sullini.

Iz intervjuja, ki ga je pripravil Andrej Maver, objavljamo nekaj misli: "Letos smo se odločili, da bomo skupaj taborile vse tržaške čete izvidnikov in vodnic. Že na začetku leta smo si postavili kot cilj boljše spoznavanje med četami in ustvarjanje skupnosti. Priprave so potekale v tem duhu od februarja dalje. Sestanki vodstva so redno potekali od Mačkolj do Devina in vse to se je potem obrestovalo na skupnem taboru. Postavili smo štiri podtaborne na istem travniku. Del programa je bil skupen za vse (športni dan, velika igra, izlet na Slivnico, taborni ognji ipd.), v ostalih dneh pa je vsaka četa prilagodila program svojim potrebam, na primer urjenju v kuhanju, skavtskih veščinah, postavljanju tabornih zgradb itd. Izvidniki in vodnice so se tudi zelo zabavali, ko so se s kanuji odpravili po Cerkniškem jezeru, s kolesi v Rakov Škocjan in ko so se preizkušali v jahanju. Vse je bilo zelo pustolovsko, posebno v petek zjutraj, ko smo se ob šestih zbudili mokri in odkrili, da je reka preplavila bregove in nam umila noge. Naučili smo se takoj pospraviti nahrbtnike in smo se preselili v tamkajšnjo osnovno šolo. Na srečo nam je sonce takoj posušilo opremo in smo se lahko vrnili na tabor."

Veja RP pa je pripravila kar štiri potovalne tabore. Noviciat *Krasn'n* klana se je potepal po hribovitem predelu v okolici Idrije od 15. do 20. julija pod vodstvom Alenke Štoka. Kras'n klan pa se je odločil, da se bo odpravil na daljšo pot in se potepal po raznih krajih v Sloveniji od 19. do 25. avgusta. Taboru je načeloval Štefan Pahor.

Noviciat *Carpe diem* klana se je odločil, pod vodstvom Nika Tula in Jordana Pisanija za skoraj klasično turo v Julijce, v okolico Triglava od 24. julija do 1. avgusta, zadnje dneve pa so preživel na taboru volčičev in volkuljic. *Carpe diem* klan pa se je podal do Maribora in se sprehajal po Pohorskih gorah od 20. do 26. julija. Taboru je načeloval Francesco Biancuzzi.

Naj omenimo še, da so se nekateri naši predstavniki udeležili tudi potovalnega tabora Vihar upanja, ki ga je organizirala ZSKSS (Zveza slovenskih katoliških skavtinj in skavtov) od 2. do 8. avgusta z zaključnim delom pri Slovenski Bistrici.

Vsi tabori so zelo uspeli in vsi so se zadovoljni vrnili na svoje domove, polni lepih spominov in novih izkušenj. Za voditelje je bilo delovno leto seveda precej naporno, a polno zadoščenja za opravljeno delo z našo mladino.

DELOVANJE SZSO - GO V LETU 1998/99

Iznajdljivi gams

Tudi v preteklem letu je na Goriškem delovala množična skavtska skupina, ki je v svojem letnem delovanju nudila svojim članom vrsto zanimivih dejavnosti. Voditelji so uresničili vzgojni načrt, ki predvideva rast članov v duhu skavtizma, ljubezni do bližnjega in v veri.

Vse tri veje so oblikovale program po potrebah članov. Tako so volčiči in volkuljice spoznavali skavtsko pot v luči igre, izvidniki in vodnice s pustolovščino, roverji in popotnice pa preko služenja. Tudi na dežel- nem področju se je marsikaj spremenilo, saj je na zadnjem dežel- nem občnem zboru bil sprejet nov statut, izvoljeno pa je bilo

Tabor volčičev in volkuljic - Pajevo nad Plavami

novo deželno vodstvo, ki šteje sedem članov poleg načelnika (Martin Sosič - Vztrajni galeb) in načelnice (Erika Černic - Modra mravlja). Obogatili so se naši stiki s sosednjimi organizacijami, predvsem po zaslugi memoranduma, ki ga je SZSO podpisala z italijansko organizacijo AGESCI in po uspelem sodelovanju s slovensko skavtsko organizacijo ZSKSS, ki je obrodila bogate sadove, saj je v načrtu širše pobratenje med zamejskimi, zdomskimi in matičnimi stegi. Vse te ideje so privrele na taboru skavtskih voditeljev Slovenije z naslovom Vihar upanja, ki so se ga udeležili tudi zamejski skavtje.

Pri SZSO - GO so v veji volčičev in volkuljic delovala tri krdela: Sambhur v Gorici, Ankus v Sovodnjah in Seonee v Doberdobu; štela so triinštirideset članov. Dejavnosti so potekale redno na tedenskih sestankih, duhovnih obnovah in lovih (krajših izletih). Obenem velja omeniti, da so VV pripravili tudi sestanek s starši in sodelovali pri

prenosu Betlehemske luči v domače cerkve in ob različnih priložnostih pripravili zanimiva ročna dela. Višek svojega delovanja so seveda dosegli na taboru, ki je bil v koči na Paljevem pri Plavah. Tu so VV za en teden podoživljali dogodivščine kralja Arturja in vitezov okrogle mize. Tabor sta vodila Niko Di Battista (Močni medved) in Marlenka Žerjal (Modra puma).

V veji izvidnikov in vodnic sta delovali dve četi, ki sta poleg rednih sestankov imeli več dejavnosti. Poleg že klasičnih prenočevanj so skavti konec decembra odšli na zimski tabor, ki je bil tokrat v Trnju pri Pivki, sodelovali so pri sprejemu Betlehemske luči in se srečali z novogoriškimi skavti. Na pustni torek so pripravili svoje pustovanje, celo s povorko pustnih vozov. Ob tem so še opravili pomenljivo čistilno akcijo v sovodenjski občini. Njihov poletni tabor je bil v Selah na Koroškem, IV pa so ga preživeli med posebno "valuto" BiPi, ki je uravnavala "ekonomsko" stanje na taboru. Navdušeni nad pustolovščino, ki jih je spremljala, so pod vodstvom Fabia Tommasija (Plavolasega sokola) preživeli dva tedna v objemu koroških gozdov.

Najstarejša veja, roverji in popotnice, so svoje delovanje redno preverjali na tedenskih sestankih in prenočevanjih. V sklop letnih dejavnosti pa so spadala tudi srečanja z raznimi skupinami (klan iz Bassana del Grappa in pustovanje z novogoriškim klanom). Za Božič so RP izdelali skavtski koledarček, ga prodajali po župnijah in izkupiček namenili potrebni družini v Ljubljani. Odšli so tudi na zimski potovalni tabor od Žabnic do Jesenic in kasneje imeli še eno srečanje (oz. izziv) skupaj z novogoriškimi skavti. Potovalni tabor so si zamislili nekoliko drugače, saj so do Cresa dospeli s kolesi; obiskali so tudi nekatere otoke. Taboru sta načelovala klanovodja Katja Tommasi (Srčkana mravlja) in Ivo Cotič (Športni orel).

Seveda so različne skavtske skupine sodelovale v svojih župnijah ob raznoraznih priložnostih. Junija meseca pa smo se Goriški skavti zbrali v cerkvi sv. Ivana v Gorici, da bi se zahvalili za petintrideset let delovanja.

Po pregledu dejavnosti si upamo trditi, da SZSO uspešno opravlja vzgojiteljsko delo, ki ni lastno nobeni drugi organizaciji. Njegova vloga je pomembna za gradnjo zdrave rasti človeka, ki bo svoje skavtstvo živel tudi v vsakdanjem življenju.

ZGODBA O PRODAJALCU ČASOPISOV

Janez Povše

Časopisi mu v pričetku niso bili všeč. Prodajal jih je njegov oče. V prodajalni skorajda v središču mesta, na uglednem prostoru med banko in kinom, kjer se pričinja lep kostanjev drevored. In ker jih je prodajal oče in bil zaradi tega zelo spoštovan, se mu je zdelo, da bo njegova pot zagotovo vodila drugam. Toda novice in vsakršne novosti so mu bile zelo všeč. Slastno je vsak dan preletaval naslove s prvih strani, pa fotografije v revijah, lepe in barvane. Da pa bi se tudi sam ukvarjal z vsemi temi stvarmi, mu niti na misel ni nikoli prišlo. Preveč je bilo doma govora o očetovi prodajalni. Premnogokrat so kosila ali večerje za družinsko mizo z materjo in sestro izzveneli v skrbi za očetovo delo. Zdaj je zamujala nabava, drugič je bila prodaja zelo slaba, tretjič je naliv vdrl skozi strehico in razmočil desetine in stotine primerkov.

V šoli ni bil bogve kaj, niti v osnovni še manj kasneje na nižji in višji srednji. Kot mnogo njegovih vrstnikov je šel na univerzo, se vozil v Trst. A ekonomija, ki si jo je izbral, mu v resnici sploh ni bila všeč. Ni delal več izpitov, polagoma je na univerzo vse manj zahajal, prekinil je, kot jih prekine toliko njih. Opravil je vojaščino tam daleč na italijanskem jugu in potem se je vrnil. Doma je bilo vse po starem. Oče je prodajal časopise, mati je delala doma, sestra se je že skoraj osamosvojila in je bila tik pred poroko. Sam pa ni vedel ne kod ne kam. Za razliko od prej ga ni nihče nadlegoval. Nihče mu ni ničesar očital in preživljal je dneve, ne da bi kaj pametnega počel. Pač, dvakrat ali trikrat ga je oče poprosil, če mu pride pomagat, ko pripeljejo robo za njegovo prodajalno. Velike zvezane zavitke z najrazličnejšimi naslovi in stvarmi za najmlajše, ki so šle odlično v prodajo. Vsakokrat je očetu pomagal, ne da bi ga vse skupaj v resnici zanimalo in tako ali drugače pritegovalo. Vendar je odtlej pogosteje zahajal v bližino očetove prodajalne. Tam je posedal v baru in se čudil, da več čas živi nekako v zraku in da ga prav nič ne more navdušiti.

Srečeval se je z znanci, med njimi je bilo tudi nekaj deklet, vse bolj in bolj se je vrtel okrog časopisne prodajalne. Slednjič se je vse končalo tako, da se je v tisti bližnji bar v istem dnevu odpravil kar dvakrat, postal tam stalni gost, če že ne kar znamenje. Tako je posedal in ubijal čas, medtem ko je oče z vso resnostjo prodajal izvode dnevnikov in

magazinov, s častitljivostjo, kot bi v kakšnem ministrstvu izdajal dovoljenje za delo. Vsi so opazili, kako dostojanstven je bil njegov oče pri delu, medtem ko je bil on kar neopazen, vedno nekje na robu, v ozadju, in je najraje videl, da je imel svoj mir in ga nihče ni opazil in motil v njegovih razmišljanjih.

Tekli so dnevi, meseci in za vse mimoidoče sta z očetom in časopišno prodajalno polagoma postala del mesta, del njihovega dneva, življenja mnogih ljudi. Postala sta pomenljiva podoba, kot je pomenljiva banka tam blizu, kot je nepogrešljiv kino in še bolj drevored, ki se kiti s svojimi bujnimi kostanji. On pa je še vedno živel doma, z nobenim dekletom ni navezal trdnejših vezi, medtem ko je ostajal oče s svojo prodajalno ves čas enak, iz dneva v dan predan svojemu poslu, ki mu ni prinašal bogastva, dajal pa mu je velik ugled širom po mestu.

Lepega dne je oče zbolel in čez štiri mesece umrl. Bila je neozdravljiva bolezen, v pričetku le nedolžen prehlad. Potem se je očetu stanje hitro slabšalo in vse se je odvijalo s strašno naglico. Pregledi, bolnica, nega doma, spet pregledi, bolnica in nega doma. Mama in sestra sta takoj zaslutiti, za kaj gre, njemu pa tako nenaden konec ni šel v glavo. Zdelo se mu je, da je zadeva po nepotrebnem tako resna, čez nekaj dni si bo oče opomogel in spet prodajal časopise. Vendar se oče ni nikoli več vrnil v svojo prodajalno. Ko so ga pokopali, je šlo za pogrebom zelo malo ljudi.

Potem je pričel on prodajati časopise. Najprej za nekaj tednov, medtem bi prodajalno oddali ali celo prodali. Tako so razumeli njegovo navzočnost v prodajalni tudi mimoidoči. Nekaj časa bo prodajal namesto očeta in ker je bil očetu še na zunaj podoben, se je zdelo, da je vse tako, kot je bilo prej, zato na srečo ni bilo treba razmišljati o dogodku smrti kot o poslednjem dejanju, ki čaka vse, pač pa kot o predaji pristojnosti z očeta na sina. Tako so se naprej pomikali tedni, tednom pa so sledili še meseci.

Vživel se je v prodajanje časopisov, opravilo mu je bilo vsak dan bolj všeč. Ljudje so ga bili veseli, kot so bili veseli njegovega očeta, in včasih se mu je zazdelo, da ga marsikdo, posebno od starejših, ne pozdravi kot njega ampak kot njegovega očeta. Najprej ga je to motilo, celo nekoliko navdajalo z grozo, čez čas se mu je tako zdelo prav, bilo je spoštljivo in predvsem neboleče. Spoštljivo in lepo je bilo s strani mimoidočih, da je bil zanje prodajalec časopisov, ki sporazumno z njimi le nadaljuje, kar je prej dolga leta počel njegov oče.

Minila so leta, njegova sestra se je poročila in imela otroke, odselila se je nekam tja v srednjo Italijo. Ko je umrla mama, je komaj v času

prihitela domov, saj je mama umrla na hitro, tako rekoč hipno. Nekega poletnega dne ji je med popoldanskim počitkom odpovedalo srce. Leta so potem minevala še hitreje in vse hitreje. On je prodajal časopise in je bil še naprej sam. Sicer se je spoznal s prijetno resno žensko, ki je mlada postala vdova in imela prijetnega sina. S to žensko se je dobro razumel, sicer še naprej vsak dan hodil v prodajalno, prodajal in se ob večerih vračal domov. Od časa do časa je pomislil, kako nenavadno je, da prodaja časopise, čeprav se ni nikdar zares odločil, da bo na ta način potekalo njegovo življenje. Večkrat je ugotavljal, kako neulovljivo je to naše življenje, kako odloča o nas dosti bolj, kot mi odločamo o njem. Kaj tudi vsi drugi živijo tako, čutijo življenje, kot ga čuti on, kaj je tudi za vse drugo življenje isto, kar je zanj, namreč prodajanje časopisov, posel, od katerega in za katerega živi, čeprav se ni zanj nikdar zavestno odločil? Tako je razmišljal, da pa bi koga vprašal naravnost, ni nikoli pomislil, na srečo pa so mimoidoči molčali ali se vsaj o takšnih globljih stvareh niso želeli naglas pogovarjati.

V prodajalno je večkrat prišel vdovin sin. Rad je prihajal, njega pa so njegovi prihodi spominjali nase, ko se je pred davnimi leti tolikokrat priklatil v bližnji bar, da bi bil blizu očetovim časopisom. Kako se vse nadaljuje, je pomislil, ta pobič bo nekega dne prav tukaj prodajal časopise, nekega dne, ko bom jaz za vedno odšel. In ko je nekega dne prav ta misel v njem dozorela, prav tistega dne ga je močno stisnilo okrog srca. Kot mama, se je spomnil, in od bolečine padel na tla. Le dva dni je bolehal, toliko da je prepisal imetje na vdovo, ki mu je bila zadnje čase blizu, in na njenega sina.

Na njegov pogreb je prišla množica ljudi. Prišli so vsi, ki so ga poznali in so pri njem kupovali, prišli so tudi vsi tisti, ki so ga komaj kdaj videli, vendar je bil zanje znamenje mesta, v katerem so živeli. Tisti dan kino ni igral, celo banka je bila nekaj ur zaprta, vsi so se hoteli dostojno posloviti od njega. Ko je umrl njegov oče, je pogreb štel komaj dvajset ljudi, sedaj se je vse trlo. Nekdo je ugotovil, da so prišli vsi v tako velikanskem številu, ker so se mnogi šele sedaj poslovili tudi od njegovega očeta.

Prodajalna časopisov pa je delala naprej, kot je delala vedno. Toda sedaj se ni bilo mogoče pretvarjati, kot da se ni nič zgodilo. Ko je pred leti očeta nasledil njemu podoben sin, se je bilo mogoče izogniti bridkosti. Zdaj je bila tu ostra zareza in ni bilo mogoče mimo nje. Tako so vsi brez besede žalovali in res so bili žalostni v srcu, čeprav je prodajalna časopisov živela naprej in sta v njej odslej prodajala vdova in njen mladi sin.

S POTOVANJA PO AVSTRALIJI

Pavel Vidau

Končno je prišel čas, ki sva ga z ženo načrtovala: obisk brata v Avstraliji. Ko je prišel dan odhoda, se je zapletlo, kot se večkrat dogaja v življenju. Prišel se je poseg Natovih letal na Kosovu in drugod po Jugoslaviji.

25. marca 1999 po poslušanju jutranjih radijskih poročil ni bilo jasno, kako bo z vzleti potniških letal z ronškega letališča zaradi vojnih operacij na območju Jugoslavije. Ameriško letalsko oporišče v Avianu je namreč blizu. Ne preveč prepričani se vseeno v spremstvu hčerke, njenega otročiča in snahe odpravimo na letališče. Ščebetanje otroka nas malo raztrese in odžene misli o tragičnem dogajanju na tem nemirnem delu Balkana. V letališki kavarni se ob srebanju kave in napetem poslušanju sporočil pri bližnji mizici pojavita znanca, ki ju nismo že dolgo videli. Med pozdravljanjem izveva, da ju je pripeljala hčerka in sta tudi onadva namenjena v Melbourne. Oprime se naju malo optimizma in dobre volje, vsaj bomo skupno delili zaplete in težave, ki se najavljajo s tem potovanjem. Dolgo čakanje utruja in spravlja potnika v otopelost in resignacijo. Čeravno z zamudo, smo vseeno poleteli proti večnemu mestu Rimu. Takoj ob pristanku so nam sporočili, da bomo nadaljevali pot z zamudo. Spremenjena bo tudi smer letala zaradi vračanja bombnikov čez Jadransko morje.

Blodne sanje o Veliki Srbiji, ki jih je gojila srbska politična in intelektualna elita ob podpori pravoslavne Cerkve in s katerimi so navduševali z mitingi srbski narod, so se pričele razblinjati pod težo smrtonosnega tovara, ki so ga spuščala nad Jugoslavijo Natova letala. Preveč krvi je bilo prelite v Bosni in Hercegovini, na hrvaških tleh. V teh letih je bilo preveč popuščanja in političnega taktiziranja, ki ni obrodilo sadov; bilo je le veliko mrtvih in neizmerno gorje. Pozno se je mednarodna skupnost odločila za potezo, ki ne bi bila potrebna, ko bi pravočasno in resno nastopila proti vladajočim krogom v Beogradu, takrat ko so ukinili status avtonomnih pokrajin Vojvodine in Kosova. S tem se je dejansko začel nezadržan proces razpadanja Jugoslavije. Pravočasno ukrepanje bi lahko preprečilo razdejanje in gorje, ki sta sledila in se še nadaljujeta. Takšne misli so se mi prepletale v glavi, ko smo se dvigali z orjaškim letalom v belosinje obilje nad bele oblake, ki

so kot snežna odeja prekrivali Apeninski polotok in morje ob obali. Kakšna spokojna lepota stvarstva se odpira pogledu iz te višine! Daleč od obale se nad Jonskim morjem oblaki spremenijo v neurejeno temno gmoto, ki nas spremlja do Peloponeza, kjer nas objame tema. Naprava na zaslonu kaže smer leta, Arabski polotok, višino 10061 m, hitrost 950 km/h, zunanjo temperaturo -53. Počasi se vse umirja, ni več živahnega klepeta, niti sprehajanja po hodniku; luči se ugašajo, samo tu pa tam vztrajni bralci imajo še prižgano sedežno svetilko; še te se postopoma ena za drugo ugašajo. Nekaterih se loteva spanec, drugi dremajo, le redki z malimi otroki, ki ne marajo še zaspati, hodijo gor in dol po trupu letala. Potovanje vsrkava moči in zapira utrujene veke.

Ure minevajo še kar hitro in že smo nad Arabskim morjem; na moji uri kaže ena po srednjeevropskem času. Dvignem malo zaslon na oknu in na zaspane obraze posije pramen svetlobe. Pod nami so svetlosivi oblaki, kot bi gledal umirjeno morsko gladino, ki se na obzorju spaja z modro sinjino neba. Nad Indijskim polotokom se pričenjajo oblaki trgati in v daljavi se riše vijugasta črta ločnica med kopnim in morsko gladino v Bengalskem zalivu. Na obrazih se riše utrujenost neprespene noči. Še kakšno uro in pristali bomo v Bangkoku. Po zvočnikih javljajo, da kdor nadaljuje pot proti Melbournu, mora presesti na drugo letalo. Počasi se pričenjamo spuščati in prikažejo se obdelana polja, gozdovi, pa spet gričevnat svet s terasasto obdelano zemljo in že smo nad Tajsko prestolnico, kjer se varno spustimo na pristajalno stezo. Po letaliških formalnostih se vkrcamo na drugo letalo; toplo in soparno je, ko zapuščamo Bangkok. Spet se je jeklena ptica dvignila nad oblake in kmalu je Sijamski zaliv za nami. Nad Južno kitajskim morjem se nam odpira pogled na Malajski polotok in otok Sumatro, na levi Borneo; še malo in letimo nad otokom Java, pred nami je Indijski ocean. Na prostrani morski gladini se tu pa tam vidi kakšna ladja. Spreminjajoči zračni tokovi stresajo letalo in potebno si je pripeti varnostni pas. Svetlo je še, ko zagledamo pred nami obalo Avstralije, nekje med Prt Hedland in Broome. Kmalu se pod nami pokaže puščava porasla z nizkim grmičevjem, vsa razorana z dolgimi jarki; iz te višine so kot suhe struge voda. Mrak se pričinja spuščati na avstralsko celino in zadnji prameni svetlobe ugašajočega dne se stapljajo s svetlobo prižigajočih se luči v letalu. Dela se črna tema, nikjer ni videti svetlobe iz kakšnih nasebin. Pozno je že, ko se pojavijo prvi znaki življenja. V daljavi se vidijo mežikajoči prameni svetlobe. Vse bolj vidno se rišejo obrisi večmilijonskega mesta Melbournu. Po mikrofoni javljajo, naj vsak zasede svoje mesto in se priveže z varnostnim pasom, ker se pričenjamo spuščati na letališče. Vidijo se že razločno ulice, center mesta z nebotičniki.

Končno smo pristali na letališču Tullamarine. Sorodniki so nas že nestrpno čakali, saj smo imeli že dobri dve uri zamude. Kar hitro smo se poslovili od znancev, s katerimi smo dolge ure potovali v tem podolgovatem skupnem prostoru. Naslednji dan sva se z bratom sprehodila po mestni četrti, v kateri stanuje.

Sobota je in za mnoge prosti dan. Srečujemo veliko ljudi na ulici, različnih ras, narodnosti, različno oblečenih; nekateri so v poletnem oblačilu, mlajši celo bosí, drugi v dolgih hlačah z vetrovko prek ramen in v visokih čizmah. Nobeden se ne zmeni za te razlike v oblačenju. Vsak gre svojo pot brez oziranja in komentarjev. V začetku petdesetih let ni bilo tako, vse se je spremenilo v teh zadnjih dvajsetih letih, pravi brat. Veliko reči na slabše, ni več poštenih odnosov, zaupanja, ni več tistih vrednot kot nekoč; na cesti je vse več nepridipravov, ropov in podobno. Tako ocenjujejo starejši današnji svet in vidijo v njem negativno plat; pozitivni obris je le senca v tej podobi sveta. Mi, ki prihajamo s stare celine, se čudimo njihovemu umirjenemu strpnemu obnašanju na ulici, v uradih, brez prerekanj, na cesti brez izsiljevanja prednosti; pešci so v naseljih in v mestu na prehodih varni. Avtomobilisti strogo spoštujejo prehode za pešce. Vljudnost in postrežljivost v trgovinah in drugih javnih lokalih je neprimerno večja in zgovornejša od tiste, ki jo poznamo pri nas. Vse to daje prijaznejšo sliko negativnemu pogledu življenja na tej celini.

Lepo je, da tudi na tem oddaljenem koncu sveta lahko po radijskih valovih poslušamo domačo slovensko besedo. Trikrat tedensko so oddaje, ki seznanjajo poslušalce z aktualnimi svetovnimi dogajanjem in problemi, ki zadevajo Slovence, bivajoče v Avstraliji. Enkrat tedensko je tudi televizijski program.

Cvetna nedelja je in v slovensko versko središče prihajajo verniki iz celega območja Melbourn, tudi iz oddaljenih okrajev več desetih kilometrov k sv. maši. Za vse ni bilo dovolj prostora v notranjosti cerkve, tako so mnogi morali slediti daritvi zunaj cerkve. Slovensko versko in kulturno središče sv. Cirila in Metoda je v mestni četrti Kew; zanj skrbijo patri frančiškani. Na griču je zgrajena cerkev, ob njej je na eni strani prostor, na katerem v poletnih mesecih, ko je vročina neznosna, opravljajo daritve kar na prostem. Na drugi strani je dom za ostarele. Sedaj upravlja to versko in kulturno središče pater Metod Ogorevc. Po maši se ljudje še dolgo zadržujejo pred cerkvijo ali v okrepčevalnici kot tudi v knjižnici, pri pogovoru o dogodkih v svetu, v domovini ali samo o življenjskih tegobah, ki tarejo več ali manj vsakega.

V naslednjih dneh smo si ogledali nekatere druge mestne predele;

vsak od teh ima neko svojo zančilnost. Camberwel je naseljen pretežno z ljudmi azijskega porekla; veliko je mladih; prav zanimivo je opazovati živahno trgovanje. Sl. Kilda je umetniški predel, v katerem prevladujejo s svojimi trgovinami Židje iz raznih predelov Evrope. V Avstralijo so se preselili ob izbruhu druge svetovne vojne. Mestno središče ob reki Zara ima polno restavracij, kavarn in drugih gostišč, pa tudi atraktivni trgovski center Daimaru z ogromno visečo žepno uro, ki se ob določenih urah odpre in zaslišijo se zvoki ptic in instrumentalne glasbe z avstralsko himno. V bližini sta še dva druga trgovska centra, Mayer in David Jones, kjer je mogoče dobiti izdelke in živila iz različnih predelov sveta.

Teden je šel mimo, praznik vstajenja Gospodovega je tu; dan se je pričel v veselem razpoloženju toplega jesenskega dne. Slovenska radijska oddaja posreduje reportaže iz Nove Gorice in Kopra ter o dogajanju na Balkanu. Oglašajo se tudi kronisti iz raznih predelov Avstralije, ki poročajo o napetosti med etnijami iz balkanskega območja. Kljub vsemu je ta dan dan sprave in veselega razpoloženja med ljudmi, ki so prišli na vzpetino v Kew k sv. Cirilu in Metodu, da prisostvujejo veselemu oznanilu vstalega Jezusa Kristusa. Velika množica se je udeležila sv. maše na odprtem, ki jo je ob sodelovanju zbora daroval pater Metod. Po daritvi se je nudila priložnost za pogovor s priseljenci iz okolice Trsta, Slovenije in drugih krajev zamejstva, ki živijo tu že dolga desetletja. Tej celini so podarili svojo mladost, svoje moči; daleč proč od domačih krajev, v katerih so pustili svoje drage.

Upravičeno imenujejo državo Victoria "The garden state". Tudi njeno največje mesto priča o tem. Veliko je zelenja, lepo urejeni parki odlikujejo to večmilijonsko mesto. Človek ima resnično vtis, da se sprehaja med vrtovi in ne v džungli betona, ki je značilna za druga milijonska mesta. Če se zaustavimo samo ob neakterih od teh parkov, vidimo, da je njihovo vzdrževanje tudi glede na velikost površin, ki jo zavzemajo, res zgledno.

Albert Park z umetnim jezerom v sredini, obdanim z zelenicami in palmami ter drugim drevjem, je tudi prizorišče avtomobilskih dirk. V Yara parku se zadržujejo jate malih papig; tu rastejo drevesa s semeni, s katerimi se te ptice hranijo. Royals park je zelo obsežen in v njem je otroška bolnišnica (Royal Childrens Hospital), na drugi strani tega parka pa je živalski vrt. Potem so tu še obširni vrtovi, kot so: Royal Botanic Gardens z raznoraznim rastlinjem in drevesi iz raznih predelov sveta. Tu je tudi rezidenca guvernerja, na drugem koncu je (Shrine of Remembrance) kostnica padlih Avstralcev v vseh vojnah; nato še Fitzroy gardens, kjer je postavljen Cook's cottage (pomorščak James Cook je l.

1768-71 odkril Avstralijo). Hišo tega pomorščaka so v Angliji razstavili in nato z ladjo prepeljali v Avstralijo; v tem vrtu so jo ponovno sestavili. Še druge zanimivosti pritegnejo obiskovalca, npr. Rialto Towers, nebotačnik s petinpetdesetimi nadstropji, National gallery of Victoria (Narodna galerija), univerza, sodišče, katedrala St. Patrick, zgrajena leta 1839, in še bi lahko naštevali. Skoraj obvezen pa je bil obisk najstarejšega društva Slovencev S.D.M. (Slovensko društvo Melbourne), ustanovili so ga leta 1954, pravijo mu tudi Eltam ali na Griču. Poleg tega delujeta še dve slovenski društvi na območju Melbourne: Slovenski socialni klub Jadran in slovensko društvo Planica. Ne smemo pozabiti še že prej omenjeno Slovensko versko in kulturno središče sv. Cirila in Metoda. Med časom našega bivanja v Melbourneu je prav to versko in kulturno središče gostilo Mirka Lebarja iz Slovenije, ki je na invalidskem vozičku prevozil 1000 km dolgo pot od Sydneya do Melbournea. Izredno pogumen, čeravno invalid, se je povzpел na Triglav, Mont Blanc in Grossglockner; bavi se tudi s padalstvom. Ob poslušanju tega, kar je opravil in ob načrtih, ki jih ima za naprej, se človek vpraša, kje najde toliko moči in poguma, da zmore tolikšen telesni in psihični napor, ki je potreben za tako zahtevne cilje. S trdno voljo in vsakodnevnim treningom, se pač doseže marsikaj. To središče je prizorišče raznih pobud. Vsako tretjo nedeljo v mesecu je skupno kosilo za upokojeince; vedno se ga udeleži lepo število oseb. Prvo nedeljo v mesecu maju je bilo praznovanje materinskega dne. Ob tej priložnosti je mladina pripravila veseloigro in splet narodnih plesov v nošah; nekaj slovenskih pesmi je zapela skupina starejših mož. Čutiti je veliko voljo po združevanju in delovanju za ohranjanje kulturne dediščine, ki so jo prinesli s seboj naši ljudje, za posredovanje materinega jezika tudi mlajšim rodovom.

Še nekaj krajev in naših ljudi smo obiskali v Sant Albansu in Gelongu. Prvo naselje je bolj odmaknjeno od morja; lepo obdelani vrtovi krasijo posamezne hiše. Gelong je pristaniško mesto, nekdanje služilo za tovarni promet. Ohranjena so še skladišča, ki so tedaj služila za skladičenje volne in žita. Posebno zanimiv je bil izlet v Echuco. Pot nas je vodila najprej v Bendigo, nekdanje naselje zlatokopov. Ena od turističnih atrakcij tega kraja je vožnja s starim tramvajem, še iz leta 1914. Turiste peljejo skozi mesto, razkažejo jim razne zanimivosti. Ta vožnja pa se konča v remizi, kjer je na ogled pravi muzej teh starih vozil in tudi takih, ki so jih vlekli še s konjsko vprego. Nadaljevali smo pot v Echuco, mesto, ki leži ob reki Murray. Še v začetku stoletja je bilo to naselje važno pristanišče, od koder so po reki prevažali volno, žito in les proti jugu, do Mel-

bournna in od tam naprej na druge celine. Sedaj je ta dejavnost zamrla, v zadnjem času se razvija kmetijstvo, živinoreja in turizem. Prav za turizem so ohranili pristanišče takšno, kot je bilo nekoč. Tudi parnik na kolesa še vozi turiste po tej blatni reki Murray, ki je obenem meja med državama Victoria in New South Wales.

Še nekatere zanimivosti te odmaknjene celine so mi ostale v spomину: veliko zelenja, številne ptice, še največ papig vseh vrst, pa kookaburra, ptica z močnim dolgim kljunom, in druge živali, od kengurujev do koal, ki jih je mogoče občudovati v naravi, tudi ne prav daleč od naselja.

Občutena prisotnost azijskega človeka, posebno v središču tega večmilijonskega mesta, se odraža tudi v večji ponudbi gostinskih dobrot. Zato ne preseneča nelagodje priseljencev iz starega kontinenta, ki se čutijo vse bolj izpodrinjeni zaradi priseljevanja ljudi iz azijske podceline.

Nerazumljivo in žalostno obenem pa je stanje avtohtonega prebivalstva, ki je bilo skoraj do današnjih dni zapostavljeno in izolirano v notranjosti celine. Le malo smo jih srečali na ulicah in na železniški postaji. Vzbujali so nam žalostne občutke, ker so to ljudje, ki živijo ob robu družbe.

Čas, ki smo ga prebili med našimi ljudmi na južni polobli, je bil poučen, tudi kar zadeva razne teorije politično-kulturnih teoretikov o multikulturalnosti, medkulturalnosti, večjezičnosti in podobno. Že od otroštva je zamejski kot zdomski Slovenec večjezičen, multikulturen in sploh prilagodljiv vplivom okolja, ki ga kroji večinski narod. Posebno je opazno to pri tistih, ki so zrasli v zamejstvu. Če želimo ohranjati čut pripadnosti tudi poznejšim rodovom, je nujno potrebno negovati slovenski jezik in ohranjati kulturno dediščino. Toliko bolj sedaj, ko v Evropi padajo mejne pregrade in postaja pretok ljudi, informacij, idej in kultur različnih narodov vse večji. "Ni nas treba biti sram! Samo svojega slovenskega jezika se ne smemo sramovati. Kriza narodne identičnosti je ravno v krizi jezika" (Anton Trstenjak). Potrebno je, da ohranjamo zgodovinski spomin, ne le o dogajanju, ki je odločilno vplivalo in zaznamovalo našo zamejsko stvarnost; morali bi tudi pravilno uokviriti dogajanja zadnjega razdobja in težnje nekaterih, ki potiskajo manjšino na slepi tir postopne asimilacije in s tem v izginotje narodne identitete. Potrebna bi bila večja složnost in povezanost v neko celoto, brez razprtij, ki izpodjedajo temelje narodnega preživetja.

Tudi o tem bi morali razmišljati. Bolj ko odrivam te misli od sebe, tem bolj silijo na površje. Kot v polsnu gledam domače kraje. Daleč se že vidi Kras in od suše porumenela gmajna. Poznani obrazi se približujejo in mahajo v pozdrav, ko zapuščamo halo letališča - in spet smo doma.

VSEBINA

KOLENDAR

---

str. 4

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

Sveta vera bodi vam luč <i>Danijel Devetak</i>	29
Novi goriški nadškof <i>Andrej Bratuž</i>	33
Trije novomašniki v Gorici <i>Danijel Devetak</i>	35
Pomembnost in aktualnost okrožnice Vera in razum <i>Andrea Bellavite</i>	39
Blaženi Slomšek po stopinjah solunskih bratov <i>Angel Kosmač</i>	44
Evropska razsežnost p. Marka iz Aviana <i>Danijel Devetak</i>	49
Slovenski jubilej <i>Giorgio Giannini</i>	52

PRIČEVANJA, DOGODKI, RAZPRAVE

Peter Budin (1770-1858) in njegova rokopisna knjiga <i>Lojzka Bratuž</i>	54
V Gorici pred petinsedemdesetimi leti <i>Branko Marušič</i>	58
300 let staro cesarsko pismo tolminskim puntarjem <i>Janez Dolenc</i>	64
Starodavni vitez <i>Jožko Šavli</i>	67
Ob 100-letnici Zbora svečnikov svetega Pavla <i>Marko Tavčar</i>	73
Srečko Kosovel - ne le evropski Slovenec <i>Marija Milič</i>	79
Istrske korenine Božidarja Jakca <i>Nadja Rojac</i>	83
Ob 70-letnici Božjih spevov <i>Gregor Klančič</i>	88
Orglar Ivan Kacin <i>Marko Vuk</i>	93
Slovenski dirigenti v cerkvi sv. Spiridiona v Trstu <i>Zorko Harej</i>	96
Glasbenika H. Wolf in H. von Karajan in Slovenija <i>Branka Lapajne</i>	98
Zgodba o Nori Gregor <i>Igor Devetak</i>	101
40 Slovenskih dnevov v Kanadi <i>Ivo Jevnikar</i>	103
Bazovica 1930-2000 <i>Gorazd Bajc</i>	109
Doberdob in slovenski nagelj <i>Dario Bertinazzi</i>	115
Vladimir Lakovič - Veronikin prt <i>Ambrož Kodolja</i>	117
Popotresna sanacija v Zgornjem Posočju <i>Franc Rupnik</i>	119
Najstarejši mlini v Laškem <i>Karlo Mučič</i>	122
Števerjanski zapisi <i>Ada Gabrovec</i>	125
Obnovljeni cerkvi v Rupi in na Peči <i>V.Ž.</i>	129

JUBILEJI, OBLETNICE

Biseromašnik Franc Zlobec <i>I.Ž.</i>	132
Marijan Živic osemdesetletnik <i>I.Ž.</i>	133

Stanko Zorko osemdesetletnik <i>I.Ž.</i>	134
Zlatomašnik Dušan Jakomin <i>Ivan Žerjal</i>	135
Milko Matičetov jubilant <i>Marko Vuk</i>	136
100 let Slovenskega kulturnega društva Lipa iz Bazovice <i>Ivan Žerjal</i>	137
Ob 40-letnici smrti škofa dr. Gregorija Rožmana <i>Mariza Perat</i>	139

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

Delovanje GMD v letu 1999 <i>Marko Tavčar</i>	142
Celovška Mohorjeva družba v letu 1999 <i>Anton Koren</i>	146
Kronika Mohorjeve družbe Celje <i>Alenka Veber</i>	150

F-Jk, SLOVENIJA, EVROPA

Evropa danes in jutri <i>Andrej Bratuž</i>	154
Volitve in slovenska manjšina <i>Alojz Tul</i>	157
Slovenija utrjuje svojo demokracijo <i>Marjan Drobež</i>	162
Slovenska Istra in izzivi časa <i>Milan Gregorič</i>	167

SPOMINSKI ZAPISI

V spomin prof. Nadi Pertot <i>Marko Tavčar</i>	172
Hubert Bergant - in memoriam <i>Marko Vuk</i>	174
Vinku Beličiču v spomin <i>Drago Štoka</i>	176
Prof. Črnilogarju v spomin <i>Jurij Paljk</i>	178
Gospodu Silvu Šuligoju v spomin <i>Robert Petaros</i>	180
Celso Macor, glasnik kulturnega zблиževanja <i>Lojzka Bratuž</i>	182
Slikar in glasbeni organizator Stanko Birsa <i>Martin Jevnikar</i>	184
Beneški kulturni delavec Luciano Chiabudini <i>Martin Jevnikar</i>	185
Mladinska pisateljica Branka Jurca <i>Martin Jevnikar</i>	186
Gledališki igralec Stane Raztresen <i>Martin Jevnikar</i>	188
Šolnica Elvi Miklavec Slokar <i>Martin Jevnikar</i>	189
Pravnik in profesor Vinko Suhadolc <i>Martin Jevnikar</i>	190
Slovo od Davorina Pelicono <i>M.M.</i>	191
Učiteljica Stanislava Čermelj <i>K.H.</i>	192
Podjetnik Mario Soban <i>M.M.</i>	193

KULTURNA DEJAVNOST

Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete <i>Damjan Paulin</i>	194
Petdesetletnica Slovenske prosvete v Trstu <i>Nadja Roncelli</i>	204

Kulturno-družbena dejavnost na Videmskem	<i>Erika Jazbar</i>	213
50 let s pesmijo v srcu	<i>Niko Tul</i>	218
Pevski zbori Vesela pomlad	<i>Majda Danev</i>	220
Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta	<i>Edi Race</i>	223
Kulturni center Lojze Bratuž v sezoni 1998-99	<i>Danilo Čotar</i>	226
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel	<i>V.B.</i>	228
Galerija Ars v Katoliški knjigarni na Travniku	<i>Vida Bitežnik</i>	232
Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Tržič	<i>Bernardka Radetič</i>	234

SKAVTIZEM

SZSO - TS v delovnem letu 1998/99	<i>Vestna vidra</i>	237
Delovanje SZSO - GO v letu 1998/99	<i>Iznajdljivi gams</i>	241

ZGODBE ŽIVLJENJA

Zgodba o prodajalcu časopisov	<i>Janez Povše</i>	243
S potovanja po Avstraliji	<i>Pavel Vidau</i>	246

PESMI

Marija s ključem	<i>Vladimir Kos</i>	38
Tretjega decembra na otoku Hónšu	<i>Vladimir Kos</i>	100
Košček Tokia pred Novim letom	<i>Vladimir Kos</i>	156

knjižna zbirka za leto 2000

Koledar 2000

Slavko Tuta

Cena za svobodo

Rozina Švent (uredila)

Andrej Čebokli (1893-1923)

Pesnik in pisatelj iz Kreda

Anamarija Volk Zlobec

Najlepši letni čas

izven redne zbirke v letu 1999

Boris Paternu

France Prešeren (1800-1849)

Poeta sloveno

Otmar Črnilogar

Stati in obstati

Etko Mužetko

Vrhovska ljudska pravljica

Ivanka Zavadlav

Tonček na luni

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

RIVA PIAZZUTTA 18, 34170 GORIZIA / GORIZIA

ITALIA / ITALY (EUROPE)

TEL. 0481 533177 - FAX 0481 536978

05

KOLENDAR 2000

Go Domč

10023172

UČNIŠČINA MESTNA

COBISS ■

